

Віктар Шніп

**Проза і паэзія
агню**

Вершы, апавесць, эсэ

Мінск
“Мастацкая літаратура”
2010

* * *

Я зноў пра Храмы, сум, любоў і пра крыжы,
Пра сцежкі, валуны, князёў і пра магілы...
А вы мне кажаце: «Пра гэта болей не пішы!»
Як не пісаць, калі ўсё гэта край мой мілы?!

І кожны верш мой новы — новая царква,
Дзе я малюся і дзе сам я чую Бога.
І вінаваты я, калі ўзрасла трава
Ля Храма і ўтравела да святынь дарога.

І вінаваты я, што вам не зразумець
Маёй крыві, што ў вершах у маіх пульсуе.
Мне з вершаў, быццам з вежаў, белы свет глядзець,
Крычаць: «Жыве мой край!» — хай гэта свет пачуе.

А не пачуе свет, дык сын пачуе мой,
Пачуюць сцежкі, і сялібы, і магілы.
А вы мне зноўку кажаце: «Ты не герой...»
Я не герой... Але люблю я край наш мілы.

6.05.2008

БАЛАДЫ КРЫВІ І ЛЮБОВІ

БАЛАДА УСЯСЛАВА ЧАРАДЗЕЯ
(каля 1029 — 14.04.1101)

У Полацкім княстве спакой не жыве—
Суседзі імкнуцца твой трон захапіць,
І злая іх кроў на высокай траве
Зімой ледзянее, а летам кіпіць.

У Полацку слаўным Сафійскі сабор,
Як веліч твая і Айчыны тваёй,
Расце, уздымаецца ў неба да зор,
Сабою яднаючы неба з зямлёй,

Яднаючы ўсіх, каму любя тут жыць,
Душой мацавацца ад родных палёў,
Ад цішы курганняў, дзе вечнасць ляжыць
І кветкамі ўсходзіць, якія як кроў,

І ў травах знікае, нібыта ў вадзе,
Якая ў рацэ, што праз Полацк цячэ.
І ты да сабора спакойна ідзеш,
Як да Беларусі, і крыж нам нясеш,
Хоць да Беларусі далёка яшчэ...
29.08.2009

БАЛАДА ЕЎФРАСІННІ ПОЛАЦКАЙ
(каля 1101 — 23 ці 25.05.1167)

Ад Полацка да Іерусаліма,
Нібы святы агонь, твая дарога.
У сэрцы і за спінаю — Радзіма
І прад табою Бог і ўсё ад Бога...

І не шкадуеш ты, што ў цеснай келлі
Жывеш, не просячы сабе нічога,
І думаеш пра родны край і Бога

Каля вакна, дзе галубы паселі,
І слухаюць малітвы, і ўзлятаюць
Над Беларуссю, да якой шукаюць
Усе дарог, каму ёсць не за морам,
А тут зямное шчасце, без якога
Не стаць тутэйшым і не стаць святою...

Нібы малітва, праз жыццё дарога
Твая не зарасце палын-травою,
А стане вечным крыжам Еўфрасінні,
Які шукаць, губляць, ізноў знаходзіць
Нам на зямлі, якую не пакіне
Ніколі Бог, бо Ён жыве ў народзе,
Як ты жывеш у нашае Айчыне...
25.02.2009

БАЛАДА КІРЫЛЫ ТУРАЎСКАГА
(каля 1113 — пасля 1190)

Мінае травень... Ліпень... Лістапад... Зноў снежань
З нябёс самотай белай на людзей імжыць.
А ты замураваны ў манастырскай вежы,
Каб толькі Слову, Слову Божаму служыць.

І Тураў твой ад снегу, як ад квету, белы,
І толькі Храмаў купалы сярод нябёс,
Нібы вуголле ў снезе, на сусвет наш цэлы
Зіхцеюцца пад сонцам, страшачы мароз.

З малітваю глядзіш на родныя прасторы
І верыш, што твой край ніколі і нікім
Не будзе зваяваны і не змоўкне ў горы,
Не знікне, як знікае па-над свечкай дым,

Якая прад табой гарыць і асвятляе
Душу, як свет, і свет, нібы тваю душу,
Дзе Бог жыве і Беларусь жыве святая,
Якая стане белай, як пасля дажджу

Вясновы ціхі сад, што чорным быў, бялее

Ад квецені густой, нібыта белы Храм,
Дзе Слова, як анёла, ты душой сагрэеш,
І Слова паляціць да нас, і светла нам

У свеце чорным будзе, у якім сягоння
Ёсць наша Беларусь, а з ёю ёсць і ты,
І ў беларускім небе, нібы на іконе,
Хто ў Бога шчыра верыць, бачыць лік святы,
Як бачыў ты...
8.12.2008

БАЛАДА МІНДОЎГА (1195(?) — 1263)

...Як ланцугі, звіняць касцельныя званы,
І вестка, што не будзе болей тут вайны,
Нібыта ў вочы пыл, ляціць, ляціць крылата.

Гуляй хто можа! — у Новагародку свята—
Каронай каралеўскай князь каранаваны,
І ўжо Еўропай родны край і мы прызнаны,
Ды крыжакам усё ахвота біцца з намі,
І будзем мы за волю біцца з крыжакамі,
І на магілах нашых вырасце палын,
Як воі вырастаюць, каб зноў стаць травой.
Ты — князь Міндоўт, і ты, як родны край, адзін,
І сёння ты з каронай цяжка-залатою,
Але часова ўсё, як дзень, як ноч, зіма,
Як вера, ад якой ты заўтра адрачэшся,
Бо ёсць твой шлях, а іншага ў цябе — няма,
І на шляху ёсць здрада, над якой смяешся
Цяпер, хоць заўтра — смерць.
Ты не баішся смерці.

І пройдзе час...
Як з белага нам белае не сцерці—
Не знішчыць нас!
12.08.2005

БАЛАДА ГЕДЗІМІНА
(каля 1275 — 1341)

Нібыта смерць, халодная зіма,
І ў Вільню ані хочацца вяртацца,
Бо ўсё замецена, і ўжо віна няма,
І ў замку не збіраюцца здавацца.

І ты на замак, як на сон, глядзіш
Праз белы снег, нібыта праз самоту,
І ля агню, як ля царквы, стаіш
І неба над табой нібыта з лёду,

І ў гэтым лёдзе трэшчынай страла
Ляціць у сэрца, што не любіць цішы.
Ляціць страла, як цемра, да святла,
І кроў тваю мяцеліца заліжа.

І зазвіняць у гарадах званы,
І хтось заплача, нехта засмяецца.
І ад тваёй труны, як ад сцяны,
Адыдзе ноч, і новы дзень пачнецца...
12—13.08.2005

БАЛАДА АЛЬГЕРДА
(1296 — 1377)

...Залатая Арда залатою не будзе,
І праз сінія воды Ардзе не прайсці,
Бо тут наша зямля, бо тут нашыя людзі,
А татарская кроў на траве і лісці

Нашых дрэў, што шапочуць аб нашае волі,
Будзе стыць і знікаць, як знікае вада,
У якую ты двойчы на зойдзеш ніколі,
Без якой, як трава, пачарнее Арда.

І глядзіш ты наўкол і ўдыхаеш прастораў
Незнаёмых, але зваяваных, вятры,
І ты мроіш ужо край ад мора да мора,

Дзе на мове тваёй век людзям гаварыць.

І так будзе, бо ты так жадаеш пад Богам,
Але прайдзе яшчэ і не год, і не пяць,
І твая тут не згубіцца ў травах дарога,
І яе, нібы вечнасць, нічым не стрымаць.

А пакуль што Арда, як агонь, залатая
Прад табой і прад войскам вялікім тваім,
Як агонь у вадзе, чорна ў травах знікае,
І лягаюць вароны над ёй, нібы дым...
15.08.2005

БАЛАДА АЛЬДОНЫ
(1309 ці 1310 — 26.05.1339)

Дзяўчынка, дзяўчына, жанчына...
Альдона зрабілася Ганнай.
І сніцца, як воля, Айчына,
Князёўне, што стала жаданай

Пад небам чужым і халодным,
Як вецер, як снег, што вясною
Ляціць адзінокі і родны
На поле, што тут за сцяною

Старога, як Польшча, палаца,
Дзе танцы, уцехі, забавы,
Дзе слёзы, і смеж, і паяцы,
Дзе кожнаму хочацца славы...

А ты каралеваю стала
І мужу пакорнаю будзеш,
І гэтага будзе тут мала
І мужу, і Богу, і людзям.

І будзе нядоўгай дарога...

Ды будзе, як сонца, Айчына,
Дзе ты не разлюбіш нікога,
Бо любяць дачку Гедзіміна

У Княстве Вялікім і вераць,
Што шлюб недарэмны, для справы...

Цвіце акрываўлена верас,
І вецер самотна-гаркавы.
21 — 22.09.2005

БАЛАДА ВІТАЎТА ВЯЛІКАГА
(1350 — 27.10.1430)

...Вязуць карону, як ваду жывую,
Старому князю, у якога ёсць
Усё і ўсё ў часіну залатую
Было, і быў ён сам бы ў горле косць
Для крыжакоў, для Залатой Арды,
Якіх ён біў, з якімі разам піў.
І падрасталі замкі, гарады,
І люд па-беларуску гаварыў,
Бо ён быў іхні князь, ён князь — вялікі.
Цяпер стары, нямоглы, і яму
З каронай хочацца сустрэць зіму.
Але не чутны радасныя крыкі,
Што ўжо карону, як ваду жывую,
Паслы прывезлі... Не сустрэць паслоў—
Іх польскія паны ў лясках пільнуюць,
Карону адбяруць, каб князь сышоў
У вечнасць, як вада ў пясок знікае...
16.08.2005

БАЛАДА ЯГАЙЛЫ
(1352(?) — 1.06.1434)

...Прад табой крыжакі, як на полі крыжы,
Дзе твой брат, дзе твой сын, дзе твой бацька ляжыць,
Дзе ляжаць беларусы ў крывавай траве,
Дзе вятры і ваўкі, дзе самота жыве...

Князь глядзіць на траву, нібы ў вечнасць глядзіць,
І не бачыць, каго тут любіць, каго біць,

Каб Айчына была — у Еўропу вакно,
Каб яе не дзялілі, нібыта віно,
Ні свае, ні чужак, ні касцёл, ні царква...

І на замкавых вежах не ўзйдзе трава,
Бо траву наша кроў вымывае, як тло,
Бо ў крыві ёсць цямрэч, бо ў крыві ёсць святло,
Ад якіх пачынаюцца ноч, светлы дзень...

Прад табой крыжакі, прад табою твой цень,
За табой Беларусь, за табой усе мы,
Нібы кволая рунь пасля доўгай зімы.
23.08.2005

БАЛАДА ГРУНВАЛЬДСКАЙ БІТВЫ (15.07.1410)

Пад латамі стальнымі крыжакоў
Жывыя душы і жывая кроў,
І ім, як нам, жыццё таксама міла,
Але палюбіць сёння іх магіла,

Бо з намі Вітаўт наш, над намі Бог,
І коп'яў лес, і нашых стрэлаў хмары,
Што ў небе над самотаю дарог
Лятуць і лётам абуджаюць мары

Аб перамозе, да якой ідзём
За Вітаўтам, нібыта за агнём,
Праз ноч у дзень, дзе нашыя магілы,
Нібы прыступкі лесвіцы, з якой
Нам воляй дыхаць, бачыць край наш мілы,
Нібыта Храм бялюткі, прад сабой...

Звіняць мячы, крывавацца шаломы,
І коп'яў лес трашчыць, нібы трыснёг.
І ўжо адказ ёсць на пытанне: «Хто мы?»,
Але яго яшчэ не чуе Бог...
17—19.08.2005

БАЛАДА МІКОЛЫ ГУСОЎСКАГА
(1470(?) — 1533(?))

Не спіш. На паперу кладзецца лаціна,
Густая, прыгожая, як павуціна,
Што жнівёнскі вецер нясе над табою
І па-над Дняпроваю стромай крутою,
Дзе сосны стаяць, як у Рыме калоны.

Ты песню пра зубра складаеш для Боны,
Для цэлай Еўропы, якая ваюе
І родныя хаты і замкі руйнуе,
Нібыта ў знішчэнні ратунак народам,
Якія ў няволі, як рыба пад лёдам.

Ты песню складаеш пра веліч Радзімы,
Дзе леты кароткія, снежныя зімы,
Дзе ранак збуджаюць зубрыныя рыкі,
Дзе мужныя людзі і Вітаўт Вялікі,
Дзе ў кожнай расінцы паэзія днее,
Дзе родная мова, як сонейка, грэе.

І ты ўсё не спіш, і ўсё вяжаш лаціну,
Нібы ўратаваць песняй зможаш краіну,
Што Княствам Вялікім завецца стагоддзі
І ў вечнасць, як лета, паціху сыходзіць,
І сыдзе не хутка, але — немінуча.
Ад гэтага сэрцу балюча-балюча.
І кожнае слова тваё, як слязіна,
І ў кожнай слязіне жывая Айчына.
1.04.2009

БАЛАДА БОНЫ СФОРЦА
(2.02.1494 — 9.11.1557)

За карэтай, як самота, шэры пыл
З ветрам асядае на траву сіваю.

У Італію да замкаў і магіл,
Нібы ў маладосць сваю даўно былую,

Уцякае Бона Сфорца ад сябе,
Ад кахання, ад князёў, ад шляхты п'янай,
Што ў маэнтках, вар'яцеючы ў журбе,
Можа пасмяяцца над старою паннай,
Што была красуняй, за якую біцца
Кожны быў гатовы, хто з ёй побач быў.
А цяпер жа следам толькі пыл клубіцца,
Пыл сівы, як тыя, хто яе любіў...

У карэце каралевы Боны многа
Дыяментаў, залатое драбязы,
І яны грукочуцца на ўсю дарогу,
Быццам брама ў Беларусь на ўсе часы
Забіваецца цвікамі залатымі...
25.08.2005

БАЛАДА МІКАЛАЯ РАДЗІВІЛА (ЧОРНАГА)
(4.02.1515 — 28(29).05.1565)

Вялікае Княства заўсёды з табой,
Ці едзеш на бітву, ці стомлены спіш.
Жыве ў тваім сэрцы шляхетны Нясвіж,
Напоўнены сонцам, нібыта святой
Малітвай на Храме напоўнены крыж,
Які залацее над паркам старым.

Гавораць, дарогі вядуць усе ў Рым.
Не ўсе, бо вядзе палавіна ў Нясвіж,
Дзе светла друкуецца Біблія нам
На нашай тутэйшае мове, якой
Малітвай зайсці, як у сэрца, у Храм
І быць, як у Храме, у сэрцы святой
І вечнай на гэтай зямлі, дзе жывём
І будзем мы жыць, да сябе ідучы.

Любоў да Айчыны — да волі ключы,
Якія ад сэрца да сэрца нясём
І помнім Вялікае Княства, дзе ты
У сэрцы сваім зберагаў свой Нясвіж,
Нібыта ад Храма, што збураны, крыж,

Які і без Храма святога — святы...

І попел ад Бібліі, быццам той снег,
Ляціць праз стагоддзі над нашай зямлёй,
І ў небе нам бачыцца, нібы ў вакне,
Славянскае сонца краіны былой...
25.01.2009

БАЛАДА БАРБАРЫ РАДЗІВІА
(6.12.1520—8.05.1551)

...А Кракаў не плакаў, а плакала Вільня.
Карона, як зорка з нябёс, з галавы
Кацілася ў змрок адзіноты магільнай,
І ў хмары ўзлятала з касцёла й царквы
Анёлы, нібыта малітвы святыя,
Але ўсё не тья, але ўсё не тья,
Каб імі Барбару ізноў ажывіць.

Атрута, нібыта агонь, у крыві,
І побач каханы, як дым, растае,
Знікае, і рукі, як крылы, твае
Цяжэюць, а нехта далёкі смяецца.

Спынілася сэрца, спынілася сэрца,
І Кракаў прыціх, але плакала Вільня,
І сонца ўзышло з Белавежскіх лясоў,
Як шчыт, над дарогаю роднай і пыльнай,
Якой назаўсёды вярнуцца дамоў
Табе, маладой і прыгожай, як сон,
Які мог прысніцца анёлам тваім,
Што зараз глядзяць на цябе, як з вакон,
З нябёс, дзе хмурыны — як вечнасць, як дым...
23.09.2005

БАЛАДА СЫМОНА БУДНАГА
(1530 — 13.01.1593)

1

...І ён у Варшаве, і ён у Парыжы
Мог замкаў, маёнткаў сабе накупляць,
Але ён друкарню будзе ў Нясвіжы,
Каб кніжкі на мове сваёй друкаваць.

І нехта смяецца і злосна пытае:
«Навошта ён грошы на школы дае?»
І восень ідзе, як Арда, залатая,
Што ў дыме стагоддзяў, як дым, растае,

Бо ўжо не вярнуцца і не паўтарыцца
Таму, што было тут, на нашай зямлі.
У Храм ён ідзе, каб за бедных маліцца,
Каб людзі як людзі на свеце жылі.

І словы малітвы ўзлятаюць высока
Да зор, як да свечак, што Бог запаліў.
І робіцца сэрцу трывожна і горка,
І ў небе, як кнігі, лятуць жураўлі,

Знікаюць, як радасць, знікаюць, як лета,
Якое было, нібы сёння Нясвіж.
І, пыл падымаючы, мчыцца карэта,
Але не яго — у далёкі Парыж,

Бо ён зімаваць застаецца ў Айчыне,
Дзе вецер, дзе хмары, дзе будуць снягі,
Дзе ў кнізе, нібы на маленькай ільзіне,
Нам пляць і праз святасць і пляць праз грахі

Ад Княства далей, больш якога не будзе,
Але застанецца зямля і на ёй
Прыгожыя, вольныя, светлыя людзі,
Як Княства Вялікае з нашай крывёй.

2

Не адшукаць у Вішневе тваёй магілы.

Магілаю тваёю стала ўся зямля,
Па-над якой буслы свае раскрылі крылы,
Як ветразі вандруючага карабля,

Дзе нашых слаўных продкаў душы і малітвы
Над намі з вечнасці да вечнасці плывуць
Па той крыві, што ўжо за Беларусь праліта
Была і стала небам, дзе буслы лятуць

Да родных ніў, да Лоска, да Нясвіжа,
Дзе ты друкарні заснаваў, каб кнігі нам
Век асвятлялі шлях у беларускі Храм,
У Храм бялюткі пад адзіным Боскім крыжам...

...І ты стаіш на белай роднае зямлі,
На снезе, як на белым-белым караблі,
Які спусціўся, каб цябе забраць з сабою
І вечна плыць над белаю як снег зямлёю,
Каб бачыў ты, што Беларусь жыве, і нам
Прыйсці з табою ў беларускі Храм...
26.09.2005, 30.11.2008

БАЛАДА ВАСІЛЯ ЦЯПІНСКАГА (1530-я — 1599 або 1600)

Евангелле на мове роднай у руках
Трымаеш, як цагліну, што ў падмурак ляжа
Айчыны Храма, што не збурыцца ў вяках
І беларусам, як ты жыў, раскажа.

І чуе свет, што роднае любіць — не грэх,
Бо толькі роднае не здрадзіць нам ніколі.
Зноў на Айчыну сыплецца, як попел, снег,
Ды не схаваюць да друкарні сцежку ў полі
Ні снег, ні травы, што аднойчы аплятуць
І нашыя сляды, і замкі, і магілы.

І ты да нас ідзеш, і за табой ідуць
Усе, каму наш родны край заўсёды мілы
І ў час завей, і ў час грымоты і дажджоў,

І ў здраднай цішыні, і ў час змагання,
Калі, нібы вада, ільецца наша кроў,
Што аніколі мёртваю вадой не стане,
Бо гэта наша кроў і ў ёй агонь жыве,
Які нам сцезжкі да Айчыны асвятляе,
Як — і крыжы, што на касцёле і царкве.
Чужых крыжоў на Храмах нашых не бывае.

Евангелле на роднай мове мы ў руках
Трымаем, як цагліну, што ў падмурак ляжа
Айчыны Храма, што не збурыцца ў вяках
І заўтра ўсім пра час, дзе мы жылі, раскажа.
24.01.2009

БАЛАДА МІКАЛАЯ КРЫШТОФА РАДЗІВІЛА (СІРОТКІ)
(2.08.1549 — 28.02.1616)

Абсягі Вялікага Княства з табою,
Як продкаў тваіх у табе жыве кроў.
Каменне і травы й тваёю крывёю
Акроплены ў бітвах на векі вякоў,
Дзе будзе краіна, якую не мроіш,
Бо Княства навокал жыве, як жыло,
А ў Княства паэты свае і героі
І велічы княскай, як срэбра, святло...

Цяпер апякуеш ты кляштары, Храмы,
І ў сэрцы Еўропы і Мір, і Нясвіж
Квітнеюць, як зоры, што выйшлі з-за хмары.
На зоры ў нябёсах спакойна глядзіш,
І думаеш думу, і шэпчаш малітву
За гэту зямлю, на якой ты жывеш
І тут, як спатрэбіцца, пойдзеш на бітву
За родны прастор, што не ведае меж,
Бо ведаць не хочаш душою і сэрцам
Ты межаў, якія няволяць душу...

І сыплецца снег, быццам неба ірвецца,
Дзе вечнасць рыхтуецца слухаць імшу
Па Княстве Вялікім, што ўсё-ткі знікае

І знікне, але застанешся ў ім ты,
Самотны, як свечка твая залатая,
Што свеціцца разам з табой праз гады...
30.07.2009

БАЛАДА ЛЬВА САПЕГІ
(4.04.1557 — 7.07.1633)

У Ружанах на вуліцы вецер,
Нібы воўк, што ўначы заблудзіў,
Ля вакон, што да раніцы свецяць,
Прыпыніўся, свой шлях прыгаіў
І заціх...

І прыцішыў дыханне
Па-над кнігаю новаю ён—
Адзінокі, сівы, бы ў тумане,
І самотны, як вечнасць, як сон,

Леў Сапега, што сёння начуе
Сярод кніг, як сярод цішыні,
У якой па стагоддзях вандруе
Белы рыцар на белым кані.

І гараць свечкі светла, бы ў Храме,
І па кнігах зноў цені, як дым,
Прапаўзаюць, губляюцца з намі
У паветры, ад зор залатым.

І запіша ён зноў, што спазнае,
Запісаўшы, закрэсліць ізноў.
Ён — Сапега, Сапегу свет знае,
Як сам знае Сапега любоў
Да зямлі, на якой нарадзіўся,
За якую маліўся і біўся...

І назаўтра ён сядзе ў карэту,
Зноў у Вільню паедзе, у свет,
І за ім, нібы воўк, на край свету
Будзе вецер ляцець след у след...
24.08.2005

БАЛАДА ЮРЫЯ АЛЕЛЬКАВІЧА
(17.08.1559 — 6.05.1586)

Слуцкае Евангелле напісана табой,
І дачка ў цябе расце і вырасце святой
Соф'яй Слуцкай, пра якую будзе ведаць свет
І якой маліцца будзе панства і паэт,
Бедны, як і бедная старонка, у якой
Часам нават і ў магіле не знайсці спакой
Ад вайны і здрады братняй, ад атрутных слоў.
Пройдзе ўсё, як праз пясок вада, праз тлум гадоў,
І забудзецца, і знікне, каб з'явіцца зноў.
Княства ж застаецца, як на полі бітвы кроў—
Кветкамі, што будуць праз вякі расці й цвісці,
Дзе да Бога тым, хто любіць родны край, ісці
Вечна маладымі, маладымі, як і ты.
І цалуе сонца за табой твае сляды,
У якіх, нібыта ў гнёздах жаўрукі, святло
Княскае, якое пылам не пазамяло
І не замяецца, бо жыве твой родны край,
Над якім анёлы, над якім птушыны грай
І малітва Соф'і Слуцкай — радасці тваёй,
А для беларусаў на вякі — святой...
5.08.2009

БАЛАДНЫ МАНАЛОГ КАЗІМІРА ЛЫШЧЫНСКАГА
(3.03.1634 — 30.03.1689)

Разбурылі мой дом, як прытулак вар'ята,
І спалілі мяне, абакралі мой край.
Мог чыноўнікам стаць, нават быць дыпламатам,
Стаў бязбожнікам. Люд, ты мяне не карай,

Што вучыў тваіх дзетак любові
Не да Бога — да роднай нявольнай зямлі.
Ну чаго вашы варты, браточкі, галовы,
Раз душу і зямлю чужакам аддалі!

Я вучыў вас за волю стаяць, вы ж няволі
Цалавалі па-рабску, як жабу, руку.

Не любілі мяне, я ж ніколі, ніколі
Не жадаў вам нядолі на горкім вяку.

Каты вырвалі вусны, язык — ды не мову—
І спалілі мяне — не спалілі мой крык,
Мой праклён мудрацам, што заўсёды гатовы
Нахлусіць, каб з цямноцця не выйшаў мужык.

І мой попел злятае ў далоні Айчыны,
І душа мая ў небе, не ў пекле чарцей.
О мой край, ты пакутнік, ты воін адзіны,
Што сябе не шкадуе за грэшных дзяцей.

Разбурылі мой дом, як прытулак вар'ята,
Абдурылі людзей, абакралі мой край.
І сядзяць за сталамі шырокімі каты,
І збіраюцца вечна судзіць і караць.

І судзіць, і караць, прыкрываючы Богам
Свой няправедны суд, свой звярыны закон.
На касцёр — век за праўду прамая дарога
І сляпога насельніцтва рабскі праклён.

Я згарэў, як згарэлі мільёны нявінных.
Мне застацца жывым, покуль ёсць на зямлі
Змагары Беларусы і па-над Айчынай,
Нібы продкавы душы, лятуць жураўлі.

Я згарэў, каб вам светла было і жылося,
Каб надзей не цяплілі на міласць багоў.
Я сказаў сваё слова. Не жыць безгалоса.
Сёння слова за вамі, скажыце яго!
27.02.1989

БАЛАДА САЛАМЕІ ПІЛЬШТЫНОВАЙ (1718—пасля 1760)

Ад горада ў горад, з краіны ў краіну
У пошуках шчасця жаночага ты
Вандруеш, сабе не жадаеш супыну.

Супынак — зарослыя лесам клады.

Ты зноў у Стамбуле, жывеш у султана,
Дзе лчыш жанчын, пра Іерусалім,
Самотная, марыш і мар аб каханым
Ты не адцуралася сёння зусім,
Бо ты авантурная і маладая.
А хто малады — той, нібы залаты...

І сніцца Айчына, амаль што чужая,
Куды ўжо ніколі не вернешся ты,
Хоць там і найлепшыя людзі на свеце,
І родныя хаты, і замкі, лясы,
І сонца ласкавей там грэе і свеціць,
І, быццам каралі, там кроплі расы.

А тут хоць і добра, ды ўсё тут чужое,
І будзе табе назаўсёды чужым
І неба, як мора, і мора начное,
Як неба, дзе чайкі лятаюць, як дым
Ад вогнішч вандроўнікаў, што спачываюць.
А ты авантуры натуеш свае,
Якія праз сотні гадоў прачытаюць
На роднай зямлі, дзе салоўка пяе
Пра вечнасць і міг, і пра тое каханне,
Якое, вандроўная, зведала ты...

Мяняецца свет, як на дрэвах лісты...

І ўсё ж замяніць нам Айчыну не ў стане
Ніколі й ніякі Стамбул залаты.
5.04.2009

БАЛАДА ІААХІМА ХРАПТОВІЧА
(4.01.1729 — 4.03.1812)

Багацце можна ў карты прагуляць,
Прапіць, спаліць і з'ехаць у замежжа,
Каб прывіднае шчасце там шукаць,
А не ў Айчыне жыць, нібыта ў вежы

Высокай, што стаіць сярод вятроў,
Высокім неба над сабой трымае...

Што грошы? Грошы — не любоў.
Любоў да роднае зямлі жывая,
І ты будуеш школу і царкву,
Палац прыгожы і бібліятэку
Для ўсіх людзей, якія тут жывуць
І што ідуць сюдой з вараг у грэкі.

У кожнай кніжцы рук тваіх цяпло,
І кожная прыступкай да Айчыны,
Якая будзе Заўтра, дзе святло
Гадоў мінулых знікнуць не павінна,
А жыць у школах, Храмах, у людзях,
Якім Айчына, як матулі сэрца,
Як сэрца, што ў Еўропы, у грудзях,
Якое роўна і спакойна б'ецца
І потым Беларуссю назавецца...
13.05.2009

БАЛАДА АНТОНІЯ ТЫЗЕНГАЎЗА (1733 — 31.03.1785)

Для краю тутэйшага, а не для ўласнае славы
Будуеш палацы, купляеш друкарню і кнігі.
Друкуюцца, хоць вырастаюць на могілках травы,
І пыл асядае на ўсё адзінокі і ціхі,

І дом разбураецца, ды камяні застаюцца,
Нібыта радзімкі на целе, на землях Радзімы.
І сёння ў тэатры тваім плачуць больш, чым смяюцца,
Але перамены, ты верыш, патрэбны й магчымы.

І ты не дрыжыш над грашыма, багацце — не грошы,
А людзі, якім родны край у любую часіну
І самы найлепшы на свеце, і самы прыгожы,
І гонар для ўсіх за ягоную вечнасць загінуць.

І ты ганарышся народамі тутэйшым і краем,

І сам ты тутэйшы, і ты не ўцякаеш ні ў Прагу,
Ні ў Лондан, ні ў Вену, ні ў ціхі Парыж, бо ты знаеш,
Што там табе будзе заўсёды самотна і блага

Без гэтых садоў, што цяпер за вакном — маладыя,
Без жытніх палёў, на якіх васількі, нібы слёзы
Жанчын беларускіх і нашых анёлаў, якія
Нас помняць і ў спёку, і ў дождж, і ў марозы,

Як помніш і ты, што для роднага люблага краю
Патрэбна жыць сёння, і будучь твой край і Паставы
У цэнтры Еўропы, не ў некага з самага краю,
І будзе ў нас слава, і будучь для славы падставы.

І ўсё ж ты самотна глядзіш у вакно, бо цямнее
І восень дажджамі з палацаў святочнасць змывае.
І ў краі тутэйшым не кожны пакуль разумее:
Без мовы, без волі краіны жывой не бывае...
19.08.2009

БАЛАДА ТАДЭВУША РЭЙТАНА (20.08.1742 — 8.08.1780)

«Забіце мяне, але не забівайце Айчыну!»—
І крыжам ты лёг пад нагамі сваіх землякоў.
Вялікае Княства быць цэлым, як сэрца, павінна,
Калі ж раздзіраць яго — будзе пралітая кроў.

Ды ўжо ўсё падзелена, толькі адобрыць патрэбна.
Адобрыць падзел аніхто не прымусіць цябе.
Цябе аніхто тут не купіць за золата й срэбра,
Купляюцца ж многія, потым жывуць у журбе,

Бо золата й срэбра ніколі не будзе Айчынай,
Дзе сонца ўзыходзіць, нібыта смяецца дзіця,
Дзе самыя вабныя ў свеце красуні жанчыны,
З якімі жыць цяжка, але і не будзе жыцця

Без іх на зямлі, дзе туман малаком раніцою
Стаіць ля вакон і па лузе квяцістым плыве,

Дзе бусел, нібыта ад Бога пасол, над зямлёю
Яднае крыжы на касцёле старым і царкве.

«Забіце мяне, але не забівайце Айчыну!» —
Твой голас у шуме, бы ў твані сівой, патануў.
З табой засталіся найлепшыя нашы мужчыны,
З якімі любую асіліш бяду і вайну,
Але вас нямнога і ўжо не зьначыш нічога...

І вернешся ў родную Грушаўку ты не маўчаць,
І будзеш, як свечка адна, прад Айчынай і Богам
Ля сэрцаў тутэйшых людзей дагараць...
20—21.07.2008

БАЛАДА ТАДЭВУША КАСЦЮШКІ (12.02.1746 — 15.10.1817)

«Амерыка, бывай! Вяртаюся дахаты!»—
Твой голас, нібы чайка белая, ляціць
Над пенай хваль, што нібы дым вайны кудлаты
Віруе за табой, каб ты не змог любіць

Вайну, якая не за волю і не за Айчыну,
Не за любоў... І ведай, што паўстанню быць,
Бо нельга болей жьць так, каб тваю радзіну
Чужак няволіў, прымушаў сваё забыць.

Ды не забыць сваё! Яно сваё ад Бога,
Як родная зямля, як мова, як крыжы
І як твая дамоў праз цэлы свет дарога
Бясконца, нібыта восенню дажджы...

І заўтра вернешся ты ў родныя пенаты,
Прыгожы, генерал і ўсё шчэ малады.
І будуць поспехі ў цябе, і будуць страты,
І ўсё забудзецца на змрочныя гады

У родным краі, каб пасля ізноў успомніць
Цябе нам не чужога па крыві, душы,
І вольнай Беларусі маладыя промні

Заззяюцца цвікамі і ў тваім крыжы...
17.07. 2008

БАЛАДА ЮЛЬЯНА НЯМЦЭВІЧА
(16.02.1758 — 21.05.1841)

Ізноў зацішыцца маёнтак Скокі—
Збіраешся ў дарогу, гаспадар.
Паўзуць з усходу чорныя аблогі,
І сонца ўсходзіць, бы ў крыві штандар.

І ты апошні раз глядзіш на поле,
Дзе шчэ нядаўна ехалі сябры,
Якія марылі з табой аб волі
Для краю, пра які ты гаварыць
Да скону будзеш у раманах, вершах,
Бо родны край — не Лондан, не Парыж,
А гэты сад, дзе яблыкаў нарвеш ты,
І ля дарогі брукаванай крыж.
Той крыж абняўшы, можаш праслязіцца
І, быццам сябрука, расцалаваць.
Хто любіць родны край — той не баіцца
Яго пакінуць, потым паміраць
Без родных ніў, без песень, без надзеі,
Якія аніколі не памруць
І без якіх душа заледзянее,
З халодных воч анёлы не ўзлятуць...

І ты глядзіш апошні раз на Скокі,
Не плачаш ты, каб у слязах тваіх
Не плавалі ні сонца, ні аблогі,
Што прыплылі да нас з краёў чужых.
29.07.2009

БАЛАДА МІХАЛА КЛЕАФАСА АПІНСКАГА
(7.10.1765 — 15.10.1833)

Радзіма вечная, як неба гэта,
З якога, нібы дождж, сыходзіць Бог

І ў музыцы жыве, нібыта лета
Жыве ў траве і камянях дарог,

Якімі ты Радзіму пакідаеш,
Бо Княства немагчыма аднавіць,
Як кроў пралітую не пазбіраеш,
Ды Княству жыць у нашае крыві,

Як музыцы ў траве, вадзе, лістоце,
У ветры, што змятае пыл з крыжоў.
Жыць Княству, як святлу ў нябесным лёдзе,
Малітвам — у крылатасці буслоў,

Якія над тваёй дарогай кружаць,
Нібы анёлы, для якіх наш край
Плыве азёрна-залатою ружай,
Якой ты кажаш светлае: «Бывай...»—

Праз Лету, праз душу, якая плача
Па тым, што ўжо не вернуцца сюды
Ні Княства, ні князі з крывёй гарачай,
Ні, закаханы ў беларусак, ты...
31.08.2005

БАЛАДА СТАФАНА ГРАБОЎСКАГА (24.06.1767 — 4.06.1847)

Вялікага Княства не будзе ўжо болей,
А ты спадзяешся, што вернецца час,
Якому да нас не вярнуцца ніколі,
Бо й час, што прыходзіць — не цалкам для нас.

Ён нас не шкадуе, руйнуе палацы,
А ты не шкадуеш для волі сябе.
І ты — пераможца, ты ў Вільні на пляцы,
Але ўсё часова, ізноў ты ў журбе,

Бо мора крыві і яна залатая,
Бо самыя лепшыя леглі ў зямлю.
Вялікае Княства, як сонца, знікае

І ўсходзіць у сэрцах, як слова «люблю»,—

Люблю гэты край, дзе, як слёзы, азёры,
Бялюткія Храмы, ля вёсак крыжы
І, нібы з бурштыну, драбнюткія зоры
У небе, дзе вольна заўсёды душы,

Якая баліць па радзімавых гонях,
Якія цяпер здратаваны мяжой.
І верыш, што прыйдуць французы і сёння ж
Адродзіцца Княства і ў Княстве спакой.

І будзе спадманам табе абяцанне,
Што вернецца Княства і светлы той час.
Ды час залаты тут павек не настане,
Бо час, што прыходзіць, прыходзіць па нас.

І ты ўжо глядзіш на завею, што ў полі
Французаў хавае, хавае іх шлях,
Якім яны ўжо тут не пойдучь ніколі,
І слёзы ў тваіх не ўскіпаюць вачах...
21.07.2008

БАЛАДА ІВАНА НАСОВІЧА
(7.10.1788 — 6.08.1877)

Там Беларусь, дзе беларус жыве.
І не патрэбна Беларусь шукаць,
Бо тут яна, як валуны ў траве,
Як у нябёсах песня жаўрука,
Што над тваёй дарогай, як святло,
Якое ёсць, і будзе, і было,
Як пад нагамі родная зямля,
Дзе наша кроў, як іскры ў вугалях,
Не патухае, свеціцца ў вяках
І ў словах, што збіраеш сёння ты,
Каб зберагчы, як зерне для сяўбы,
Бо ўсё-ткі прыйдзе час наш залаты
Пасля стагоддзяў ветру і журбы.

І ты ідзеш, бо ведаеш, чаму
І для чаго, няспешліва, ідзеш,
Як снег ідзе, каб ты любіў зіму
І ўспамінаў, калі са стрэх капеж
Пачнецца і рассыплецца святло
І кветкамі засвеціцца ў траве
Там, дзе даўно нічога не расло.
Дзе беларус, там Беларусь жыве,
І не патрэбна Беларусь шукаць,
Бо тут яна, як ля дарог крыжы,
Як у нябёсах песня жаўрука,
Як Бог у Храме кожным і ў душы...
25.04.2009

БАЛАДА ЯНА БАРШЧЭЎСКАГА
(1790 — 12.03.1851)

Зноў дождж ідзе, змываючы сцяжыны,
Якімі нам вяртацца ў родны свет,
Дзе беларусы ёсць, а ў іх Айчына—
Як за Хрыстом ёсць жыватворны след.

А Плачка ўсё блукае па Прыдзвінні.
Яна з тваёй шляхецкаю душой.
Магілы ж нашыя не змяюць ліўні,
Што ў хмарах тых, якія над зямлёй
Над нашаю і з захаду, і ўсходу
Плывуць, жадаючы, каб заўтра мы
Забыліся, якога радаводу
Мы тут, дзе нашы Храмы і дамы,
Адвечныя і, як зямля, святыя,
Бо нашыя, бо з нашаю крывёй...

Галодны воўк на поўню нема вые,
Туман, як замак белы, над травой
Плыве праз нас, а Плачка ўсё блукае
Па Беларусі, у якой нам вечно жыць,
Нягледзячы на тое, што знікае
Адвечнае і часта дождж імжыць...
16.07. 2008

БАЛАДА ЯНА ЧАЧОТА
(7.07.1796 — 23.08.1847)

За вокнамі бібліятэкі
Выходзіць світанне з дажджу.
Зноў кнігі табе нібы лекі
Ад суму, што поўніць душу,
Бо спевы пра даўніх ліцвінаў
Заснуць — хоць на міг — не далі.
Была, нібы песня, краіна,
А людзі жывуць, як жылі,
І ты сярод іх як світанне,
Якое не кожны чакаў.
Час пройдзе, і сонца загляне
У хату і да мужыка.
І ты сярод кніг — не самотны,
Хоць ты не забыўся свой шлях
Праз турмы, праз вецер галодны,
Праз слёзы і кроў у снягах
Чужыны, якой усё роўна,
Хто ты: ці бандыт, ці паэт,
Які праслаўляе князеўну
Вялікага Княства і свет,
Дзе ты нарадзіўся, каб верыць
У родны нявольны народ,
Які тут для некага шэры,
Дурны і сляпы, нібы крот,
Ды гэтка ён не для Чачота,
Бо любіць народ свой Чачот,
І ў спевах пра даўніх ліцвінаў
Жыве залатая краіна,
І будзе — пакуль ёсць народ...
16—17.10.2007

БАЛАДА ТАМАША ЗАНА
(21.12.1796 — 19.07.1855)

Прысніцца Вільня, нібы сонца ўзыхдзе,
І ты зноў прачынаешся ў слязах
Не ад таго, што сумна ці ты ў крыўдзе,

А з гонару, што выбраў цяжкі шлях

Да Беларусі, што далёка сёння,
Як зоркі, што нібы рамонкі ў лёне,
Які цвіце ля вёскі Мясата,
Дзе ўпершыню сказаў ты слова «мама»...

Жыццё цячэ, але не як вада,—
Як кроў цячэ, як шлях праз твань да Храма.
І ў дзённіку натуеш ты сваім
Пра халады і пра багацце Ўрала.

Ды ўсё чужое тут, і толькі дым,
Як родны, абдымае і памалу
Плыве на захад, кліча за сабой.
Ды з высылкі ты не ўцячэш нікуды,

І будзе сэрца поўніцца журбой,
Ну а журба — адвечная атрута
Для сэрца і душы, якія плачуць,
Якія Беларусь праз далячыні бачаць,

Але па-польску шэпчуць да яе,
Да Вільні той, якой для нас не будзе...
Груган ляціць, і салавей пяе,
І да сваіх крыжоў прыходзяць людзі.
5-6.10.2008

БАЛАДА АДАМА МІЦКЕВІЧА
(24.12.1798 — 26.11.1855)

У Завоссі залатая восень,
А халера ў залатым Стамбуле.
І табе ўжо не прыйсці ў Завоссе—
Смерць цябе, паэт, не абмінула

На чужыне, дзе шукаў ты волю,
Нібы рыфмы звонкія ў санеты.
І цябе й тваю аплачуць долю
Філаматы ўсе і філарэты.

І згараць, нібыта грэшнасьць, вершы,
Што пісаў на беларускай мове.
І сябе палякам назавеш ты,
Роднасць з Беларуссю не адмовяць

Беларусы, бо ты наш, як неба
І як сонца ў небе над Завоссем,
Што залоціць павуціны срэбра,
Што ляціць, як праз агонь, праз восень
У самотны і вясьлы Кракаў,
Як паэзія — ў душу палякаў...
4.10.2007

БАЛАДА ВАЛЕНЦІЯ ВАНЬКОВІЧА
(12.05.1800 — 12.05.1842)

Парыж, як лёд, халодны і чужы.
Ты ўцёк сюды, каб тут памерці з суму,
Каб на тваім, нібыта меч, крыжы
Сядзелі птушкі, як аб волі думы,
Як думы аб Айчыне, дзе вясна
І без цябе ўжо ў лета пералецца...

Зноў прад табой мальберт, нібы сцяна,
Ды за яго схавацца не ўдаецца
Ні ад сябе, ні ад паноў-сяброў,
Якім не ты патрэбен, а партрэты.
І ты малюеш іх ізноў, ізноў
І верыш, што ўсё так — ад Бога гэта...

Вясна ў Парыжы, пад нагамі лёд,
І ты ідзеш няспешна па Парыжы
І п'еш святло вакон, як шчасця мёд,
І поўня ў небе, як анёлак рыжы,
Па-над табой, па-над тваім жыццём,
Якое скончыцца ў твой дзень народзін,
І свет ахопіцца тваім агнём
І адлюструецца, нібыта ў лёдзе,
У залатых вачах былых сяброў...

І толькі над табой паэт заплача,
Бо ён, што бачыў ты, таксама бача...
3.10.2007

БАЛАДА ІГНАТА ДАМЕЙКІ
(31.07.1802 — 23.01.1889)

У цябе ёсць свой Храм — Беларусь, да якой
Ты ідзеш праз паўстанне, вандроўкі, чужыну
І святлееш, мацнееш самотнай душой,
У якой, нібы сонца ў нябёсах, Айчына,

Што была і тваёй застанеца, як крыж
На магілах у продкаў, што з верай жылі,
Што на свеце няма і не знойдзеш зямлі
Прыгажэй і мілей, чым свая, хоць маўчыш

Аб любові сваёй, бо не варта крычаць,
Бо Айчына ад крыку краінай не стане,
У якой «жураўлі на Палессе ляцяць»,
У якой ружа-кветка цвіце і не вяне.

І прад смерцю, вядомы, прыедзеш дамоў
І, нібыта наіўны хлапчук, ты заплачаш,
Калі родныя песні пачуеш і ўбачыш,
Як плывуць на Купалле вянкi з васількоў

Па рацэ, да якой ты з дзяўчатамі сам
Неаднойчы хадзіў... І прыедзеш у Крошын,
І пасадзіш дубкі, каб раслі і каб нам
Уздымалі нябёсы над краем прыгожым,

У якім пра цябе будзе помніць трава,
Што расце на магілах, на бэльх капліцах,
Будзе помніць вада, што бруіцца ў крыніцах,
Будзе помніць касцёл, будзе помніць царква.

І ў далёкае Чылі ты вернешся зноў,
Але ты назаўжды застанешся душою
Ля бацькоўскіх магіл, ля азёр, ля дубоў,

Што асветлены першай тваёю слязою...
23.02.2009

БАЛАДА АДЛЬФА ЯНУШКЕВІЧА
(9.06.1803 — 6.06.1857)

Заручальны пярсцёнак вяртаеш нявесце,
Каб цябе не чакала з далёкіх зямель,
Дзе, нібыта па моры, па стэпе, па свеце
І твая плыве юрта, нібы карабель,
На які ты сасланы за ўдзел у паўстанні,
Хоць ты мог адкупіцца, мог цар дараваць...
На калені ж не стаў, прад чужынцам не станеш.
Прад матуляй стаяў і зноў будзеш стаяць,
Як у Дзягільна любасе вернешся хворы.
А пакуль што з казахамі светла жывеш,
І, як з роўнымі роўны, ты з імі гаворыш,
І лісты ў родны край усё шлеш і ўсё шлеш,
І натуеш самотныя вершы, як слёзы,
Што зрабіліся вершамі ў сэрцы тваім,
Дзе хвалюецца Нёман, шапочуць бярозы
І плыве ад садовае квецені дым
І знікае, але ён не знікне ніколі,
Як не знікне ніколі зямля, без якой
Не патрэбна табе ні багацце, ні воля,
Бо Айчына — і воля, і наш супакой.
1.02.2009

БАЛАДА ЭМІЛІ ПЛЯТЭР
(13.11.1806 — 23.12.1831)

Юная графіня, ты не хочаш танчыць,
Спакушаць мужчынаў і ўцякаць ад іх,
І не спаць начамі, зоркі ў небе бачыць,
Нібы россып кветак побач ног сваіх,
Бо не час для танцаў, бо твая Айчына
Больш трываць не можа здзеку чужакоў.
І няхай паўстанне — гэта шлях мужчынаў
Да прыснёнай волі праз агонь і кроў

Ты яго абрала, нібы пакахала
Маладога воя, што аддаў табе
Пад тваё ўладанне і душу, і цела...

Завіруха ў лесе ноч усю гудзела,
Ля цябе спявала, плакала ў журбе.
Ну а ты шаптала гарача малітву
І, як свечка, гасла на вачах сяброў.
Мы свой край не страцім, праіграўшы бітву,
Бо за волю края пралілася кроў,
І яна святая, як і ты святая
Для зямлі, якою заўтра станеш ты—
І ўваскрэснеш зоркай па-над нашым краем,
Краем, што аднойчы выйдзе з цемнаты...
19.07.2008

БАЛАДА НАПАЛЕОНА ОРДЫ
(11.02.1807 — 26.04.1883)

Ніколі не позна вярнуцца з чужыны
Да любася сэрцу самотнай Айчыны
І стаць яе славай, якая з гадамі
Вышэй і вышэй, нібы зоры над намі.

Вярнуцца і помніць парыжскія драмы,
Паэзію, музыку, фарбы і Храмы,
І неба Італіі, што як віно
У тым вінаградзе, які ўжо даўно

Антычны і спелы, як жніўнае лета,
Што ў фарбах застыне і ў словах паэтаў,
З якімі ты марыш аб вольнай краіне.
І шмат хто за волю краіны загіне,

Бо волі падмурку не быць без крыві.
А волі не хочаш — па-рабску жыві!
І ты інсургент, але болей – мастак.
Ты ведаеш волі сапраўднае смак

І сёння малюеш сядзібы і Храмы,

Каб заўтра, як ты, мы сказалі таксама,
Што тут Беларусь і была, і век будзе
І мы еўрапейскія людзі...
18.07.2008

БАЛАДА ДУНІНА-МАРЦІНКЕВІЧА
(4.02.1808 — 29.12.1884)

Не трэба чужога, не трэба чужога!
Ні грошай, ні мовы, ні Бога,—
Нічога не трэба чужога!
Мужык беларускі — мужык,
Ён слухацца пана прывык.
Ён з панам разумным — разумны,
Ды толькі вось пан нешта сумны.
І царскія ўлады — не рады,
Шпікі, як сабакі, ля хаты.
Якую ён школку трымае?
Няўжо ён законаў не знае?
А пану шчэ сніцца паўстанне
І верыцца ў светлае ранне,
Ды толькі не трэба чужога:
Ні праўды, ні волі, нічога,
Нічога не трэба чужога!

...Вятры за вакном завываюць,
Снягамі агонь засыпаюць,
Дзе чуюцца крыкі і смех.
І сыплецца, сыплецца снег
На ліпу, на хату, на долю.
І свечка асвечвае волю,
Якой не было і ці будзе.
За вокнамі мрой і людзі,
Надзеі, бяда, спадзяванні
І белая, сумная пані,
Якая сустрэчы чакае,
Якая адна і святая.
І ёй не патрэбна чужога
Ні сына, ні мовы, ні Бога,
Нічога чужога, нічога!
23.01.1995

БАЛАДА АЛЯКСАНДРА РЫПІНСКАГА
(каля 1811 — 1900(?))

Праз трыццаць год вяртаешся дахаты,
Рамантык, інсургент, мастак, паэт,
І прад табою край твой — не пракляты,
А любы, нібы з васількоў букет,

Што ты паклаў на сцежку інсургентаў,
З якімі волю для людзей шукаў.
Крывёй за волю плацяць — добра ведаў
І ты сваёй крыві не шкадаваў.

І хоць было разгромлена паўстанне,
Ты не адрокся ад былых дарог,
Бо Беларусь — не кветка, што век вяне,
А Храм любові, дзе жыве Пан Бог,

Дзе ўсё сваё: і песні, і легенды,
І мова, без якой загінем мы,
Як без людской спагады інсургенты
Сярод завейнай лютае зімы.

І будзеш сніць Парыж і Лондан шэры,
Дзе ты нябедна мог спакойна жыць
І не палыхацца ад стуку ў дзверы,
Бо за дзвярамі, як ваўкі, віжы.

Напішаш ты пра родны край балады,
Дзе пра любоў сваю не прамаўчыш.
Праз трыццаць год вяртаешся дахаты,
Нібыта ўчора з'ехаўшы ў Парыж...
10.02.2009

БАЛАДА ІВАНА ХРУЦКАГА
(8.02.1810 — 13.01.1885)

Ты з ланцужком прыгожым, залатым
Ад імператара гадзіннік маеш.
І тут ланцуг ніякі не ўтрымае

Цябе, бо на радзіму заўтра ты
Гарыш вярнуцца да святых крыжоў
Бацькоўскіх і ля Полацка свой дом
Пабудаваць, каб полацкім святлом
Жывіць сваю душу і маляваць ізноў
Партрэты, нацюрморты, на якіх
Наш родны свет багаты, і святы,
І сумны, як пражытыя гады,
Што праляцелі як адзіны міг...

І ўжо — сям'я, маёнтак і спакой,
І ты нікога бачыць не жадаеш.
І, як валун травой зарастае,
Цяжэш ты самотай незямной,
Але не адтаго, што ўсё міне
І не паўторыцца ўжо больш ніколі,
А адтаго, што прычакацца волі
Усе не змогуць, воля — не ў віне,
Яна ў крыві павінна быць, і з ёй
У сэрцах кроў становіцца жывой.

І ланцужок прыгожы, залаты
У прыдарожны пыл кідаеш ты...
7.02.2009

БАЛАДА ГЕНРЫКА ДМАХОЎСКАГА (26.10.1810 — 26.05.1863)

Палын... Пажарышчы... Магілы... Груганнё...
Але жыве твой край! Ён па сцяжынках слёз
Прыйшоў у сэрца, у якім цвіце агнём
Твая любоў да васількоў, і да бяроз,

І да людзей, якія марамі жывуць
Аб волі, да якой вядзеш іх сёння ты
Праз кроў паўстання і аastroжную траву,
Вядзеш да Беларусі, нібы да вады

Жывой, не забываючы ў краях чужых
Ні таленту свайго, ні цёпрых родных слоў,

Якімі саграваў і будзеш грэць усіх,
Каму вышэй за ўсё да родных ніў любоў.

І, памяняўшы прозвішча, ты не змяніў
Сваіх вачэй, што бачылі і бачаць свет,
І край азёр, і пастушкоў агні,
Што нібы кроплі сонца, дзе вясна жыве...

...Ізноў паўстанне, і ты першым рвешся ў бой
І першым падаеш на рукі маладых,
Якім ісці было не страшна за табой,
Якім стаў першым твой апошні ўздых.
17.02.2009

БАЛАДА ПАЎЛЮКА БАГРЫМА
(14.11.1812—1891)

У Багрыма ціха ў хаце,
Ды не стаў з нудоты зверам,
Бо ёсць вершы, бо ёсць вера
У Айчыну, што не страціў.
Ёсць яшчэ жаданне волі.
Сам жывы — і дзякуй Богу.
А сябры ляжаць у полі,
І не трэба ім нічога.
І не чуюць, як падпанкі
Размаўляюць бізунамі.
Беларусь жа паланянкай
Заліваецца слязамі.

«Зноў падняць бы сцяг паўстанца,
Рукі, браце, чуюць сілу.
Чым без мовы заставацца,
Лепш цяпер сысці ў магілу!»

Стаў ён песняю народнай,
І душа ўзляцела зоркай...
Мо цяпер які нягоднік
Схоча ачарніць гаворкай:
«Ну які з яго паэта?

Толькі верш адзін пакінуў».
 Не, няпраўда, людзі, гэта—
 Верш і, як свой крыж, Айчыну.
 25.08.1988

БАЛАДА ЯЎСТАФІЯ ТЫШКЕВІЧА
 (18.04.1814 — 8.09.1873)

Устаўшы рана, зноў зямлю капаеш,
 Ды ў курганах сівых не клад шукаеш,
 А — Беларусь, што тут была і будзе...

І дзівяцца з цябе, смяюцца людзі,
 Бо ты хоць граф, ды нейкі незвычайны—
 Палямі ходзіш, берагамі Гайны,
 І просіш песню праспяваць старую
 Ці казку расказаць, і ўсё натуеш,
 Збіраеш рэчы для свайго музея...

У Вільню з’едзеш, і Лагойск сцішэе,
 Нібыта думаць пра цябе ён стане.
 А ў родным краі, як пажар, паўстанне,
 І твой музей — як для пажару вецер...

Яшчэ самотна жыць у гэтым свеце,
 Бо твой сусед баіцца, што ты здольны
 І без ягонаў ласкі жыць прыстойна...

«Музей закрыць! Забараніць, бо шкодны!»—
 Загад вышэйшы. І ты ў краі родным
 Жывеш, нібы чужы, людзьмі забыты.
 Ды сонца, як тваёй любові злітак,
 Усходзіць над зямлёй, што ты капаў,
 Дзе ў курганах сівых не клад шукаў,
 А — Беларусь, якая ёсць і будзе...
 18.04.2009

БАЛАДА АРЦЁМА ВЯРЫГІ-ДАРЭЎСКАГА
(4.11.1816 — 1884)

«З Беларшчынай не развітаўся.
Гэта мой ідэал», — ты пісаў
І праз ночы душою вяртаўся
У той край, дзе раса, як сляза,

У якой патанае былое
І ўсплывае на снезе крывёй
Тых паўстанцаў, што шчасце зямное
Не ўяўлялі без волі і ёй

Аддавалі сябе, як даніну
За адвечную веру, што ў нас
Будзе лепшая ў свеце краіна,
Хоць далёка краіны той час.

І той час сам не прыйдзе ніколі.
Да яго трэба йсці праз вятры,
Праз завеі, праз чорнае поле
І за тры залатыя гары.

І начамі халоднымі ў скрусе
Ты пісаў пра зажураны свет,
І цябе, Вайдэлот Беларусі,
Называлі гаротнікі ўсе.

І калі ў цябе Бог запытаўся:
«Развітаўся з жыццём?»,
казаў ты:
«З Беларшчынай не разбратаўся.
Гэта мой ідэал назаўжды!»
31.07. 2008

БАЛАДА АДАМА КІРКОРА
(21.01.1818 — 23.11.1886)

Па ціхіх вулках Вільні да цябе ізноў
Прыйшлі сябры агучыць музыку і вершы.

А ў музыцы і ў вершах, як агонь, любоў
Да Беларусі, для якой штодня жывеш ты,

Як і сябры твае, паэты і музыкі,
Якім Радзіма — як матуліна цяпло.
І кожны, хто Радзіму любіць, — той вялікі,
Як вежаў замкавых спакойнае святло,

Што, ў душы зацякаючы людзей тутэйшых,
Нібы малітва ў Храме велічным, жыве,
І будзе жыць, і прыбліжаць наш час святлейшы,
Які яшчэ як росы ў маладой траве

На курганах, дзе спяць героі славы нашай
І будуць спаць, бо ёсць каму край бараніць
І ёсць той, хто пра іх легенды нам раскажа,
Каб мы змаглі Радзіму, як яны, любіць...

І вершам з музыкай да раніцы гучаць,
І марам не губляцца ў цыгарэтным дыме,
Пакуль сябры з табою за сталом сядзяць
І светла думаюць аб долі і Радзіме.
12.05.2009

БАЛАДА СТАНІСЛАВА МАНЮШКІ (5.05.1819—4.06.1872)

Як ветразь, музыкай тваёй з аргана
Напоўнены касцёл Святога Яна,
І Вільня, як каўчэг, праз свет плыве
Па курганах, па бруку, па траве,
Па Беларусі, у якой ёсць ты,

І трэскаюць паміж людзей ільды
Неразумення, і слязамі з воч
Цякуць і асвятляюць дзень і ноч,
Як васількі, як зоркі, як бурштын.

Музыкаў многа, ты ж такі адзін,
І слухае цябе народ і Бог,

І прад Еўропаю крыжы дарог
Ужо не рвуць тутэйшую душу
Ні ў час засушлівы, ні ў час дажджу,
Бо лепш, як тут, не будзе анідзе—
Ні ў Празе, ні ў Варшаве, ні ў Маскве,
Бо толькі тут, як рыба — у вадзе,
У Беларусі Беларусь жыве,

Але ёсць слава, да якой і ты,
Як да агню матыль, ляціш заўжды,
І п'еш, як горкае віно, любоў.
Ды не знікае шлях у Менск дамоў,
Дзе музыка твая, як карані
Святога дрэва, што ўздымае дні
Краіны, што была і будзе ў нас
У беларусаў, на бясконцы час,
Пакуль малітвай, музыкай святой
Тут поўніцца душа, каб быць жывой...
14.02.2009

БАЛАДА АЛЯКСАНДРА НЕЗАБЫТОЎСКАГА (2.10.1819 — 21.03.1849)

Мары пра каханне, славу і свабоду
Для цябе, як лекі, хвораму ў турме.
І ты верыш: свечку нехта ў Храме ўпотаі
За цябе паставіць, вецер не задзьме,

Як не знішчыць мары, мары аб свабодзе,
У людзей, што вечна нібы на крыжы.
Сонца ў хмарах, як твой край у снезе й лёдзе.
Да вясны далёка, і не ўсім дажыць.

Ты адзін у камеры, з табой адзіным
Гаварыць тут нельга, бо крамольнік ты.
Страшная крамола — любіш ты Айчыну,
Хочаш, каб Айчыну, як і крыж святы,

Не трымалі ў брудзе, а ў душы — бы ў Храме,
У якім і слёзы, у якім і спеў.

І не трэба нам чужынцаў, бо мы самі
Разбяромся дома, дзе ў нас дом, дзе хлеў...

Мары пра каханне, славу і свабоду,
І душа твая ўжо — болей не ў турме.
Плача свечка. Нехта смела, а не ўпатай
За цябе паставіў. Вецер не задзьме...
24.05.2009

БАЛАДА УЛАДЗІСЛАВА СЫРАКОМЛІ
(29.09.1823—15.09.1862)

Там, дзе кветкі цвілі, вырас — пырнік,
Сёння пырнік, а заўтра — крыжы.
І тутэйшай зямлі сумны лірнік
Думу думае — як тут жыць?—
І слязу, нібы верш, не хавае,
Ну а верш, як на вейцы сляза,
Новы дзень, новы шлях асвятляе,
На якім касінераў каса
Заблішчыць, акрывавіцца й пылам
Занясецца, але — не навек.
Хоць забудуцца ў травах магілы,
Ды не зменее слёз на траве.

Ён ідзе, а паны, як сабакі:
«Што ён ходзіць да гэтых сялян?!»
І ўначы ў хатах свечкі, як макі,
Прарастаюць святлом праз туман,
І праз ноч, і праз век да ваколіц,
Па якіх нам з табою хадзіць,
І ўсё думаць аб шчасці і долі,
І свой край, нібы волю, любіць...
4.02.2005

БАЛАДА ПАЎЛА ШЭЙНА
(1826 — 27.08.1900)

Не ўзйдзе сонца — не пачнецца дзень.

Не сказанае слова памірае.
І ты па вёсках, як жабрак, ідзеш
І, нібы золата, штодня збіраеш
Паданні, казкі, у якіх наш край
Жыве і будзе жыць, як жыў стагоддзі.
Збіраеш песні. Не сумуй, збірай,
Няхай жывая песня ў сэрцы зойдзе
І застанецца ў нашае крыві,
Нібы агонь у прыску застаецца.
І хай з цябе хто хоча пасмяецца,
А ты збірай і так далей жыві,
Як беларускае жадае сэрца
Тваё пад небам беларускім гэтым,
Дзе холадна зімой і цёпла летам,
Дзе людзі светлыя, як свечкі ў Храме,
Што асвятляюць змрок і нашу памяць,
Дзе казкі, песні родныя жывуць
І дзень мінулы з будучым нітуюць,
Дзе беларусы плачуць і пяюць,
І родны край, нібыта рай, шануюць,
Дзе ты няспешна, як жыццё, ідзеш,
Старыя казкі, песні і паданні,
Нібыта золата, нам раздаеш...

І сонца ўзыдзе, і новы дзень настане.
10.04.2009

БАЛАДА РАМУАЛЬДА ТРАЎГУГА (16.01.1826 — 5.08.1864)

Не анёлак,— арол над Айчынаю кружыць,
І табе зразумела, чаго хоча ён.
На шяху у чужынцаў крывавыя ружы
Зацвітуць, і іх змые блакітны наш лён.

І не будзеш ад смерці сваёй ты хавацца,
Бо ад смерці ніхто не схаваўся яшчэ.
Чорны лес тваім будзе бялюткім палацам,
А пасля і Варшава слязіны з вачэй

Патаемна змахне, калі ты з эшафота
Паглядзіш у нябёсы, дзе кружыць арол
А яго і не бачаць багач і басота,
Бо ад він і ад брагі ламаецца стол.

Паглядзіш у нябёсы, што ў вочы Айчыны,
І не ўспомніш нічога яе акрамя,
І, як вечнасць, прад смерцю тваёю хвіліны—
Бог у вечнасць тваё зараз піша імя,

І яно застанецца, і будзе краіна,
Для якой ты не станеш ніколі чужым.
Над табой, нібы зніч, будзе ўвосень рабіна
Асвятляць шлях дамоў праз вятры і дажджы...
20.07.2008

БАЛАДА ЭМЕРЫКА ЧАПСКАГА
(17.11.1828 — 4.01.1897)

Ля возера ў парку няспешна ідзеш
Па лісці счарнелым і па залатым.
Ты вершаў не пішаш. Тут восень, як верш
З той кнігі, якую, чытаючы, ты

Кладзеш прад сабой — і святлее ў душы
Ад слоў беларускіх, ад сонечных слоў.
І сумна, што хутка пачнуцца дажджы,
І добра — наедзе ў маёнтак сяброў,

І вершы, і музыка будуць гучаць,
І будуць у Станькава зноў мужыкі,
Засеўшы ў карчомцы, зноў думаць-гадаць:
«Чаму гэта пан у нас дзіўны такі—

Ён зброю збірае, карціны і кніг
Сабраў, што за век яму не прачытаць?»
А ты — усміхнешся і ўсмейкай на міг
Асвеціш жыццё, да якога шукаць,

Крыжамі свой шлях пазначаючы, нам

Дарогу сваю і якая для нас
Не горшая ў свеце — вядзе яна ў Храм.
Да Храма мы дойдзем! Мінецца ўсё ж час,

Дзе сум несусветны, дзе крык і вайна,
Дзе паляцца кнігі, дзе здрада і тло...
І скончацца восень, зіма, і вясна
Зноў прыйдзе, і нехта прыпомніць: «Было

Іх мала, але яны ўсё-ткі былі...»
Ты вершаў не пішаш. Жыццё, нібы верш,
Рассыпаным лісцем на чорнай зямлі,
І ты, як чытаючы вершы, ідзеш,

І ў шораху лісця плывуць караблі,
З якімі да Бога і ты адпльывеш...
14—15.05.2009

БАЛАДА ВІНЦЭСЯ КАРАТЫНСКАГА (15.06.1831 — 7.02.1891)

Ноч над роднай старонкай царуе,
І ты ў чорнай святліцы нікога
І не прымеш, і не пачастуеш,
Бо ў святліцу крыжамі дарога
Зарастае. І ты заклікаеш:
«Уставайма жа, братцы, да дзела...»

Каб устаць, не любы сілу мае,
І да волі імкненне саспела
Тут не ў кожнага ў гэтай краіне,
Дзе жаўценькі пясок са слязамі
Перамешаны... Ты ўсё ж не кінеш
Родны люд прад чужымі вятрамі,
Што з усходу і захаду веюць
І якім вельмі міла, што людзі
Беларускасці не разумеюць...

Беларусь жа была тут і будзе,
Бо на роднай зямлі ты ў народзе,

Як душа ў беларуса жывая,
Як і сонца, што з цемры ўзыходзіць
І святліцу святлом залівае...
25.12.2007

БАЛАДА АЛЯКСАНДРА ЕЛЬСКАГА
(16.06.1834 — 10.09.1916)

У снягах задрамала світанне,
І паўдня пачынаецца дзень.
Для кагосьці за волю паўстанне—
Гэта кроў, для кагосьці — прамень,
Што асвечвае новыя далі,
За якімі жыве Беларусь.

Ля іконы ты свечку запаліш,
На стале ты расцелеш абрус
Для гасцей, што не прыйдуць зімою,
Бо дарогі паліты крывёю
І ў фальварку замецены сцежкі,
Што нікуды не выйсці табе.

А ў суседа дымяць галавешкі,
Воран вочы суседу дзяўбе.
І ты дома, нібыта ў няволі,
Малады, адзінокі, сядзіш.
Як ваўку, табе хочацца ў поле
Хоць і сніцца начамі Парыж.

Ды вясна хутка будзе ў Замосці,
І тут жыць, і тварыць будзеш ты.
І ў музей твой з Еўропы ўсёй госці
Будуць ехаць, бы ў Храм залаты.

А пакуль што з-пад снегу світанне
Прарастае, як кроў праз бінты.
І душу тваю паліць паўстанне,
І душу тваю студзяць вятры.
24.08.2009

БАЛАДА МІХАЛА ЦЮНДЗЯВІЦКАГА
(1836 — 2.06.1863)

«Мужыцкую праўду» сялянам чытаеш
У дымнай карчме каля пыльнай дарогі.
Чытаеш, нібыта агонь раздзімаеш,
Агонь, што асвечвае многае многім

У гэтай краіне, дзе роднае гіне,
Бо волі няма і яна не даецца
Нікому за слёзы, крывёю павінен
За волю плаціць, калі ж трэба, то й сэрца

Пад кулю падставіць і быць не героем.
Цябе ж за чытанне газет расстраляюць
У Менску, і неба, яшчэ не начное,
Счарнее, і птушкі ў яго паўзлятаюць,

Нібыта нязбытныя мары, якімі
Ты жывё малады і жыла ўся Айчына,
Якая ў крыві патанае і ў дыме,
Шукаючы ў бойцы да волі сцяжыну,

Што стане дарогай і будзе дарогай,
Але не цяпер, бо цяпер яшчэ рана...
Цябе расстралялі...

Ды «Праўда мужыцкая» не расстраляна.
12.08.2009

БАЛАДА МІХАЛА АНДРЫЁЎА
(26.11.1837 — 23.08.1893)

...Уцёкшы з царскае турмы на волю,
Жывеш спакойна ў Лондане й Парыжы.
І цёплы снег, які ляціць з таполяў,
Цябе вяртае ў Віленскую цішу,
У родны тлум, якія назаўсёды
З табою будуць, як да волі прага.

Твае карціны — залатыя соты,
Любоўю поўныя, крывёю сцяга,
Які лунаў у бітвах над сябрамі,
З якімі ты ішоў праз смерці вецер...

І ты вяртаешся дамоў, бо ў свеце
Мілей няма зямлі, дзе над палямі
Лятуць буслы і жаўрукі крыляюць.
Герояў на радзіме не вітаюць,
Іх у Сібір, нібы ў агонь, кідаюць.

І ты жывеш у высылцы, малюеш,
І ты свой лёс прымаеш без праклёну,
Душою ў Вільні, дзе б ні быў, начуеш
І застаешся рыцарам да скону...
22—25.07.2008

БАЛАДА КАМІЛЫ МАРЦІНКЕВІЧ
(каля 1837 — пасля 1890)

Ты ў высылцы за кінутыя кветкі
Паўстанцу на яго апошні шлях
Глядзіш на свет з усмешкай вельмі рэдка,
Часцей за ўсё — праз слёзы на вачах,

Бо тут забыцца пра Шапэна, Ліста,
Пра Менск і Вільню, пра сваіх сяброў—
Нібыта ўсё, што ёсць, спаліць дачыста,
Каб праз хвіліну аднаўляць ізноў...

І помніш Вільню ты і Менск, вядома,
І мовы беларускай прыгажосць.
Праз дваццаць год ты вернешся дадому,
Не вернецца ніколі маладосць.

Ды не шкадуеш, што букет праз краты
Для інсургента кінуць ты змагла,—
Не хлопца прад табой вялі салдаты —
Айчына нескароная ішла.
7.11.2008

БАЛАДА ФРАНЦІШКА БАГУШЭВІЧА
(21.03.1840 — 28.04.1900)

«Яснавяльможнай пані, напэўна, вядома, што яе высакароднаму сыну я абавязаны ўсёй сваёй будучыняй; мабыць, і да сянняшняга дня я абіваў бы без усякай карысці віленскі брук, калі б не ягоная шляхетная дапамога...»

З ліста Ф. Багушэвіча да А. Карловіч
ад 26 жніўня 1865 г., Нежын

Лукішкі. Пляц. Натойп маўчыць, чакае.
Пятля чарнее, як змяя, якая
З усходу прыпаўзла да нашай волі,
Каб мы не зналі лепшай светлай долі.

І ты ў натоўпе, быццам сэрца ў целе
Паўстанца, што яшчэ жывы, але
Надзею на змаганне ўжо ледзь цепле.
Жыццё, як снег на веснавым святле,

Знікае і слязой цячэ па твары,
І ўжо Кастусь, нібы ў звана язык,
Вісіць пад небам, дзе дымяцца хмары,
І ты ў натоўпе, як у горле крык,

Стаіш, не знаючы, як жыць у Вільні
Цяпер, калі натоўп маўчыць, чакае,
Калі пятля нібы змяя жывая
І Вільня ўся нібыта склеп магільны,

З якога хочацца ўцячы, каб жыць,
Каб потым скрыпка з дудкай на крыжы
Заплакалі аб лепшай, светлай, долі...
Нічога ўжо не зменіцца ніколі,

І ты па бруку віленскім брыдзеш,
Нібыта крыж у Беларусь нясеш...
28.03.2005

БАЛАДА АЛЬГЕРДА АБУХОВІЧА
(6.08.1840—22.08.1898)

Усё аддаў людзям і толькі кнігі
З сабой забраў, каб на кватэры жыць
У Слуцку, да пары да часу ціхім,
І памяці вуголле варушыць,

І апякацца дымнымі вятрамі
Шляхоў паўстанскіх, па якіх і ты
Прайшоў, губляючы сяброў, з сябрамі,
Каб потым у Сібіры маладым

Сівець, не праклінаючы нікога
І не шкадуючы багаццяў тых,
Што ад бацькоў, бо тое, што ад Бога,
Жыве ў табе з крывёй дзядоў тваіх,

Якіх у Княстве і Еўропе зналі.
І пішаш ты пра родную зямлю,
Дзе парасыпаны, нібы каралі,
Азёры, ля якіх тваё «люблю»

Пад сонцам не разветрана вятрамі
І ў травах не губляецца сівых.
І вучыш ты дзяцей, каб заўтра самі
Яны маглі адрозніць ад чужых

Сваіх людзей, якім патрэбна воля
І кнігі, у якіх наш край жыве,
І вырванай старонкаю ніколі
Яму не быць, не знікнуць у жарстве...
30.07.2008

БАЛАДА ЭЛІЗЫ АЖЭШКІ
(06.06.1841 — 18.05.1910)

Магілы паўстанцаў травой запльваюць,
І Нёман не спіць між сівых берагоў,
Дзе сумныя людзі тутэйшага краю

У сэрцах хаваюць да краю любоў,

Якому і ты па крыві не чужая,
Бо ты нарадзілася тут і жывеш
І лепшае долі сабе не жадаеш,
Як — лепшага сонца, што ў небе плыве

Над мілаю сэрцу шляхетнай Гародняй,
Дзе замкі і Храмы, дзе ціша і тлум,
Дзе думкам, як птушкам у небе, свабодна,
Дзе самы гаючы бярозавы шум,

Якім ацяляюцца душы людскія,
Што мараць аб волі на роднай зямлі,
Дзе слёзы і кроў, над якімі воўк вые,
Нібыта ўсіх моліць, каб людска жылі

І не адракліся ад песень і казак,
Якія прыйшлі праз стагоддзі да нас,
Якія й пра нас праз стагоддзі раскажуць,
Калі захаваем мы іх у наш час.

І ты, каралева народнага слова,
Збіраеш не золата, золата — тло,
А песні і казкі тутэйшаю мовай,
У мове тутэйшай жывое святло,

Што дадзена Богам і не забярэцца
Нікім і ніколі, бо тут — ёсць народ,
І ён, хто тут свой, хто чужы, разбярэцца,
Калі не цяпер, дык праз тысячу год.

І, нібы з нябыту, з травы паўспльваюць
Магілы паўстанцаў, курганні дзядоў.
Не будзе нідзе прыгажэйшага краю,
Чым край,
да якога спазнана любоў...

24.02.2009

БАЛАДА ЭДВАРДА ВАЙНІЛОВІЧА
(13.10.1847 — 16.06.1928)

Не прышэлец з Усходу ні з Захаду ён,
А з тутэйшага люду, які гонар мае,
Над якім неба светлага велічны звон
Звонам вечным для светлай нас долі яднае.

Звон праз душы людскія з малітвай плыве,
На касцёле крыжуецца і на царкве,
Каб мы помнілі вечна — на нашай зямлі
І багатых людзі як людзі жылі,
І жыў ён, і любіў белы свет, і бярог
У сабе, як агонь, да Айчыны любоў
І вяртаўся дадому з край свету, і Бог
У душы яго жыў, як жыве ў сэрцы кроў.

І пакінуў ён нам божы свет і святло,
І што будзе,
што ёсць,
што праз вечнасць прайшло,
Дзе Чырвоны касцёл, як агонь, што застыў,
Каб прайшлі праз яго ўсе, хто хоча прайсці
І ачысціць душу, каб сказаць: «Я пражыў
Так, як трэба было жыць мне ў гэтым жыцці...»
І заплакаць, і ўспомніць, што ты не адзін
І адзін, бо не ўсё, што хацеў, ты збярог,
І не толькі Айчыны ты сын, божы сын,
І не толькі цябе, а і ўсіх любіць Бог...
9.11.2006

БАЛАДА ЯНКІ ЛУЧЫНЫ
(6.07.1851—16.07.1897)

Тры мовы... І лягчэй маўклівым быць,
Не бачыць, як травой зарастае
Палетак, што прыдатны для сяўбы
Свайго, тым больш — зямля тут не чужая
І ўсё навокал роднае, сваё:
І гэты крыж пахілы ля дарогі,

І песні веснавыя салаўёў,
І цішыня, і Храмы, і астрогі.

Тры мовы... Ты ж адзін, і ты паэт,
Ты малады, але ты бачыш свет,
Дзе ты жывеш, не як трава, якая
Ад ветру хіліцца і так жыве,
Пакуль яе каса не напаткае...
На Кальварыйскіх могілках спакой.
Тры мовы... Ну а ты з адной душой.
3.07.2005

БАЛАДА ЯЎХІМА КАРСКАГА
(1.01.1860 — 29.04.1931)

У словах беларускіх Беларусь жыве,
Як у жывой крыві — спрадвечны шлях людскі.
Па ім жыццё, як сонца праз сусвет, плыве,
Сабой хвіліны шчасця, горычы вякі
Нітуючы ў адзіны шлях, дзе нават Бог
Не здольны анічога ўжо змяніць, бо шлях—
Мінулае і тое, што ты не збярог,
Ніхто не верне са слязамі на вачах
Ад радасці, што ён жыццё вяртае нам...

І не самотны ты, тут Беларусь з табой
У кожным беларускім слове, што, як Храм,
Напоўнена святлом, малітваю святой
За Беларусь, за беларусаў, для якіх
Ты хочаш вольнага жыцця, бо мы — народ,
Бо беларусы мы, і нас мільёны ўсіх,
І нашая зямля — не ў акіяне лёд,
Які растане і змяшаецца з вадой.

Зямля — не лёд, і ёй не быць для нас чужой,
Пакуль тут мова наша родная жыве,
Як і ў людской крыві — спрадвечны шлях людскі,
Дзе Беларусь, як белы карабель, плыве
Праз хвалі дзён і туманоў вякі...
6.02.2009

БАЛАДА ІГНАТА БУЙНІЦКАГА
(22.08.1861 — 22.09.1917)

Ад роднай вёскі ў Вільню доўгая дарога,
Але дарога гэта — быццам бы да Бога,
І ты па ёй ідзеш з акторамі няспешна.
Для вас сур'ёзна ўсё, камусьці гэта смешна,
Што мова родная для нас усіх святая
І што нідзе без мовы роднай не бывае
Народ народам, бо душа народа — мова...

І ўжо са сцэны роднае жывое слова
Гучыць, нібы званы з высокае званіцы
Штодня звяняць аб тым, што толькі чужаніцы
На нашае зямлі нас пазбаўляюць права,
Каб, нібы Бог, былі ў нас гонар, годнасць, слава...

І ружы падаюць на шлях акторскі ў Вільні,
І ты ідзеш з сябрамі па дарогах пыльных
Айчыны, і па Пецярбургу, і Варшаве.
Але не золата і срэбра ў вашай славе,
А наша годнасць беларуская, якая
І праз стагоддзі вынішчэння не знікае.
І верыш ты, што ёй не знікнуць з нас ніколі,
Як камяням і васількам на жытнім полі...
25.07.2008

БАЛАДА КАРУСЯ КАГАНЦА
(10.02.1868 — 20.05.1918)

За родную краіну, звычай і мову,
за гонар груддзю ўставайце.
К. Каганец

...І турма на зямлі на бацькоўскай — турма,
І зіма на зямлі на бацькоўскай — зіма.
І ты пішаш пра волю, нібыта гарыш,
І малюеш, нібыта да сонца ляціш
І вяртаешся, светлы, назад на раллю,
Каб шаптаць, як малітву: «Айчыну люблю...»

Хто пачуе цябе — той убачыць вясну,
Як ты бачыш цяпер прад сабою сцяну,
На якой, як на лёдзе, расколін галлё
Разрастаецца...

І ўжо не стане быллём
Васілёк, што самоціцца ў жыцце тваім
Без цябе, без тваёй маладой грамады,
Для якой родны край — гэта Дом, а не дым,
Не туман над прасторам балот і вады.

І ты выйдзеш на волю, нібыта згарыш
І нібыта да сонца адзін даляціш,
І ўпадзеш, і падымешся ў вершах сваіх
За Айчыну, якую любіў кожны міг
І за доўгія зімы, дзе снег, як патоप,
І за песні, і плач, за ўтравелы акоп,
Дзе змяшалася кроў і сваіх, і чужых...
14.04.2009

БАЛАДА МІТРАФАНА ДОЎНАР-ЗАПОЛЬСКАГА
(14.06.1867 — 30.09.1934)

Народ, які меў сваю дзяржаўнасць,
мусіць мець яе зноў...
М. Доўнар-Запольскі

Крыжамі нашых продкаў нашы землі
Пазначаны, і гэта — назаўжды.
У курганах былое наша дрэмле
Так, як у Храмах дух жыве святы.

І іншае зямлі для нас не трэба,
І тут нам жыць, і тут нам паміраць,
І ў мора беларускае — у неба
Глядзець, паліць касцёр і сумаваць
Па тым, што ўжо не вернецца нічога
З таго, што страчана, не збераглі.

І ты ідзеш, і прад табой дарога
Да могілак, нібы на край зямлі,

Які пазначаны крыжамі продкаў,
І пройдзе час – пазначыцца й тваім.

Цячэ рака, плыве па хвалях лодка
Праз туманы, як праз стагоддзяў дым,
З якога бачыцца краіна-маці
Прыгожая, бы ў Храме абразы.
І ты шчаслівы, бо ты бачыш шчасце
У Беларусі праз агонь слязы...
8.11.2008

БАЛАДА ЯДВІГІНА Ш.
(4.01.1869 — 24.02.1922)

...Тваё беларускае золата ветрам
Рассыпана ў нашых палях і лугах.
Яно перад намі з'яўляецца летам
У пыле дарог, і цяжкіх каласах,

І ў восеньскім лісці, якое крыляе
Над сумнай зямлёй і ляціць у касцёр,
Дзе золата ўміг прад табой закіпае
І ў ноч матылькамі ўзлятае да зор

Над родным фальваркам, з якога да Вільні
Не так і далёка ўцякаць ад зімы,
А там жа работы хапае ўсім пільнай,
А там шлях пракладзены ўжо да турмы,

Якой не баішся, бо ведаеш тое,
Што кожнаму трэба тут ведаць заўжды,
Што толькі за роднае, як за святое,
Не трэба баяцца свой час залаты

Патраціць, і золата з'явіцца летам
У мёдзе пчаліным, цяжкіх каласах,
У прозе змагання, у кветках санетаў
І ў край улюбёных людзей галасах...
21.09.2008

БАЛАДА АДАМА ГУРЫНОВІЧА
(25.01.1869 — 4.02.1894)

На могiлках не адшукаць магілы,
Дый могiлак самiх не адшукаць.
Каля дарогі крыж стаяў пахілы,
Няма дарогі, быльнягі шумяць.

А ты не думаў, што вось гэтак будзе
У краі родным, пра які ты сніў.
Ды ўсё мяняецца, тым болей людзі,
Калі iх адарваць ад родных ніў,
Ад родных слоў, ад песень і ад казак,
Што з веку ў век з адной душы ў душу
Iшлі і напаўнялі свет наш ласкай,
Як поўніцца рака пасля дажджу
У час задушлівы жывой вадою.

I ты хацеў, каб родны край заўжды
Быў, як рака, напоўнены жывою
Вадой і каб, нібыта да вады,
Да родных слоў, да песень і да казак
Усе імкнуліся, бо з імі край,
Няхай праз сотню год, а не адразу,
Усё-ткі ператворыцца ў наш рай,
У беларускі, дзе і твой фальварак
Паўстане з траў, не згубіцца ў вяках,
Як і твая аб Беларусі мара,
Прыгожая, нібыта ў Вільню шлях...
14.09.2008

БАЛАДА ФЕРДЫНАНДА РУШЧЫЦА
(10.12.1870 — 30.10.1936)

Варшаваю і Вільняю паміж
Багданава — нібы на Храме крыж,
Куды вяртацца, на які маліцца.
У лёсных травах сцежак бліскавіцы,
Знікаючы, з'яўляюцца ізноў.

І кветкі ў лузе, як спакою кроў,
Віднеюцца і не даюць спакою.
І ты ідзеш з тутэйшаю душою,
Чужы і свой, да плачу закаханы
У гэты край, што Богам быў абраны,
Але забыты да пары да часу.

І сонцу ранкам не ўзысці адразу,
Як і табе адразу не прыйсці
Дамоў, дзе ў клёна залатым лісці
І золата тваё таксама ёсць,
Як снег і дождж і чорная ралля.

Было ўсё тут, і будзе ўсё пасля,
Як вернешся, здарожаны, дамоў
Да затравельх на кладах крыжоў,
Дзе ты ляжыш ля жонкі і бацькоў,
Дзе ты мастак і гэты родны свет—
Як твой, пакінуты з карцінаю, мальберт...
7.08.2006

БАЛАДА АЛЯКСАНДРА УЛАСАВА
(28.08.1874 — 11.03.1941)

Ужо далёка Мінск, далёка Вільня,
А сонца ўсё няма і ўсё няма,
І быць не можа сонца, бо зіма
Па-над тваёй дарогаю магільнай
Аблокі прымарозіла да зорак
І замяла каля дарог крыжы.

Старыя вулкі Вільні — гэта ўчора,
Учора — гэта радасць на душы
З таго, што на адной канале сесці
Нам, беларусам, не хапае месц.

Учора — гэта мінскія прадмесці,
Газеты і часопісы, дзе змест
Наш беларускі і адвечна горкі,
І родны, як Вілейскія пагоркі,

Дзе вырас ты, каб Беларусь была,
Як сонца ёсць па-над тваёй душою...

А сёння снег, як попел ад святла,
Ляжыць наўкол спакойна прад табою,
Бо што яму, што любіш ты Айчыну
І што яе бяда — твая бяда.

Жыццё людское — вечнасці хвіліна,
Дзе кроў твая жывая — не вада,
Што размывае родныя прасторы
І новых дзён святую чысціню,
Дзе знікне ўсё, як у бязмежным моры,
Але не знікнуць Божаму агню
І Беларусі, да якой мы дойдзем
Няхай хоць і праз цэлае стагоддзе.

Цябе ж вязуць, а сонца ўсё няма,
І быць не можа сонца, бо зіма
І Мінск далёка, і далёка Вільня,
І зоркі над дарогаю магільнай,
Нібы вуголле, дзе была турма...
24.10.2007

БАЛАДА ЦЁГКІ
(15.07.1876 — 17.02.1916)

Ратуючы людзей, сябе не ўратавала
Ад тыфусу, нібы ад чорнага агню...

Да хаты сцэжкі злая ноч пазамятала,
І небакрай замецены, што нават дню
Ніяк не выкаціць з-за гаю сонца-кола,
Каб растапіць хоць на паўдня журбу ў людзей,
Што цешацца яшчэ надзеяй кволай,
Што ачуняеш ты і стане жыць святлей
У родным краі, што даўно аб волі марыць
І чуе скрыпкі беларускай вольны спеў,
Дзе свеціцца лучынкай маладзік з-за хмары
І вецер адзінокі снег страсае з дрэў

Ля хаты, у якой ты сёння паміраеш
І нараджаешся...

Як з кокана матыль ляціць,—
Душой у неба беларускае ўзлятаеш
І крыжам застаешся ў Беларусі жыць...
30.09.2008

БАЛАДА ВАСІЛЯ ЗАХАРКІ
(1.04.1877 — 14.03.1943)

Стварыць дзяржаву і не ў ёй пражыць—
Такі ўжо лёс, і гэты лёс не чорны.
А за вакном у Празе снег імжыць,
І гэты снег — нібыта попел зорны

З нябёс, якія па-над той зямлёй,
Якая засталася ў далячыні,
Але якой павек не стаць чужой,
Бо гэтая зямля тваёй Айчыны,

Што стане бэльм Храмам для Еўропы,
Як сотня год пакутна праміне
І зарастуць, як трэшчыны ў сцяне,
Чарнюткія крываваыя акопы...

І ты задумна праз вакно глядзіш
На Прагу, дзе мяцеліца шугае.
Гародня, Зэльва, Полацак, Нясвіж
І Беларусь уся, уся святая
Праз снег перад табою праплывае
І не знікае, бо твая яна,
Як плачу беларускага сцяна.
11.09.2008

БАЛАДА ПЯТРА КРАЧЭЎСКАГА
(7.08.1879 — 8.03.1928)

Прага. Альшанскія могілкі. Светла

Сцежка вядзе праз гады і праз лета
Зноў да цябе, быццам бы да званіцы,
Дзе на каленях стаяць і маліцца,
Каб адзіноты, як гора, пазбыцца...

І забываецца ўсё, што чужое,
Шэрае, чорнае і залатое,
Помніцца роднае толькі, святое,
Дзе Беларусь пачыналася наша.
Вецер табе пра Айчыну раскажа
Тую, якую ты сніў і якая
Шлях свой знайшла і ў сабе зберагае...

Першае лісце дадолу злятае —
І ўжо сцяжына — змяюка жывая.
Пад валуны не хаваецца болей.
Людзі жывуць, калі дыхаюць воляй,
І памірае краіна, якая
Мову народа, як сэрца, кідае
Чорнаму часу пад брудныя боты.

Не зарасце аніколі асотам
Тое, што ў сэрцах, што сэрцамі стала.
Ёсць Беларусь, і ўжо гэта — нямала,
Каб на Альшанскія могілкі светла
Сцежка вяла праз гады і праз лета
Зноў да цябе...
6.08.2009

БАЛАДА ЯЗЭПА ДЫЛЫ
(14.04.1880 — 07.04.1937)

Ад родных слоў, ад родных ветлых хатаў
За тое, што ты любіш родны край,
Завезлі, сумнага, цябе ў Саратаў,
Дзе жыць — жыві, не хочаш — памірай

Без тых палёў, дзе каласіцца жыта
І васількамі плача аб былым,
Якое, нібы дзень адзін, пражыта,

Але не знікла, як знікае дым,

А з намі засталася валунамі
Ад замкаў, што разбураны былі,
І засталася ўмшэлымі крыжамі
На могілках, што лесам параслі,

Дзе пайдзеш і заблудзішся надоўга,
Нібы ў стагоддзях, у якіх наш край
Жыве, мацуецца крывёй Міндоўга
І тых людзей, што марылі пра рай

На роднае зямлі для ўсіх тутэйшых
І для цябе, хоць ад радзімы ты
Далёка будзеш жыць і сніць аб лепшым
І светлым часе— хай не залатым—

Для родных ніў, для родных ветлых хатаў,
Дзе Беларусь жыла і будзе жыць
На злосць усім сусветным супастатам,
Так, як Святало жыве ў святым крыжы.
29.03.2009

БАЛАДА УСЕВАЛАДА ІГНАТОЎСКАГА (19.04.1881 — 4.02.1931)

Халодны пісталет, як чорны лёд,
І час такі ж, як чорны пісталет.

Ты ведаеш: харошы ў нас народ,
Ён — працаўнік, змагар і ён — паэт,
І любіць ён не менш, чым ты, зямлю,
Якую Бог нам даў, каб кожны мог
Па-беларуску ёй казаць «люблю»,
Але чамусьці не ў пашане Бог
І мова, і ты вораг для людзей,
Што ведаюць, якой павінна быць
Твая Айчына, што табе мілей
За ўсё. І як тут беларусу жыць
У часе, што — як чорны пісталет,

Які з шуфляды дастаеш, як лёд,
Які не растае, нібыта след,
Што ў небе па-над Мінскам самалёт
Пакінуў і за небакраем знік...

І вецер па-над горадам, як крык,
На момант узяцеў і ў снег упаў,
І пісталет у цемры не растаў,
А цемрай стаў...
1.10.2008

БАЛАДА ІВАНА ЛУЦКЕВІЧА
(9.06.1881 — 20.08.1919)

На Роса ў Вільні росы, нібы слёзы,
Бо ты ўсё ж не вярнуўся з Закапанэ,
Бо ты вярнуўся ў Беларусь, якую
І спёка паліць, і сякуць марозы,
Яна ж, нібыта маладая панна,
Трывае ўсё і ўсім усё даруе,
Як ты ўсім за пакуты дараваў.

І сёння сонца помнік твой цалуе,
І плача беларуская трава,
А ты па Беларусі ходзіш нашай.
Як мы жывём — не кожны з нас раскажа,
Але ты бачыш сам, але ты чуеш
І ў нашых душах, як святло, начуеш,
Бо ты быў сэрцам Беларусі той,
Што, як каменне замкаў, пад травой,
Што стаць магла — не стала залатой...
1.10.2007

БАЛАДА УЛАДЗІСЛАВА ГАЛУБКА
(15.05.1882 — 28.09.1937)

Вандроўны тэатр не па свеце вандруе,
А толькі з самотнай душы — да душы
І ў душах, нібыта ў палацах, начуе

І доўжыць свой шлях праз вятры і дажджы,
І ты спазнаеш усё роднае, наша,
І ў творах сваіх ты жывеш і жывуць
Тутэйшыя людзі, якіх лёс, як сажа,
І светлы, як зоры, як шлях у царкву...

Вандроўны тэатр, нібы вольная птаха,
Што ў клетцы не можа ні жыць, ні спяваць.
І душы, як келіх атрутаю, страхам
Цябе не прымусіць ніхто напаўняць,
Бо ты беларус, у якога дарога
З самотнай душы да самотнай душы,
Якая, як ты, нібы свечка, прад Богам,
А Бог у нябёсах, а Бог на крыжы
І ў думках, дзе ты застаешся і будзеш
З Вандроўным тэатрам і ў свята, і ў будзень
Зноў доўжыць свой шлях праз вятры і дажджы,
Каб мы зразумелі: тутэйшыя людзі
І ў хаце любой, і ў любым у двары
Гаспадары!
2.10.2007

БАЛАДА ЯНКІ КУПАЛЫ
(7.07.1882 — 28.06.1942)

...Сябе забыць ці быць забытым?
Сябе забіць ці быць забітым
І ў лясвічны ляцець пралёт?
Прыступкі чорныя, як лёд,
Як лёс, які нас напаткаў...

Купала падаў і ўставаў,
І заставаўся, як наш свет,
Як той адвечны наш партрэт,
Які даўно не беражом,
Не разумеючы — жывём
Мы толькі з ім, і родны дом
Не будзе знішчаны агнём,
Ні часам, ні якой бядой,
І сум размыецца вадой,

Што з неба весняга пральецца,
І ўжо ніхто не пасмяецца
Над намі і над нашым краем,
Які ў нас быў, які мы маем
І будзем мець, як меў Купала.

Купала ёсць, і нам нямала,
Каб быць, тутэйшае любіць,
Каб падаць і ўставаць, і жыць,
І заставацца, як наш свет,
Як той адвечны наш партрэт,
Які, нібыта Божы Храм,
Што звеку не належыць нам...
12.05.2002

БАЛАДА ЯКУБА КОЛАСА
(3.11.1882 — 13.08.1956)

...Іду ізноў на пляц Якуба Коласа
Да постаці паэтавай, да голаса,
Які мне чуецца ў бярозавым лісці.
Да Коласа, як да Айчыны, мне ісці
І ведаць, што не ўсе шчэ мары ажылі
Пад родным небам на пакутнае зямлі,
Дзе нам з табою выпаў не найлепшы лёс.

Стаю, нібыта ў Храме, у святле бяроз
І слухаю — Сымон-музыка грае нам
Пра Шлях, якім ісці, а мы ідзем да крам
І ўжо не думаем пра нашае жыццё.
Шуміць, як польімя нябеснае, лісцё,
І голас Коласа, нібыта крыж, над ім
І бачыцца, і чуецца, але — не ўсім:
«Мой родны кут, як ты мне мілы,
Забыць цябе не маю сілы...»

...Ідзеш і ты на пляц Якуба Коласа
Да постаці паэтавай, да голаса,
Які шчэ чуецца ў бярозавым лісці...

Да Коласа, як да Айчыны, нам ісці!
7.01.2002

БАЛАДА ЯЗЭПА ЛЁСІКА
(18.11.1883 — 1.04.1940)

Нявольны зноў. Няма ў цябе краіны,
Бо з воляю краіну адабралі.
І родны край — астрогі і руіны,
Што скрозь травой чужой пазарасталі,—
Далёка, як далёка наша воля,
Якую сніш ты і жывеш якою...

Чужая мова і чужое поле,
Дзе вецер звяр'яццель прад турмою
Лятае, і табе ў турме здаецца,
Што нават вецер над табой смяецца,
Бо ўсё дарэмна. Толькі ж недарэмна
Усё было, і вольным край наш будзе,
Бо ёсць наш край і ёсць, і будуць людзі,
Што любяць волю, а яна ўзаемна
Іх любіць, і таму твая краіна
Паўстане, нібы крыж святы, з руінаў,
Бо ты ў ёй жыў, бо ёю жыў і мову
У сэрцы нёс — дзяржаўнасці аснову,—
Каб кожны дзень, які пасля пачнецца,
Быў беларускім, нібы беларуса сэрца...
30.09.2007

БАЛАДА ВАЦЛАВА ЛАСТОЎСКАГА
(8.11.1883 — 23.01.1938)

Дзень адыдзе ў небыццё
Па чырвоных кветках смерці.
Верыць жа табе ў жыццё
І казаць народу: «Верце!»
І на вулках нашай Вільні
Бачыць волю праз гады
І праз турмы, і клады,

Бачыць залаты наш час,
Дзе наш Бог пачуе нас,
Бо сваё мы скажам слова:
«Мы народ, і ў нас ёсць мова,
Ёсць адвечная Айчына,
А вакол яе — чужына...»
І ляціць у сэрца куля
Па загаду: «Расстраляць!»
І пакуль яна ляціць
Вечнасць будзеш ты збіраць,
Каб радзіным словам жыць,
Каб ісці ў світанне наша
І цяпліць святло для нас.
«Ён — нацдэм!» — бязродны кажа,
«Ён — змагар!» — нам кажа час,
Што пачаўся ў родным краі,
Дзе заўжды чужынцаў зграі,
Дзе заўжды нас вельмі мала.
Толькі годнасць не прапала!
.....
Век адыдзе ў небыццё,
Ды не скончыцца жыццё.
6.10.1993

БАЛАДА АНГОНА ЛУЦКЕВІЧА
(29.01.1884 — 23.03.1942)

У вечнасці не губіцца нічога.
І кожны крок твой, як у вечнасць крок,
Каб Беларусь была, нібы да Бога
Дарога, а — не на вятрах лісток,

Які ляціць туды куды вятры
Яго нясуць, пакуль ён не загіне.
І Вільня наша, наша да пары,
Пакуль у сэрцах, сэрцы ж у краіне,

Што ў вечнасці не губіцца зямной,
Дзе ты — змагар і сын паўстанца годны,
Каб слова роднае жывой вадой

Было і не знікала ў краі родным,

Дзе людзі найпрыгожыя жывуць,
Што беларусамі даўно завуцца,
Бо беларусы, і яны ідуць
У вечнасць за табою, каб вярнуцца

У вершах, у карцінах, у святле,
Што ў сэрцах беларускіх, як святыя,
Як Беларусь, якая ў нас жыве
І без якой мы будзем нежывыя...
23.10.2008

БАЛАДА ФЛАРЫЯНА ЖДАНОВІЧА
(28.10.1884 — 22.10.1937)

Выходзіш на сцэну, як на эшафот,
І роднае слова, як зерне ў раллю,
Ты сееш у сэрцы, каб заўтра народ
Сказаў свайму роднаму слову «люблю»,
Як кажа «люблю» камяням і крыжам,
Якія на могілках і ля дарог,
Як кажа «люблю» і палям, і лясам,
І рэкам, азёрам і небу, дзе Бог
Спакойна глядзіць на цябе і твай шлях,
Дзе ты ўсё на сцэну выводзіш сяброў
І верыш, што будзе, як слёзы ў вачах,
Тэатр беларускі, бо ў сэрцы любоў
Да роднай зямлі аніколі нікто
Не знішчыць, бо гэта — наш лёс.
Тэатр беларускі — жывое святло
Ад замкаў і храмаў, ад рэк і бяроз,
Што ёсць і век будуць для нас, як былі,
І мы беларусы ад роднай зямлі
Век не адрачомся — хоць нас расстраляй,
Бо тут эшафот наш і вечны наш рай,
Не толькі на сцэне і ў час, як вясна,
Але і цяпер, калі куля ляціць...
І нельга Айчыну сваю не любіць,
Без нашай любові загіне яна,

І нас без Айчыны праз год, не праз сто
Не ўгледзіць на роднай зямлі анікто...
2-21.03.2009

БАЛАДА ПАЛУТЫ БАДУНОВАЙ
(1885 — 29.11.1938)

«Прыгожай і слабой павінна быць жанчына...»—
Прывыклі так мужчыны гаварыць даўно.
Яна слабая, як з мужчынам п'е віно,
Прыгожая і моцная, калі з Айчынай,
Што хоча вольнай быць, жанчына заадно.
І ты была прыгожай, нібы кветка ў маі,
І моцнай беларускаю душой была.
І ты трывала здзек, не кожны здзек стрывае
У часе, што шкадуе для людзей цяпла.
І ты на шыбу дыхала, каб сонца бачыць,
І доўга тонкі лёд крывава раставаў.
І тое, што было, ніхто ўжо не зыначыць,
Турмой не стануць ні касцёл і ні царква,
Яны — святыя, як і нашая Айчына,
Што вольнай будзе, а інакш і не павінна
Быць у Еўропе, бо і Беларусь — жанчына,
Прыгожая і моцная, як ты была
У час свайго імкнення да Свята...
9.09.2008

БАЛАДА СЫМОНА РАК-МІХАЙЛОЎСКАГА
(14.04.1885 — 27.11.1938)

...Жыццё — не каляровы сон, кроў — не вада,
І гэта сёння добра разумееш ты.
Як пальцы ў кулаку, людская грамада,
Калі адна ёсць мэта ў цэлай грамады.

А мэта — жыць у беларускай грамадзе
На роднае зямлі, якую даў нам Бог.
Тут зоры, як у небе, у рачной вадзе,
Тут вечна студні і крыжы каля дарог.

«Што заслужылі, тое атрымалі мы...»—
Гаворыш, ты і чуюць Салаўкі твой крок,
І сочыць за табою вартавы, як воўк,
Каб ты не ўцёк у белы акіян зімы.

Ты не ўцячэш, ты вернешся ў радзімы край,
Ужо там кулю для цябе рыхтуе кат.
Радзіма — сонца вечнае і вечны рай,
Калі глядзіш ты на Радзіму не з-за крат.

Ты ў грамадзе. І голас з неба чуеш ты:
«Хто з вас гатоў агонь зімы ступыць крывёй?..»
І першым выйшаў ты спакойна з грамады
І, выйшаўшы, застаўся з грамадой.
18.08.07

БАЛАДА ЗМІТРАКА БЯДУЛІ
(23.04.1886 — 3.11.1941)

Вайна за спінаю і прад табою.
Цягнік сівы ў зіме, як кол, стаіць.
І ўсім жыццё жыццём, вайна вайною,
І, быццам пахаронкі, снег ляціць
І на зямлю, і на цябе, слабога,
І ты нясеш, нібы жыццё, ваду,
Што замярзае, нібы ў нежывога—
Яшчэ жывыя вочы, што бяду
Краіны, у якой ты быў не лішні,
Усё яшчэ не выпілі да дна,
А дна не знае нават Усявышні,
І ты не будзеш знаць, бо ўжо вайна
Цябе дагнала і спыніла сэрца,
Дзе беларускае жыло святло.
І ўпала на зямлю з вадой вядзерца,
І ў снег тваё жыццё з вадой сцякло,
І лёдам стала, па якім спяшацца
Жывым далей ад чарнаты вайны.
Табе ж застацца тут, душы вяртацца
У родны край, дзе продкаў валуны,
Дзе кожную вясну буслы гняздзяцца,

Нібы ў табе аб Беларусі сны...

11.07.2008

БАЛАДА МІКОЛЫ РАВЕНСКАГА

(17.12.1886 — 3.03.1953)

Шумяць знаёма ясень і каліна.
Але не родны край тут, тут — чужына.
І ты не вернешся дамоў ніколі,
Як ліст з бярозы, што ляціць над полем,
Ніколі ўжо не вернецца на голле...

І плача скрыпка, і душа галосіць,
Анёлы песню аж да зор уносяць,
І чуе песню наш Магутны Божа.
І не знайсці краіны больш прыгожай,
Чым Беларусь, якая добра помніць
І востры чорны штук, і сонца промні,
І кожнага хто нарадзіўся тут
І зразумеў, што гэта родны кут,
Адзін, як крыж, што на магіле будзе...

Струна ірвецца. Нібы мора, людзі
Бясконца б'юцца душамаі аб неба,
Дзе воблакі нібы сумётаў срэбра,
Што музыкай навяяны тваёю
Зямной, як мы, як зоры, незямною
У гэтым свеце, дзе трава пад снегам
Не памірае, а вясну чакае,
Дзе Беларусь — і Альфа, і Амега,
І ўсім, яе хто любіць, — не чужая...
25.04.2009

БАЛАДНЫ МАНАЛОГ АЛЕСЯ ГАРУНА

(11.03.1887 — 28.07.1920)

Пэўна ў гэтай краіне памру, як сабака,
Толькі гэта краіна адвеку мая,
І век буду я з ёю смяяцца і плакаць

І зраблюся сабакам, як здраджу ёй я.

Пэўна ў гэтай краіне мне славы не ведаць.
Але што тая слава? Узвеяны пыл!
І я буду да скону тутэйшым паэтам
Старасвецкіх дарог і забытых магіл...

Толькі ў гэтай краіне, у роднай краіне
Я памру, як сабака, спазнаўшы нястачу,
Дый прад смерцю мяне тут любоў не пакіне
Да краіны, дзе я весялюся і плачу...
19.10.1996

БАЛАДА ЦШКІ ГАРТНАГА
(4.11.1887—11.04.1937)

Усё ў былым — і слава, і пашана,
І ўжо дарогі больш няма назад.
Ды выбар ёсць яшчэ — быць расстраляным
Ці раптам звар'яець... І ты — вар'ят,
Але і ў гэтым доме ў вокнах краты,
Як павукі, што ткуць самоту й смерць.
І лекары крычаць, крычаць вар'яты,
І можна тут сапраўдна звар'яець.
А за сцяной вясна, ды жыць не хочаш,
Бо немагчыма ў вар'ятоўні жыць,
І ўжо не поўню ў небе бачаць вочы,
Пятлю, якая кліча і гарыць,
Як бальшавіцкі сцяг, служыў якому
І пад якім людзей катуе кат.
Не здрадзіў ты Айчыне і нікому
Не здрадзіш. Ты — змагар, а не вар'ят.
І заўтра, як сабаку, закапаюць
Цябе на ўскрайку парку, ды і там
Твой чэрап беларускі адшукаем,
Нібы ўначы — бялюткі Храм...
26.12.2007

БАЛАДА ЯЗЭПА ДРАЗДОВІЧА
(13.10.1888 — 15.08.1954)

Па Беларусі ў світцы белай,
У пыле зорак і дарог
Ідзе, задумны, пасівелы,
Вандроўнік — мудрых фарбаў Бог.
Чароўны кій вядзе па свеце.
А родны край як родны дом.

— Дзівак! — з яго смяецца вецер.—
Усё, што зробіш, — стане тлом!
Сядзеў бы дома і партрэты
Жанкам вясковым маляваў,
Меў торбу б грошай ты за гэта,
І не балела б галава
За мову мужыкоў тутэйшых.
Дзівак! Ты верыш у сусвет!
Хапала ў свеце разумнейшых.
Ды дзе яны? Усе ў траве.
Чужых дзяцей любіць — прыгожа.
А дзе свае? Маўчыш, стары?
Павалішся — а хто ж паможа
Устаць? Загінеш без пары!
Не слухаеш — то не разумна!
Хаця ідзі, раз выбраў шлях.
Твой шлях зямны — цяжкі і сумны,
Твой лёс — як поле ў камянях...

А ён, рукой махнуўшы, смела
Свой кінуў цень на крыж дарог
І ў люд пайшоў па Русі Белай,
Вястун, паэт, мастацтва Бог.
21.11.1988

БАЛАДА АНГОНІЯ ЛЯШЧЭВІЧА
(30.09.1890 — 17.02.1943)

Ворагам холадна. Ворагі паляць
Хаты і Храмы, старых і дзяцей.

Паляць усё, ды не спаліцца памяць,
Памяць любога агню наймацней.

Молішся ты і малітваю шчырай
Душы ратуеш, што ў неба, бы ў вырай,
Следам за дымам лятуць і лятуць,
Потым у небе ўначы зацвітуць
Зорамі шчырымі, быццам бы слёзы,
Зорамі светлымі, быццам бярозы,
Нашы бярозы, што ўвесну заплачуць,
Бо ўжо цябе ля касцёла не ўбачаць
І не пачуюць малітвы тваёй,
Толькі пабачаць цябе над зямлёй
У аблачынцы, якая сумуе...
Мог ты застацца пажыць, — не схацеў,
Бо адзін Бог нам жыццё ўсім даруе,
А не чужынец, які азвярэў.

Ворагам горача — ворагі паляць
Хаты і Храмы, старых і дзяцей.
Паляць Айчыну, не спаліцца ж памяць,
Памяць любога агню наймацней.
13.05.2009

БАЛАДА АРКАДЗЯ СМОЛЧА
(17.09.1891 — 17.06.1938)

...Ну а заўтра цябе расстраляюць,
І ніхто страшны стрэл не пачуе.
Твае зоры з нябёс паўпадаюць,
Тваё сонца ў табе адначуе,

І зноў будзе яно за лясамі,
Над зямлёй, дзе сівец курганне,
Дзе азёры, палі з валунамі,
Дзе яшчэ рута-мята не вяне,

Дзе зубры Белавежу вартуюць
І дзе лён, як тутэйшае мора,
Праз якое сцяжыны прастуюць,

Нам яднаючы заўтра і ўчора.

І ты верыш, што прыйдзе той час—
Беларусь перастане быць краем
Невядомым і бедным для нас,
Праз свой край мы Еўропу спазнаем.

Але заўтра цябе расстраляюць,
Нібы выб'юць з падмурка цагліну
Храма белага, дзе ўжо спяваюць
Пра свабодную нашу Айчыну.
8.10.2008

БАЛАДА ВЯРТАННЯ БАГДАНОВІЧА
(9.12.1891 — 25.05.1917)

1

Далёка-далёка ля Чорнага мора
Душа не знаходзіць спакою зямнога.
І чайкай лятае над сінім прасторам,
І просіць спагады — не вечнасці — ў Бога.

Душа на радзіму даўно б паляцела,
Ды кінуць не можа паэтава цела,
Якое зямлёю ўжо стала сырою,
Даўно адшумеўшы самотнай травой.

Нялёгка знайсці да магілы сцяжыну—
Далёка-далёка, як сонца, Айчына,
Дзе разам змяшалася шчасце і гора
І воран крыляе над пыльным прасторам,
А ў пыле смяротная дрэмле атрута.

У Храмы заходзіць сучасны Іуда
І моліцца Богу, не любячы Бога,
І ведаць не хоча нікога, нікога,
Тым болей паэта, які на чужыне
Быў верным гаротнай, нявольнай Айчыне.

Ды ёсць яшчэ людзі, што мараць пра волю,

І помняць паэта, ягоную долю,
І хочуць вярнуць на радзіму Максіма
З чужога, далёкага, тлумнага Крыма...

...Душа на радзіму даўно б паляцела,
Ды кінуць не можа паэтава цела,
Што стала зямлёю
Чужой і маёю...

2

Максім Багдановіч... Максім,
Самотны, нібы пілігрым,
Які хоць вярнуўся дамоў,
Ды толькі свой дом не знайшоў,
Як нельга магіл адшукаць,
Дзе рыцары нашы ляжаць...
Максім Багдановіч... Максім,
Мы разам з табою ляцім
Да зорак, што светла гараць
У небе, куды не глядзяць
Самотныя людзі з вакон,
Счарнелых, нібыта ікон...
Максім Багдановіч... Максім,
Жыццё сёння наша як дым,
З якога не бачна жыцця,
Нібыта не бачна лісця
На дрэвах, што ссохлі вясной,
Калі развітацца з табой
Нам дадзена лёсам было...
Але не прапала свято,
Якое ты нам запаліў
На гэтай прыгожай зямлі,
Дзе мы тут спрадвеку былі
І будзем, як гэты прастор,
Як гэта імкненне да зор...
Максім Багдановіч... Максім...
15.08.1991, 25.05.2001

БАЛАДА АДАМА СТАНКЕВІЧА
(6.01.1892 — 29.11.1949)

Як канваір, мяцеліца збівае з ног
І замятае, як агонь, крываваы след.
І чорная тайга з дарогай на той свет
Як страшны сон, які прысніцца толькі мог,

А яваю не стаць, бо ёсць над намі Бог,
Як ёсць заўжды святло ў касцёле і царкве,
Але святар ідзе — вялікі філантроп—
Па мёртвае дарозе ў свой апошні шлях,

І снег, нібыта крыж бялюткі, на плячах
Ляжыць, і снег наўкол, нібы другі патоп,
Дзе белы свет з жыццём губляецца ў снягах
І паўстае, нібыта ўдар кувады ў лоб,

Каб раптам не ажыў, хто жыць яшчэ хацеў,
І верыў, і любіў, і спадзяваўся зноў
Вярнуцца ў родны край, дзе светла ад дажджоў,
Як ад малітвы...

3.02.2005

БАЛАДА БРАЊІСЛАВА ТАРАШКЕВІЧА
(20.01.1892 — 29.11.1938)

Слова да слова, як цэгла да цэглы —
Так беларускі будуюцца Дом.
Колькі ў падмурак яго з нас палегла!
Колькі шчэ вечным атуліцца сном!

Заўтра й цябе расстраляюць, і восень
Будзе з крывёю тваёю чарнець.
Згубіцца ў хмарах апошняя просінь,
Горка звуглее асення медзь.

Слова ж чужое нам родным не стане,
Як і не стане зямля нам чужой,
Дзе нарадзіліся мы і світанне

Душы напоўніла нашы слязой,

Быццам малітвай адвечнаю — Храмы,
Храмы, што будуць на нашай зямлі
Роднымі нам, не чужымі таксама
Тым, што да нас з дабрынёю прыйшлі...

Заўтра ты прыйдзеш, як заўтра, дадому
І не пазнаеш свой Дом і свой Храм.
Што ўсё не так — ты не скажаш нікому.
Што ўсё не так — нават Бог знае Сам.

Слова да слова, і сэрца да сэрца,—
І ажывае зноў мова дзядоў,
І беларусам тутэйшы завецца,
І Беларусь — як пралітая кроў
За Беларусь...
7—10.10.2007

БАЛАДА РЫГОРА ШЫРМЫ
(20.01.1892 — 23.03.1978)

«Песня родная — душа народа»,—
Мовіш, і паўторыць словы Бог.
Песня светлая — калі свабода,
Песня чорная — калі астрог.

І спяваеш ты, аж неба плача
Зоркамі, што, падаючы ў ноч,
Як у душы, што святла не бачаць,
Асвятляюць, як глыбіні воч,

Нашы беларускія прасторы,
Дзе сляды ўтравелья вайны,
Дзе ў блакітным лёне, як у моры,
Бачны астравам і валуны,

Да якіх ты хлапчуком прыходзіў,
Як да рэшткаў збуранай царквы,
Як да песень, што жылі ў народзе

І жывуць, пакуль народ жывы.

І стаіш ты перад песняй роднай
На каленях. Песня, быццам Бог,
Светлая, калі народ свабодны,
Чорная, калі жыццё — астрог.
2.10.2008

БАЛАДА АЛЯКСАНДРА ЧАРВЯКОВА
(8.03.1892 — 16.06.1937)

«Беларусь беларускаю будзе
Ці іначай не будзе зусім
Беларусі. І нашыя людзі
Не пазнікнуць у людстве чужым

З мовай роднай, якая спрадвеку
Богам дадзена тут чалавеку!»—
Ты гаворыш, і многія чуюць
І наш Дом беларускі мацуюць.

Але гэтая радасць — часова,
Бо не трэба тут родная мова
У вялізнай краіне Саветаў,
Дзе баяцца, як смерці, паэтаў

І таму іх знішчаюць, ссылаюць
Дый цябе ўжо чужым называюць.
А які ты чужы Беларусі?!
Ты на роднай зямлі — гаспадар!

І ўжо плача анёлак у скрусе
У нябёсах, дзе чорна ад хмар,
Што збіраюцца па-над табою,
Над тваёй беларускай душою.

І ты сам пакідаеш жыццё,
Як пад ветрам з бярозы — лісцё,
Але голас твой чуецца людзям,
Ён не знікне, як з вогнішча дым:

«Беларусь беларускаю будзе
Ці іначай не будзе зусім...»
31.07. 2008

БАЛАДА ЗОСЬКІ ВЕРАС
(30.09.1892 — 8.10.1991)

Зіма. «Лясная хатка». Вільня наша.
І ты нібы адна і не адна.
У вечар зойдзе госць, і ты раскажаш
Пра ўсё, і будзе з вамі давідна

Тут Беларусь, якая светла сніцца,
Якая толькі чуецца душой,
Нібы малітва, нам якой маліцца
За родны край, раззелены зімой...

І хоць тваё канчаецца стагоддзе,
Ды не канчаецца адвечны шлях,
І мы па ім да лепшай долі дойдзем,
Яна ўжо ёсць, як сонца — у слязах.

І ты глядзіш спакойна ў нашы вочы,
І што ты бачыш там, не знаем мы.
А па двары гуляе вецер воўчы,
Вынюхваючы ворагаў зімы.
29.06.2008

БАЛАДА КАНСТАНЦЫІ БУЙЛО
(14.01.1893 — 4.06.1986)

Жыццё на чужыне, нібы — у палоне,
Дзе ты прывыкаеш да сонца, якое
Халодна-далёкае, як нежывое,
У воблаках, нібы ў снягах, светла тоне,
Світае, нібы ва ўспамінах Айчына,
Якую ты любіш, якой ты жывеш.

І сніцца табе каля хаты рабіна

З лістотай счарнелай, як спалены верш,
Якога душа адляцела ў нябёсы
Іскрынкай тваёй адзінокай душы.

І пройдуць дажджы, і мінуцца марозы,
І будуць чарнець на магілах крыжы
Паэтаў, якіх расстралялі за тое,
Што сонца над намі ўсё ж не залатое,
А проста чырвонае, быццам бы кроў...

Пакуль ты жывеш, ты не прыйдзеш дамоў
У ціхае Вішнева, дзе ўсё святое
І любяе, блізкае і дарагое,
А будзеш здалёку глядзець на Айчыну
І сумныя вершы Айчыне пісаць,
І плакаць ты будзеш, як плачуць жанчыны,
Калі ўжо не могуць нічога сказаць...
25.09.2007

БАЛАДА МАКСІМА ГАРЭЦКАГА
(18.02.1893 — 10.02.1939)

Цёмна, цёмна ў родным краі.
На крыжах вятрыска грае.
Дзе святло? Святла няма.
Доўга цягнецца зіма.

Нібы воўк, завея вые.
Люд маўчыць. Няўжо — нямыя?
Да агню ідзе Максім.
Воўчы цень ідзе за ім.

А наўкол адна бядота,
І жыццё — нібы балота.
Што з таго, што ні граша!
Ёсць галоўнае — душа
У людзей, што ў родным свеце
Патаемна сныць аб леце.

Цёмна, цёмна — хоць ты плач,—

З неба зоры ўкраў крумкач.
Да святла дайсці ўсё ж трэба.
Тут зямля, тут наша неба,
Тут шынок, а тут турма,
Нават нашая зіма.

На крыжах завея грае.
Кожны крыж свой выбірае.
А ў Гарэцкага дарога—
Да вясны, Святла і Бога...

Дойдзе, дойдзе наш Максім.
Нам ісці лягчэй за ім.
18.09.1993

БАЛАДА АНДРЭЯ МРЫЯ
(1.09.1893 — 8.10.1943)

Ты едзеш на Радзіму паміраць—
Такую радасць даў табе ГУЛАГ.
Наўкол снягі, і, нібы кроў, зара
За цягніком па дрэвах, як гарах,

Цячэ і намывае ў сэрца сум
Па тых часах, калі шчаслівым быў.
І не хаваеш ад людзей слязу,
Нібы жыццё, якое ўжо пражыў.

Ты едзеш на Радзіму паміраць.
А на Радзіме трэці год вайна.
І твой вагон — вялізная труна,
І колы ўсю дарогу грукацяць,

Як малаткі грукочуць па цвіках.
Тваё жыццё губляецца ў снягах.
Твая ж душа як рукапісы кніг,
А рукапісы кніг, нібы душа,

Гараць і застаюцца ля жывых,
Як кветкі палявыя ля крыжа,

Дзе ты, забіты нелюдзьмі, ляжыш,
І вецер з Беларусі твой цалуе крыж...
20.10.2007

БАЛАДА ПАЎЛІНЫ МЯДЗЁЛКІ
(24.09.1893—13.02.1974)

Снілася дзяўчыне...
Янка Купала

Снілася дзяўчыне залатое ранне,
Снілася дзяўчыне вечнае каханне.
Ды нічога вечнага не было й не будзе,
Ранне залатое не патрэбна людзям,
Як не трэба воля, як не трэба вецер...
Не засвецяць зоркі, як не прыйдзе вечар,
Як вясна не прыйдзе, сад не закрасуе.
Снілася дзяўчыне, што яе цалуе
Самы найпрыгожы, наймілейшы самы,
І ляціць лістота — пісьмы-тэлеграмы—
З явара сівога да краса-каліны
У чужыну-далеч з любас Айчыны.
Сніліся дзяўчыне часта немаўляты,
Нібы кветкі ў садзе ля бацькоўскай хаты,
І ў слязах дзяўчына сустракала ранне
І глядзела ў поле, дзе ў густым тумане
Не чужая постаць, як туман, знікала...
Снілася дзяўчыне, што яна сказала,
Што сказаць прад Богам і людзьмі хацела.
І душой у неба, як матыль, ляцела
Ад размоў і чутак, ад усмешак, смеху,
Каб бліжэй да Бога, каб бліжэй да грэжу...
Снілася жанчыне, што яна дзяўчына,
Снілася мужчыну Беларусь-краіна...
15.05.2002

БАЛАДА ТАМАША ГРЫБА
(19.03.1895 — 25.01.1938)

Рыцар беларускае свабоды...
Польскіх турмаў неспакойны вязень...
З Прагай залатою — назаўсёды,
Хоць не думаў ты памерці ў Празе.

Ты ж хацеў, каб і твая Айчына
Стала еўрапейскаю краінай,
У якую можаш ты вярнуцца
І не знікнуць, як знікае дзень
У нябёсах, быццам у вадзе
Чорнай, дзе русалкі не вядуцца,
А жыве ўсялякая брыдота,
І Айчына, як у дождж балота,
Колькі год табе нібы чужая,
Ды травінкай кожнаю жывая,
Родная, а родную з балотам
Параўнаць — патрэбна абармотам
Урадзіцца ці зрабіцца ім...

Па-над Прагай хмары, нібы дым,
І глядзіш ты ў хмары і там бачыш
Беларусь, з якой ты сёння плачаш
Па людзях, якія да свабоды
Не дайшлі, ды з намі назаўсёды
Засталіся, як з табой Айчына
Засталася, каб не стаць чужынай.
8.09.2008

БАЛАДА ІГНАТА ДВАРЧАНІНА
(08.06.1895 — 08.12.1937)

Пакуль ёсць школы — мова не загіне
І родны край не згубіцца ў снягах,
А будзе незалежнаю краінай,
Дзе кожны ўспомніць твой да сонца шлях,
Якім ідзеш, настаўнік маладзенькі,
І прад сабой далёка бачыш ты

Наш светлы час, наш Храм, наш дзень вясенні,
Які ад сонца залатога залаты,
А не ад гільзаў, што пасля расстрэлаў
Валяюцца ў растоптаных снягах,
Дзе кроў цячэ з тваіх грудзей нясмела,
І слёзы, нібы вершы, у вачах
Застылі на хвіліну і расталі,
Нібы ўзяцелі ў неба за душой,
Якую расстраляць не расстралялі,
Як мове нашай, быць ёй тут жывой
У хатах родных, дзе смяюцца дзеці,
Бо плакаць ім яшчэ прычын няма.
З нябёсаў зоркі абрывае вецер,
І, як пажар, праз Беларусь зіма
Паўзе, хаваючы ў сабе былое,
Але твой шлях нікому не схаваць,
Як з неба наша сонца веснавое
Ніколі і нікому не сарваць.
29.03.2009

БАЛАДА АЛЕНЫ КШІ
(1896 — 1949)

У раўчуку вада халодная, як неба,
З якога дождж ішоў, а заўтра пойдзе снег,
Туманны, светлы, нібы восеньскае срэбра,
Дзе слёзы ёсць твае і ёсць чужацкі смех

З таго, што босая ідэш ад вёскі ў вёску
І дываны малюеш гожыя, як рай,
Які адной табе прысніўся з ласкі боскай,
Каб дыванамі прыгажэўся родны край...

Ты прад вадой, нібы прад будучай карцінай,
Стаіш і бачыш, як цячэ тваё жыццё
Вадою праз трыснёг пад сіратой-рабінай,
Што з адзіноты пагубляла ўсё лісцё,

Як ты надзеі пагубляла, каб з нягоды,
Як з ямы чорнай, выбрацца на белы свет,

Каб райскі сад на дыване стаў назаўсёды
Жывым і райскім, як святло ў царкве,

І ты, нібы пісьмо каханаму, у неба
Ляціш і падаеш у белую ваду,
Нібы ў халоднае расплаўленае срэбра,
З якога кветкі райскія ўзрастуць...
14.12.2008

БАЛАДА МІХАСЯ ЧАРОТА
(7.11.1896 — 29.10.1937)

На турэмнай сцяне ты прысягу рыфмуеш,
А прысяга твая не патрэбна нікому.
Табе хочацца жыць, і ты ў думках дадому
Зноў бяжыш і зямлі пад нагамі не чуеш,
Той зямлі, на якой сёння слёзы і гора,
На якой людзі ёсць, што ўсё бачаць і чуюць,
І на вогнішчах босымі сёння начуюць,
І на мове тутэйшае з Богам гавораць.
І не хочацца верыць табе, што былое
Стала сном, у якім ты паэт пашанотны,
А цяпер, як Айчына твая, ты гаротны
І навокал усё не тваё, а чужое.
Нават гэта прысяга, якую рыфмуеш,
Не твая, бо ад страху яна, і ты верыш,
Што яна адамкне ўсе турэмныя дзверы
І сябе, і сяброў ты ад смерці ўратаеш.
Толькі ты не ўратаеш нікога ў краіне,
У якой кожны міг нехта плача і гіне.
І цябе расстраляюць, і будзе прысяга
Напаўняцца, як сэнсам, крывёю і жахам...
27.10.2007

БАЛАДА ЮРКІ ЛІСТАПАДА
(красавік 1897 — 5.06.1938)

Улюбёны, прыгожы, як мары аб волі...
Але волю табе не падораць за тое,

Што ты любіш Айчыну, і вецер у полі,
І лісцё беларускіх бяроз трапяткое,
Што пад ногі ляціць, і ў калюгах знікае,
І становіцца смеццем, якога хапае
І без лісця, якое ў пару лістапада
Тут не кожнаму сэрца святлом напаўняе,
Як бакалы віном падчас шумнага свята
Гаспадарскай рукою напаўняюцца гойна...

Ты на неба глядзіш, і на сэрцы спакойна
Ад таго, што спакойныя зоры над светам,
У якім расстраляюць цябе, маладога,
І тваёю крывёй афарбуецца лета
І на волю, дахаты з Сібіры дарога,
Ля якой безьмянных магіл незлічона.

Ты спакойна глядзіш ды глядзіш не скарона,
Бо скараецца той, хто выношвае здраду,
Хто ляціць, як матыль на агонь, на багацце,
Што, як лісце жаўцюткае ў час лістападу,
Залатое ў сваім залатым лістападзе...
20.23.10.2008

БАЛАДА АДОЛЬФА КЛІМОВІЧА
(20.04.1900 — 24.11.1970)

Беларусь, твой народ дачакаецца
Залацістага яснага дня...
М. Багдановіч

У Вільні арган у касцёле іграе,
І музыка, нібы малітва, жывая
У душы людскія плыве, не знікае,
Цябе ж ад журботы штодзённай вяртае
У Прагу, дзе ўсе яшчэ ўсё маладыя,
Дзе мары, і справы, і сны залатыя
Аб той Беларусі, якая святая,
Якая дзяцей сваіх аберагае,
Каб сцежкі былі і гасцінцы старыя,
Бярозы і замкі, капліцы з крыжамі,

Бо воўк у Піліпаўку нема там вые,
А ўвесну нябёсы бялюць бусламі...

Арган не сціхае, з табою ўздыхае...
Зноў камера смертніка — нібы магіла,
З якой ты выходзіш ссівелы, чужая.
Але Беларусь яшчэ за небасхілам,
І ў сэрцы тваім не памерла, і будзе
З табою і ў святы святыя, і ў будзень,
Бо з роду крывіцкага ты — назаўсёды,
Бо рунь зноў праб'ецца з-пад снегу і лёду...

Арган не сціхае, з табою ўзлятае
Над Вільняй, над тлумнай вялікай краінай,
Дзе ёсць Беларусь, што сягоння не знае,
Якога яна мае слаўнага сына,
Які сёння зноўку журботны, як тыя
І нашы героі, і нашы святыя,
Што верылі: нават калі іх не будзе,
Не знікне Айчына — ёсць крывіцкія людзі...

Арган не сціхае, ён душы яднае
Па-над Беларуссю, што сонца чакае...
9.03.2008

БАЛАДА УЛАДЗІМІРА ЖЫЛКІ
(27.05.1900 — 1.03.1933)

«Не плач, не плач па сыну, маці...»—
Твой першы верш і ўздых апошні.
Ёсць Беларусь, а значыць, шчасце
Таксама ёсць, хоць і не кожны
Яго адчуў у часе гэтым,
Дзе небяспечна быць паэтам...

Твой родны край усё далей,
І чым далей, тым ён мілей.
Зноў сняцца Вільня, Менск і Прага,
І не сціхае ветру звяга
І ў снег, і ў дождж, і ў сухавей.

І ты вярнуцца спадзяешся
І ў думках над сабой смяешся
Так, як паэт смяяцца можа.
Няма для смерці бездарожжа.
Твая ў снягах застыне кроў.
Сваёй паэзіяй дамоў
Ты вернешся, але не сора,
Бо снег навокал, нібы мора,
Дзе ўсё патоне і загіне...
І будзеш ты ў сваёй краіне
Казаць: «Не плач па сыну, маці.
Ёсць Беларусь, і гэта — шчасце!»
3.09.2008

БАЛАДА КУЗЬМЫ ЧОРНАГА
(24.06.1900 — 22.11.1944)

Зноў турэмная камера сніцца,
Як труна, у якой ты жывы.
А на вуліцы не навальніца,
А вайна каля самай Масквы.
І не можаш ніяк ты прачнуцца,
Каб, як кокан матыль пакідае,
Так пакінуць турму і вярнуцца
У дзяцінства, дзе мрой трапяткая
Павуціна пльыве над табою
І, знікаючы ў мінскай турме,
Рассыпаецца чорнай журбою
Па Айчыне, нібы па зіме,
У якой ты не можаш не ўспомніць
Непрыгожыя кветкі крыві
І штыкоў зледзянелыя промні
За вакном, дзе шчэ шэпча: «Жыві...»
Адзінокая шэрая ліпа.
І жывеш ты, і знаеш — не сніш
Гэты лёс, што табе, як снег, выпаў,
Дзе ў табе твой хрыбет, нібы крыж...
30.10.2007

БАЛАДА МІХАЛА ЗАБЭЙДЫ-СУМІЦКАГА
(14.06.1900 — 21.12.1981)

Спяваючы ў Празе, спяваў для Айчыны
І ў сэрцы Айчыну, як песню, бярог.
Журботна шумелі бярозы, рабіны
Над пылам і брукам радзімых дарог,
Якімі табе не прыехаць дахаты,
І ў вочы вяскоўцаў, бы ў вечнасць, зірнуць,
І ўбачыць народ працавіты й багаты,
Які беларускім у свеце завуць
За мову, за годнасць, за мужнасць і веліч,
Якія спрадвеку, якія навек.
І страшна, што ў цэрквы сцяжыны ўтравелі,
Але жыве Бог у душы, бы ў царкве.
І ты зноў спяваеш, і чуе Еўропа
І хоча, каб ты беларусам сябе
Больш не называў і пражыў у журбе
На дне залатога ад гільзаў акупа,
З якога не кожны бароніць Айчыну,
Каб сонца было па-над ёй і каб ты
Усё да астатку Айчыне пакінуў
І быў для Айчыны, як кропля вады
Жывой... І ты не адрокся ад долі
Сябе называць беларусам, каб мы
Адвечнае наша імкненне да волі
Не пазагублялі на сцежках зімы,
Калі ты пайшоў...
3.08.2008

БАЛАДА ПЁТРЫ СЕРГІЕВІЧА
(10.07.1900 — 1.11.1984)

Мастак — нявольнік вечнай прыгажосці,
Якому аж да смерці без спачыну
Не маляваць партрэты для кагосьці,
А ратаваць любімую Айчыну

Ад той самоты, што людзям не сніцца
І не дае табе спакойна жыць,

І век табе на родны край маліцца,
Які даўно распяты на крыжы

Дарог Еўропы, па якіх агнёва
Хадзілі заваёўнікі не раз,
Ды Беларусь жыве, жыве і мова,
Яна, як наша кроў, заўсёды ў нас.

І да цябе, да віленскай майстэрні,
Прыходзяць, як да Храма, мастакі,
І прыгажосці беларускай зерне
Ты ў сэрцы рассяваеш на вякі,

І прыгажосць у людзях прарастае,
Якія любяць не сябе, Айчыну.
Айчына непрыгожай не бывае.
Яе любіць да смерці без спачыну.

І ты малюеш, што душа жадае,
За што табе не плацяць ні граша.
Малюеш, і душа твая спявае,
І плача беларуская душа.
4.10.2008

БАЛАДА УЛАДЗІМІРА ДУБОЎКІ
(15.07.1900 — 20.03.1976)

Дваццаць сем гадоў, як груганоў,
Чорна прашумелі праз душу.
Словы на паперы, нібы кроў,
Бы трава вясной пасля дажджу
На магілах, дзе сябры ляжаць,
На пажарышчах, дзе родны свет,
У які штодня ляціць душа
І вяртаецца ў чужы санет,
Нібы ў клетку, у якой жыццё
Існуе настолькі, колькі ты
Любіш гэтай клеткі свет святы
Запаўняць душой, як сад лісцём
Восенню сцяжыны запаўняць

Любіць вецер, што заўжды з табой
Пасмяяцца і пасумаваць
Можа ў волі горкай і чужой,
Вырвацца з якой няма ўжо сіл,
Бо ў аблоках сонца, як касцёр
У снягах, дзе чорны небасхіл,
Нібы воран, крылле распасцёр
І крыляе за табой услед
Праз гады, праз вершы, праз любоў,
Праз пажарышчы, дзе родны свет,
Дзе шывшына ў снезе, нібы кроў...
1—2.02.2005

БАЛАДА ВІКТАРА ВАЛЬГАРА
(28.07.1902 — 17.04.1931)

Пад Сатурнам нараджаюцца паэты
І ў нябыт сыходзяць, як вада ў пясок.
Ты, гаротны, добра ведаеш пра гэта,
Бо жыццё тваё як на вятрах лісток
На бярозавай галінцы Беларусі,
Для якой ты на чужыне не чужы.

З Прагі, нібы з выраю, дамоў вярнуўся,
Каб любіць людзей прыгожых і дажджы,
Што ніколі не размыюць сцежак вузкіх
Да крыжоў, да курганоў, дзе чуйна спіць
Гнеў і плач, як наша вечнасць, беларускі,
За якія нельга нас не палюбіць
І сказаць, што ёсць мы тут і тут мы будзем,
Хоць народжанья пад Сатурнам мы.

Грымне весні гром, і гром жыццё разбудзіць,
І той Слова скажа, што век жыў нямым,
І народзіцца ты зноў у Беларусі,
У якой ёсць слава, веліч і свой шлях,
Над якой крыляе, як анёлак, бусел,
За якую ўмерці — гонар, а не страх.
20.07.2009

БАЛАДА ТОДАРА КЛЯШТОРНАГА
(11.03.1903 — 30.10.1937)

Трамвай зноў разбудзяць горад шэры,
Засвецяцца, нібыта ліхтары,
Лістотай трапяткою клёны ў скверы,
Жаўцюткія і чорныя ўнутры.

І ўсё абудзіцца, і дзень пачнецца,
І засмяецца сумнае дзіця,
Але тваё не страпянецца сэрца,
Бо куля ў ім і ў ім няма жыцця,

Якое ты любіў пад родным небам,
З якога часта дождж і снег ішоў,
Ды неба іншага было не трэба,
Бо ў свеце лепшых снегу і дажджоў

Няма. і не было, і больш не будзе
І ў вершах застануцца назаўжды
Яны і новы дзень сабой абудзяць,
Нібы трамвай, ад сонца залаты,

Што празвініць і знікне за дамамі
Старымі, як і гэты свет стары,
І будзе плакаць дзень дажджом-слязамі
Чарнюткімі і светлымі ўнутры.
29.09.2008

БАЛАДА ЯНКІ ШУТОВІЧА
(24.01.1904 — 9.12.1973)

У Віленскай карціннай галерэі
Ты сціплы беларускі вартаўнік.
І сэрца, і душу мастацтвам грэеш,
Не забываеш маладыя дні,
Дзе ты з паэтамі аб волі мроіш
Краіны, у якой жыве народ
Не цёмны і сляпы, нібыта крот,
А мудры, у якога ёсць героі

І замкі, храмы і дзяржаўнасць мовы...
Ды многае з жыцця забьць гатовы,
Дзе быў ты, вольны, за калючым дротам
І ў думках толькі Беларуска жыві,
Што, нібы кветка папараць пад лёдам,
Была схавана ад людскай душы
Пад пылам, як пад золатам, чужога,
Не лепшага, не горшага, чужога.
І наша ты ад згубы ратаваў,
Не просячы сабе ратунку ў Бога,
І потым зноў з-за кратаў уцякаў
У думках у музей, які ствараў,
З якога ты не зберажэш нічога
Амаль, але не знікне шлях адвечны,
Шлях беларускі, па якім і ты
Прайшоў па-беларуску чалавечна,
Пакінуўшы няўпыльняны сляды...
1.08. 2008

БАЛАДА ПАЎЛЮКА ТРУСА
(6.05.1904 — 30.08.1929)

«Падаюць сняжынкi — дыяменты-росы,
Падаюць бялюткі за тваім вакном...»
І бяжыць юнак па першым снезе босы
Да труны з жытнёвым просценькім вянком.

Ён бяжыць і плача, а труна — пустая,
Не труна, а яма вырыта яму,
І яна ў Сібіры, як жана, чакае
І чакаць шчэ будзе не адну зіму.

Раптам снег знікае, быццам бы згарае,
І ў табе агнёва закіпае кроў.
За вакном лістота ціха ападае—
Засцілае жнівень сцежку да кладоў,

Па якой у лепшы свет адыдзеш скора,
Не спазнаўшы цалкам шчасця і бяды,
А сябры твае ў Сібіры, як у моры,

Застануцца без магілаў назаўжды.

І бяжыць юнак ізноў па снезе босы
Да сваёй магілы, дзе даўно ў журбе
Падаюць сняжынкі — дьяменты-росы,
Падаюць бялюткі на яго й цябе...
11.02.2005

БАЛАДА ПАЎЛЮКА ШУКАЙЛЫ
(31.12.1904 — 14.04.1939)

На Беларусі вада з крыві,
палеткі з курганоў і крыжоў.
П. Шукайла

Ні надзейных сяброў, ні гасціннае хаты
У цябе больш у роднай краіне няма.
Ты адзін, як сабака, што ў поле прагнаты,
Дзе на гурбах счарнелых царуе зіма.

І глядзіш ты на свет не вачмі, а слязамі,
І не можаш ніяк ты цяпер зразумець,
Што зрабілася гэта сягоння з людзьмі
І чаму паўкраіны сядзіць у турме.

А было ж — у бабровай баярскае шапцы
І з гадзіннікам, нібы агонь, залатым
Ты хадзіў, і зайздросцілі ўсе падшыванцы
І лавілі мядовы паэзіі дым,
У якім ты сам жыў, як матыль жыве ў кветцы,
Што ляжыць на магільнай халоднай пліце...

Снег вадой са страхі, нібы волава, льецца,
Ледзяшом красавіцкім спакойна расце
І становіцца куляй, што трапіць у сэрца,
Каб ты больш не хаваўся, каб болей не жыў
На зямлі, дзе вада з чалавечай крыві,
А палеткі наўкол — курганы і крыжы...
29.10.2007

БАЛАДА СТЭФАНІ СТАНЮТЫ
(13.05.1905 — 6.11. 2000)

Жыццё і сцэна, сцэна і жыццё
З'ядналіся, як рэкі ў акіяне,
У сэрцы, што праменіць пачуццём
Любові да зямлі, што нам не стане
Чужой ніколі, бо ў ёй наша кроў
І нашы косці ў ёй ляжаць таксама.

Выходзіш ты на сцэну, каб ізноў
Тэатр нам стаўся беларускім Храмам,
Дзе з намі слова роднае жыве
І не знікае, як знікалі Храмы
Разбураныя ў чорнае траве,
І вырасталі на іх месцы крамы.

І плачаш ты, і слёзы, як агонь,
Нам нашую Айчыну асвятляюць,
Дзе сцэна, нібы Божая далонь,
Дзе ўсе на ёй жывуць і паміраюць.
24.10.2008

БАЛАДА СЯРГЕЯ НОВІКА-ПЯЮНА
(27.08.1906 — 26.08.1994)

У небе Айчыны чарнюткія краты,
І чэрап у небе — не сонца — плыве.
Пры новай уладзе ты зноў вінаваты,
Што ты беларусам з'явіўся на свет.

І гоняць ізноўку цябе да магілы,
І дротам калючым прыгожыцца шлях.
І воранаў чорных чарнюткія крылы,
І белья крылы анёлаў, і жах

Над шляхам тваім, над людскай непакарай.
І будзяцца песні пад звон кайданоў,
І будзяцца сілы, каб выжыць у горы,
Вярнуцца і ў гора патрапіць ізноў.

Навокал чарнеюць крывёю курганні,
І вёскі пустыя, і выюць ваўкі.
Ты помніш апошняе з маці спатканне,
І спадчыну дзеляць штодня чужакі.

І колюць штыкамі па-рабску у спіну
Служакі, што вераць у светлы прасцяг
І ў зорнае заўтра турэмнай Айчыны
І крочаць па братняй крыві і касцях.

Цяжэюць ватоўкі, звярэюць сабакі,
І холад, і голад збівае ўсіх з ног.
Смяротнікаў новых чакаюць баракі,
І ямы чакаюць — ля чорных дарог,
І працу чакаюць культурныя каты...

Душа паўтарае: «Айчына жыве!»
А ў небе Айчыны турэмныя краты,
І чэрап у небе — не сонца — плыве.
21.08.1990, 26.08.1994

БАЛАДА ЗАІРА АЗГУРА
(15.01.1908 — 18.02.1995)

Камень халодны, нібы вечны лёд,
Але ў тваіх руках ён ажывае,
Цяплеючы, святлеючы, як мёд
У кветках тых, куды пчала лятае.

І ад цябе жыццё ў камень ідзе,
Нібы ад сонца ў белы свет праменне.
І ўжо выходзяць постаці людзей
З тых камянёў, якія ўжо каменнем

Не будуць болей на зямлі, якая
І для цябе, як і для ўсіх, святая,
Бо гэта беларуская зямля,
Якая поіць чысцінёй крыніцаў
І любіць у нябёсах жураўля
Не менш, чым у руках сваіх сініцу.

І ты сядзіш сярод скульптур, як Бог,
Які стаміўся ад стварэння свету,
Але які стварыць усё-ткі змог
Зямлю, людзей і пчол для кветак...
25.10.2008

БАЛАДА ЯЎГЕНІ ПФЛЯЎМБАЎМ
(1.11.1908 — 13.01.1996)

За мужам у Сібір... А для чаго? Ці трэба?
Пытанні, нібы снег, ля сэрца растаюць.
А над табою чорнае, як воран, неба,
І ўдзень, і ўночы сумна плачуць і пяюць
Ваўкі і людзі, і таму навошта вершы
Пра родны край, якога ў нас амаль няма,
Але ўсё ж да яго праз вершы ўсё ідзеш ты
І прыйдзеш, бо задушыцца крывёй зіма...

І будзеш з мужам ты, нібыта за сцяною
Схаваная, хаваючы ў сваёй душы
Жаданне грэшнае: не толькі быць жаною,
А быць паэткаю, распятай на крыжы
Паэзіі, якая вечнасьць не шукае,
Ды застаецца вечнаю, як гэты свет,
Дзе, нават паміраючы, не памірае —
Пакутуе ў сваёй паэзіі паэт...

І пішаш верш, хаваючы, як грэх, ад мужа,
Пра родны край, які ў нас ёсць, дзе ты жывеш,
І белая папера прад табой, як сцюжа,
І пралятае праз яе, як куля, верш...
28.06.2008

БАЛАДА МІХАСЯ БАГУНА
(8.11.1908 — 17.02.1938)

...Ты прыпомніў дарогі Айчыны
І не ўспомніў дарогі другой,
Ля якой бы бярозы й рабіны

Так цвілі невыказнай журбой.

Можа, зналі яны, што дадому
Ты ніколі не вернешся ўжо
І не скажаш «кахаю» нікому,
І «абрыдла» для жніўных дажджоў

Ты не скажаш, бо тут, у Сібіры,
Беларускасць тваю і цябе
Сцерагуць, як агонь, канваіры
І смяюцца тут з тых, хто ў журбе

Па дарогах далёкай Айчыны,
Для якой ты сябе аддаваў,
Каб шумелі бярозы й рабіны
Весялей, каб не лезла трава

На забытыя людствам магілы,
І каб роднае слова жыло,
І бусловы бялюткія крылы
Нам прыносілі ўвесну цяпло...

У снягах патанае чужына,
Разрываецца сэрца ў грудзях,
І крывёю на снезе рабіна
Чырванее, знікае ў снягах...

Ды не знікне ніколі Айчына
Ні ў сібірскіх снягах, ні ў вяках...
21.09.2008

БАЛАДА СЯРГЕЯ ДАРОЖНАГА
(25.02.1909 — 19.07.1943)

Беларусь больш не стане крыжам
Пры дарозе з Хрыстом распятым.
С. Дарожны

Палымнее касцёр у турэмным двары—
Гэта проза і вершы, і заўтрашні дзень

І тваёй, і маёй Беларусі гарыць.
І паўзе па зямлі дыму згубнага цень
За тваім цягніком на скрываўлены ўсход,
Дзе будзецца горад на белых касцях.
Над табою нябёсы чужыя, як лёд,
І навокал снягі і лясы — у снягах...

Ты не можаш паверыць, што шлях твой — не сон,
Што табе толькі сёння прысніўся чамусь.
А задрэмлеш на міг: бачыш жыта і лён,
Курганы і азёры і ўсю Беларусь,
Для якой ты пісаў, для якой ты і жывь,
Каб заўсёды яна, расквітнеўшы, жыла,
Каб на нашых магілах стаялі крыжы,
Не трава забыцця палымнела-расла...

Дагарае касцёр у турэмным двары,
Попел шэры, як снег, уздымаюць вятры,
І ляціць шэры попел не ў неба да зор,
Узяцеўшы, вяртаецца зноў у касцёр,
Каб ізноўку гарэць, і гарэць, і гарэць
І бясконца праз нашае Заўтра ляцець...
16.05.2009

БАЛАДА ВАЛЕРЫЯ МАРАКОВА
(27.03.1909 — 29.10.1937)

Не вярнуцца дахаты паэту,
Як і зорцы, што ўпала, у неба
Не вярнуцца з крывавае Леты,
Дзе паэтам нічога не трэба.

І няма і ў Айчыне прарока.
Ёсць чырвонае лісце, як кроў.
Тут да смерці сягоння — паўкрока,
І, як зорка за хмарай, — любоў.

Ты глядзіш на турэмныя сцены,
Як на ноч, што ваўчэе штоміг,
Дзе счарнелыя краты, як вены

На руках у забойцаў тваіх.

Але верыш ты ў светлае ранне,
Як у Бога, што помніць пра нас.
І яно ў нашы хаты загляне,
Хоць, як сонца, далёка наш час.

Ты на неба глядзіш, там не зоры,
А там кроў, як на столі турэмнай.
І твой крык толькі рэха паўторыць
І схаваетца ў цемры падземнай,

І травой прарасце праз каменне,
І ажывіцца ў сэрцах людскіх:
«Не паставіць народ на калені,
Нат забіўшы паэтаў усіх!»
31.10—4.11.2007

БАЛАДА ЛУКАША КАЛЮГІ
(27.09.1909 — 2.10.1937)

Маладыя гады... Залатыя гады...
Але час не святы. Арыштанства, суды.
І ты вораг народа, і гэты народ
Прад табою цяпер, як з калючкамі дрот.

І навокал, як вечнасць, чужая зіма,
І дарогі да сонца і сонца няма,
Бо яго расстралялі — свяціла яно.

І цяпер каля вогнішча жлукцяць віно
Звар'яцелья каты, якім гэты свет
Нібы беглага зэка заснежаны след.

І адсюль не ўцячы, бо краіна — турма,
Але думак пра волю турме не ўтрымаць.
І ты ў думках бяжыш праз завеі дамоў
І не можаш дабегчы дадому ізноў,
Бо крыгчыць вартавы і страляе ў спіну...

Прачынаешся ты і не можаш заснуць,
Бо і ты пачынаеш ужо разумець,
Што ў няволі жыццё — не жыццё і не смерць
І твае залатыя не прыйдуць гады,
Як цвісці аніколі не будуць сады,
Дзе пустыня спрадвеку і дзе халады...
6—8.11.2007

БАЛАДА МАКСІМА ЛУЖАНИНА
(2.11.1909 — 13.10.2001)

Жыццё прайшло, як кніга прачытана...
Жыццё прайшло, нібы святло ўзарвана
І Храм разбураны на ўзгорку тым,
Дзе ўсё як сон, дзе ўсё як райскі дым...

Жыццё прайшло, але было жыццё,
Нібы на дрэве высахлым лісцё
Было.
І больш ніколі ўжо не быць
Пад гэтым небам, дзе аблокам пляць,
Табе і мне, і гэтаму святлу,
Падобнаму на вострую стралу,
Што, пранізаўшы нашу цемнату,
Ляціць далей і плача на ляту...

Жыццё прайшло, нібыта дзень прайшоў,
І паўзлятала вараннё з крыжоў,
І свечкі захлынуліся святлом,
Нібы згарэў стары гасцінны дом...
13.10.2001

БАЛАДА ПЯТРА КОНЮХА
(8.03.1910 — 14.07.1994)

...Па мястэчку Турэц ты ідзеш малады,
І гармонік з табой пяе на ўсе лады.
І мястэчку да ранку цяпер не заснуць—
Усе разам з табой пра каханне пяюць...

Зноў Радзіму ў сваіх ты пабачыў слязах.
А Радзіма далёка, нібы Млечны Шлях,
Па якім нам да Бога на споведзь ісці.

Млечны Шлях прад табой, як сцяжына ў лісці,
Што сарванае ветрам ляціць і ляціць
І не можа радзімага дрэва забыць,
Як табе не забыцца, што ты не чужы
Беларусі, якая як цвік у крыжы,
Да якога прыбіта Еўропа і ты.

Ты спяваеш, не плачаш, і пішаш лісты
На Радзіму, якая жыла і жыве,
Як малітва ў касцёлах і ў кожнай царкве.

І лісты твае светла над светам ляцяць,
Быццам іскры з кастра, ля якога не спяць,
Як і ты, хто далёка ад роднай зямлі,
Да якой шчэ сцяжыны не ўсе зараслі...
9.05.2009

БАЛАДА ПЯТРА БІТЭЛЯ
(19.06.1912 — 18.10.1991)

На мяшках з-пад цэменту
Ты зялёнкаю пішаш, і ноч
Прад табой, як жалобная стужка,
Што да Божых прыкладзе на воч,

Каб не бачыць пакут чалавечых
На чужой і нябоскай зямлі,
Дзе ты ў словах, бы ў сховах у вечных,
Захаваеш зямлю, дзе жылі

І живуць беларусы і волю
І не любяць, і любяць, але ж
Не заменяць яе аніколі
На чужога ўладарства бязмеж.

Сам Міцкевіч з табою гаворыць

І дыктуе, дыктуе табе
Сваіх твораў бяздоннае мора,
Каб і ты не памёр у журбе,

А вярнуўся ў Айчыну, дадому,
І праклёнаў не слаў анікому,
І ў слязіне, нібыта ў расе,
І ў расінцы, нібыта ў слязе,
Бачыў ты цэлы свет, дзе Айчына,
Як ля сцежкі вясною каліна —
Хто ні пойдзе — ламаюць усе...
11.10.2007

БАЛАДА МАКСІМА ТАНКА
(17.09.1912 — 7.08.1995)

У Максіма была, як няволя, Радзіма,
Але тая няволя любіла Максіма,
А Максім нарачанскія сосны любіў,
Быццам гліну, з якой гэты свет сатварыў
Наш Пан Бог, для якога сягоння ўсе мы,
Як праталіны ў снезе сусветнай зімы...

Ад Максіма для нас засталася Радзіма,
Без якой аніхто тут не ўспомніць Максіма...
14.06.2003

БАЛАДА АРКАДЗЯ КУЛЯШОВА
(6.02.1914 — 4.02.1978)

«Бывай, абуджаная ў сэрцы, дарагая...» —
Складаўся верш і плакала твая душа,
Бо бачыла, як наша мова дагарае
На ўсходзе зор чырвоных, што заміж крывага,
Які ўтапталі людзі ў грязь, сарваўшы з Храма,
І ў стайню Храм ператварылі, дзе б і ты
Не беларусам быў, а — беларускім хамам,
Якому родны край, як ля карчмы кусты...

А час ляціць, ляціць, нібыта воран чорны.
І кожны хоча жыць, а не ў зямлі ляжаць
Удзень пад небам сонечным, а ўночы — зорным.
Ты пішаш вершы, бо не можаш не пісаць
На мове продкаў, што знішчаецца, знікае,
Але жыве, бо сёння пішаш ты на ёй.

І сотня прайдзе год, і нехта ж прачытае
Твой верш, нібы глыне глыток вады жывой:

«Хай ісціны старэюць з году ў год,
Хай сэрца разрывае гук жалезны,
А ты за ўсё ў адказе, мой балесны,
За мову, за дзяржаву, за народ!»

І ўбачыць ён, як сонца сумна дагарае
На захадзе, і праз стагоддзе за табой:
«Жыві, абуджаная ў сэрцы, дарагая...»
Паўторыць ціха і слязу змахне рукой...
8.02.2009

БАЛАДА УЛАДЗІСЛАВА ЧАРНЯЎСКАГА
(14.01.1916 — 22.12.2001)

...І прыйшоў ён да нас, нібы слова жывое
Апусцілася з неба на нашу зямлю,
Дзе адвеку ў пашане сваё і чужое,
Дзе прад светам баімся сказаць мы «люблю»
Шчодрым нівам, якія паліты крывёю
Нашых продкаў, што верылі ў лепшы прасцяг,
Ветлым хатам, напоўненым век цеплынёю,
Сціплым людзям, што горбяцца
зранку ў палях...

Ён прыйшоў, як прыходзяць вясна і світанне,
Хоць не кожны вясну і світанне чакаў,
Хоць не кожны пранікса ягоным літаннем,
Толькі ён не адрокся таго, што абраў,
І ў мястэчку ў касцёле, гаворачы з Богам,
Верыў ён, што надыдзе той радасны час,—

Прывядзе нас у Храм беларускі дарога,
Ды шкада, што тады ўжо не будзе тут нас...

І пайшоў ён ад нас, нібы слова жывое,
І прайшоў ён праз нас, як святло з абразоў,
Каб мілей нам зрабілася наша, святое,
Каб мы ўспомнілі шлях да забытых крыжоў...
12.03.2002

БАЛАДА ЯНКІ БРЫЛЯ
(4.08.1917 — 25.07.2006)

А ён спакойна жывё... Памёр спакойна,
Як неба памірае над зямлёй,
Дзе цішыня, як шкло, дзе вечна войны,
Дзе рэчак вены з нашаю крывёй
Парэзаны, як брытваю, мяжой.

І неба зноў спатоліцца душой,
А нам, як свечкам, ля крыжа застацца
Пад сонцам, як пад божаю слязою,
Дзе толькі на сябе нам спадзявацца,
Бо аніхто, ніхто не дапаможа
Прайсці зіму і гэта бездарожжа,
Якім сябе мы часта судзяшам,
І наша неба з намі памірае...

А ён пайшоў, як Заўтра памірае,
Дзе цішыня, як на іконе шкло,
Дзе жывё ён светла, дзе расце святло,
Дзе нашага і ценю не было...
25.07.2006

БАЛАДА ЛЕСІ БЕЛАРУСКІ
(1920 — 1948)

Ты ўсё стрывала, і ты ўсё змагла,
Прайшла жывіцца і ўпэўнена, і прама.
Апекавала Еўфрасіння Храмы,

Ты ж душы, нібы Храмы, берагла,
Таму і снег, нібы анёл, ляціць,
Цябе, заледзянелую, цалуе
За Беларусь далёкую, жывую,
Якую не клялася ты любіць,
А ўсё жыццё яе любіла ты,
Хаця і ненавідзець права мела...

Паэзія — зняможанае цела,
Якое не пакінуў дух святы,—
Была з табой і жыць натхняла ўсіх
І верыць, што і гэта ўзвеша пройдзе
І застанеца кветкамі на лёдзе
Калючы дрот з крывёй сяброў тваіх,
Бо ты стрывала ўсё і ўсё змагла,
Прайшла жыццё і ўпэўнена, і прама.
Апекавала Еўфрасіння Храмы,
Ты ж душы, нібы Храмы, берагла...
1.07.2008

БАЛАДА ПЯТРА ПРЫХОДЗЬКІ
(25.02.1920 — 30.11.2006)

Голас сэрца Айчынай пачуты,
І калінавых зорак святло
Над зямлёю ў заснежаным лютым
Да людзей назаўжды прарасло,
Каб і ранак над Эльбай адбыўся,
Дзе з салдатамі міру паэт,
Нібы з вечнасці, з рэчкі напіўся,
Прад сабою пабачыўшы свет,
У якім будзе водгулле грому
І апаленых вёрстаў прасцяг,
Дзе святая дарога дадому
Не знікае, не знікне ў снягах.

І паспець да вячэрняй малітвы
Зможа кожны і зможа павек,
Каб акупаў крываваыя рытвы
Не дыміліся ў роднай траве.

Парог памяці будзе заўсёды,
І вішнёвы агонь, каравай
Будзе цёплы, як радасці подых,
Як той памятны велічны май,
Бо паэты жывуць, не знікаюць,
Як нябёсы, як зоры, як свет,
І няма прыгажэй таго краю,
Дзе Айчынай пачуты паэт...
30.11.2006

БАЛАДА ІВАНА ШАМЯКІНА
(30.01.1921 — 14.10.2004)

Жыццё пражыта, нібы зжата жыта,
Дзе жніўнае святло нібы сляза,
І поўня ў небе як свінцовы злітак...

Жыццё пражыта, ды яшчэ сказаць
Хапае што і ёсць каму паслухаць,
І гэта ноч, як вечная рака,
Якую п'еш, а ў роце суха-суха,
І, як крыло зламанае, рука
Не можа адагнаць туман, што блізка
Плыве з тых дзён, якія адышлі,
Дзе мама маладая над калыскай,
Дзе ў небе, як анёлы, жураўлі,
Што клічуць за сабой і горка плачуць,
Бо ведаюць — пражыта ўжо жыццё,
І хто ты ёсць яны з нябёсаў бачаць,
І падае, нібы агонь, лісце
Пад ногі нам, бо мы яшчэ жывыя,
Бо верылі і верым, што сляза
Душу, што ў Шлях сабралася, абмые,
А на Шляху даўно стаіць Марыя,
Празрыстая, як на крыжы раса...

Жыццё пражыта, бы пасеяў жыта
Азімае, дзе хутка ляжа снег,
Як россып белых-белых маргарытак,
І выйдзем мы, самотныя, з-пад стрэх

У новы дзень, дзе сонца маладое
Асвеціць нам дарогу да вясны...
15.10.2004

БАЛАДА ЯЗЭПА ЮХО
(19.03.1921 — 29.07.2004)

Ты знайшоў залатую жылу—
Гэта наш беларускі шлях,
На якім у траве магілы
І вуголле ў крыві й слязах.

Значыць, тут мы жылі спрадвеку,
Значыць, тут нам і далей жыць
І цячы ў акіяны рэкам,
Нашым рэкам не знаць мяжы.

І Еўропа не недзе ў далі,
А яна ёсць і будзе тут.
Мы стагоддзі яе шукалі,
Ледзь не трацячы родны кут.

І мінулася ўсё, не зніклі
Нашы мова, палацы, кроў.
«Адкажы, каго любіш?!» — крыкні
І пачуеш нязменна зноў:

«Я люблю Беларусь!» І ў сэрцах
Словам гэтым заўсёды жыць,
Бо аб іх, як аб сцены, б'ецца
І вятрыска, і меч чужы.

І табе болей тут не трэба
Анічога, чым родны край,
Над якім залатое неба,
Дзе Шлях Млечны, як шлях у рай.

Ты аддаў залатую жылу
Беларусам, што будуць жыць
У краіне, дзе ў кветках магілы

І стаяць на магілах крыжы...
25,27.10.2008

БАЛАДА МІКОЛЫ ЕРМАЛОВІЧА
(29.04.1921 — 5.03.2000)

Ён праз туман, нібыта праз стагоддзі,
І праз стагоддзі, нібы праз туман,
Ідзе няспешна, як па тонкім лёдзе,
Па нашым свеце, і гучыць сурма
Над ім у небе, і прастор святлее,
Як бездань, у якой наш Боскі дзень
Народзіцца і душы абагрэе
Усім, хто сёння праз зіму ідзе
І ў вечнасці зямной не прападзе,
Бо Ён ідзе праз княствы і праз войны,
Праз дым стагоддзяў і стагоддзяў пыл.

Ён, нібы неба над зямлёю, вольны,
І Ён самотны, як трава магіл,
Дзе нашае змаганне спачывае,
Ды спачывае толькі да пары,
Пакуль хто-небудзь зноў не загукае:
«У рукі, хлопцы, стрэльбачкі бяры!..»
І дойдзе Ён, бо ведае дарогу
Да Беларусі, дзе няма зімы,
Дзе белы снег, нібы рамонкаў многа
Яму пад ногі накідалі мы...
22.03.2006

БАЛАДА ВАСІЛЯ БЫКАВА
(19.06.1924 — 22.06.2003)

Ён вярнуўся дамоў, каб памерці,
Як спазнання словы сказаць,
Што няма і не будзе нам смерці
І не трэба па ім сумаваць,

Як па хмарах дажджы не сумуюць,
А ідуць, нібы вечнасць, дажджы,
За якімі ўсе душы начуюць,
Покуль мы не адчужаем душы

У сваім аграхоўленым целе,
Што як сон, да якога ісці
Па дарозе, не ўсім зразумелай,
Як агню — па апалым лісці...

Ён вярнуўся дамоў, каб не ўмерці,
Як вяртаюцца ў неба дажджы,
Бо няма нараджэння і смерці,
Як Хрыста ўжо няма на крыжы...
11.06.2003

БАЛАДА АЛЕСЯ АДАМОВІЧА
(3.09.1927 — 26.01.1994)

Не думаць пра сябе нідзе, ніколі
І роднае нікому не аддаць.
Айчына ёсць, калі ў яе ёсць воля,
Нібыта жыватворная вада.

Не спіш ізноў — баліць душа і плача,
Што ўсё не так і сіл не маеш ты,
Каб перайначыць люд, які ты бачыш.
А люд, як лёд, халодны, не святы,
Але святым каб быў ён тут — не трэба.

Героі — мёртвыя, ім не да нас,
І мы глядзім на іх і бачым неба,
Дзе сонца, нібы залаты абраз
У храме нашым, у якім ты вечны,
Як і малітвы ўсе за родны край,
Каб быў, як сонца ў небе, незалежны,
І лепшага не знойдзеш, не шукай
Такога краю анідзе, ніколі.
Ты ў ім застаўся, як у жылах кроў
Жывога воя, што жыве і волю

Нясе ў сабе, бо з воляю прыйшоў...
30.09.2007

БАЛАДА ІВАНА КОЗЕЛА
(21.05.1928 — 30.01.1970)

У кожным родным слове прыгажосць і сіла,
І ў кожным слове кветка-папараць цвіце.
І нельга жыць самотна і зусім бяскрыла,
Нібыта ў садзе маладым, сярод дзяцей
Цікаўных і наіўных, для якіх Айчына
Яшчэ пакуль не стала вечнай і святой,
Як для цябе, якому слова нібы гліна,
З якой ствараеш свет асветлены слязою
Людскай і ўсмешкай беларускай шчырай, ветлай...

І ты глядзіш спакойна ў вочы дзетвары,
Нібы ў люстэрка, бо ў душы святочна й светла
Ад студзеньскага снегу на тваім двары,
Што хутка замяце і за табой дарогу,
Якую ты, як толькі мог прайсці, прайшоў,
Каб заўтра расказаць пра беларусаў Богу,
Пра кветку-папараць і пра сваю любоў
Да родных ніў, да слова, што прыйшло ад маці,
Ад тых людзей, якія за бацькоўскі кут
Загінулі, каб, нібы папараць, мы шчасце
Знайшлі ў Айчыне і сказалі: «Шчасце тут!»
13.12.2008

БАЛАДА ЛЯВОНА БАРАЗНЫ
(4.02.1929 — 15.08.1972)

Ад вёскі да вёскі, ад хаты да хаты
Ідзеш ты па сцежках бацькоўскай зямлі
І бачыш, наколькі народ наш багаты
На ўбранні, на ўзоры, а не на рублі,
Якія ніколі душу не сагрэюць,
А толькі апаляць жывую душу.

Малюеш Айчыну — не ўсе разумеюць,
Але і не трэба, бы ў восень дажджу
Не трэба, бо й так тут хапае самоты
З таго, што сыходзіць штодзённа ў нябыт
Мінулых гадоў светлыня, пазалота,
Нам ціш застаецца магільная пліт.

І ты ў адзіноце сваёй не сумуеш,
Бо шлях прад табой — беларускі наш шлях,
Які ты сваёю крывёй афарбуеш,
Каб ён не згубіўся ў туманных гадах,
Дзе з вёскі да вёскі, ад хаты да хаты
Ідзеш і збіраеш жывое святло
Айчыны, каб будні і нашыя святы
Былі беларускімі, каб не было
Самоты па тым, што знікае, сыходзіць
Вялікі народ, які ў сэрцы Еўропы,
Дзе ў травах, як чорныя вены, акопы,
Адкуль кожную раніцу сонца ўзыходзіць
Для цэлай Еўропы...
10.12.2008

БАЛАДА ЯЎГЕНА ГЛЕБАВА
(10.09.1929 — 13.01.2000)

Мара пра мора музыкай вечнаю стала.
Птушкі, як ноты, светла да сонца ўзляцелі
Па-над курганнем, дзе Беларусь начавала,
Па-над шляхамі, што без пары затравелі.

І ажыло ўсё тое, што людзям належыць,
І зазвінелі звонка званы на званіцах,
І зарыкалі ў ранак зубры ў Белавежы,
І забурлілі нашы стагоддзі ў крыніцах,

І пачалося наша святое вяртанне
Да Беларусі, што беларускаю будзе.
Музыка — гэта наша любоў і каханне,
Музыка — гэта свята святое і будзень,

Дзе не знікае, а ажывае, як мора,
Мара твая і кожнага вечная мара,
Каб было заўтра лепей усім, чым учора,
Каб не прапала сонца чаканае ў хмарах

Па-над курганнем, дзе Беларусь начавала,
Па-над шляхамі, што без пары затравелі,
Па-над хацінай, дзе нарадзіўся Купала,
Па-над той песняй, што мы з табой не далелі...
9.10.2008

БАЛАДА УЛАДЗІМІРА КАРАТКЕВІЧА
(26.11.1930 — 25.07.1984)

Ён паехаў на Прыпяць памерці.
Там у чоўне, як ліст у канверце,
Што напісаны Богам для Бога,
Ён па Прыпяці плыў, як па Леце,
І была яго боскай дарога.
Трапятаў за ім восеньскі вецер,
Нібы сцяг, што над вежай узняты,
Нібы дым, што над комінам хаты,
Дзе ніхто ўжо даўно не бывае,
Куды смерць нават не зазірае.

Човен плыў, і глядзелі ўслед людзі,
І знікалі, як крыгі вясною,
А ён быў, а ён ёсць, а ён будзе,
Быццам неба над белай зямлёю,
Дзе ёсць Прыпяць, дзе можна памерці,
Каб у чоўне, як ліст у канверце,
Што напісаны Богам для Бога,
Плыць спакойна і думаць пра многа,
Пра цябе і мяне маладога,
Што гаворыць, што можа памерці,
Быццам бы малако з вуснаў сцерці,
І памерці ў любую хвіліну,
Не па п'янцы, за маці-Айчыну...

Ён паехаў на Прыпяць, каб жыць,

Каб мяне з табой не разлюбіць,
Быццам неба над белай зямлёю,
Быццам сцяг па-над вежай старою...
10.01.2002

БАЛАДА ГЕНАДЗЯ КІСЯЛЁВА
(19.03.1931 — 14.11.2008)

Яшчэ не выпаў снег на шэрыя палі,
А твой касцёр прыціх, каля якога мы
Ніколі не баяліся вятроў зімы,
Бо мы ў наш час каля кастра з табой былі.

І ты шукаў, і ты знаходзіў і казаў,
Што мы — народ і нам Еўропа — родны дом,
Дзе месца наша ёсць і будзе за сталом,
А не на вуліцы, дзе снег ужо схаваў
Усё, што мог ад нас за два вякі схаваць.

Снягі й цяпер на нашыя шляхі ляцяць,
Не засыпаючы высокіх шэрых траў,
Што выраслі сярод камення і крыжоў,
Дзе крыж і твой не знікне ў снезе і ў траве,
Бо мы тут ёсць і наша Беларусь жыве,
Якую ты шукаў, якую ты знайшоў,
Як той касцёр у полі, ля якога мы
Былі з табой і не баяліся зімы.

І пройдзе снег, бо ты цяпер свой шлях прайшоў,
Пакінуўшы вуголле беларускіх слоў,
Дзе ёсць Надзея, Вера і Любоў...
14.11.2008

БАЛАДА АЛЕГА ЛОЙКІ
(1.05.1931 — 19.11.2008)

Сягоння выпаў снег, нібыта попел белы
Ад тых мастоў, якімі не вярнуцца ў свет
Табе ўжо болей, у якім самотна апусцела

Твая зямля, бо ты пайшоў, бо ты — паэт,
Якому Беларусь магілай вечнай стане,
Як стала многім, хто яе любіў, як ты,
Сваёй любоўю прыбліжаючы світанне
Людзям, якія ўслед за імі з цемнаты
Ішлі, дарогу пазначаючы крыжамі,
Сваёй крывёй, што ў век не змыецца з зямлі...

І прыйдзе вучань твой, і ён пацір з слязамі
Пралье ў сваю душу, каб мы віно пілі
І славілі цябе і першы снег халодны
У рукі бралі, быццам попел ад мастоў,
Якія ты прайшоў, пакінуўшы самотны
І беларускі крыж між тысячы крыжоў...
19.11.2008

БАЛАДА ГАЯ ДЭ ПІКАРДА
(20.07.1931 — 21.04.2007)

Туманны Лондан, як каменны човен шэры,
Плыве праз акіян і праз вякі плыве.
І нехта ў сонцы бачыць залатыя дзверы,
А ты — крыжы, што на касцёле і царкве

У Беларусі, для якой ты станеш родным
Праз мову і праз музыку дарог.
Калі ў людзей ёсць Бог — тады народ свабодны,
Калі народ свабодны — ёсць у сэрцах Бог.

І ты пра Беларусь расказваеш ангельцам
І беларусам адкрываеш Беларусь,
Якая ў нашых продкаў начавала ў сэрцах,
Чакаючы стагоддзямі сваю зару,

З якой узыдзе нашай Беларусі сонца,
Дзе будзе крыж касцельны і — царкоўны крыж,
Як два анёльскія крылы, якім бясконца
Над намі быць. І ты, замоўкшы, не маўчыш

У сэрцах тых, што разбураюць сёння сцены

Паміж народамі, дзе ты не быў чужым.
І ты ў касцёл Святых Сымона і Алены
Прышоў і прахам назаўжды застаўся ў ім,

Каб Беларусь была, нібыта човен белы,
Які праз мора траў і праз вякі плаве,
Дзе нехта ў сонцы бачыць да багаццяў дзверы,
А ты — крыжы, што на касцёле і царкве.
18.11.2008

БАЛАДА АНАТОЛЯ АНІКЕЙЧЫКА
(11.07.1932 — 3.02.1989)

У камянях, у бронзе, у граніце
Ты пакідаеш цеплыню душы,
Як летам неба васількамі ў жыцце
Пасеяна, дзе быць маглі крыжы,
Бо ў кожным полі беларусаў косці,
Нібыта нашай волі карані,
Былі і ёсць чужыя для кагосьці,
Для нас жа родныя, як і агні
Кастроў паўстанцкіх, ля якіх сагрэцца
І ты ў завейны час таксама б мог...

Баліць твая душа, згарае сэрца,
Бо колькі шчэ нязведаных дарог
На Беларусі, нібы на Галгофе нашай,
Дзе ў кожнага ёсць выбар, кім тут быць.
«Я — беларус!» — ты перад Богам кажаш,
Сказаўшы гэта, застаешся жыць
У камянях, у бронзе, у граніце,
Дзе цеплыня жыве тваёй душы,
Як летам неба васількамі ў жыцце
Квітнеецца, дзе быць маглі крыжы...
18.12.2008

БАЛАДА ВЯЧАСЛАВА АДАМЧЫКА
(1.11.1933 — 7.08.2001)

...А Бацькаўшчына родная, як кроў,
Што праз бінты, як межы, праступае,
І пры чужых чужою не бывае
Зямля, дзе ты свой шлях і крыж знайшоў,

Дзе кожны крок твой, як да Бога крык,
Што мы жывём і будзем жыць у свеце,
Дзе нашы хаты, замкі, Храмы й вецер
Таксама наш, бо ён да нас прывык

І для яго цяпер няма мяжы,
І камень, што нязрушаны, не зрушыць
Ніхто, бо гэты камень з нашых душаў,
Ён Беларуссю нашаю ляжыць

Сярод Еўропы, у якой твой крыж
У травах не губляецца, світае,
Бо наша Бацькаўшчына — нам святая
І ты ў яе душы, як зніч, гарыш...
26.06.2008

БАЛАДА ГЕНАДЗЯ КАХАНОЎСКАГА
(8.01.1936 — 15.01.1994)

Па Віленскай зямлі, нібыта па Галгофе,
Самотны беларус няспешліва ідзе.
Ён ведае, што мы народжаны ў Еўропе
І тут нам толькі жыць і болей анідзе,
Бо тут забытыя крыжы далёкіх продкаў
І толькі нам іх адшукаць, і толькі нам
На роднае зямлі спыняць агню паводку,
Якая можа змыць наш самы белы Храм,
Адзіны ў свеце, дзе не ведаць адзіноты
Ніколі нам, бо мы спрадвеку тут жылі
І нашы хаты, старадрукі і кляйноты,
Як наша кроў у травах Віленскай зямлі,
Жывуць і будуць жыць, бо беларус самотны

Няспешна, бо задумлівы, усё ідзе
І толькі роднае Ён называе родным,
Якое не аддаць нікому і нідзе.
І кажа Ён: «Я не адзін, і слава Богу!
Мы пройдзем спёкі ціш і замяці зімы...
І нашы ўжо ідуць, і ў Храм вядзе дарога,
І кожны ведае, што віленскія мы...»
22.09.2007

БАЛАДА БАРЫСА САЧАНКІ
(15.05.1936 — 5.07.1995)

У кнігах, што сабраў ты, Беларусь жыве,
Змагаецца, святкуе, плача і пяе
І мае Бога і ў касцёле, і ў царкве,
І шмат хто любіць, як жыццё, найбольш яе,

Чым тую Беларусь, дзе ты даўно жывеш,
І любіш, і кахаеш, быццам першы раз,
І кнігу прад сабой, нібы абраз, нясеш,
Нібыта праз агонь, праз ветравейны час.

У кнігу ты глядзіш, глядзіш, нібы ў вакно
Стагоддзяў, што прайшлі і што ідуць яшчэ.
І клічаш нас глядзець. А мы ўсё п'ём віно,
Яно нібы агонь, але, як кроў, цячэ.

І ліпы ўжо цвітуць, і пчолы носяць мёд,
І ўжо, здаецца, гэтак будзе тут заўжды.
Але ў крыві ёсць лёд, ідзе да сэрца лёд,
Каб сэрца стала кропляй мёртвае вады.

І раптам за тваім вакном густы туман,
Ён светла з неба апусціўся на зямлю
Забраць тваё жыццё — прыпынены раман
На словах беларускіх: «Беларусь люблю...»

Не толькі ў нашых кнігах Беларусь жыве,
Змагаецца, святкуе, плача і пяе
І мае Бога і ў касцёле, і ў царкве,

І шмат хто любіць, як жыццё, найбольш яе.

І ліпы зноў цвітуць, і пчолы носяць мёд,
І ўжо так будзе тут і заўтра, і заўжды.
І ў нашых сэрцах парастане мёртвы лёд,
І ў сэрцах будзе возера жывой вады.
11.10.2008

БАЛАДА ВІКТАРА ТУРАВА
(25.10.1936 — 31.10.1996)

З экрана, нібыта з нябёсаў,
Сыходзіць балотны народ.
І нельга глядзець без слёзаў
На гэты біблейскі сыход.

І слёзы твае асвятляюць
Дарогу, якая вядзе
Туды, дзе ўжо не паміраюць,
Дзе ў вечнасці, нібы ў вадзе,

Жывуць і ўжо знаюць да скону,
Што гэта Еўропа — для нас.
І хай над крыжамі вароны
Лятаюць, як згублены час,

Дзе можна было ўжо адбыцца,
Даўно пра блуканні забыць,
Істужка нібы бліскавіца,
Якую ўдалося злавіць

Табе для Айчыны, народа,
А гэта вялікі народ,
Які ўчора выйшаў з балота,
Але не адрокся балот...
25.10.2008

БАЛАДА МІХАСЯ СТРАЛЬЦОВА
(14.02.1937 — 23.08.1987)

Як сонца ўранні напаўняе неба,
Ты ў вершы кроў пераліваў сваю.
Але каму сягоння гэта трэба?
Не ведаў ты, і я не ведаю.

І я стаю каля тваёй магілы,
Як ля ўзарванае стаю царквы.
Шапчу: «Мой родны кут, як ты мне мілы...»
І шэпат чуецца палын-травы,

З якой не ўстаць ніколі і нікому,
Бо свет як інквізіцыі касцёр,
Дзе ўсё згарае, як лісцё ля дома,
Дзе ты не жывь, дзе ты ляцеў да зор...

Тваё сягоння ў вершах б'ецца сэрца.
Я свечку, як жьщцё сваё, палю,
І мы жывём, як дым у неба ўеца,
Як зоры ападаюць на зямлю.
5—7.04.2004

БАЛАДА МІКОЛЫ КУПРЭВА
(25.05.1937 — 20.09.2004)

...Імчыць цягнік праз вецер і туман,
З асенніх дрэў зрываючы лісцё,
Нібы агонь, якога больш няма
У сэрцы, што апалена жьщцём

Не менш, чым ты самотаю віна
У цягніку, з якога не сысці
Жывым, бо ноч наперадзе — сцяна,
І неба ў зорках, быццам бы ў лісці

Апалым поле, дзе прайшоў цягнік,
А следам твой праз вецер і туман
Імчыць і верш з душы, нібыта крык,

Ірвецца, а ў адказ плыве зіма

На хмарах, быццам сена на вазах
Там, у дзяцінстве, дзе агонь з вадой,
Дзе сонца нараджалася ў слязах
І падала слязою залатой

У травы, у якіх было жыццё
Самотнае, як на сталае віно,
Як па-над цягніком тваім лісцё,
Дзе сёння ты і дзе няма даўно
Цябе...
20.09.2004

БАЛАДА ПЯТРА ДРАЧОВА
(6.07.1937 — 8.05.2005)

Калючы дрот у нашае крыві,
Ён нам усім застаўся ад гадоў трыццатых.
І ты, як можаш, з ім так і жыві,
Ці ты паэт, ці ты мастак, ці ты араты.

І ты малюеш, нібы рвеш драты,
Якімі нашы замкі, Храмы і курганне
І час наш еўрапейскі залаты
Ад нас былі адзелены, нібы світанне,
З якога пачынаецца жыццё
І дзень наш беларускі, як і мы, прыгожы...

З асін на сцежкі падае лісцё,
І засыпае снег яго, як след варожы.
І пройдзе восень, і зіма міне,
І нашая вясна не задрамае ў лёдзе.
І дрот калючы мы парвём не ў сне,
І Беларусь у нашу кроў навечна зойдзе,
Дзе ты малюеш, нібы рвеш драты...
14.10.2008

БАЛАДА ЯЎГЕНА КУЛІКА
(31.10.1937 — 12.01.2002)

...Ты замкі аднаўляеш на паперы,
Нібы ў былое адчыняеш дзверы.
А там агонь і кроў там на траве,
І чорны дым... Ды Беларусь жыве.

І ты ідзеш сярод людзей, якім
Ніколі ты не зробішся чужым,
Бо і яны народжаны былі,
Каб беларускім край быў на зямлі

Не краем цёмным у чужой краіне,
А раем тым, хто гінуў і загіне
За Беларусь, якая ёсць і будзе...
Ідзеш, і вецер б'ецца ў твар і грудзі,

І нельга прыпыніцца і сказаць,
Што я знямогся і хачу спакою,
Бо на цябе з крыжоў дзяды глядзяць
І бусел белы кружыць над табою,

Нібы анёл, што Беларусь ратуе
І ўсё ніяк не можа ўратаваць
Ад хіжых душ, дзе наша смерць начуе.
У душах нашых сонцу начаваць!

І будзе так, бо нават на паперы
Для ворагаў заўжды замкнуты дзверы
І нашых замкаў, і гасцінных хат.
І будзе Беларусь як божы сад,
Дзе ў квецені пчаліны гуд не тоне,
Дзе сонца ў небе, нібы шчыт...
29.03.2008

БАЛАДА УЛАДЗІМІРА МУЛЯВІНА
(12.01.1941 — 26.01.2003)

Чужое становіцца родным,

І песня спакойна плыве,
Нібыта па рэчцы палотны,
Нібыта буслы ў сіняве,

Праз душы людскія і сэрцы,
Праз вецер, снягі і гады,
І нёманскай хваляю б'ецца
У бераг, дзе ў квецце сады...

Жывым будзе слова жывое,
Яно, як нябёсы, вада,
Люструе святло незямное,
Якое не ўсім тут відаць

У тым, што ў агні не згарае,
Не губіцца ў пыле гадоў,
А верыць усіх прымушае
У тое, што наша любоў

Як замка высокага вежы,
Як зоры, як сонца, як Храм...
І раптам дарога — як снежань,
І раптам жыццё — напалам,

Нібыта гітара разбіта,
І струны парваны, і кроў
Як сонца расплаўлены злітак,
Як наша да песні любоў...
4.06.2004

БАЛАДА МІХАСЯ ТКАЧОВА
(10.03.1942 — 31.10.1992)

Нішто не страчана і не забыта.
Калі ёсць крона, ёсць і карані.
Кальчуга воева кап'ём прабіта,
І холад праз кальчугу ў нашы дні

З варонамі ссівельмі ўлятае.
І ты ў зямлі шукаеш продкаў шчыт.

І шчыт знаходзіш ты, і адступае
Ад нашых дзён, як азіят, нябыт.

І ты штодня вяртаеш славу воям,
Агучваеш імёны на крыжах,
Хоць ты не Бог і не герой... Героем
Табе не стаць, ты іншы выбраў шлях,

І гэты шлях — нібы ўначы маланка,
Як лёт стралы, што ў ворага ляціць.
І Беларусь не плача паланянкай —
Князеўнай на дзяцей сваіх глядзіць...
29.06.2008

БАЛАДА НІНЫ МАЦЯШ (20.09.1943 — 19.12.2008)

Хавацца ад людзей — не для паэта,
Якому родны край — зусім не рай,
Якога і не будзе — знаеш гэта,
Бо гэта наш, як перад прорвай, край,

Якому ты сваё «люблю» сказала
У кожным вершы, што ў душы кіпеў
І слова кожнае кроў апякала,
Як сонца, у якім любоў і гнеў

Жывуць і жыць даюць, калі жадаеш
Ты ў свеце жыць, дзе ўсім нялёгка жыць,
Дзе Млечны Шлях — не рэчка залатая,
А у хрыстовае крыві глыжы.

І ты жыла, нібы малітва ў сэрцы
Манашкі, для якой яе жыццё,
Як матылёк, які аб неба б'ецца,
Самотнае, дзе зоркі, як лісцё

На шкле, па-за якім дажджы і восень
І дзень, дзе ты з'явілася для нас,
Каб слова беларускае вялося

І нас вяло праз ветравейны час,

Дзе ты сваё «люблю» жыццю сказала
У кожным вершы, што ў душы кіпеў,
І слова кожнае кроў апякала,
Як сонца, у якім любоў і гнеў...
25.12.2008

БАЛАДА МІХАСЯ РАМАНЮКА
(3.01.1944 — 4.09.1997)

Твой саламяны капялюш, нібыта німб,
Над беларускімі дарогамі пльве
Туды, дзе хат гасціннае святло, агні
Кастроў, крыжы, што на касцёле і царкве
І на магілах беларусаў, што ў траве
Не зніклі без пары, бо Беларусь жыве.
І кожны крок твой, як да прадзедаў зварот,
У душах светла адклікаецца людскіх.
Ёсць Беларусь, а значыць, быў і ёсць народ
І будзе тут, тут, на зямлі, зямлі для ўсіх,
Хто любіць беларускае жыццё, як мы,
Чыёй крывёй напоены лясы, трава
І сонца адзінокае, нібыта Бог,
Якому сінагога і касцёл, царква —
Адна дарога вечная з усіх дарог
Да Бога, у якога наша Беларусь жыве
І будзе вечна жыць, як валуны ў траве,
З якіх збудуецца вялікі белы Храм,
Дзе будзе Бог, дзе будзеш ты і месца — нам...
5.10.2008

БАЛАДА РЫГОРА СЕМАШКЕВІЧА
(12.09.1945 — 11.06.1982)

Паэты адыходзяць маладзьмі
Не для таго, каб мы ў цыгарным дыме
За пляшкаю самотнага віна
Пра іх забытыя магілы й вершы

Ноч напралёт шумелі давідна,
І кожны думаў, што ён самы лепшы,
І лепей ведаў і цаніў паэта,
Якога ўжо няма, як і не вернеш лета,
Калі ён адляцеў у свет высокі,
Туды, дзе нам ці знойдуцца аблокі,
Каб мы на іх плылі па-над зямлёй,
Дзе нашыя забытыя магілы,
Крыжы, нібы раскінутыя крылы,
Спакойна зарасталіся травой...

Паэты адыходзяць маладымі
Сцяжынамі сваімі залатымі,
Каб мы прайшлі сваё выпрабаванне,
Нібыта не праспалі тое ранне,
Калі патрэбна будзе ўстаць, прызнацца,
Што мы сваіх паэтаў забывацца
Зарана пачалі, нібыта ў вечнасць
Свае ўпісалі дробныя імёны,
І свечак тонкіх белыя калоны
Пад рыфмы вершаў асвятляюць вечар
Паненкам гоўжым, для якіх таксама
Паэзія нібы анёльскі замак,
Куды паэты адлятаюць маладымі
Не для таго, каб мы ў цыгарным дыме
За пляшкаю самотнага віна
Пра іх забытыя магілы й вершы
Ноч напралёт маўчалі давідна...
9.02.2004

БАЛАДА ВАСІЛЯ ГАДУЛЬКІ
(17.05.1946 — 15.06.1993)

Нібы воран ляцеў над палямі,
Нібы воўк тут шукаў воўчы след,
Вершаванымі плакаў слязамі
Адзінокі, як неба, паэт,
У якога ёсць вецер і ціша,
У якога агонь, і трава,
І сцяжына, якую калыша

Беларускае жыта...

Царква

Адзінока чакала паэта,
І паэт, як малітва без слоў,
Праз маўчанне, нібы праз край свету,
Да царквы і да нас не прыйшоў,
А застаўся, як неба над намі,
Як прад намі агонь і трава,
Дзе мы плачам паэта слязамі,
Дзе адвечнай слязою царква.
28—29.06.2005

БАЛАДА МІКОЛЫ СЕЛ ЕШЧУКА

(4.08.1947 — 25.09.1996)

З прыгожай і роднай, як маці, краіны
Паехаць да мора і там — патануць...

Праз дождж па дарогах, дзе плачуць рабіны,
Самотныя людзі самоту вязуць.

І дрэвы губляюць апошняе лісце,
І следам лятуць за машынай вятры,
І ты ўжо не можаш спыніць іх і выйсці,
Каб з лесам, каб з рэчкаю пагаварыць.

Ты едзеш не ў хату, ты едзеш пад крыж,
Дзе вечнасць чакае цябе на пагосце,
Таму так балюча і шчыра маўчыш...

Зноў мора чужое далёкае сніцца,
Дзе чорныя хвалі, як чорны пажар.
І раптам на бераг
вады бліскавіца,
І падае неба —
пад хвалямі
хмар...

І ціха ізноўку, і светла, бы ў Храме,
І свечкі, як зоркі ў Сусвеце, гараць.

І маці страчае...
І што скажаш маме,
І што тут Айчыне сказаць?..
14—15.12.1996

БАЛАДА МІКОЛЫ ТРУХАНА
(18.08.1947 — 20.03.1999)

На сцэну выйсці і на ёй застацца,
Як застаюцца зоры над зямлёй,
Каб разам з намі плакаць і смяцца
І падаць на дарогу прад сабой,
Нібы на вогнішча, якое гіне
У цемры, дзе вятры, снягі, дажджы...

Жывём — пакуль патрэбныя Айчыне,
Айчына ж вечная, як і глыбы
На тых грудях, дзе нашы спяць героі
Забутыя, якія ўсё ж — былі,
Як на абрыве залатыя хвоі,
Што падалі ў раку і ў свет плылі,
Каб расказаць аб Беларусі далям...

І ты на сцэну выйшаў, каб сказаць,
Што Беларусь — не край балот і жалю,
А край любові светлай, як сляза
Каханай над магілай інсургента,
З крыві якога пачаліся мы
Не для таго, каб век па свеце швэндаць,
А — берагчы бацькоўскія дамы
І слова роднае, што тут спрадвеку
Было і будзе тут, пакуль жывём
І зоры адлюстроўваюцца ў рэках,
Бо зоры нашым поўняцца святлом,
Як вочы беларускія анёлаў,
Што ў нашы душы праз вякі глядзяць
І бачаць наша маладое ўчора
І наша Заўтра, дзе не сумаваць...
5—7.01.2009

БАЛАДА ЯЎГЕНІ ЯНШЧЫЦ
(20.11.1948 — 25.11.1988)

Жыццё кароткае, як ноч, што забівае,
І вечнае, як верш, які з душы ўспывае,
Як з неба зорка, да якой ісці
Па вострых травах, шапаткім лісці
І быць сабой, як ластаўцы ў палёце,
Як водсвету агню на тонкім лёдзе,
Што ў лістападзе, як лязо нажа,
Блішчыць, і, як матыль, імкне душа
Ягонай наталіцца адзінотай,
Нібы агонь — апалаю лістотай...

Жыццё, нібыта геніяльны верш,
Кароткае, і ў вершы ты жывеш,
Які ты нам, вясёлым, прысвячала,
Нібыта з неба зорку даставала,
Каб, без цябе застаўшыся адны,
Праз ноч змаглі дайсці мы да вясны,
Дзе зразумець, што ластаўка ў палёце,
Як водсветы агню ў анёльскім лёдзе...
23.10.2003

БАЛАДА УЛАДЗІМІРА БУДНІКА
(28.04.1949 — 8.08.2007)

Сваю душу напоўніўшы вятрамі,
А музыкай, нібы душою, Храм,
Трымаць ты ўзяўся неба па-над намі
Сваім крыжом, каб пажылося нам
Яшчэ пад гэтым небам, дзе з бусламі
Анёлы нашы ткуць для нас святло,
Якое нам не бачыцца вачамі,
А сэрцам адчуваецца...

Было,

І ты не верыў, што далёка тыя
Вясёлыя дзянькі і залатыя,
Калі і музыка, і слова наша
У нас пачуюцца не толькі намі...

Нябёсы чорныя, нібыта сажа
Ад свечак, што без нас згарэлі ў Храме
У час малітвы за цябе й мяне,
Бо ты, душу напоўніўшы вятрамі,
А музыкай, нібы малітвай, час,
Трымаць узяўся неба па-над намі
Сваім крыжом, не запытаўшы нас...
10.08.2007

БАЛАДА ВАСІЛЯ САХАРЧУКА
(10.07.1953 — 27.01.2003)

Цябе няма, але ты ёсць — адсутны
На час, які ўжо знаеш толькі ты.
Цяпер ты пэўны: ісціна і сутнасць—
Як у віне, у свеце нематы,
З якога не вяртаюцца дадому,
Каб расказаць, дзе быў і што рабіў,
Каб зразумельым стала тут любому,
Што ты жыццё, не больш віна, любіў...

Цябе няма, як нас няма ў тым свеце,
Якога мы не ведаем яшчэ.
Ты светам стаў, які халодна свеціць
У ціхае слязіне на шчацэ
У той адной, што сёння зразумела—
Цябе няма і ўжо не будзе тут,
Дзе пад крыжом тваё, як кокан, цела
Ляжыць, не помнячы зямных пакут,
З якіх душа ляпілася, як з гліны
Нябачнае нябачны той сасуд,
З якога п'е жыццё і сэнс Айчына
І кожнаму дае для шчасця кут...

Цябе няма, і хутка нас не будзе
На час, якога мы не знаем тут.
Не будзе нас, нібы віна ў сасудзе,
І будзе свет, як без віна сасуд...
30.05—1.06.2003

БАЛАДА АЛЕСЯ АСТАШОНКА
(1.06.1954 — 6.09.2004)

Учора — бяздоннае мора,
Куды адплываем штохвілі.
І нельга вярнуцца з Учора,
Калі човен твой разбурылі,
Спалілі ў чужое далечы.
Твой попел прынеслі дамоў,
Нібыта казалі, што вечны
Адзін толькі попел. Любоў —
Віно, і яно ў час вясёлы
І п'ецца, і льецца ракой,
І круцяцца жорны і колы,
Ды словы, як лісце зімой,
Звіняць на вятры адзінока
Пад небам, нібыта пад шклом,
Дзе месяц, як д'яблава вока,
Гарыць спакушальным агнём,
Вярнуцца хоць попелам стылым,
Хоць снегам, што ў ноч на дамы
Зляціць з-пад аблок белакрыла,
Каб раптам успомнілі мы,
Што Учора — бяздоннае мора,
Куды адплываем штохвілі,
І нельга вярнуць нам з Учора
Нічога, што ўчора любілі.
14—15.09.2004

БАЛАДА АЛЕСЯ ПІСЬМЯНКОВА
(25.02.1957 — 26.04.2004)

Ведайце: калі мяне не стане —
Я ў сваю дывізію пайшоў.
Аляксея Пысін

Мы ідзем праз спёку і снягі,
Праз надзею, веру і любоў.
Як раку трымаюць берагі,
Мы жывём душою між сяброў.

І ніхто не ведае, хто з нас
Першым скажа вечнае: «Бывай...»
Нібы смерць, ляціць за намі час,
Як жыццё, прад намі родны край.

Ты гаворыш: «Будзем доўга жыць,
Як жывуць надзея і любоў...»
Ды за намі, як трава, крыжы
Прабіваюцца з зямлі сярод крыжоў.

Нечаканасць, як агонь, як стрэл,
Праз цябе — і ўжо цябе няма,
Толькі дождж і кветкі на дварэ,
Холад, бы вярнулася зіма.

На пытанне, што гучыць прыцішана:
«Дзе паэт? Дзе Саша Пісьмянкоў?»
Чуецца з нябёс узвышана:
«Ён да Аляксея Пысіна
У яго дывізію пайшоў...»
28.04.2004

БАЛАДА АНАТОЛЯ СЫСА
(26.10.1959 — 4.05.2005)

І
...А для паэта, як і для паяца,
Віно — не вежа, у якой схавацца.
Віно — агонь, і на яго ляцім,
Каб узлятаць, аб хмары разбівацца
І пляць над светам, як цыгарны дым
У бары, дзе віно, нібыта вежа,
Куды хаваеш, як агонь, душу,
Што любіць снегу белае бязмежжа
І адзіноту чорную дажджу,
Што, як манах, прыходзіць і малітву
Табе зноў шэпча ля твайго вакна,
Што нібы неба, што на крыж прыбіта,
Дзе сонца ўжо няма, нібы віна,
Нібы крыві, што шчэ цячы жадае

У гэтым свеце, дзе любоў, як сон,
Які, як толькі спіш, тады й бывае,
Калі ж няма віна, знікае й ён,
Як і жыццё, з якога не схавацца,
Як матылю ў агні, табе ў віне,
І сонца адыходзіць, каб з'яўляцца
У небе чыстым, быццам у вакне,
Дзе бачыць нам паэта і паяца
З тутэйшым крыжам на спіне...

2

...Пад кашуляй белай, белай, вышыванай,
Цела пачарнелае, як тая ноч,
Што сышла апошняй з хаты непрыбранай,
У якой ты плакаў... Слёзы гостра з воч,
Быццам воск са свечак, да крыві сцякалі,
Да віна і сонца, больш якога ты
Не спазнаеш, бо анёлы прашапталі,—
Ты ўжо ў гэтым свеце, як Каўчэг, пусты,
І ляжыш ты адзінока ў дамавіне,
Нібы ў русле перасохлым і прамым,
У кашулі вышыванай, як Айчыне
Верш апошні, што табой яшчэ жывым
Быў прысвечаны, асвечаны крывёю,
Ды ніхто яго не прачытае тут,
Бо драўляныя нябёсы над табою,
Як крыло, якім закрыўся ад пакут
Ты цяпер, каб заўтра закапалі ў гліну
На Палессі, на тваёй святой зямлі,
Верш твой, што аднойчы прарасце рабінай
Сумнай, як мы ўсе, што тут з табой былі...

9—10.05.2005

РОДНАЕ І ВЕЧНАЕ

АГОНЬ

1962—1967. Лягезы. Зімовьмі вечарамі ў бабулі Ганны збіраліся суседкі. І пакуль хапала газы ў лямпе, пралі воўну і спявалі. Я, залезшы на печ, глядзеў, як круцяцца калаўроты і як час ад часу ў лямпе жанчыны папраўляюць knot, каб добра гарэў агонь. Пад не вельмі вясёлыя песні і пошум калаўротаў я засынаў. І цёпла мне было на печы, у якой жыў агонь, якому ўсе пакланяліся ў хаце. І сёння, успамінаючы той далёкі час, я, нібы матыль, што ляціць да агню лямпы, лячу душою ў дзяцінства і апальваюся аб тое, чаго ўжо няма і больш ніколі не будзе.

* * *

Першага снегу святло,
Ты для мяне як свята.
Сонца памалу ўзышло
З коміна крайняй хаты.

Вецер сцяжыну маю
Ноччу замёў на лузе.
Ціха на ганку стаю,
Снег патушыць баюся.

1966. Лягезы. Дзядзька Ваня і цётка Аля на працы. Мне аднаму сумна, і я надумаўся раскласці вогнішча на ганку. Назбіраў трэсак, сухога галля, паперы і падпаліў. Не ведаю, што было б далей, калі б якраз у гэты час да нас у двор не зайшоў дзядзька Віця і не закрычаў: «Ах ты, падшыванец! Хату паліць уздумаў! Я табе зараз зад як падпалю, дык не будзеш ведаць, куды дзецца!» Пачуўшы голас дзядзькі, я саскочыў з ганка і ўцёк у лес. Думаў не вяртацца дамоў, але, калі ўжо крыху пачало цямнець і захацелася есці, прыйшоў дахаты. Дзядзькава дзяга ад цягі да агню вылечыла мяне, але, праўда, на некалькі месяцаў...

* * *

Холад ля хаты пасе снегіроў.
Сонца замецена снегам у полі.

Бацька дадому сцяжыну прывёў,
Следу не бачна ва ўсім наваколлі.

Аб даланю ён цярэ даланю,
Тупае весела, курць цыгарку.
Маці гаворыць: «Ідзі да агню!»
Бацька смяецца: «А лепей бы чарку!»

Мурзік на печы ля нас не ўсядзеў,
Скочыў да бацькі за стол, на калені.
Воўну і песню матуля прадзе,
Не заўважае слязы ў задуменні...

Гэты малюнак прыпомніўся зноў.
Аркуш паперы ў мяне прад вачамі
Полем, дзе сонца пад беллю снягоў,
Песня матулі ў мяне за плячамі.

1970. Пугачы. Нядзеля. У школу ісці не трэба. Бацькоў няма дома. І я, дастаўшы з шафы ўсё лякарства і адэкалон, займаюся хіміяй. Мае малодшья брат з сястрой, паразінаўшыся, толькі і глядзяць, што будзе далей. А далей я ўзяў прадзення ніткі, намачыў іх у сваёй «хіміі» і падвесіўшы да бэлькі, падпаліў. Ніткі гарэлі добра і дымна. Брат з сястрой аж пішчэлі ад новых уражанняў. Але зайшла суседка, і я ўцёк з хаты ў лес. Сядзеў там дацямна... Назаўтра мама прывяла мясцовага міліцыянта, які мяне доўга палохаў турмой. Здаецца, напалохаў, але праз нейкі тыдзень я расклаў агонь каля сцяны хаты. Ізноў мне дасталася ад бацькоў, ізноў прыходзіў міліцыянт і раіў мяне весці да знахара: «У яго нейкая мана да агню! Баюся, што ён нам усю вёску спаліць...»

* * *

Гайнёю шпаркаю ляціць
За мной мяцеліца сівая.
Пакуль дамоў ваду нясу,
Вада у вёдрах замярзае.

А снег глыбокі, і — зіма.
Стаяць аціхлыя рабіны —
У іх, на ўзгорку за сялом,
Прымерзлі да нябёс галіны.

Рыпяць, спяваюць пада мной
У сенцах выстылых масніцы.
Ваду стаўляю,
а ядро
Не адпускае рукавіцу.

1974. Было такое свята — Дзень піянерскай арганізацыі. Кожны год у гэты час настаўнікі на чале з дырэктарам вялі школьнікаў у лес, дзе на паляне, выклаўшы з камення зорку, палілі касцёр. Траплялі на святкаванне толькі заслужаныя. У сёмым класе ў лес узялі і мяне. Агонь мы расклалі вялікі. Настаўнікі правялі ўрачыстую лінейку і, загадаўшы нам спяваць «Взвейтесь кострами синие ночи», сышлі невядома куды. І хутка «Взвейтесь кострами...» гучала так, што хоць ты вушы затыкай. Чым бы гэта свята закончылася — невядома, калі б да нас на паляну з лесу не выйшаў нейкі дзед з калацінай і не закрычаў: «Што гэта тут робіцца?! Вон адсюль!!!» І разбегліся мы па лесе, як агонь па сухой траве...

* * *

Мінулых дзён халоднае святло
Праз вочы мне да сэрца дацякло,
І я спыніўся, бы спыніўся час,
Дзе ўсе мы ёсць і дзе няма ўжо нас,

Нібы ў далёкіх зор ужо святла няма,
А зоры ёсць, як гэтая зіма,
Што прада мной, як белая трава,
Што нада мной, як белая царква,

Дзе ёсць малітва, як і ёсць святло,
Што ў сэрца мне праз вочы зацякло,
І я пайшоў, нібы пачаўся час,
Дзе нас няма і дзе чакаюць нас...

1974. Бацька гоніць самагонку. Час ад часу зазіраю да яго з пытаннем: «Колькі ўжо там нацякло?» І недзе апоўначы бацька сам ужо кліча мяне, каб дапамог спарадкаваць апарат. На стале поўнае ядро. Бацька каштуе і мне дазваляе памачыць палец і аблізаць. Самагонка цёплая і пахне хлебам. «Нясі паперу. Паглядзім, як гарыць», — гаворыць бацька і дастае запалкі. Я мачу паперу і

падношу да агню. Самагонка капае і гарыць сінім агнём. Бацька ўсміхаецца: «Вось так будуць вантробы гарэць...»

* * *

Нібы канчаецца жыццё, прыходзіць вечар,
І ты ўжо думаеш, нібы пра сон, пра вечнасць,
Дзе знікнеш ты, нібы ў сухім пяску вада,
І крыжам абазначыцца тваім жуда

У гэтым свеце, каб прыйшлі твае сябры
Самотныя, як гэты вечар у двары,
І да цябе, калі адыдзе ў вечнасць вечар
І сонца разадзьме на ўсходзе весні вецер,

Які цяпер хаваецца ў сухой траве,
Нібы ў разбуранай сто год назад царкве
Душа паўстанца, што аддаў жыццё, каб ты
Цяпер глядзеў у свет, нібыта ў плынь вады,

З якой не знікне, нібы божы цень, святло,
Напоўненае тым, што ёсць, што будзе, што было...

1974. Начытаўшыся кніжак пра партызан, за час летніх канікул у Гаіку выкапаў зямлянку. Каб ніхто не знайшоў маё збудаванне, назбіраў у ляску і нанасіў на яго вялізную кучу ламачча і смецця. Да позняй восені амаль кожны дзень хаваўся ў сваёй зямлянцы і, палячы газнічку, пісаў вершы. Не ведаю, колькі працягвалася б маё партызанства, калі б не сусед, які, ходзячы па Гаіку, не напароўся на кучу ламачча і не падпаліў яго. Амаль паўдня дымілася мая зямлянка, а ў ёй — мае вершы. Што вершы згарэлі — не шкадаваў і не шкадую, а вось па згарэлай зямлянцы нават плакаў...

* * *

Далёкай зоркі дрогкае святло,
Далёкай песні ціхае гучанне.
Дамоў дарогі лісцем замяло.
Там спелы сад і першае каханне.

Таёмна ў вечнасць шамаціць лісцё,
І галаву маю цяжараць думы.
Якім бы светлым ні было жыццё,

Ды не пражыць без цяжкіх страт, без суму.

Павольна хмара чорная плыве
У сінім небе да дрыготкай зоркі.
Адстаў ад кліну юны журавель,
І крык яго, як журавіны, горкі.

Ісці мне светла да сябе ў сяло,
Пакуль штэ не згубіліся ў тумане
Далёкай зоркі дрогкае святло,
Далёкай песні ціхае гучанне.

1977. У інтэрнаце Мінскага архітэктурна-будаўнічага тэхнікума на кухні мангол пёк сялёдку. Газавая пліта адна, таму да яе заўсёды чарга. Пячэ мангол сялёдку паўгадзіны, гадзіну і ўсё ніяк не дапячэ. Глядзеў на ўсё гэта егіпцянін, глядзеў ды ўзяў і схаліў гарачую патэльню і стукнуў ёю мангола па галаве. І тут пачалося. Манголы выключылі па ўсім інтэрнаце святло, наламалі ножак ад крэслаў і пачалі біць усіх падрад арабаў. Недзе праз паўгадзіны прыехалі міліцыянты і забралі нашага хлопца, які іх выклікаў. А на кухні доўгі час была адключана газавая пліта, як нам казалі, у супрацьпажарных мэтах.

* * *

У вершы паэта, бы ў Храме,
Анёльскія птахі жывуць,
Бо верш той прысвечаны маме,
Якая маліцца ў царкву
Ідзе, як вяртае былое,
Дзе грэшнае ўсё і святое
І наша, як гэты прастор,
Дзе плача, смяецца жывое
І сумна з малітвай да зор
Ляціць, каб у вершы паэта,
Бы ў Храме, ізноўку ажыць,
Каб помніць мінулае лета,
Дзе мама ідзе праз дажджы,
Праз вецер і праз адзіноту,
Як сонца жывое святло
Праз цемень нябёснага лёду
Ідзе, каб нам светла было...

1978. Позна вечарам з Мінска еду ў вёску. На ўездзе ў Ракаў, дзе абাপал дарогі могілкі, бачыцца россып агню на каталіцкіх магілах. Нехта кажа: «Паглядзіце, як палякі паналіваліся, аж свае могілкі падпалілі...» А ў адказ: «Сёння каталіцкія Дзяды...»

* * *

Дагарэлі на сподку блакітным паперы,
І над попелам чорным павіс белы дым.
Ліўнем вымыты вечар, сцюдзёны і шэры,
Толькі зоры, як золата, свецяцца ў ім.

Мы з табою сядзім і гамонім пра лета,
У якім былі ўсе прыгажэй і дабрэй.
Там адчынены дзверы гасцям у суседа,
Там і ў нас поўны дом развясёлых гасцей.

Сёння шмат засядаюць, а дамы ж адчыняюць
Для патрэбных для «справы» фіктыўных сяброў,
І таму нас нікуды і не запрашаюць.
Ну а каб запрасілі, я б, відаць, не пайшоў.

Адчыняе нам вецер на вуліцу дзверы
І пытае, чаго мы ўсё дома сядзім...
Ліўнем вымыты вечар, сцюдзёны і шэры,
Толькі зоры, як золата, свецяцца ў ім.

1984. З братам прыехаў дахаты. Мароз пад трыццаць. На кухні няма вады — перамерзла труба. Мама папрасіла размарозіць, а сама некуды пайшла. Ну мы і ўзяліся за работу. Раскапалі снег ля падмурка. Прынеслі газавы балон і сталі грэць зямлю, дзе ляжыць труба. Недзе праз паўгадзіны я адправіў брата ў хату, каб паглядзеў, ці пацякла вада. Валодзя пайшоў і тут жа прыбег назад: «Падлога гарыць!» Я — у хату, а там дыму, што аж чэрці скачуць. Дабраўся неяк да крана, пакруціў, а з яго як зашпіць, як бухне ржавай парай — проста канец свету. А ў дыме чую незнаёмыя галасы і мамін: «Заходзьце. Не бойцеся, гэта мой Віця мне ваду размаражвае...»

* * *

Белае золата снегу ўначы
Сыплецца, сыплецца на Пугачы —
Вёску маю, у якой зноў не спіцца.

Сэрца ў грудзях, як у клетцы сініца,
Б'ецца і плача па тым, што прайшло,
Быццам патухла святое святло
Тут, дзе самота і радасць мая,
Тут, дзе заўсёды сваім буду я,
Быццам бы гэтая ў снезе дарога,
Крыж ля дарогі, цяпло ля парога
Хаты бацькоўскай, дзе сёння не спіцца.
Хочацца мне ад самоты напіцца,
Каб пра самоту, як вечнасць, забыцца,
Слухаць, як сыплецца снег уначы
Золатам студзеня на Пугачы —
Вёску маю, адзіноту маю,
Дзе я ў сабе сябе не пазнаю...

Маці прачнецца, і бацька прачнецца,
Стане на вуліцы неба віднецца.
І весялей зноў застуквае сэрца,
Нібы жыццё маё нанаў пачнецца...

1986. З зімовых вакацый вярнуўся ў Маскву на пару дзён раней.
Здавалася, што нікога ў інтэрнаце на маім паверсе акрамя мяне няма.
Ды сярод ночы прачнуўся ад песен на калідоры. Выглянуў за дзверы.
А там на кухні на цэментавай падлозе гарыць вогнішча, а абাপал яго
сядзяць тувінцы і п'юць гарэлку.

* * *

Ёсць на Валожыншчыне чорная трава—
З Чарнобыля занесена вятрамі.
І ў лесе плача, як чыясь душа, сава
Гаротнымі, як гэты свет, слязамі.

І чуеш ты, як чорная трава расце,
І дом твой запаўняючы сабою,
Яна крыжамі па-на ўсіх кладах цвіце
І пылам узлятае над зямлёю.

І ты жывеш, бо знаеш — трэба сёння жыць,
Бо й заўтра чорная трава не згіне,
Як дымны снег, што на сухой траве ляжыць,
Як цень ляжыць на белае Айчыне.

Ёсць на Валожыншчыне чорная трава—
З Чарнобыля занесена вятрамі.
Не плач, мая душа, як бедная сава,
Бо не трава ўладар, а Бог — над намі.

1990. Празіаік Алесь Асташонак трапіў у бальніцу. З сабой у яго быў кіпяцільнік. І захацелася яму папіць гарбаты. А тут раптам доктар у палату заходзіць і кліча на ўколы. Алесь выхапіў кіпяцільнік з кубка і, не выключыўшы яго з разеткі, схаваў пад падушку... Да канца дня хворага выпісалі дахаты.

* * *

Люблю ўначы паэзію чытаць,
Нібыта прад сцяной агню стаяць,
І, гледзячы ў агонь, нібы ў ваду,
Убачыць там сябе, сваю жуду,
Што, нібы дым, ляціць і не знікае...

І пройдзе ноч, нібыта адшукаш
Жыццё, якое за агню сцяной
Было, дзе ёсць вада і ёсць віно
Чырвонае, нібы лісцё асіны
Увосень на дарозе, што з Айчыны
Вядзе, каб прад сцяной, як прад агнём,
Стаяць і бачыць, як мы тут жывём
І, нібы дым, знікаючы з жудой,
Ляцім над ноччу, нібы над вадой,
Дзе спіць агонь, як у крыві жуда,
Халодная, як у начы вада...

1998. Дзесяць дзён жылі ў Доме творчасці «Іслач». З дзецьмі назбіралі і насушылі каля вогнішча амаль вядро грыбоў, сярод якіх было шмат баравікоў. Прыехаўшы дамоў, узяліся дасушваць іх у духоўцы газавай пліты. Нейкі час сачылі за агнём, а потым, заглядзеўшыся навін па тэлевізары, успомнілі пра грыбы толькі тады, калі з кухні пайшоў дым. Усе нашы мары пра поліўку з грыбамі на Каляды на гэтым закончыліся. Доўгі час шкадавалі згарэлых грыбоў, але, будучы ў вёсцы і прынёсшы з лесу вядро баравікоў, з якіх большую палову мама выкінула: « Гэта ж воўчыя грыбы!», сучэшліся: «А маглі ж патруціцца...»

* * *

...Счарнела вуголле, і дым, як ссівелы крумкач, адляцеў,
І холад на лёзах травы паразвесіў расу маладую.
І ноч, быццам кроў, праступіла праз вату зялёную дрэў,
За мной пацякла, як пясок, размываючы ціш нежывую.

Вярнуцца ніколі не позна, было б жа вяртацца куды.
І вернецца лета, але толькі лета ўжо будзе не тое,
І я ўжо не буду, як гэта на травах раса, малады,
І пад ногі ўпадзе з дрэў лісцё, як агонь, залатое.

Вярнуся дамоў, быццам бы апякуся, прачнуся ад сну,
І ўбачу, што лета прайшло і мяне тут ніхто не чакае,
І ў вокны сляпыя, нібыта ў той свет, як крумкач, зазірну,
І самота мяне абаўе, быццам камень — змяя маладая.

2001. Неяк выбраўся з сынам Максімам у вёску пазбіраць грыбоў. Крыху назбіраўшы, прыселі на ўскрайку лесу падсілкавацца. Я расклаў вогнішча. Нечакана да нашага дыму падышла маладая жанчына, што непадалёку з дзецьмі пасвіла радоўку. Не пытаючыся, прысела побач. Дастала з торбы пляшку з-пад мінералкі і прапанавала: «Пакаштуй майго соку...» Я адразу зразумеў, што гэта за сок, і, крыху пааднекваўшыся, зрабіў пару глыткоў. У час размовы высветлілася, што жанчына родам з Ракава, а ў Пугачы выйшла замуж. Даведаўшыся, хто мае бацькі, павесялела: « Я ведаю, гэта ваш брат паэт. Такі лысы. Кожныя выхадныя прязджае і корпаецца ў градах...» Я слухаў пастушку і корпаўся ў вогнішчы, а Максім мне шаптаў: «Я маме раскажу, што ты з цёцяй гаварыў...»

* * *

Ападае лісцё,
ападае—
Разарвалі вятры цішыню.
І прыходзіць часіна падумаць,
Пасядзець аднаму ля агню.

Адлятаюць знаёмыя птушкі,
Зарастае туманам прастор.
Я гляджу ў паніжэлае неба,
Падкідаю галінкі ў касцёр.

І самотны дымок весялее,
Абдымае мяне аж да слёз.
Пасвятлела ў бярэзніку шэрым—
Дзядзька ехаў,
саломы натрос.

2002. З Міхасём Казлоўскім сустрэліся на станцыі «Дубравы», папярэдне дамовіўшыся схадзіць на могількі, дзе пахаваны мае дзед Юзя з бабуляй Параскай. Ад электрычкі ў Дубравы ісці больш за паўгадзіны, і мы за гэты час паспелі шмат пра што пагаварыць. Успомнілі паэта Вячаслава Міхасёнка, які доўгі час жыў у Дубравах і працаваў у мясцовай школе. Да яго з Вячаславам Рагойшам прыязджаў Уладзімір Караткевіч, у якога была мара купіць лецішча ў гэтых прыгожых мясцінах. Але, на жаль, мара Уладзіміра Сямёнавіча не збылася... Адведаўшы на могільках маіх дзеда з бабуляй і купіўшы пляшку гарэлкаў, ідучы ўжо назад на электрычку, мы спыніліся каля купкі бяроз. Распальваючы невялічкае вогнішча, каб было весялей сядзець, Міхась запытаўся: «Чаму ты захацеў менавіта тут спыніцца, а не ў якім іншым месцы?» «Мне падумалася, што Караткевіч мог гэтую мясцінку аблюбаваць са сваімі сябрамі...» – адказаў я... І мы доўга сядзелі каля вогнішча, гаварылі пра літаратуру, чыталі вершы... І нам было добра, бо з намі быў Уладзімір Караткевіч...

* * *

З Мінска я на Маладзечына зноў еду,
Нібы ў жыццё з таго вяртаючыся свету,
Нібы ўспльваючы з праклятай глыбіні,
Гляджу на ліхтароў анёльскія агні,

Што ў вёсках, як вуголле ў прысаку, ізноў
Сярод вячэрняга туману і кустоў
Гараць, мне асвятляючы мой даўні шлях,
І слёзы абуджаючы ў маіх вачах,
Гараць і гаснуць за знямелымі кустамі,
Як майскія жукі пад мокрымі лістамі.

Гараць і гаснуць, гаснуць і гараць ізноў,
Бо з Мінска я вяртаюся ўначы дамоў,
Каб зноўку там адчуць, што я яшчэ жывы,
Як цень дрыготкі ад палын-травы...

2002. На вуліцы амаль каля самага пад'езда дворнік паліць жоўтае лісце. Дым затапляе двор, вуліцу. І ўжо не бачны Храм, у якім каля ікон гараць свечкі...

МАЛАКО

* * *

малако гэта святло
якое было ў росных травах
а цяпер яно ў збане
на стале як поўня на небе
малако белае як пялёсткі рамонкаў
і я люблю піць малако
як вяртацца ў дзяцінства
дзе ў небе Млечны Шлях
як анёламі пралітае малако
якое яны неслі сваім дзеткам

1967. Квітнее сад. Са студні, што на загуменні, дастаю бляшанку з малаком. Назад у студню гучна падаюць кроплі вады, нібыта ідзе першы вясновы дождж. Бляшанка цяжкая і халодная, як шэры кавалак лёду, які застаўся ад зімы...

* * *

Сонна снег растае, як стухае святло,
І сцякае вада ў каралеўства Было,
У якім нашы намі пражытыя дні,
Як у цемры чужой роднай вёскі агні,

Што далёка, як тое, што ўчора было,
Як патухлае зоркі ў Сусвеце святло,
На якое глядзім, да якога ляцім,
Нібы снег на агонь, нібы ў воблакі дым,

І сцякае вада, як расплаўлены час,
У якім мы былі, і няма ўжо там нас,
І не будзе, як снегу, які растае,
Як стухае святло...

1972. Раніца. З бацькам пасу радоўку. Хочацца спаць. І я, прытуліўшыся да купіны, драмлю і слухаю, як каровы скубуць траву. Навокал духмяны цёплы туман, як малако...

* * *

Жывём, нібы забыўшыся, што мы
Смяротныя, як снег сярод зімы
Не ведае, што ўперадзе — вясна...

І дзень праходзіць, нібы праз пясок
Вада праходзіць. Ноч, як ля вакна
Вялікі, чорны, ў зорках матылёк,
Ляціць няве дама адкуль, куды
Праз час, дзе мы жывём, нібы лісты
На райскім дрэве...

1972. Прачынаюся ад голасу мамы: «Віця, сыноч, я праспала. Ужо амаль пяць. Уставай... Дапаможаш даць кароў...» Я хуценька апранаюся і іду за мамай праз восеньскую халадэчу да святла, якое льецца з сумнага ліхтара, што над дзвярыма кароўніка. Вяртаемса дамоў яшчэ зацямна. Мама задаволеная тым, што я дапамог ёй, а я — тым, што ўволю напіўся сырадою...

* * *

З самоты ўцякаеш, нібыта з палону,
І тут жа, нібыта сабакі, сябры
Цябе даганяюць, вяртаюць у зону
Самоты, якая нібыта муры

Паўзмрочнай кавярні, дзе зноў ты з сябрамі
Гаркавую каву да раніцы п'еш,
Пра шчасце гаворыш, махаеш рукамі,
Нібыта праз дым цыгарэтны плывеш

На вуліцу тую, дзе плача жанчына,
Цябе ўспамінае і ў думках кляне
Цябе аднаго, як сабачага сына,
Які не прыходзіў даўно, нат у сне.

І ты зноў з самоты ўцякаеш, і следам
Ізноўку ідуць, як сабакі, сябры,

І ты ўжо шкадуеш — няма пісталета,
Каб абараніцца, ізноў у муры

Паўзмрочнай кавярні вяртаешся ціха,
Гаркавую каву, як смерць сваю, п'еш.
А ў трубах цячэ, нібы воля, Няміга,
І ты, як яна, чорных меж не прарвеш...

1972. Амаль сярэдзіна лета. Гарачыня. З лёдасховішча, што каля піларамы, дапамагаю бацьку вазіць лёд на кароўнік, каб у бітонах не псавалася малако, пакуль яго не забяруць у Валожын на перапрацоўку. Едучы да кароўніка, усю дарогу з белых глыб лёду цурчыць вада, а над возам клубіцца пара. І, каб не было мне сумна, я ўяўляю сябе і бацьку на вяршыні гары, пакрытай лёдам...

* * *

Снягамі засыпаны сцежкі, пагоркі,
Рачулки святлыня схавана пад лёд...
Гляджу на прастор, і мне сумна і горка,
Бо я не хадзіў тут каторы ўжо год.

І гэтай зімою, відаць, не збяруся,
Каб хоць бы на тыдзень згубіцца ў снягах,
У белых, у светлых снягах Беларусі,
Нібыта ў сівых і завейных вяках...

1974. У суседкі карова не доіцца, і яна кожную раніцу прыходзіць па нас за літр малака. Мама з цёткай на кухні падоўгу гавораць, і я ў другім пакоі, затаіўшы дыханне, слухаю іх размову. «У яго яшчэ малако на губах не абсохла, а ён ужо за дзеўкамі лётае...» — кажа суседка. Я на нейкі момант палюхаюся, але, пачуўшы, што размова ідзе пра Сашку Балотніка, супакойваюся і міжволі праводжу даланей па губах, нібы выціраю малако...

* * *

Дождж размые зямлю і каменне,
Нібы зорак шчаслівых насенне,
У траве заіскрыцца расою.

І ты выйдзеш і глянеш на неба,
Дзе аблокаў халоднае срэбра

Будзе пляць, як твой лёс, над табою...

Але дождж не сціхае, ён — смелы,
І твой дом, нібы човен счарнелы,
Ён змывае няспешна ў нябыт.

І глядзіш ты з вакна на каменне,
Што ў траве, нібы зорак насенне,
Сніць нязводныя сны пра блакіт...

1975. Кожны ранак па Пугачах ездзіць воз з біонамі — цётка Манька збірае ў калхоз малако. Мы здаём шэсць літраў. Часам меней, часам і больш. Малака для сям'і пакідаецца нямнога, але яго хапае. Некаторыя вяскоўцы здаюць разбаўленае вадой малако. Усе пра іх ведаюць, гавораць, але ніхто на іх не скардзіцца начальству...

* * *

Сцежкі пагубляліся ў траве.
Праз азёры, поўныя святла,
Восень жоўтым лісцем паплыла,
Як па небе Млечны Шлях плыве.

Холадна на беразе стаяць
І ўглядацца мне ў сусвет вады...
Як вятры, праз нас лятуць гады,
І, як хвалі, побач нас шумяць.

1976. Мінскі архітэктурна-будаўнічы тэхнікум. На вялікім перапынку з сябрамі -аднакурснікамі бяжым у гастраном, што праз вуліцу, купіць паесці. Выбар прадуктаў невялікі, але мы і не выбіраем — кожны раз бяром трохкутны пакет малака і булачку. І гэта ўвесь наш абед...

* * *

...А сёння канчаецца нашае лета,
Нібыта з арбіты сыходзіць планета,
І лісце на дрэвах за міг абгарае,
І сцежкі лісцё, як агонь, засыпае,

І нам не вярнуцца ў зялёнае ўчора —
Навокал лісцё, як чырвонае мора,

І ў ім патанае і нашае лета,
І ты на балконе ў начы з цыгарэтай,

І я патанаю, каб заўтра з'явіцца
І ў мора чырвонай лістоты ўлюбіцца
І потым пісаць невясёлыя вершы
Пра нашае сёння, нібыта быць першым,

Хто сум зразумеў, што ў лістоце чырвонай
Жыве і знікае, бы ў рэчцы сцюдзёнай
Жыве і знікае і нашае лета,
І срэбная стронга, як сэрца санета,
Які мо напішацца некалі мною
Пра гэтае лета, што ўжо за спіною...

1994. Прывёз з горада маме некалькі пакетаў малака. «А навошта ты навёз гэтай хіміі!» — кажа мама, гледзячы на мае гасцінцы. «Другі раз не павязу!» — злуюся і хаваю пакеты ў халадзільнік. А мама, паглядзеўшы праз вакно на вуліцу, дзе з ночы ідзе красавіцкі дождж, ужо весялей: «Скора наша кароўка ацеліцца. Будзе смятанка, масла. Дзецям завязеш...»

* * *

Зноў дажджлівая восень размыла дарогі,
І лістота зялёная змыта з кустоў.
І здаецца, што ўжо засталася нямнога,
Каб закончыўся свет і патап надышоў.

І гляджу я праз дождж, праз сваю адзіноту
На свой край, дзе бясконца ўладараць дажджы,
Дзе вятры, як пажар, раздзімаюць самоту
І самотна святло выкіпае з душы.

І дажджлівая восень мяне забівае
Змрокам гэтым, які не разгоніш нічым.
І ўжо неба над мной, як над мёртвым, спявае,
І праходзіць усё, і знікае, як дым.

1995. Карова на цяленні. І мама ўжо тыдзень кожную ноч па некалькі разоў устае і ходзіць у хлеў. І сёння хадзіла. «Павінна ацяліцца. Ужо тэрмін прайшоў. Пераносіць на трэці дзень. Відаць,

бычочака прывядзе...» — кажа мама. Я слухаю і няспешна збіраюся ў Мінск. А тут бацька зайшоў у хату: «Ніна, ідзі! Карова целіцца!» Мама тут жа ўсхопліваецца з канапы і кліча мяне дапамагчы: «Хутчэй у павецы бяры вяроўкі!» Забегшы ў паветку і схапіўшы абы папала якія вяроўкі, бягу за мамай у хлэў. «Прывязвай цяляці за ногі!» — камандуе, што рабіць, мама. Я спяшаюся, але рукі трасуцца і вяроўка падае на гной. Падымаю, зноў губляю. Мама злуецца і адбірае ў мяне вяроўку і сама прывязвае за ногі цяляці. Карова паслужмяна стаіць, час ад часу азіраецца на нас і махае хвостом. «Цягні!» — крычыць мама. Я цягну з усяе сілы, але нічога ў мяне не атрымоўваецца. «А дзе той бацька схаваўся! Толя, ідзі памагай!» — гукае бацьку мама. Мокрая вяроўка выслізгвае з маіх рук. Гляджу на далоні. Яны ў гнаі і ў крыві. «Стой, кароўка. Стой, мая харошая. А ты цягні!» — паўтарае мама. І я, як дзед, што цягнуў рэпку, недзе хвілін пятнаццаць мучыўся і мучыў карову, цягнучы з яе за ногі цялё. А бацька час ад часу падыходзіў да хлева і пытаўся: «Ну што там у вас? Ацялілася ці не?»

* * *

Цыбулю мама у вянкі пляце,
Нібыта дочкам заплятае косы.
Ёй чуюцца ў задумнай немаце
Гадоў забытых гоман шматгалосы...

1997. Захварэў сын Максімка. Баліць горла. Трэба піць паранае малако, а ён не хоча. І я, паклікаўшы сына на кухню, сачыняю-прыдумляю яму новае лякарства: «Глядзі, Максімка, вось у кубку паранае малако. Я ў яго сыплю крышку соды, лыжачку мёду і лыжачку масла, і ў нас атрымоўваецца «Сонейка», якое лечыць горла». Максімка, уважліва паслухаўшы мяне, бярэ кубак і п'е лекі. І, відаць, яму яны спадабаліся, бо ўжо праз пару дзён, калі Максімка паправіўся, ён ужо сам проста прасіў: «Тата, зрабі мне з Веранікай «Сонейка»!»

* * *

...І расцягнуўся цень за мной,
Як павуціна ў павука,
І сонца, поўнае расой,
Глынула, як змяя, рака.

І выйшла цемра з берагоў

І затапіла траўны свет,
Дзе ноч без маладых кастроў,
Як недапісаны санет.

І я ішоў праз цемнату,
Нібы праз дождж, нібы праз снег,
І абтрасаў з травы ваду,
І чуў русалак плач і смех.

І ноч была, як не была,
І не канчалася зусім,
І я ішоў на крык святла,
Па-над якім змяіўся дым.

2005. «Ніна, ты ўсё яшчэ трымаеш карову! А я збыла. Дзеці казу купілі, і мне са старым малака хапае. Загадай свайму хлапцу, хай і табе купіць...» — кажа цётка, сустрэўшыся на вуліцы. «Яшчэ чаго не хапала! Пакуль можам, будзем карову трымаць. А казінага малака я век не піла і не буду! — адказвае мама і звяртаецца да мяне: — Ты гані карову дахаты, а я схаджу да Зосі, пагляджу, што там за каза ў яе». Прыгнаўшы карову дамоў, я запытаўся ў бацькі: «А чаму б нам казу не купіць? Ад яе малако вельмі карыснае...» Бацька нічога не адказаў, а толькі засмяўся...

* * *

Хата анямелая, сівая,
З шэраю буслянкай, бы вянком,
Вокнамі задумна пазірае,
Склаўшы рукі на дзвярах замком.

2008. Малочныя рэкі і кісельныя берагі... Дзе яны? У якіх краях? Калі быў малым хлапчуком, я ведаў адказ на гэтыя пытанні, а цяпер мяне больш хваляюць звычайныя рэкі і іх берагі, на якіх усё радзей можна знайсці месца, каб застацца аднаму і ні пра што не думаць...

СТУДНЯ

* * *

Сярод поля студня
І адзіная сцежка ў полі

Гэта сцежка да студні
Якая яшчэ стаіць на ўліку
У самога Вадзянога
І калі каля студні
Збіраецца шмат людзей
Яна адчувае сябе
Цэнтрам зямлі
І ад пыхі і ад хвалявання
У ёй прачынаецца рэха
І круціцца і рыпіць калаўрот
І раскручваецца ланцуг з вядром
Як нітка Арыядны
І стукаецца вядро аб зруб
Як язык у звона
І плюхаецца ў ваду
Як шалом воя
І ўздымаецца вядро
Як найкаштоўны скарб
І вада цячэ з вядра
Як з неба зорны дождж
І радуюцца людзі яе прахалодзе
І застаецца студня адна
Сярод поля і свету
І ўглядаецца ў неба
Пакуль у ёй ёсць вада
Пакуль звініць вядро
Пакуль сам Вадзяны
Трымае студню на сваім уліку

1963. У бабулі Ганны на загуменні пасвіў гусянят. І ўваліўся ў закінутую, аброслую бальнягом і крапівой, студню. І каб не ламачча, якое было там, як вароніна гняздо ў коміне хаты, мяне б не было даўно на свеце...

* * *

Дамоў,
дамоў — лясочка электрычка.
Дамоў,
дамоў — грукоча гулка гром.
І я гляджу: па шыбах кропель знічкі
Малююць сцежкі, што вядуць у дом.

Дамоў,
дамоў — да песні салаўінай.
Дамоў,
дамоў — да песні жаўрукоў,
Пакуль прыходзіць сустракаць сцяжына,
Уплеценая ў хвалі каласоў.

1965. У двары дзядзькі Вані мужчыны капаюць студню. Мяне не падпускаюць блізка, каб раптам не ўваліўся. Але я ўсё роўна лезу дапамагаць ім. І калі мяне зусім праганяюць з двара, я бяру лапату і пачынаю за хатай капаць сваю студню...

* * *

Апусціліся нізка густыя аблогі,
І падзьмулі сцюдзёныя злыя вятры.
Па апалым лісці ў садзе скачуць сарокі,
Я зграбаю лісцё і палю на кастры.

Падбіраю апалыя яблыкі, слівы,
А сарокі нахабна — бліжэй да каша.
І ад блізкасці іхняй я сёння шчаслівы,
І сарокай наіўнаю скача душа.

Гэтак рэдка цяпер птушкі нам давяраюць,
Гэтак часта ў жыцці не хапае іх мне.
Я не бачу, як птушкі ад нас адлятаюць,
Іх не бачу вяртання дамоў па вясне.

Я цяпер гарадскі, я мадняк і чысцюля,
Як суседка ў царкву, у тэатры хаджу.
Хоць змачыць на дажджы не баюся кашулю,
Як заразы — мне страх гарадскога дажджу.

Як на свяце якім, вы скачыце, сарокі,
Толькі дайце мне вас разглядзець, як сяброў,
Каб успомніць пра вас, калі буду далёка,
І завьць ад жадання вярнуцца дамоў.

1973. Распытаўшыся ў дзеда, дзе можна адшукаць зброю, прыйшлі ў Крэчаўцы да закінутай студні. Патаптаўшы крапіву, пачалі вярнуць з крукам выцягваць са студні ўсялякае ламачча. Нацягалі

цэтую гару металалому. А зброі як не было, так і няма. І раптам у вялікім пуку калючага дроту выпцягнулі нейкую жалязячыну, убачыўшы якую, я закрычаў: «Міна!»

І мы разбегліся па кустах, як мурашкі ад страху па целе...

* * *

Жыць нялёгка на гэтай зямлі,
Толькі іншай на свеце няма,
Дзе б так ружы антычна цвілі,
Дзе б, як белая ружа, зіма

Асвятляла нябёсную выш,
У якую, як воўк, ты глядзіш
І не бачыш, што ўслед за табой
Анікога даўно ўжо няма.

Зараслі ўсе сцяжыны травой,
Замяла ўсе дарогі зіма.
Але іншай зямлі ў нас няма,
І зямля нас бароніць сама,

І на ёй нас, нібыта траву,
Не скасіць, не спаліць, не стаптаць.
І нам бачыць заўжды сіняву
Над сабой, дзе анёлы ляцяць...

1975. «Студня глыбокая, як неба...» — кажа дзед Юзя і вылівае ваду з вядра ў бітон. А я цярпліва чакаю, пакуль ён напоўніцца вадой, і ўяўляю, што ў студні замест дна хмарнае восеньскае неба...

* * *

Прачнуўся ад дажджу, нібы ад плачу,
Прачнуўся, як у сне сваім памёр.
Гляджу ў вакно і ноч, як попел, бачу
І вуліцу — раскіданы касцёр,
Дзе, як вуголле, ліхтары дымяцца,
Дзе ветру пад кустамі не схавацца,
А мокраму кідацца да вакон,
Аб шкло, нібы аб неба, разбівацца
І падаць на затоплены газон.

Прачнуўся ад дажджу, нібы ад крыку
Аб тым, што мы жывём і будзем жьць
І неба, нібы звон наш без'языкі,
Нікому з нас павек не разлюбіць,
Бо дождж ідзе, нібыта звон звiнiць...

1975. Ад хутароў у наваколлі нашай вёскі засталіся рэшткі
затравельх садоў і глыбокія студні...

* * *

Ляціць апошні белы снег зімы
На дрэвы чорныя і на дамы,
Як самагубца, на зямлю ляціць,
Якога ў гэтым свеце палюбіць
Нікога не знайшлося анідзе.

І самагубцам на зямлю ўпадзе
Апошні белы снег, каб потым мы
Успаміналі адыход зімы
І ўспомніць не маглі, нібы вярнуць
Той снег у неба, што пачаў вясну,
Дзе я, сустрэўшыся на міг з табой,
Нібыта мёртвы снег з жывой вадай,
Ажыў, нібы трава ў вадзе, душой...

2008. У маіх Пугачах яшчэ ёсць глыбокія студні, як вежы
вялікага замка, які існуе ў Вялікай Краіне Любоўі, што схавалася пад
зямлёю і травамі...

* * *

Гэты свет як вада, што цячэ
Паміж пальцаў у нашага Бога.
І слязы ў цябе след на шчацэ,
Як твая з адзiноты дарога,

Па якой ты ідзеш да людзей
Праз дажджы, праз снягі, праз спякоту
І губляешся, нібы ў вадзе
Цень ад пылу з-пад стоптаных ботаў,

Тут у свеце, які, як вада,

Што між пальцаў цячэ, не знікае
І знікае, як знікла Арда,
Што была, як вада, залатая...

2008. Кажуць, што калі залезці ў глыбокую студню, то днём з яе можна ўбачыць у небе зоркі. І калі гэта так, то ноч — гэта дно студні, з якой бачна зорнае неба...

* * *

Глыбокае мора высокай травы
Шапоча нябёсам, што ты шчэ жывы.
А ты ў гэтым моры на самым на дне,
Як куля з нагана ў чырвоным віне,
Ляжыш адзінока і ў неба глядзіш,
Ты хочаш памерці — пра гэта маўчыш,—
І хочаш дажджу ты цяпер прычакаць,
Ды ў небе не хмары — вароны ляцяць,
І бачаць яны, што ў высокай траве
Не толькі іх цені, а вецер жыве,
І ты шчэ жывы, як і твой родны кут.

Радзіўся ў пакутах, памрэш ад пакут,
І ў моры глыбокім высокай травы
Твой дух праплыве, нібы пыл палявы
З-пад нейчых калёсаў, што дзесь за гарой
Прапалі ў тумане вячэрняй парой...

З хмурынаў пральецца, як з вёдраў, вада,
І змыецца пыл, застанецца жуда.

2008. Поўня як студня, напоўненая золатам... Студня як поўня, на дне якой засталася некалькі вядзёр срэбра...

* * *

На кухні з крана капае вада,
І больш нічога ў свеце не чуваць.
А за вакном, як бездань, цёмната,
З якой анёлы ў вочы мне глядзяць.

І мне здаецца — зусім адзін
Застаўся ў свеце, што да зор ляціць,

Нібыта лісце з восеньскіх асін
Да вогнішча, якое шчэ дыміць.

І я гляджу спакойна ў цемнату,
Бо я адзін, як гэта цемната.
Я з крана п'ю, нібы жыццё, ваду,
І, як жыццё, канчаецца вада.

І больш нічога ў свеце не чуваць.
Перада мной нязведаны прастор.
І страшна не ахвота паміраць
У свеце, што не даляецца да зор.

2008. Усё часцей чую, як студню называюць калодзежам. У
вялікіх гарадах тысячы калодзежаў. Але ўсе гэтыя калодзежы
каналізацыйныя...

ПЕЧ

* * *

печ у цэнтры
як сарцавіна радаводнага дрэва
на печы грэецца кот
а ў запечку цвыркуны
і ўсім добра
і ў печы трымаецца святло
як душа ў чалавеку

1966. Ляжу з бабуляй Ганнай на печы. Яна расказвае мне казку
пра ваўка, які хвостом лавіў рыбу.

* * *

У нашых рыцарах-мужчынах
Жыве яшчэ вольнасці кроў,
З якой пачалася Айчына,
З якой пачалася Любоў

Да роднай зямлі і да неба,
Да ціхай высокай травы,
Якая ў расе, як у срэбры,

Якая як цень ад царквы,

Царквы, што будуецца ў полі,
Дзе вецер, дзе сцежкі, дзе пыл,
Дзе хочацца вольнаму волі,
Дзе помніцца вечнасць магіл,

Магіл, дзе спачылі мужчыны,
Што верылі ў вольнасці кроў,
З якой пачалася Айчына,
З якой пачалася Любоў...

1969. На вуліцы зіма, як белае бязмежнае мора. І сярод вялікіх гурбаў, як замерзлых хваляў, стаіць наша хата, нібыта Ноеў каўчэг. Сярод хаты — печ. Вялікая і белая. На печы кот, а пад прыпекам куры. І я, прачытаўшы казку пра Ямелю, які ездзіў на печы, хачу таксама, пакуль няма бацькоў дома, пажыць як у казцы...

* * *

Ты на белай зямлі нарадзіўся, жывеш,
Як на белай паперы жыве гэты верш.
Ты самотны, як слова, што ў вершы, «самота»,
І табе быць вясёлым зусім не ахвота,

Бо няма тут прычыны, вясёлым каб быць,
Бо няма тут каго ўжо даўно палюбіць,
І ты любіш, самотны, самотна віно,
Бо яно, як у светлае заўтра вакно

Для цябе аднаго тут на белай зямлі,
Дзе самотныя людзі самотна жылі
І жывуць, як на белай паперы мой верш,
У якім ты, як слова «самота», жывеш...

1973. Прыйшлі госці. У зале за сталом весела, а мы, дзеці, у другім пакоі сядзім на печы і чакаем гасцінцаў. А гасцінцаў нам усё няма і няма...

* * *

Ізноў дрымота, быццам дым,
Нам вольна дыхаць не дае

У гэтым часе незямным,
Дзе дождж мяне не пазнае

Сярод старых, як мы, дамоў,
Дзе толькі змрок адзін жыве,
Дзе чую смех сваіх сяброў,
Іх цені бачу на траве.

Асфальт размыецца дажджом,
Пасля разбурацца дамы,
І мне век будзе сніцца дом,
Дзе ўжо хавацца ад зімы

Не зможам аніколі мы,
Але ўсё ж будзе, быццам дым,
Дрымота следам пльыць за мной
У гэтым часе незямным,
У гэтай вечнасці зямной...

1975. На ўзлессі, сярод здзічэлага саду, зарослая бальнягом, стаіць пачарнелая, нібы ад польмя часу, абвугленая печ. На ёй расце зусім маладзенькая бярозка. «Тут калісьці быў хутар... — пачынае расказваць бацька. «Чый?» «Я ўжо і сам не памятаю...» — задумваецца бацька і паказвае на бярозку: — Прыгожа... Але ...» «Прыгожа...» — паўтараю я, нібы рэха ў пустой хаце, якой ужо няма, і толькі гэтая пачарнелая печ і маладзенькая бярозка на ёй напамінаюць, што нічога вечнага няма, але жыццё, нягледзячы ні на што, не спыняецца...

* * *

У небе хаваецца неба,
Нібыта ў крыніцы вада,
І снег, як зімовае срэбра,
Ляціць, і зямлі не відаць

З-пад снегу, нібы з-пад нябыту,
Які раптам яваю стаў,
І ўсё, што было ў нас забыта,
Ад нас ён яшчэ і схаваў.

Ды небам застаецца неба

І будзе зямлёю зямля,
І нам больш нічога не трэба
Сягоння і нават пасля...

1976. На вуліцы мароз і вецер, а я ляжу ў роднай хаце на печы і чытаю «Новую зямлю» Якуба Коласа. І мне добра, як дзядзьку ў Вільні...

* * *

Ізноў на вуліцы мароз і вецер,
І нам яшчэ далёка да вясны.
Прад мною шэры дом, дзе вокны свецяць,
Як чорны лёд, прымерзлы да сцяны
Пасля дажджу, з якога ўсе ўцякалі,
Хаваліся самотна хто куды.
А дрэвы пад дажджом наўкол стаялі,
Нібы сасуды, поўныя вады...

Ізноў мароз, і дождж даўно далёка
І ён, як лёд, халодзіць мне душу.
Надыдзе ноч, і ў неба ўзыдзе зорка,
Ёй пра сваю самоту раскажу,
Нібы табе, далёкай, і адзінай,
І невядомай, як прад мной сусвет
Са сцежкай, дзе і я з табой пакінуў
Умерзлы ў лёд, нібыта ў неба, след...

1984. У Пугачах жывіць пячнік Лёнька Руткевіч. Майстра быў добры—ніхто не скардзіўся. Але ж і любіў ён выпіць. А дзе чарка, там і сварка. Скончылася тым, што Руткевіч, пасварыўшыся з сям'ёй, дажываў свой век у прыбудове да роднай хаты. Рэдка хто з вяскоўцаў да яго заходзіў — баяліся. Баяўся і я, але неяк пахваліўся Міколу Мятліцкаму, які шукаў добрага печніка сабе на лецішча, каб зрабіць печ, што ў мяне ёсць патрэбны яму чалавек. І паехалі мы з Міколам да мяне ў вёску да Лёнькі. Захапіўшы з сабой вялікую пляшку віна, прыйшлі да майстра. Ён нас сустрэў пытаннем: «А што вам трэба?» — «У нас ёсць пляшка! Дазволь зайсці!» — «Ну, калі маеце пляшку, то заходзьце!» І мы зайшлі ў жылё Руткевіча. Дзя мяне было нечаканасцю, што ў прыбудове было чысценька і ўтульна. За чаркай разгаварыліся, і той злы п'яніца Руткевіч, якога я баяўся, раптам паўстаў перад намі чулівым і лёгка ранімым чалавекам, які не толькі

ўмеє і любіць майстраваць добрыя печы, але і шчыра пагаварыць пра наша нялёгкае жыццё-быццё. Вярнуліся з Міколам ад Руткевіча позна, але задаволеныя і размовай, і тым, што ён згодны скласці печ... А раніцай мая мама, разбудзіўшы мяне і Міколу снедаць, запыталася: «Навошта гэта вы напалі Руткевіча? Ён ізноў усю ноч ганяў жонку і дзяцей і крычаў, што спаліць хату!»

* * *

...Адбаліць і светла адпылае,
І захочаш, каб усё ізноў
Паўтарылася. Так не бывае
На зямлі, дзе сто дарог прайшоў.

Паглядзіш удалеч, як на Бога,
І змахнеш, нібы агонь, слязу,
І сляза, упаўшы на дарогу,
Светла прыдарожную лазу

Апячэ, і жоўтая лістота
Зашуміць, нібыта загарыць,
І ў душы асвеціцца ахвота—
Як даецца Богам, так і жыць,

Бо і адбаліць, і адпылае,
Што здаецца вечным, як і свет,
Дзе нічога вечным не бывае,
Дзе, як вечны, кожны з нас жыве...

2008. Цяпер у вёсцы наша печ гарачай бывае зусім рэдка. «А навошта яе паліць кожны дзень, як гэта было раней, калі ў хаце сёння ёсць газавая пліта і паравое ацяпленне», — адказвае мама на маё пытанне: «Чаму не паліш у печы?» А бацька дадае: «А нам, старым, і так цёпла...»

* * *

Не трэба ўжо болей спяшацца,
Ніхто не ацэніць твой спех,
А хтось нават будзе смяяцца
І слёзаў не бачыць праз смех.

Не трэба да крыку спрачацца,

Ніхто не пачуе твой крык,
Але і не трэба шаптацца,
Хоць шмат хто да шэпту прывык.

Не трэба, не трэба, не трэба...
Ты знаеш, што трэба табе
Расы вечаровае срэбра,
І крыж ля дарогі ў журбе,

І ціша бацькоўскае хаты,
Куды ты спяшаўся заўжды
І дзе ты спрачаўся багата
Да крыку і да хрыпаты.

А сёння не трэба спяшацца,
А сёння не трэба спрачацца.
Не трэба, не трэба, не трэба,
Як солі не трэба і хлеба,
Таму, хто ўжо з хаты пайшоў
І нам не пакінуў ключоў...

2008. І мае Пугачы паціху ператвараюцца ў аграгарадок.
Будуюцца прыгожыя дамы, у якіх жыві і радуйся. І ўсё, здаецца, як
трэба ў новых дамах, але няма ў іх печы...

ПТУШКІ

1973. У Гаіку, у якім ёсць невялічкае балотца, знайшоў гняздо
дзікіх качак з яйкамі. Абрадаваўся і, прынёшы дамоў яйкі, угаварыў
маму, каб яна пасадзіла квакгуху. Праз некалькі тыдняў у нас па
двары хадзіла курыца з малымі качанятамі. На жаль, яны доўга не
пажылі. Пасля гэтага яшчэ часта я знаходзіў качыныя гнёзды, але ўжо
больш як дамоў не браў...

* * *

Гэты дождж, як пачатак патопу,
Што затопіць і змые Еўропу,
І не будзе ні Мінска, ні Прагі, ні Бона,
І не будзе дзе сесці варонам,
Што сягоння лятаюць над намі,

Як над вулічнымі ліхтарамі
Матылі, што ад смерці ўцякаюць
І ў дажджы, як смяццё, адплываюць
У нябыт па канавах глыбокіх.
І праз дождж я іду адзінокі.
Парасон над сабою трымаю,
Нібы ў думках малітву чытаю,
Што ўратае мяне ад патопу,
Што затопіць і змые Еўропу,
Дзе стаіць мая родная хата,
Дзе жывуць мае мама і тата
І Еўропа, якім невядома,
Бо жывуць яны тут, яны — дома,
І дажджу ім павек не баяцца,
Ім праз дождж на дарогу ўглядацца,
Па якой разбрыліся іх дзеці
Па самотным, як могілкі, свеце.
Дождж ідзе, але ён перастане,
Сонца з хмараў усё-ткі прагляне,
Бо ў Еўропе стаіць мая хата,
Дзе жывуць мае мама і тата.

1975. Восень. Я ў Пугачах. У хмарным небе лятуць журавы. І я гляджу на іх, як на апошнія дні дзяцінства... Заўтра мне трэба вяртацца ў Мінск, дзе я вучыся ў будаўнічым тэхнікуме. Журавы курлычуць, нібыта плачуць і плачуць так, як я, застаўшыся адзін на кватэры ў цёткі Галі, плакаў па тых днях у вёсцы, якія ўжо не толькі ніколі не вернуцца, але і не паўторацца...

* * *

Бярозы белыя, нібы са снегу,
У полі белым дрэмлюць за сялом,
Кудой з сястрой мне заўтра ўранні ехаць
У свет далёкі, у казённы дом,

Дзе нас ніхто, самотных, не чакае
І не збіраецца цяпер чакаць,
Бо ў свет дарогі снегам замятае
І ў небе зоры, нібы лёд, маўчаць.

А мы паедзем ад бацькоўскай хаты,

Бярэзнік наш разбудзім за сялом,
І варанне ўзяціць, як дым кудлаты,
Над іхнім бельм, як зіма, святлом.

І мне заўжды з сястрой дамоў вяртацца
Да родных хат, да роднай цеплыні,
І ў далячынь бярозную ўглядацца,
І бачыць там таемныя агні,

Якія не заменяць аніколі
Агню ў бацькоўскай печы і цяпло.
Бярозы белья ў бялюткім полі
Нібы дзяцінства наша, што прайшло...

1975. З бацькам ідзем па ўзлессі. І раптам амаль з-пад ног з
высокай травы вылецела курапатка. Я нават спалохаўся. Але праз
хвіліну пабег услед за ёй, бо птушка праз крокаў пяць упала ў траву. І
вось ужо здаецца, што схаплю яе, як яна зноў узятая і, праляцеўшы
крыху, падае. А бацька, нейкі час паглядзеўшы за маім паляваннем,
сказаў: «Ды кінь ты за ёй бегаць! Яна цябе ад гнязда адводзіць». І
сапраўды, там, адкуль узяцела курапатка, было гняздо...

* * *

Мне век ісці ў высокую зару,
І не дайсці мне да зары ніколі.
Я з травамі шчаслівымі згару,
Каб асвяціць не пройдэнае поле.

Сваю дарогу ўспомніць да драбніц
І не клясці свой лёс, а толькі верыць,
Што пройдзе ўсё, ды боль не адбаліць
І дома вецер не зачыніць дзверы.

Зару любові век не затушыць,
За мной трава, як польмя, шугае.
Хлапчук праз поле чыстае бяжыць,
І цень яго
за ім

не паспявае.

1976. Ідучы з Юстынавай гары ў Далідовічаў лес па лузе, на якім заўсёды вясной стаіць вада, раптам убачыў, як з-за куста ўзляцеў чорны бусел. Раней такіх птушак я ніколі не бачыў і таму доўга бег за ім, не думаючы, чаго бягу.

Вярнуўшыся дамоў, я расказаў бацьку пра чорнага бусла. І ён, выслушаўшы мяне, сказаў: «Былі часы, мне яшчэ мой дзед Кандрат расказваў, што за Юстынавай гарой была шырокая рака, па берагах якой вадзілася ўсякіх птушак. Хапала і чорных буслоў. А гэты, відаць, прыляцеў на тое месца, дзе гняздзіліся яго продкі...»

* * *

Замецены снегам прасторы,
І ўсё патанае, бы ў моры,
Якое Зімою завецца.
У хату бяжым, каб сагрэцца

Гарбатай, як кропляю лета,
Якое вятрамі апета,
Якое было так далёка,
Як зорка Венера высока...

А дні пралятаюць над намі,
Як цені аблок над палямі,
І хутка бялюткае мора
Па сцежках сцячэ ва Учора...

1997. Дом творчасці «Іслач». У гадзін пяць прагнуўся ад стукату за вакном. Гляджу, а на яліне сядзіць дзяцел і дзяўбе, нібы друкуе на машынцы новыя вершы...

* * *

І ты ідзеш праз снег, нібы праз белы лес,
Які між намі быў, якога не было,
Які шумеў і ў шуме чуўся паланез,
І з неба зорак капала святло

І замярзала на ляту, і снег гусцеў
І ў цемнаце двароў, бы ў бездані, знікаў.
І Марк Шагал над горадам начным ляцеў
І жоўтае нам неба маляваў...

2002. На свята паэзіі «Ракуцёўскае лета» езджу амаль кожны год. І кожны раз, калі паэты са сцэны чытаюць вершы, над Ракуцёўшчынай кружыць бусел, як душа Максіма Багдановіча, якая радуецца, што на беларускай зямлі не зьяліся людзі, якія любяць і цэняць беларускае паэтычнае слова...

* * *

З дрэваў вецер зрывае лісцё,
Нібы свечкі ён тушыць над шляхам,
Па якім мне ісці ў небыццё
Адзінокім, нямоглым манахам.

Толькі я выбіраю касцёр,
На якім ноч дашчэнтэ згарае
І, сабой асвятціўшы прастор,
Нібы з попелу, з ценю ўзнікае.

І шуміць нада мной лістапад,
І ляціць, нібы д'ябал, па свеце,
Каб анёлам вярнуцца назад,
Дзе над шляхам маім дым і вецер.

2003. У Далідовічавым лесе збіраю грыбы. І ўжо нейкі час услед за мной, крыху адстаючы, ляціць і стракоча сарока. Я злююся і крычу на яе. У адказ яна яшчэ гучней падае свой голас, нібы незадаволеная тым, што я збіраю яе грыбы... А можа, яна злуецца таму, што я ў сваім родным лесе дагэтуль не быў два гады...

* * *

Не кажы больш нікому нічога,
Бо нічога ўжо нам не змяніць.
Зарастае дадому дарога
І знікае ў траве, нібы ніць

Арыядны, і ты з ёй знікаеш,
Як знікае над полем туман,
Калі сонца над ім усплывае
І святло, як цяпла акіяна,

Затапляе цябе і дарогу,
Па якой ты не прыйдзеш дамоў,

Каб слязамі сказаць: «Дзякуй Богу,
Я дахаты нарэшце прыйшоў...»

Ты не прыйдзеш, не скажаш, не вернеш,
Што было і чаго ўжо няма,
Як няма і надзеі, і веры,
Што аднойчы заснежыць зіма

І зацішыць той крык у душы,
Пра які ты не кажаш нічога.
Зарастае дадому дарога,
Нібы цвік іржавее ў крыжы...

2004. Позняя восень. Сінічка прыляцела да майго вакна і дзюбкай стукае ў шыбу. Падыходжу бліжэй. Птушка глядзіць на мяне і не ўцякае. Ёй, відаць, як і мне сёння, адзінока...

* * *

Зноў сонца ў вачах тваіх плача,
І ты, не хаваючы слёз,
Праз слёзы самотных бачыш
Лісцё залатое бяроз
Ля хаты, дзе ты не самотны,
Дзе ты нарадзіўся і жывь,
Дзе кожнай травіначцы родны
І кожнаму дню не чужы,
Бо сонца ў вачах тваіх плача
І ты, не хаваючы слёз,
Айчыну самотную бачыш,
Як крыж, дзе распяты Хрыстос...

2005. Пад рабінай на гурбе ля хаты скача снег ір, нібы вецер перакідвае з адной рукі на другую апошнюю спелую гронку рабіны...

* * *

Пройдзе час, і гэты шум адыдзе,
Праз які сягоння не чуваць,
Як расце, не думае аб крыўдзе,
Праз асфальт вясновая трава.

Пройдзе час, і зразумеем тое,

Што цяпер не можам зразумець.
І на дрэвах лісце зеляное
Пераляецца ў восеньскую медзь.

І мы скажам, што былі не правы,
Дзе былі не правымі, і ты
Адрачэшся, як ад крыл, ад славы,
І збудуюцца між нас масты.

Будзе ўсё, але ўжо больш не будзе
Гэтых дзён, што ў шуме нежывым
Тонуць, быццам у балоце людзі,
Быццам зоркі ў мроіве начным...

2008. Каля пад'езда на лавачцы сядзіць бабуля і корміць галубоў.
Некаторыя птушкі так асмялелі, што спрабуюць сесці жанчыне на
галаву, і яна час ад часу махае рукамі, нібы скідвае з сябе нябачную
сетку, у якую яе ловаць галубы...

* * *

Нічога... Нічога... Нічога...
Патрэбна і гэта пражыць,
Каб мёртвым з'явіцца да Бога
І ў Бога жыцця не прасіць.

Нічога... Нічога... Нічога...
Яшчэ з неба сьдзе святло
І з цемры пачнецца дарога,
Бы ў весну з праталін цяпло.

Нічога... Нічога... Нічога...
Не трэба мяне шкадаваць,
Нібыта сабаку старога,
Якога вядуць забіваць.

Нічога... Нічога... Нічога...
Я знаю, што я шчэ жывы,
Як пыл над вясковай дарогай,
Як цень ад магільнай травы...

2008. На Кальварыйскіх могілках на дрэвах шмат вароніных гнёздаў.

І каля гэтых гнёздаў самі вароны, як грэшныя душы, якія не могуць пакінуць сваіх крыжоў...

* * *

Самота мая незямная,
Гаркавая, нібы віно,
Якое ты мне наліваеш,
Нібы адчыняеш вакно

Для ветру, які не самотны,
Як сонца, што ў хмарах плыве
Над светам шчасліва-гаротным,
Над Храмам, які затравеў,

І ты мне віно наліваеш,
Нібыта вяртаеш назад
У свет, пра які забываем,
Прыгожы, бы ў квецені сад,

Дзе вецер без нас не самотны,
Дзе лісце, як дым ад кастра,
Дзе сцежкі, як лёну палотны,
Дзе мы, нібы брат і сястра,

І я шчэ не знаю самоты,
І я не люблю шчэ віно.
Крыжамі лятуць самалёты.
І мне зачыняеш вакно

Ад свету, нібыта ад дыму.
Адна ты шкадуеш мяне
І любіш, як любіш Радзіму
У кроплі дажджу на вакне...

2008. Апошнім часам у горадзе паменела вераб'ёў. Але яны ёсць, і мне, бывае, здаецца, што гэтыя вераб'і з маёй вёскі, якія прыляцелі за мной, бо я іх, будучы хлапчуком, часта карміў хлебам...

ПЛОТ

* * *

Плот гэта ахоўнік
Яго паставілі і ён стаіць
І кожны хто праходзіць міма
Стараецца зазірнуць за плот
Бо плот спакушае
І чым большы плот
Тым большая спакуса
Плот гэта драбіна
Па якой спускаюцца ва ўласнае я
Абмяжоўваючы сябе ў прасторы
Але ў плоце заўсёды ёсць вароты
Як зварот у свет
Дзе ёсць дарога
Якая ўцякае ад платоў
За якія хаваемся мы
І выходзячы з-за плота
Мы імкнемся назад
Плот гэта ашыйнік
На шыі майго жьцця

1965. Абняўшы маладзенькі каштан, сяджу на слупку плота і гляджу ў бок Русакоў. Павінны былі даўно прыйсці з працы мае бацькі, а іх усё няма і няма. І толькі, калі сабраўся зладзіць з плота на зямлю, убачыў — вяртаюцца ў Лягезы вяскоўцы. Але сярод іх не было маіх бацькоў, і я запытаўся: «А дзе ж мае мама і тата?» І пачуў у адказ: «А ў цябе няма бацькоў!..» І галасіў я цэлы вечар з цёткай Аляй і дзядзькам Ванем, у якіх я гадаваўся з васьмі месяцаў і лічыў іх бацькамі. Галасіў і пытаўся: «А дзе мае мама і тата?» І даведаўся я ад іх, што ў мяне ёсць і мама, і тата і яны нярэдка прыязджалі да мяне ў Лягезы, але так атрымоўвалася, што ў час іх прыездаў мяне не было дома.

* * *

Заблудзілася нашая восень
Між бяроз златалістых і сосен
Заблудзілася восень
І мы можам сягоння з табою
Не баяцца зімы за гарою

І мы можам з табою
Заўтра ўранні дадому вяртацца
Над самотай дарожнай смяяцца
Заўтра ўранні вяртацца
І глядзець на лясную дарогу
І за ўсё ў думках дзякаваць Богу
І глядзець на дарогу
Па якой мы захочам вярнуцца
Як на пройдзены шлях азірнуцца
Мы захочам вярнуцца
А пакуль заблудзілася восень
Між бяроз золатаістых і сосен
Заблудзілася восень

1966. Вечарэе. Я гляджу праз вакно на плот, на якім вісіць гладыш, і баюся выйсці з хаты. Бабуля Ганна сказала, што, калі адзін пайду на двор, мяне могуць укарасці птушкі, якія жывуць у лесе, што непадалёк ад Лягез... На плоце гладыш, як птушка, што чакае мяне...

* * *

Мы сабе не належым з табою
Так, як неба над нашай зямлёю,
Над дарогай да нашага дому
Не належыць сягоння нікому.

Неба наша, як наша дыханне,
Як высокія словы кахання,
Што прамоўлены сёння не намі
Ды падхоплены з вуснаў вятрамі,
І цяпер па-над намі світаюць,
Як анёлы, якія не знаюць
Тых дарог, ад якіх мы сівеем...

Свае душы над кветкамі грэем,
Бо вяртацца не хочам дадому,
Дзе цяпер непатрэбны нікому
Мы з табою, бо ўжо анікога
Там няма і траве дарога
У нябёсах, якія над намі
Зіхацяць нежывымі слязамі...

1974. Лезучы праз плот да суседа ў яблыкі, парваў гумаваы бот.
Цяпер баюся ісці дахаты. А да суседа ж не баяўся лезці...

* * *

...І першы снег, і першае каханне
Расталі раптам і ў нябыт сплылі.
Пра іх жа памяць снегам не растане,
Яны былі, як мы з табой былі

У снежні тым, які зямлю заснежыў,
Нібы патопам белым затапіў.
І дрэвы, быццам спаленыя вежы,
Былі наўкол — іх лістапад паліў.

А мы ля дрэваў пастаяць любілі,
Ляцела іскрамі лісцё між нас.
І мы лісцё чырвонае лавілі,
Нібы лавілі адшумелы час.

І раптам снег, і невыказны холад,
І лёд, нібыта ад іконаў шкло,
І, як абрабаваны, шэры горад,
Дзе нам з табою долі не было...

Ды ўсё было і будзе ўсё, як трэба,
І кактус у кватэры зацвіце.
Ды снег не паляціць назад у неба,
З зямлі лісцё да дрэў не прырасце...

1975. Вясна. З дзедам Юзем рамантуем плот. «Ты ж глядзі там, здаровыя штыкіцены не ламай!» — камандуе дзед, і я ўважліва абмацваю кожную дошчачку ў плоце. Падыходзіць сусед і кажа: «Ад свету плотам не адгародзішся!» І я ўжо ўяўляю, як я з дзедам кожны дзень адгароджваюся, а сусед наш плот кожную ноч ламае і ламае, і той настрой, з якім я ранкам браўся за працу, раптам некуды прападае. І праз некаторы час дзед злуецца: «Ідзі ты адсюль, хлапец, я і без цябе спраўлюся...» І, адышоўшыся ад плота, я, узрадаваны, бегаю пад вокнамі ў суседа і ў думках паўтараю: «А я не адгароджваюся ад вашай Светы!»

* * *

Нібы апошні снег пасля зімы,
Чужыя, адзінокія дамы
Бялеюцца сярод счарнелых дрэў.
І хочацца адгэтуль уцякаць,
Нібы сябе з магілы даставаць,
Не верачы, што ты даўно сатлеў.

А можа, гэта ўсё пракляты сон,
І ўжо не першы раз мне сніцца ён
Пад небам хмарным, дзе жыццё, як снег,
Ляціць пад ногі смерці і плыве
У шуме дрэў, у маладой траве
За намі ўслед, як першародны грэх.

І я зайдуся ў белыя дамы,
Як нож у цела стомленай зімы,
І не схачу нікуды я ўцякаць,
Бо тут мой плач, бо тут мае сябры,
Самотныя, як гэтыя муры,
Дзе нашы душы, бы ў турме, сядзяць...

1976. Вясна. Мама на плот вывесіла прасушыцца саматканыя поцілкі. І цяпер вакол нашай хаты плот, як невысокая сцяна вакол замка. Праўда, замак і сцяну вакол яго бачу толькі я...

* * *

...Амаль ніхто не зразумеў мяне,
Нібы святла не ўбачыў у вакне,
Дзе ёсць святло самотнае, як мы,
Як нашы скамянелыя дамы,
Дзе вокны пазавешаны даўно
Ад свету, у якім нас не відно,
А толькі чуцен злосны шум і гам,
Дзе зноў пачатая дарога ў Храм
Травой зарастае, як гарыць,
І нехта кажа: «Трэба Храм любіць!»,
Нібы хачу я Храм наш разбурыць
Дзе будуць песняй праслаўляць зіму
І піць за шчасце ў падняволлі жыць.
А зоркі ў небе свецяць, як нажы,

Што выкінуў калісьці я ў ваду
І ўсім сказаў: «Бяззбройны я іду».
Ды мала хто тут зразумеў мяне,
Нібы святло пабачыў у вакне,
Дзе ёсць святло самотнае, як мы,
Як сцежка адзінокая з зімы...

1977. У суседа ў траве павалены плот, як рэшткі чыгункі. І я хаджу па штыкецінах, як па шпалах, пакуль не выходзіць суседка і не праганяе мяне...

* * *

На пагорку тым не дым — крыжы,
У пагорку тым мой дзед ляжыць,
І на сцежках свецяцца глыжы,
І жывым яшчэ ахвота жыць.

На пагорку тым трава, як дым,
На пагорку тым не быць чужым.
Я прыйшоў туды, як да вады,
Да жывой вады, каб праз гады
На пагорку тут адчуць свой кут,
Што не недзе там, а ён вось тут,
Пад крыжамі, дзе мой род ляжыць,
Дзе жывым яшчэ ахвота жыць...

Доўгі шлях сюды. Я не святы.
Зарастуць травой мае сляды,
І разветрацца, як дым, крыжы
На пагорку, дзе мой дзед ляжыць...

На пагорку тым не дым — крыжы...

1979. «Ад свету плотам не адгародзіся!» — кажа майму бацьку сусед. «Ад свету я і не адгароджваюся», — адказвае яму мой бацька. «Няўжо ад мяне?» «Ад тваёй жонкі...» — смяецца бацька, а сусед дабаўляе: «Правільна! Я ж ад тваёй даўно адгародзіўся!»

* * *

Не люструецца неба ў змутнай вадзе,

І ў канаве дарожнай канае вада.
І ніхто больш не едзе, ніхто не ідзе
Па забытай дарозе. Буяе жуда

Сакавітай, маўклівай, як вечнасць, травой.
А раней па дарозе імчалі вазы,
Уздымаючы грукат і пыл над сабой,
І ў прасторы звінелі людзей галасы.

Сёння тут гаспадарыць лагодная ціш.
Толькі ціш, як заўсёды, — бязбожны спадман.
Да канавы з вадой прабіраецца мыш,
А за мышшу цікуе галодны груган.

...Не люструецца неба ў змутнелай вадзе.
І канае вада — адшумела вясна.
Тут ніхто больш не едзе, ніхто не ідзе—
Толькі вечнасць адна, толькі вечнасць адна.

2005. «Раней снегу намятала вышэй платоў!» — гаворыць бацька.
«А цяпер крапіва вырастае вышэй платоў», — дадае сусед і запрашае ў
госці, стоячы сярод крапівы за плотам свайго агарода.

* * *

...І неба, нібы лёд, растала,
І хлынула вада на свет,
Дзе нас спякота цалавала
На жоўтай, як агонь, траве,

І мы праз неба ў хату беглі,
Нібы на Ноеў карабель,
І ў змроку патанаў свет белы,
І больш не ратаваў сябе

Дарожны пыл, а плыў з вадой,
І ўжо дарога, як рака,
Сама злівалася з ракою,
Знікала ў хвалях асака,

І човен плыў, нібы тапелец,
І, вар'яцеючы ў дажджы,

Трава, нібы змяя, шыпела,
І праразаліся глыбжы

З зямлі, як зубы дыназаўра.
А мы, вярнуўшыся дамоў,
Праз дождж глядзелі ў наша заўтра
І гаварылі пра любоў.

2008. Прыехаў у вёску, каб дапамагчы бацькам пасадзіць бульбу. Мама, нягледзячы на свае семдзесят восем, яшчэ ўсё з намі, дзецымі і ўнукамі, на полі. А бацька дома — адзін пілуе на дровы рэшткі плота, што да гэтай вясны раздзяляў нас і суседку...

* * *

У нашым часе я жыву,
Нібыта праз патап плыву —
Адзін, няведама куды,
Сярод нябёс, сярод вады,
Якая, як мінулы час,
Дзе мы жылі і дзе пра нас
Ніхто не помніць, бо даўно
Усё было, нібы віно,
Што ў час маіх радзін пілі,
Пілі, нібы ў нябыт плылі
Сярод патопу і нябёс,
Сярод усмешак, крыку, слёз —
У гэты час, дзе я жыву,
Нібыта праз патап плыву...

2009. Іду па Ракаве. За старымі платамі — старыя хаты, як і ў маіх Пугачах. Там-сям красуюцца двухпавярховыя гмахі. Вакол іх платы, як у Мінску на вуліцы Прытыцкага, дзе стаіць турма...

* * *

Ну што ж давайце ўсё пакінем наша
І разбрыдзёмся горда хто куды,
І мёртвы пыл, нібыта саван, ляжа
На нашы цёплыя яшчэ сляды.

І ўжо ці ўбачым мы з табой самотна,
Што наша ўсё — не наша ўжо даўно,

Бо можам мы цяпер пажыць свабодна,
Папіць з бамжамі таннае віно.

Ды пройдзе час, нібы патап адхлыне,
І пасвятлее дзень, дзе мы жывём.
І што мы скажам родным і Айчыне,
З якога гора мы бязбожна п'ём?

І я застаўся тут, бо ўсё тут наша,
І мне няма адсоль ісці куды,
Бо сыдзем мы і вечны попел ляжа
На нашы непражытыя гады...

2007. Гадоў дзесяць назад на Кальварыйскіх могілках зноў пачалі хаваць. А ўжо гадоў пяць замест плота зроблена сцяна, у якую замуроўваюць попел памерлых. Ці думаў прэзаік Алесь Асташонак, што апошнім яго прытулкам будзе цагляная сцяна вакол Кальварыйскіх могілак?..

ПА ДАРОЗЕ ДАМОЎ

26.04.2009. Нядзеля. Праз дзень Радаўніца. Некалькі дзён назад Людміла захацела на выхадныя выехаць за горад. І, каб не проста за горад ехаць, я прапанаваў наведаць у Дубравах могілкі, дзе спачываюць мае сваякі і аднавяскоўцы. Мінулы год на Радаўніцу ўсёй сям'ёй ездзілі на Чыжоўскія могілкі, дзе пахавана бабуля Людмілы Паліна (Часлаўская Пелагея Максімаўна. 4.10.1903 — 27.01.1986).

Усталі ў дзевяць. На хаду сабраліся, бо электрычка ў бок Маладзечна адыходзіць на пачатку дванаццатай. Дачка Вераніка засталася дома па сваіх справах, а сын Максім пайшоў з намі. Селі ў 36-ы тралейбус, але на ім праехалі ўсяго толькі адзін прыпынак да Тэатра музкамедыі — далей не едзе. «Дарога перакрыта. Сёння нейкі «Чарнобыльскі шлях»!» — побач з намі абурана і гучна сказала жанчына. Яе словы многія пачулі і зашাপталіся: «Сёння «Чарнобыльскі шлях»... Сёння «Чарнобыльскі шлях»...» Мы не сталі разбірацца, чаму тралейбус не едзе далей, а пайшлі на вакзал. Да адыходу электрычкі было яшчэ каля паўгадзіны, але ў вагонах ужо амаль не было вольных месцаў. І потым на гарадскіх станцыях электрычка падоўгу стаяла, бо

не зачыняліся дзверы. Усе хацелі паехаць, а залезці было немагчыма. Большасць пасажыраў — пенсіянеры і студэнты.

Выехаўшы з гарадской зоны, убачылі, што абапал дарогі выпалена трава. Проста жахліва глядзець. І гэтая карціна паўтараецца з году ў год.

«Іду на электрычку ў Дубравы. За Доўгай гарой — дымнае поле. Нехта падпаліў іржышча. Праязджаюць машыны і не спыняюцца. І я іду па дарозе праз поле і ўспамінаю дзеда, які ў пачатку пяцідзiesiąтых атрымаў пяць гадоў турмы за некалькі каласкоў жыта, што падабраў на калгасным полі і прынёс дамоў...»

Да станцыі Дубравы ехалі на хвілін дзесяць даўжэй, чым звычайна. Я з Людмілай размаўляў пра жыццё-быццё, а Максім усю дарогу слухаў праз навушнікі музыку.

У палове першай выйшлі з электрычкі. Дарога ад станцыі да Дубраў асфальтаваная. Гады чатыры назад асфальт пачынаўся недзе толькі праз кіламетр ад станцыі. А так, асабліва вясной, дарога блішчэла вялікімі калюгамі. Максім, на хаду з'ёўшы банан, пачаў фатаграфавачь наваколле. Як тут не фатаграфавачь, калі навокал такая прыгажосць! Высокія стройныя бярозы, а пад імі россып бела-жоўтых кураслепаў! Праз вёску Ушу не пайшлі. Я павёў напрасткі. Але, па-мойму, не шмат мы выгадалі, бо давалося абыходзіць лецішчы, якіх некалькі гадоў назад яшчэ не было. Прайшоўшы недзе з кіламетр па калдобінах па полі, выйшлі на асфальт. Спыніліся каля мастка, пад якім у канале, як у загарадцы, цячэ рачулка Уша. Вада чыстая, але яе вельмі мала. Гадоў трыццаць назад, калі я хадзіў з электрычкі ў свае Пугачы, вады было ў гэты час нашмат болей. Ідучы да Дубраў, Людміла расказвала Максіму, што я раней расказваў ёй пра навакольныя мясціны. Гадоў трыццаць пяць па гэтай дарозе хадзіў Уладзімір Караткевіч з Адамам Мальдзісам і Вячаславам Рагойшам да Вячаслава Міхасёнка. Ужо гадоў дваццаць, як з Дубраў з'ехаў Міхасёнак у Слуцк, дзе і памёр. Мне невядома, дзе ён пахаваны, а хацеў жа, каб яго апошнім месцам спачыну былі могількі ў Дубравах.

Падышлі да драўлянай царквы. Пастаялі. Потым думалі пасядзець на аўтобусным прыпынку на лавачцы, але пад навесам месца ўжо было занята трыма маладымі жанчынамі з дзіцячымі каляскамі. Паглядзелі на гадзіннік. Амаль палова другой. Тут, на гэтым аўтобусным прыпынку, у 2004 годзе мы з «Літаратурным

кварталам» спыняліся і роўна ў 13 гадзін і 13 хвілін чыталі трынаццаць вершаў...

Непадалёку ад прыпынку — крама, у якую зайшла Людміла, каб купіць цукерак. А я з Максімам застаўся на вуліцы сядзець на цэментавых прыступках, якія пад вясновым сонцам даволі добра прагрэліся. Думаў, што Людміла хутка выйдзе з крамы, але давялося пачакаць — чарга.

Я сядзеў на ганку каля сметніцы, у якой акрамя бруднай паперы і пляшак з-пад мінералкі ляжалі дзве пляшкі з-пад шампанскага. Словам, шампанскае п'юць не толькі ў Мінску! Побач са сметніцай каля сцяны крамы стаяла сіняе пластыкавае вядро і рыдлёўка.

«Чыгункі побач з Пуганамі няма. І калі не прыйдзе з Мінска аўтобус, каб вярнуцца ў горад, трэба ісці на электрычку ў Аляхновічы ці Дубравы. Дзесяць кіламетраў — шлях невялікі, але ісці трэба будзе праз Доўгую гару, што за вёскай Татарскія. А на гары лес, а ў лесе (так казалі ў вёсцы) банда Дамінкаса. Праўда гэта ці не і хто такі Дамінкас — не ведаю. Але вечарам хадзіць на электрычку дваццаць пяць гадоў таму назад баяўся і я. І дарога то зарастала, то зноў уздымалася пылам над Доўгай гарой. А сёння дарога на Дубравы — гэта найбольш дарога на могілкі, чым на электрычку. І паміраюць у вёсцы людзі, і іх апошняя дарога праходзіць праз Доўгую гару, дзе ў лесе хавалася банда Дамінкаса, якога баяліся і якога помняць...»

Праз хвілін дзесяць выйшаў з крамы мужчына гадоў сарака з пляшкай гарэлкі і сардэлкай у загарэлых да чарнаты руках. Узяў рыдлёўку з вядром і, нейкім спачувальным позіркам паглядзеўшы на мяне, а я ў гэты час еў банан, пайшоў. З крамы Людміла вярнулася хвілін праз дваццаць.

Ідучы далей, праз метраў пяцьдзсят каля дарогі ў скверыку заўважылі знаёмага мужчыну, які сядзеў на сваім сінім вядры. Побач ляжала рыдлёўка, каля яе стаяла распчатая пляшка гарэлкі. Пачуўшы нашы крокі, мужчына павярнуўся тварам да нас і тут жа адварнуўся, нібыта спалохаўся, што мы ўбачылі, як ён піў гарэлку.

Падышлі да моста праз рачулку. На адным беразе — купка ліп з варонінымі гнёздамі. На другім — за мураваным плотам трохпавярховы з чырвонай цэглы дом-замак. Праз некалькі хат на ўзгорку бачны рэшткі касцёла.

«У Дубравах на рэштках Храма ў канцы васьмідзесятых, відаць, каб прыцягнуць увагу да разбуранай святыні, нехта фарбай напісаў:

«Тут хрысцілі Янку Купалу!» Але і гэты святы падман не ўратаваў сцен Храма...»

Сцены яшчэ трымаюцца, а купала даўно ўжо няма, замест яго — неба. У самім касцёле растуць бярозы і асіны. Сярод іх стаяць чатыры белья калоны, якія ўжо нічога не трымаюць. Максім на памяць нарабіў фотаздымкаў. Няхай будучь, бо з цягам часу ад касцёла можа нічога не застацца, а можа, знойдуцца добрыя людзі, якія яго адновяць. Дарэчы, на сценах амаль ніякіх надпісаў няма, калі не лічыць: «ЮЛЯ. 2006». Каля касцёла засталіся пахаванні. На адным з помнікаў напісана па-польску: «Ксёндз Эдвард Мураназюк. Нарадзіўся 1897 — замардаваны 20.10.1942». Ад касцёла да могілак метраў сто.

ЛЯ агароджы сярод шыкоўных машын стаяць, як сіроты, некалькі «Масквічоў» і «Волгаў». А раней жа ўсе прыходзілі або прыязджалі на вазах.

На першай палавіне могілак, бліжэй да касцёла, пахаваны католікі, а на другой — праваслаўныя, сярод якіх і мае дзед з бабуляй.

«Сярод лесу крыжоў на могілках вырас лес. Высокі, густы, месцамі амаль не пралазны. І мы ходзім у ім, як прывіды, шукаючы магільныя сваякоў і аднавяскоўцаў. Тут, у Дубравах, што ў Маладзечанскім раёне, пахаваны амаль усе мае дзяды і прадзеды. І сярод гэтага лесу крыжоў, які з кожным годам усё разрастаецца і разрастаецца, бачу крыжы сваіх аднагодкаў і маладзейшых землякоў. І гэты лес для мяне самы сумны ў свеце і самы святы. У кронах дрэў вялікія, як бярогі, вароніны гнёзды. Вароны чорныя, як галавешкі на пажарышчах, і крыклівыя, як людзі, якія заблудзіліся ў лесе. І мы ходзім па гэтым лесе і знаходзім магільныя сваякоў і знаёмых і губляем сярод крыжоў...»

Ідзём і чытаем надпісы. За адной аградай тры помнікі. На двух надпісы па-польску: «Багіна Мікалай. 12.04.1907—22.06.1983.» і «Яўгенія Багіна. 20.12.1909—9.07.1998». На трэцім надпіс па-руску: «Багіна Марыя Лук'янаўна. 10.05.1912—14.11.1932. Памяць сына». І тут жа каля самай зямлі свежы надпіс: «Багіна Эдуард Мікалаевіч. 30.01.1932—3.08.2006. Пахаваны ў г. Керч». Мяркуючы па ўсім, Марыя была першай жонкай Мікалая Багіны і, нарадзіўшы сына Эдуарда, хутка памерла, пражыўшы дваццаць гадоў. Пасля чаго Мікалай ажаніўся з Яўгеніяй, якая яго перажыла на пятнаццаць

гадоў. Сын Эдуард, відаць, моцна любіў маці, хоць і зусім не ведаў яе, бо пажадаў, калі памрэ, каб на маміным помніку было і яго імя...

Спыняемся каля помніка з белага мармуру. З фотаздымка на мяне глядзіць знаёмы хлопец: «Мяльгуй Леанід Іванавіч. 20.08.1962 — загінуў 15.05.1982». Мы разам вучыліся ў Пугачоўскай васьмігодцы. Ён на два гады маладзейшы за мяне. І калі я не памыляюся — ён брат маёй аднакласніцы Таццяны, у якой 9 лютага 1970 года памёр бацька Ян Мяльгуй, каля якога блізка і пахаваны хлопец.

«...У аднакласніцы Танькі зімой памёр бацька. Было яму каля сарака. І нас, яе аднакласнікаў, павезлі на санях у Дубравы на могілкі. Дзень быў сонечны, нават крыху цёплы. Я ўпершыню бачыў, як памерлага чалавека закапаваюць у зямлю, і, едучы назад, думаю пра смерць. І раптам пачуў крык нашай настаўніцы: «Віця! Прымі пальцы!» У гэты момант нашы сані размінуліся з сустрэчнымі, але так, што ўдарыліся аб нашы і якраз па тым месцы, за якое я трымаўся голай рукой. Болю не адчуў і нават не спалохаўся, калі з разбітых пальцаў на снежную дарогу закапала кроў...»

Тут жа непадалёку пахаваны: «Казлоўская Надзея Сямёнаўна. 7.05.1929 — 7.07.2006» і «Казлоўскі Віктар Сцяпанавіч. 5.01.1927— 27.07.1983». Гэта бацькі маёй аднакласніцы Алы Казлоўскай, у якой была эпілепсія. Вучылася яна не вельмі, і ў школе з ёй амаль ніхто не сябраваў. Жыла з бацькамі. Не ведаю, як яна і дзе цяпер. І наогул ці жывая?

«Віця, пайшла!» — кліча Людміла, і я ўжо не ўчытваюся ў надпісы на помніках.

Падыходзім да магіл маіх дзеда і бабулі: «Шніп Юсіф Іванавіч. 1911—5.10.1982» і «Шніп Праскоўя Андрэеўна. 27.06.1909— 24.06.1992».

Дзед напачатку Другой сусветнай вайны служыў у польскім войску ў артылерыі. Абараняў Варшаву. Праўда, на другі ж дзень абаронцы кінулі свае пазіцыі і разышліся. Мой дзед з землякамі з Заходняй Беларусі пайшоў дамоў. Ішлі калонай. Па адной палавіне дарогі былыя польскія ваякі, а па другой — наступаючыя немцы. Кончылася тым, што праз некалькі дзён дзед і ягоныя сябры трапілі ў савецкі палон. Афіцэры былі адразу расстраляны. А астатніх загналі ў таварныя вагоны і завезлі некуды на Украіну. Палонныя нейкі час жылі на нарах у цагляных хлявах. Працавалі на будаўніцтве. Амаль кожны дзень нехта паміраў. Гэтак дзед прамучыўся да пачатку вясны 1941 года. І як было б далей — невядома, калі б адной з афіцэрскіх

жонак не спатрэбіліся работнікі па гаспадарцы. Дзеду пашчасціла — яго выбрала жанчына. Крыху падужэлы на дамашніх харчах, дзед уцёк. У родныя Пугачы дабіраўся пяшком. Прыйшоў дамоў, калі ў вёсцы ўжо былі немцы. Дзедава хата была на ўскрайку Пугачоў, дзе на полі стаяла нямецкая тэхніка. Дзед некалькі дзён сядзеў у жыцце, пакуль змог зайсці ў родную хату. Дома ўжо ніхто не чакаў яго...

«Мама з бабуляй Параскай сярпамі жнуць калгаснае жыта, бацька косіць, мой малодшы гадавалы брат спіць сярод снапоў, а я спрабую ўсім дапамагаць. Побач жнуць суседзі. Pole вялікае, і на ім у некалькіх месцах сярод збожжа віднеюцца яблыні, грушы і слівы. Бацька расказвае, што яны засталіся ад хутароў, і паказвае, дзе быў сад майго дзеда. І я іду па жыцце ў наш сад сярод жыта, і ніхто не бачыць мяне...»

Успомнілася, што калі хавалі дзеда, то быў вецер і ён растрапаў яму валасы. Мяне папрасілі прычасаць дзеда. Я прычасаў сваім грэбнем, і, калі хацеў пакласці яго назад сабе ў кішэню, мне сказалі, каб пакінуў дзеду. Я паклаў грэбень дзеду ў кішэню пінжака... На пахаванні бабы Параскі я не быў, бо яна апошніх гадоў дзесяць жыла ў сваёй дачкі, маёй цёткі Галі, з якой у нас пасля смерці дзеда не было сяброўства. А атрымалася так, што цётка Галя, забраўшы да сябе сваю маці, не доўга думаючы, падала ў суд на сваіх сястру Ноню і братоў Толю і Славіка, каб у іх вылічвалі грошы на ўтрыманне маці.

«Мой дзядзька Славік, набадзяўшыся на свеце, вярнуўся на нейкі час у Пугачы да бацькоў. Сышліся суседзі, каб паглядзець, якога гэта ён багацця навёз цэлую машыну. І калі ўбачылі, што выгружаюцца кніжкі, пасмяяліся і разышліся. Адзін я быў задаволены — дзядзька дазволіў мне тое-сёе выбраць сабе. І гэта была кніжка пра Гулівера...»

Мне даводзілася некалькі разоў хадзіць на суд за бацьку, які не мог сам прыехаць у Мінск, і казаць, што бацька і без суда будзе дапамагаць сястры глядзець маці. Аднак усё скончылася тым, што дапамога маёй бабулі Парасцы ішла ад яе дзяцей праз суд. Пасля таго суда адносіны маіх бацькоў з цёткай Галяй амаль перарваліся. Шкадую, што столькі гадоў не бачуся са стрыечнымі сёстрамі Оляй і Алай. Некалькі разоў пасля смерці бабулі Параскі я спрабаваў наладзіць адносіны з цёткай, але так нічога не атрымалася. І сёння ўспамінаю, калі я, з'ездзіўшы з краязнаўцам Міхасём Казлоўскім у Раманы да дачкі Уладзіміра Бародзіча, які ў свой час вучыўся ў

Радашковічах у Беларускай гімназіі імя Францыска Скарыны разам з Максімам Танкам, пазваніў цётцы Галі і, расказаўшы, што хачу адшукаць усё пра нашых сваякоў і землякоў, пачуў: «Цябе нішто не стрымае! Ты па магілах пойдзеш!»

...Людміла з Максімам засталіся каля магіл дзеда з бабуляй, а я пайшоў паглядзець, дзе і хто пахаваны. Куды ні глянь, усюды амаль усе знаёмыя, як у вёсцы, у якой я жыў да пятнаццаці гадоў. А вось і магіла аднакашніка Максіма Танка, майго сваяка: «Бародзіч Уладзімір Ігнатавіч.1907—1997». Побач магіла яго жонкі, сястры маёй бабулі Параскі: «Бародзіч Еўдакія Андрэеўна. 28.03.1918—1.04.1991». Па сённяшні дзень шкадую, што, калі сустракаўся з Уладзімірам Ігнатавічам і ён расказваў пра вучобу ў Беларускай гімназіі, я нічога не запісаў. Праўда, выканаў яго просьбу перадаць прывітанне Максіму Танку, які не забыўся пра Уладзіміра Бародзіча. Калі мы з Міхасём Казлоўскім ездзілі да дачкі Бародзіча ў Раманы, то ад яе даведаліся толькі адно, што бацька яе быў вельмі граматым. А старыя здымкі, якія ў іх былі, даўным-даўно бацькі самі знішчылі, каб не было непрыемнасцей, калі Заходнюю Беларусь уз'ядналі з Савецкай Беларуссю...

Падыходжу да магілы мужа стрыечнай сястры маёй мамы. На помніку напісана: «Шніп Іван Іосіфавіч.1917—1998» і тут жа: «Шніп Валянціна Іосіфаўна. 1928 — « Многія робяць адзін помнік на дваіх. Валянціна Іосіфаўна жыве і сёння ў Пугачах. Яна была маёй настаўніцай беларускай мовы і літаратуры. Гэта на яе ўроку я пачуў, што Янка Купала нарадзіўся ў Вязынцы, якая ў дзесяці кіламетрах ад нашай вёскі, і потым на летніх вакацыях хадзіў да Купалы са сваімі вершамі. У свой час у Валянціны Іосіфаўны і Івана Іосіфавіча кватараваў Павел Дзюбайла, які працаваў завучам у Пугачоўскай васьмігодцы. Пра гэта я даведаўся, калі неяк наважыўся падарыць ім свае кніжкі. Іван Іосіфавіч расказаў, што ў іх некалькі разоў быў дома Адам Мальдзіс, які прыходзіў да Дзюбайлы з Радашковіч, дзе працаваў у раёнцы. Паўлу Дзюбайлу я тэлефанаваў. Ён увесь час думаў, што я сын Валянціны Іосіфаўны, і сам даўно хацеў звязацца са мной. Дзядзьку майго Івана Іосіфавіча звалі Касірам, бо ён усё сваё працоўнае жыццё прапрацаваў у калгаснай канторы. Чалавек ён быў адукаваны і разумны...

Спыняюся каля магілы суседа. «Лобач Віктар Андрэевіч. 26.09.1946-30.10.1997». Тут жа на помніку: «Зінаіда Іванаўна. 17.04.1938». Жонка суседа жыве, а яго — няма. Віктар Андрэевіч нейкі час працаваў у адным з мінскіх тэатраў. Зразумела, артыстам ён не быў, але шмат што мне расказваў пра тэатральнае жыццё... Іду

далей. Бачу: «Пралат Сяргей Міхайлавіч. Жыў 97 год. Памёр 29.04.1983». Успомніўся верасень 1980 года. З бацькам і дзядзькам Струмілам косім дзялкі каля Татарскіх. Непадалёку косіць абмежкі каля хаты Прадлаціха — нявестка дзёда Сяргея. Закончыўшы сваю касьбу, мы вырашылі дапамагчы жанчыне. Яна не адмовілася і, пакуль мы касілі, падрыхтавала пачастунак. Не здымаючы зімай шапкі, з намі за стол сеў і дзед Сяргей. Крыху выпіўшы, стары пайшоў і лёг на ложкак, дзе ўсё нешта бубнеў сабе пад нос. Тады мы вельмі добра пасядзелі, што мне давалося валачы дамоў і бацьку, і дзядзьку Струмілу...

Іду сярод магіл далей. А вось і ўнук Сяргея Міхайлавіча пахаваны. На драўляным крыжы напісана: «Пралат Анатоль Уладзіміравіч. 5.11.1957—20.06.2006». Прайшло тры гады, а помніка ўсё яшчэ няма. Відаць, няма каму паставіць. Ці быў Толя жанаты, ці не — не ведаю. Успомнілася Пугачоўская школа. Шымель Зоя. У яе, маю аднакласніцу, былі многія хлопцы закаханыя. Сярод іх і я, і Толя Пралат...

«У шостым класе я закахайся ў аднакласніцу Зою Шымель з Еленкі. Напісаў цэлую кучу вершаў пра каханне і паслаў ёй на пошце. Чакаў пісьма ад дзяўчыны цэлы месяц. Не дачакаўся і стаў ёй пісаць пісьмы з вершамі амаль кожны дзень. У класе хлопцы смяюцца з мяне, а Зоя і не глядзіць у мой бок... Закончыўшы школу, Зоя Шымель трапіла ў Маладзечна. Доўгі час мне хацелася адшукаць яе, але недзе ў 1980 годзе, зімой, мне расказаў бацька пра тое, як ён быў у Еленцы ад калгаса і купляў для кароўніка ў людзей сена. Якраз прадалі сена і бацькі Зоі Шымель. За чаркай разгаварыліся. І даведаўся мой бацька пра тое, як я пісаў у школе для Зоі вершы, і што яна цяпер замужам, і дзяўчынка, якая поўзае ў хаце,— гэта Зоіна дачушка...»

Іду далей. Зноў знаёмае прозвішча. На помніку напісана: «Сівіцкія Наталля Ігнацьеўна.1924-11.12.2003. Генадзій Паўлавіч. 24.06.1960—29.09.2002». Гена быў маім аднакласнікам. На ўроках фізкультуры мы стаялі побач — ён апошні, а я — перадапошні. І калі я быў па вушы закаханы ў Зою Шымель і пра гэта, мне здавалася, ніхто не ведае, а ведалі ўсе, да мяне з прапановай перадаваць запіскі аднакласніцы звярнуўся Гена. Ён якраз жыве ў Еленцы па-суседску з Зояй. Я скарыстаўся прапановай Гены. Праўда, адказаў ад Зоі я так і не дачакаўся. Хаця мне было дастаткова таго, што Гена расказваў пра рэакцыю Зоі на мае пасланні. Пасля школы Гена Сівіцкі працаваў на трактары ў нашым калгасе і нярэдка дапамагаў маім бацькам,

кажучы: «Я ж з вашым Віцём вучыўся ў адным класе, і мы сябравалі...»

Яшчэ і сёння я не адмовіўся ад мары трыццацігадовай даўнасці: разбагацеўшы, аднойчы прыехаць у вёску, зайсці ў краму і, купіўшы па некалькі скрынь каньяку, гарэлкі, віна і шампанскага, тут жа сабраць усіх вяскоўцаў і зладзіць свята. На жаль, многія мае аднавяскоўцы не сталі чакаць мяне з выпіўкай, а самі без мяне пілі і цяпер вось ляжаць у Дубравах у зямлі... Я шмат чаго хацеў зрабіць для сваіх землякоў, але, на жаль, і па сёння акрамя вершаў і праязічых зацемак пра іх нічога не зрабіў, нават не пачаставаў. І цяпер, ходзячы сярод магіл, я не плачу, а сам сабе ў думках паўтараю: «Вы ўжо дома, а я яшчэ ў гасцях...»

Вось і мой сусед, сябрук дзяцінства. На помніку: «Балотнік Аляксандр Іванавіч. 29.05.1960—1.01.2007».

«Патэлефанавай у вёску. Ад мамы даведайся, што мой аднакласнік Сашка Балотнік памёр. Памёр недарэчна — задушыўся нускам сала, якое, добра не перажываўшы, спрабаваў праглынуць...»

Пасля смерці маці Сашка застаўся ў хаце адзін. Запусціўшы гаспадарку, часамі, відаць, і галадаў, бо мая мама казалася, што прасіў пазычыць то сала, то грошай. Апошнія гады жыцця па некалькі месяцаў у год быў без працы.

«1974. З Сашкам Балотнікам каля Татарскіх ловаў у рачуліцы рыбу. Рыба зусім дробная, але клюе добра. З боку Пугачоў набліжаецца навальнічная хмара. Навокал цягнецца, гром грыміць, але мы не спяшамся ўцякаць. І толькі калі пачаўся дождж, мы хапаем вудачкі і, сагнуўшыся, нібыта на нашых плячах вялікія мяшкі, поўныя страху, спачатку шпаркімі крокамі, а потым і бягом вяртаемся дахаты. Маланкі жажліва асвятляюць наваколле, гром так грыміць, нібыта расколваецца неба, а з яго падаюць вогненныя камяні. Дождж як празрысты лес, праз які ледзьве бачна тое, што наперадзе. Але мы бяжым праз гэты лес дажджу, забыўшыся пра рыбу, і шэпчам: «Божа...Божа... Божа...»

Дзядзька Славік аддаў мне стары акардэон. Я на ім некалькі гадоў пілікаў, але так толкам і не навучыўся іграць. А Сашка,

гледзячы на мяне, выпрасіў у бацькоў купіць гармонік. І праз некалькі тыдняў Сашка ўжо іграў у клубе на танцах...

«У час паводкі, начытаўшыся «Палескіх рабінзонаў» і падгаварыўшы суседскіх хлопцаў павандраваць, сцягнуў з будоўлі скрыню, у якой размешвалі цэмент. Амаль цэлы дзень залівалі смалой дзіркі. Нават прыдумалі назву свайму чоўну — «Бал-Шні-Бал-Рут» (скарочаныя прозвішчы нашай чацвёркі). Нанач пабаяліся плыць і таму пакінулі прасмаленую скрыню ў кустах на невялічкім астраўку ў балоце. Раніцай, уцёкішы ад бацькоў, па дарозе да свайго чоўна, сустрэлі будаўніка, які валок сваю прасмаленую скрыню і ляўся...»

У Сашкі дома было шмат кніжак. Колькі я ні прасіў яго даць мне што-небудзь пачытаць, ён так і не даў нічога, гаворачы: «Гэта кніжкі маіх сясцёр...» І ўсё ж «Палескія рабінзоны» Янкі Маўра я ў Сашкі выменяў на сцізорык, які ўкраў у бацькі...

«Мне хацелася мець сваю бібліятэку. І я пачаў паціху выкупляць у сяброў кніжкі. У каго за бацькавы цыгарэты, у каго за сцягнутую з дому самагонку. Аднак мая бібліятэка збіралася вельмі марудна. І тут мне мой аднакласнік Сашка параіў украсці з калгаснай бібліятэкі пару кніжак, якія мне найбольш хоцацца мець. А ў мяне на той час не было ніводнай кніжкі вершаў. І пайшоў я з Сашкам на злачынства. Пакуль мой сябар размаўляў з бібліятэкаркай, я ўзяў з паліцы зборнік вершаў Міхася Чарота і схавалі за пазуху. На большае не адважыўся...»

Сашка, як і я, і як Толя Пралат, быў закаханы ў Зою Шымель. Здаецца, ён і Зоі падабаўся. І дзіва што, бо Сашка быў і вышэйшы за нас, і спрытнейшы, і за словам у кішэню доўга не лазіў. І калі Сашка даведаўся, што я закаханы ў Зою, то ён мне прызнаўся, што і яму Зоя вельмі падабаецца. І каб мы пра Зою ніколі не забыліся, Сашка прапанаваў выкалаць іголкай з тушшу на руках імя дзяўчыны. Я сам выколваў імя Зоі на левай руцэ. Не атрымалася. І цяпер ад той наколкі відаць толькі адна кропачка. Убачыўшы, што ў мяне нічога не атрымоўваецца, Сашка сам зрабіў мне наколку на правай руцэ: «ШЗ». Сабе ж ён выкалаў: «ЗОЯ»... Магчыма, Сашка любіў Зою ўсё сваё жыццё. Памёр жа ён, ні разу не быўшы жанатым. Магчыма, і Анатоль Пралат быў адналюбам...

Хацеў адшукаць магілу яшчэ аднаго свайго аднакласніка — Звярка Уладзіміра, але мяне паклікала Людміла. Звярок у гэтым годзе 9 ці 10 сакавіка, дакладна не ведаю, павесіўся, пакінуўшы запіску: «У маёй смерці нікога не вініце!» Яшчэ крыху пастаяўшы каля магіл маіх дзеда і бабулі, мы пайшлі ў бок Дзявочай Гары.

«У метрах пяцістах ад могілак — этнаграфічна-археалагічны помнік «Дзявочая Гара». Звесткі пра яе ўпершыню былі змешчаны ў «Геаграфічным слоўніку Каралеўства Польскага і іншых славянскіх краін» у 1881 годзе, дзе прыводзіцца паданне, паводле якога даўным-даўно ў Дубравах жыла вельмі прыгожая дзяўчына. У яе закахаліся два хлопцы, і, каб высветліць, каму з іх быць яе мужам, яна прыдумала для іх выпрабаванне. Зайшла на самую высокую гару ў мясцовасці і там села, а да яе кожны з жаніхоў павінен быў дакаціць па каменю. Хто першым справіцца з выпрабаваннем, за таго дзяўчына і выйдзе замуж. Каменні былі вялікія і цяжкія, і ў жаніхоў ад натугі разарваліся сэрцы. Даведаліся пра гэта людзі, схпілі дзяўчыну і жывой закапалі на гары, а побач пахавалі і хлопцаў. На іх магілы людзі паклалі каменне. Паданне пра Дзявочую Гару я ўпершыню пачуў яшчэ хлапчуком ад свайго дзеда, а невялічкую нататку пра ўсё гэта прачытаў у 1993 годзе ў энцыклапедыі «Археалогія і нумізматыка Беларусі», дзе сярод іншага напісана: «Дзявочая Гара — адзін з самых высокіх пунктаў у гэтай мясцовасці — знаходзіцца паблізу водападзела Заходняй Бярэзіны і Свіслачы, амаль уся зарасла лесам. У найбольш высокай паўночна-ўсходняй частцы размешчана больш за 20 курганоў (вышыняй 0,5—1,5 м, дыяметрам 6—12 м) і вялікая яма... Сярод знаходак сярэбранае скроневое кольца, канцы якога заходзяць адзін за адзін, абломкі ганчарнага посуду, пярсце́нак і шклянныя пацёркі 2-й паловы XI стагоддзя». Прачытаўшы такое пра Дзявочую Гару, я сабраў са сваіх знаёмых невялічкую «экспедыцыю», але не для таго, каб шукаць скарбы, а проста ўзвесці на гару. І мы паехалі. Пабыўшы спачатку ў лесе крыжоў, пайшлі да Дзявочай Гары. Гара, аброслая лесам, была падобна на адно вялікае дрэва, у кроне якога хавалася XI стагоддзе. Да вяршыні дабіраліся амаль паўзком, чапляючыся за голле дубкоў і арэшніку. Незвычайна высокі папаратнік нагадваў папаратнікавы лес, у якім павінны вадзіцца дыназаўры. Але мы сустракалі толькі слімакоў велічынёю з кулак. Такіх я раней не бачыў. На гары нас чакалі свежавыкапаная яма і невялікая куча чалавечых касцей...»

Да самай Дзявочай Гары мы не пайшлі. Прыпыніліся ў ляску, што быў у метрах двухстах ад могілак. Расклалі вогнішча. Памянулі памерлых. І недзе праз гадзіны паўтары пайшлі назад да могілак — Людміла захачела паглядзець, чыя гэта там адзінокая капліца стаіць сярод магіл, зарослых кустамі. Падышлі да капліцы. На жалезных дзвярах замок. Над дзвярамі шыльда: «Багіна Франц Федорович. Жил 84 года, умер в августе 1955 г. Вспомни, прохожий, о моем прахе. Я уже дома, а ты в гостях».

«2007. Тры дні быў у Пугачах. Першы дзень з ранку амаль да абеду з бацькам касіў на сотках каля хаты бульбоўнік. Мой чатырнаццацігадовы сын Максім не мог дачакацца, калі пойдзем лавіць рыбу, таму ўвесь час хацеў нам дапамагчы. Але мы і яму знайшлі працу — з бабуляй капаў пад лапату бульбу і насіў у сенцы. Пасля абеду з Максімам пайшлі на рыбу. Нічога не злавілі. Тут жа каля сажалкі сустрэлі майго стрыечнага брата Антона Янушкевіча, які абяцаў назаўтра прынесці нам лепшы паплавок, бо замест яго ў нас было вароніна пярэ, якое мы знайшлі на дарозе і прымацавалі да лескі. Антон абяцанне сваё выканаў, і з самага ранку ў нас быў новы паплавок. Каб аддзячыць брату, я падарыў яму сваю кнігу «Балада камянёў». За працай праляцеў і гэты дзень. Вечарам з Максімам схадзілі зноў на рыбу. Цяпер злавілі чатырох карасікаў, якіх выпусцілі, бо пашкадавалі іх аддаваць кату. На трэці дзень работы каля дому амаль не было. Пад абед, калі глядзелі тэлевізар, да нас зайшоў усхваляваны Антон: «Віця, я ўсю ноч чытаў твае вершы і прозу! Пайшлі на вуліцу, я табе раскажу для новай кнігі адну цікавую гісторыю!» Мы зайшлі ў сад, селі ў цянёк пад яблыняй. І Антон, закурыўшы цыгарэту, пачаў з пытання: «Ты ведаеш сям’ю Багінаў?»

— «Ведаю...» — «Дык слухай. Род Багін бярэ пачатак недзе ў Італіі. Іх далёкі продак у свой час быў там вядомым музыкантам, які сам пісаў музыку. І яго добра ведалі ў тагачаснай Еўропе, таму не дзіўна, што ён быў запрошаны ў Расійскую імперыю выкладаць музыку ў Санкт-Пецярбургу. Там ён абзавёўся сям’ёй, і калі ў 1939 годзе патрэбна было Расіі ў Заходняй Беларусі праводзіць русіфікацыю, адзін з яго нашчадкаў — Генадзь Багіна — быў прысланы ў нашы Пугачы. Зямлю пад хату яму далі самую горшую, каля лесу. Не ведаю, як ён тут у нас праводзіў русіфікацыю, але з цягам часу абжыўся. З’явіліся дзеці. У 1952 годзе нарадзіўся Яўген Генадзьевіч Багіна — адзін з прадаўжальнікаў роду па мужчынскай лініі таго Багіны, які быў прывезены з Італіі. Ты ж, Віця, Яўгена добра ведаеш — ён цябе вучыў у школе. Цудоўна іграў амаль на ўсіх

музычных інструментах. Шкада чалавека... Пяты год пайшоў, як ён бяследна прапаў... А было ж яму ўсяго пяцьдзесят... Але для мяне не гэта галоўнае, а тое, што я неяк з мужыкамі пайшоў на могількі капаць дол, каб пахаваць старога Багіну. А там ужо былі пахаваны Багіны, і нам сказалі, што трэба капаць так, каб потым усе магілы можна было аб'яднаць адным помнікам. Я звярнуў увагу на помнік сына Генадзя Багіны, які памёр у дзіцячым узросце. Каменны помнік даўно ўрос у зямлю, і калі мы яго дасталі, то мне ў вочы кінуўся польскамоўны надпіс, які паведамляў пра тое, які майстра зрабіў гэты помнік...» Антон, кінуўшы недакурак і закурыўшы новую цыгарэту, працягваў сваю гісторыю: «На помніку ўсё па-расейску, а тое, што ў зямлю закапана, па-польску. Гэта ж трэба, майстра рабіў помнік і, ставячы на ім сваё прозвішча, ведаў, што яго не будзе бачна з зямлі...» «Ну і што...» — неяк абыякава, але так, каб не пакрыўдзіць свайго сваяка сказаў я. «Ну ты сам падумай... Майстра, які рабіў помнік, відаць, усё ж спадзяваўся, што некалі нехта прачытае яго прозвішча... І прачытаць яго прозвішча выпала мне... Разумееш?..» — «Як яго прозвішча?..» — «А ўжо не памятаю... Нейкае наша, тутэйшае, беларускае...» — «Антон, ты мне раскажы, як прапаў Яўген Генадзьевіч...» — «Што тут раскажашь? Ну прапаў чалавек...» — «Як прапаў?..» — «Гэта было ў маі. Хавалі ў вёсцы маладога хлопца, студэнта. Ён, навыкідаўшыся на выхадныя гною з хлява, прыехаўшы ў Мінск у інтэрнат, не пайшоў на вучобу, а, сказаўшы сябрам, што яму дрэнна, застаўся ў пакоі. Калі хлопцы вярнуліся з заняткаў, іх сябар быў ужо мёртвы. Дарэчы, той хлопец быў сваяком Яўгена Генадзьевіча. У нас маладых прынята хаваць прыгожа. І вось настаўнікі прыдумалі, каб не трымаць у руках кветкі, якія будуць кідацца пад ногі тым, хто будзе несці труну, адправіць Яўгена дамоў, каб ён прынёс вялізную карзіну, у якой у яго дома насілі сечку каровам. Яўген пайшоў. Прайшла гадзіна, дзве, а яго няма і няма. Ужо і хлопца пахавалі, ужо і за памінальны стол селі, а Яўген не вяртаецца. Жонка яго за сталом нават пажартавала: «Ён у мяне такі сарамлівы, што нават на памінкі яго трэба за руку весці...» Назаўтра раніцай званю жонцы Яўгена і даведваюся, што яго і цяпер няма дома. Вырашылі шукаць. Паднялі ўсю школу, міліцыю з сабакамі... Прачасалі ўсе навакольныя лясы, ямы, студні... Усё агледзелі... Няма ні следу... Шукалі доўга... І не знайшлі... Шкада чалавека... Ён мне цяпер часта сніцца... Ідзе па дарозе і ўсміхаецца...» — «А што ты думаеш, Антон? Як ён і дзе мог прапасці?» — «Не ведаю...» «А можа, яго іншапланецяне ўкралі?..» — больш жартам, чым усур'ёз, запытаўся я. Антон усміхнуўся і адказаў: «А што ты

думаеш, можа...» Не ведаю, колькі я з Антонам яшчэ б гаварыў, калі б мяне не паклікала мама ў хату абедань. Сядзім абедань, і раптам завінеў тэлефон. Званіла з Татар цётка Шурка: «Ніна, вы там бульбоўнік косіце, а над вашай вёскай пазайчора лятаў вялізарны-вялізарны сіні шар. Вы відзілі?» — «Які шар? Нічога мы не відзілі! А ты сама яго відзіла?» — «Я не відзіла. Відзіла суседка, якая хадзіла да вас у Пугачы ў магазін». — «Усё яна выдумала. Шар над Пугачамі лётаў, але гэта было гадоў пяць назад, і быў ён не сіні, а чырвоны. Я сама відзіла, як ён садзіўся над лесам...» І я ўспомніў, што недзе гадоў дваццаць назад, мама расказвала, калі яна хадзіла перавязваць карову, то бачыла, як над вёскай высока ў небе доўга вісеў вялізарны, серабрыстага колеру прадмет, які час ад часу мяняў сваю форму, а потым нечакана знік, нібы растаяў у бясхмарным небе. У той дзень тое НЛА бачыла не толькі мая мама, а яшчэ некалькі аднавяскоўцаў. Мой брат Вова таксама гадоў дзесяць назад бачыў, калі выходзіў ноччу на вуліцу, як над лесам, што за Юстынавай гарой, доўга вісеў вялізарны чырвоны шар, які час ад часу мяняў сваё месца і пераліваўся ўсімі колерамі вясёлкі...

Вярнуўшыся дамоў, я расказаў жонцы і пра тое, як мы з бацькам касілі бульбоўнік, і як з Максімам лавілі рыбу, і як хадзілі ў грыбы, і не забыўся пра Яўгена Генадзьевіча Багіну, і пра сіні шар, які бачыла цётка з Татар... На маё пытанне: «А ці маглі інішпланецяне ўкрасці Яўгена Багіну?» Людміла нічога канкрэтнага не адказала, а толькі напрасіла болей не гаварыць пра гэта перад сном. І я, замоўкнуўшы, раптам уявіў тое, што сніцца Антону Янушкевічу: «Па пыльнай палявой дарозе, басанож, у белай кашулі і светлых штанах вяртаецца дамоў невядома адкуль Яўген Багіна і ўсміхаецца, нібыта ведае тое, што нікому і ніколі з нас не будзе вядома...»

Магчыма, Франц Фёдаравіч Багіна і бацька Яўгена Генадзь Багіна сваякі. Ва ўсякім разе, у капліцы пахаваны не просты чалавек. Трэба будзе некалі распытацца ў людзей пра Франца Багіну, які нарадзіўся ў 1871 годзе.

Пастаяўшы каля капліцы, мы зноў разышліся па могілках глядзець, хто дзе пахаваны. «Шніп Канстанцін Андрэвіч. 1942. 22.11—13.06.2003», «Шніп Галіна Аляксандраўна. 01.07.1948—18.03.2003», «Шніп Віктар Сяргеевіч. 31.12.1925—6.08.2003. Шніп Ірына Вікенцьеўна. 20.06.1928 — », «Шніп Алена Пятроўна. Жыла 53 гады. Памерла 22.11.1965 г.», «Шніп Іосіф Станіслававіч. Жыў 54

гады. Памёр 10.12.1944. Жонка Марыя Уладзіміраўна жыла 79. Памерла ў 2003 годзе»...

«Віця, ідзі сюды! Паглядзі, што мы з Максімам знайшлі!» — паклікала Людміла, і я няспешна падышоў да невысокага пафарбаванага ў зялёны колер крыжа, на якім на блакітнай жалезнай табліцы белаю фарбай напісана: «Шніп Віктар» і больш нічога. Ні даты нараджэння, ні смерці! Непадалёку помнікі: «Шніп Агаф'я Вікенцьеўна. Жыла 72 гады. Памерла 9.12.1963 г.» і «Шніп Іосіф Фёдаравіч. 1911—1984. Вольга Сямёнаўна. 1911— ». Магчыма, гэты Шніп Віктар — сын Вольгі Сямёнаўны, якой праз два гады будзе 100 гадоў...

Старажылаў не так і шмат на могілках. Адны з іх: «Грышэль Пётр Максімавіч. 1888—1993. Александрына Вікенцьеўна. 1901—1993», «Мякіннік Іван Вікенцьевіч. 1901—1995». А беларускамоўных помнікаў і наогул мы адшукалі толькі два: «Ярмалковіч Вольга Іосіфаўна. 1918—1995», «Мельгуй Люся Іванаўна. 14.10.1955—06.02.2007».

Ужо сыходзячы з могілак натрапілі на магілы нашых сваякоў: «Шніп Любоў Антонаўна. 30.09.1912—29.08.1992», «Шніп Мікалай Іванавіч. 25.10.1939—1988.28.12». Потым: «Іван Іванавіч Шніп. Жыў 47 гадоў. Памёр 13.05.1961. Крысціна Андрэеўна Шніп. Жыла 67. Памерла 10.03.1947», «Шніп Чэслаў Іванавіч. 1938—10.03.1951». Іван Іванавіч (звалі Янкам) — гэта майго дзёда Юзі родны брат. Любоў Антонаўна — жонка Івана Іванавіча. Мікалай Іванавіч і Чэслаў Іванавіч — іх дзеці. Крысціна Андрэеўна — маёй бабулі Параскі родная сястра...

Назад на электрычку ідзем не спяшаючыся — ужо крыху прытамліся. Нас часта абганяюць машыны — вяртаюцца з могілак наведвальнікі. Ніхто не спыняецца, каб падвезці. Ды і мы самі не хочам. Нам добра ісці і любаватца наваколлем. Праходзім праз Ушу. Спыняемся каля калонкі. П'ём ваду. Вада халодная і смачная, як бярозавы сок. Дзівімся з лецішчаў: «Адкуль у людзей столькі грошай, каб набудаваць такіх харомін?» Думаю, гэтым пытаннем задаюцца многія не толькі ў нашай мясцовасці. Толькі прыйшлі на станцыю, як пачулі аб'яву, што прыбліжаецца электрычка на Мінск. У вагонах людзей было нямнога. У горад прыехалі ў палове сёмай. Хацелі спачатку сысці на «Радыятарнай», але потым перадумалі. Тралейбусы

па-ранейшаму праз вакзал не хадзілі. На адным з прыпынкаў
прачыталі аб'яву, што транспарт не ходзіць з-за рамонту дарогі.
Словам, ніякі «Чарнобыльскі шлях» не вінаваты ў тым, што на вакзал і
з вакзала да плошчы Клары Цэткін нам давялося дабірацца пешшу...

2009

АДВЕЧНЫЯ БАЛАДЫ

БАЛАДА ПО ШУКАЎ СВАЙГО СВЕТУ

...І ён штовечар свой знаходзіў свет,
Нібы сабака чалавечы след
Сярод слядоў звярыных у траве.

Свой свет знаходзіў у старой царкве
Каля спакою пыльнага ікон,
Ля свечак, нібы залатых калон
У райскім садзе, дзе ніколі нам
Не быць, бо век не збудаваць свой Храм
Са слоў, якімі поўніцца прастор,
Кудой ляцім да адзінокіх зор.

А ён штовечар свой знаходзіў свет,
Нібыта рыфму малады паэт
Да слова неспазнанага «любоў»,
І па радках, як па прыступках, кроў
Цякла і размывала гэты свет,
Дзе, як сабака чалавечы след,
Штовечар ён адзін свой свет шукаў,
Пакуль на сцежцы ля царквы не ўпаў.

І зашумела па-над ім трава,
І знікла ў небе, як душа, царква...

БАЛАДА ПАЭТКІ

Далёка, нібыта ад сонца, ад маці-краіны
З Малітвай у сэрцы за родны і любы народ
Глядзела ў чужыя нябёсы яна, і ўспаміны,
Нібыта вуголле, нібы акрываўлены лёд,

Душу праціналі наскрозь і ў былое вярталі,
У голад, у холад, у дым непраглядны вайны,
Дзе словы, як кулі, і кулі, як словы, траплялі

І ў сэрцы людскія, і ў крылы жаданай вясны.

А неба было, як было па-над ціхаю Вільняй,
Глыбокім і сумным, як тыя азёры, з якіх
Глядзяць нашы продкі сівяя спакойна і пільна,
Хоць часам у нас і не бачаць нашчадкаў сваіх.

Ёй сонца з-за хмараў здалёку, як маці-краіна,
Душу асвятліла на міг, а хапіла — на век,
Каб дрэнныя думкі расталі, нібыта ільдзіны,
А сонца застыла ў вачах, нібы крыж на царкве.

...Гады праляцелі, як травы сухія згарэлі,
Але засталіся Малітва і родны абсяг,
З якімі да зорак ляцім і ляцім, як ляцелі,
І слёзы, як зоркі, як вершы, кіпяць у вачах...
17.09.2003

БАЛАДА АКТРЫСЫ

На сцэну актрыса выходзіць,
Бы сонца ўзыходзіць, каб мы
Не зніклі ў завях стагоддзяў
І выйшлі, нібыта з зімы,

З самоты, якая пануе
І нам не дае вольна жыць
У свеце, дзе нас яшчэ чуе
Наш Бог на крыжы, і ў душы,

І ў небе, якое над намі,
Як нашай любові сляза,
Дзе зоркі — паўстанцаў кастрамі,
Ля іх маладзік, як каса,

Што зброяй была касінера,
Які не вярнуўся дамоў.
З ягонай крыві — наша Вера,
Надзея, Спагада, Любоў

І Слова, якія мы чуем,
Якімі актрыса жыве,
Якімі нам душы лякуе,
Нібыта малітва ў царкве...

На сцэну актрыса выходзіць,
І трэшчына ў вечнасці лёдзе
З'яўляецца...
29.04.2007

БАЛАДА МАСТАЧКІ

Згараюць дні пражытыя і ночы...
Згараюць фарбы ў незямным агні...
І неба ў хмарах, як у дыме плошча,
Дзе пад асфальтам спрасаваны дні

Забытыя, няздзейсненныя мроі,
Дзе ўсё было, як росная трава,
Дзе ў вечным сне тутэйшыя героі
Прыгожыя, як белая царква,

Што чорнай стала, бо гараць дні й ночы,
Дзе мы былі і дзе не будзем мы,
Дзе час і дым цякуць крывава з плошчы
У неба, як праз пальцы, праз дамы,

І ў вечнасці губляюцца над намі,
І застаюцца ў попеле карцін,
Што чорнымі ўзлятае матылямі
Па-над агнём, што, як душа, адзін...
26.02.2008

БАЛАДА БАРДА

Гітара, як анёльскае крыло,
Дзе песні шчырае жыве святло
Заўжды з табой, нібы на Храме крыж,
Нібы прад бурай незямная ціш

На промнях, як на струнах залатых,
І кожны верш, нібы апошні ўздых,
І ўздых апошні, як з крывёю верш,
Дзе ты, як кроў славянская, жывеш
У кожным слове, што ідзе праз нас,
Нібы агонь праз адзіноты час,
Дзе мы з табой, як ля дарог крыжы,
Дзе ўсё часова, як сухмень, дажджы,
І толькі слова вечнае, як свет,
Дзе цэніцца, калі памрэ, паэт,
Пакінуўшы анёльскае крыло
Гітары, у якой жыве святло...
3.12.2006

БАЛАДНЫЯ МАНАЛОГІ АДЗІНОКАГА ПАЭТА

1

Сяброў няма, ды іх шукаць дарма,
Калі віна, нібы агню, няма
І гэты дзень, дзе ўжо няма сяброў,
Нібыта партманэ без ста рублёў,

Якія шчэ нядаўна ў нас былі,
Калі віно, шчаслівыя, пілі
І марылі, што разам да святла
Мы дойдзем, і дарога ў нас была

Адна, як пляшка, і на ўсіх адна
Айчына, як чаканая вясна,
Якая ёсць, як нашая зямля,
Якую нізашто не кіну я,

Бо тут сябры, як горкае віно,
Хоць горкае, ды ёсць у нас яно,
Як дзесьці прыхаванья рублі,
Якія ўсё ж мы ўсе не прапілі,

Бо мы сябры і гэта не віно,
А светлае ў глухой начы вакно,
Дзе ты не спіш і я не сплю даўно.

2

Я ўсё далей ад вас, мае сябры,
Як са святой спускаюся гары
Да шэрага балота, у якім
Стаіць будзённасць мёртвая, як дым,
З якога вы не ўбачыце мяне.

Я не шукаю радасці ў віне,
Бо там часцей знаходзяць смерць сваю.
І я ў сабе сябе не пазнаю,
Бо ўсё далей, мае сябры, ад вас.

І нехта кажа: «Вінаваты час,
Што раздзяліў так неразумных нас...»
А час не вінаваты, ён — не мы.
Маўчаць мы можам, ён жа не нямы.

І я далей, далей ад вас, сябры,
Як са святой спускаюся гары,
З якой вам бачыць шлях мой непрыстойна...
Я захацеў сысці, іду спакойна...

3

...Не шкадуйце мяне, бо заплачу адразу
І за словы нічога вам не заплачу.
Пра мяне вы забудзьце, нібы пра заразу,
Пра якую і я нават чуць не хачу,
Як не чуе глухі, як не бачыць сляпы.

Ля дарогі стаяць не бярозы — слупы,
І мне цяжка ісці па нябачным лісці
Беларускіх бяроз, больш якім не расці
Ля дарогі — дарогі таксама няма,
А сцяга, што сябе захавала сама...

Не шкадуйце мяне, а сябе пашкадуйце
Ды з любові будуйце наш велічны Храм
І ў падмурак яго нашы сны замуруйце,
Каб той Храм стаў Айчынаю нам!
2003—2005

БАЛАДА ВАЛАЦУГІ

...А ён тады быў проста валацугам
І ён з усімі за табою цугам
Не мог хадзіць — не меў ён ні граша.
Але была, была ў яго душа,
Дзе ўсё, што ты казалася, не знікала,
Яму душу, як свечка, асвятляла,
І да цябе ішоў ён, як да Храма,
Куды яго калісь вадзіла мама
Да споведзі, каб ён святлеў душой.
Ды, як зямля прад небам, прад табой
Заўсёды ён стаяў, і быў маўклівы,
І на цябе глядзеў, і быў шчаслівы,
Бо мог ён валацугам заставацца,
Які хацеў таксама цалавацца
І марыў пра ўзаемнае каханне...

Прайшлі гады, як вожыкі ў тумане,
І дзе той валацуга — ты не знаеш,
Але прагнешся ноччу — уздыхаеш,
Ды не па ім, а па яго маўчанні,
Анёлскім, нібы вершы аб каханні...
8.02.2004

БАЛАДА ДЗЯДЗЬКІ ПАЎЛА

...І раптам абарвалася жыццё,
Як нітка, на якой вісела сонца.
І снег з нябёс, як белае лісцё,
Зляцеў пад ногі нам на шлях бясконцы,

Якім цяпер нам без цябе ісці
У Храм высокі, дзе збяромся з Богам.
Ісці па травах, камянях, лісці,
За шлях цяжкі не кленучы нікога.

Ніхто не скажа, што не так ты жыў
Пад белым небам, што як снег пад намі,
Дзе продкаў не ўтравелья крыжы

Не затравеюць з нашымі крыжамі,

Бо ёсць каму і будзе, знаеш ты,
І плакаць, і смяяцца прад вятрамі.
І ветрам пралятуць праз нас гады,
Але мы ўкленчым толькі прад крыжамі...

БАЛАДА ПЕРАМОГІ НАД САМОТАЙ

...А мы пераможам, бо мы не адны,
І гэта зямля — гэта наша зямля,
Якая даўно ўжо чакае вясны,
Нібыта чакае марак карабля
На востраве тым, які ў моры сівым,
Нібы скамянелы над вогнішчам дым.

А мы пераможам, бо з намі наш Бог,
Які не адрокся і сёння ад нас,
Калі адракаюцца ў нас ад дарог,
Якімі ішлі праз снягі і праз час
Героі забытай, як вечнасць, зямлі,
Дзе хаты бы ўрослыя ў ціш караблі.

А мы пераможам, бо хочацца нам
Людзмі называцца, хоць мала хацець,
Хацець, як на святы заходзіцца ў Храм
І там не маліцца, а толькі глядзець
На свечкі, якія не ты запаліў,
Але іх агонь, як жыццё, палюбіў.

А мы пераможам... Ды толькі — калі?
«Калі нас не будзе на гэтай зямлі!»—
Гаворыш мне ты, і мы бачым праз дым
Наш час, быццам човен у моры сівым...

БАЛАДА ВЯРТАННЯ

Я сягоння ў дзяцінства вярнуцца жадаю,
Не таму, што там добра, малому, было,

А таму, што па сцежках бацькоўскага краю
З хаты ў хату цякло Беларусі святло,
Ад якога святлелі самотныя хаты
І хацелася быць, і хацелася жыць,
І спявалі ля рэчкі пра Яся дзяўчаты,
І пускалі вянкi, і хацелася плыць
За вянкамі ў нязведаны свет за лясамі,
Не таму, што там добра, напэўна, было,
А таму, што дабрэйшымі мы былі самі
І па сцежках цякло Беларусі святло,
Ад якога святлелі самотныя хаты...
І мне хочацца быць, і мне хочацца жыць,
Бо яшчэ хоць цішэй, ды спяваюць дзяўчаты
І ў нябёсах высокіх белы бусел ляціць.
Але ўсё ж у дзяцінства вярнуцца жадаю,
Не таму, каб там жыць, а каб дзеду сказаць,
Што няма ўжо даўно таго сумнага краю,
За які ён хадзіў два разы ваяваць...

БАЛАДА ХАТЫ

Быццам бы агонь зялёны, крапіва
На двары буяе ля прырэчнай хаты,
Дзе гладыш на плоце, быццам бы сава
У зялёным дыме свеціцца зірката.

Іржавее на гнілых дзвярах замок,
А на шэрых шыбах дрэмле павуцінне.
Я іду, і мой цікаюць кожны крок
Птушкі, як анёлкі, у лясной маліне.

А было... Да гэтай хаты хлапчуком
Падысці баяўся, паглядаў праз рэчку,
Як бяроза поіць веснавым святлом
Воблака, нібы крылатую авечку.

А было... Нічога ўжо не будзе тут,
І, як човен, адплыве па рэчцы хата
У нязнаны свет, і толькі родны кут
Застанецца тут, дзе я, нібы пракляты

Буду рваць ля хат забытых крапіву
І вяртацца ў думках у даўно былое,
Дзе гладыш падобны ў змроку на саву
І месце на дрэвах маладое...
12.02.2002

БАЛАДА ДАЖДЖЛІВАГА ЛЕТА

Зноў лета — як восень. Дажджліва,
І шчасця, як сонца, няма.
Ды кожны быць хоча шчаслівым,
Іначай жыццё — як зіма,

Дзе ты, як трава, прападаеш,
Не верачы, што праміне
Нудота, што сэрца сціскае,
Святло адірдзе ў віне,

Бо лета — як восень. Дажджліва.
Ізноў ты здуешся на свет,
Дзе столькі заўсёды шчаслівых
І столькі прыгожых кабет,

Якія, праходзячы міма,
Не бачаць ніколі цябе
І, пэўна, не бачаць Радзіму,
Якая сягоння ў журбе,

Бо лета — як восень. Дажджліва,
І сонца, як шчасця, няма.
Ды спеюць усё-такі словы,
І сум — гэта ўсё ж не турма...
25.06.2003

БАЛАДА АПОШНЯГА ДАЖДЖУ

Лістапад адбушаваў даўно.
Неба — як разбітае вакно,
Праз якое з вечнасці начной

Л'ецца дождж, каб нам было з табой

Адзінока, бы ў краі чужым,
Страшна, нібы ў свеце незямным,
Дзе святла, нібы жыцця, няма,
Дзе наўколле нібы Калыма,

Нам з якой нікуды не ўцячы.
Дождж ідзе, нібы звіняць ключы
За дзвярыма, за якімі шыр,
Дзе даўно заціхлы ліставір,

У якім згубіліся сады,
І, здаецца, — гэта назаўжды
Неба, як разбітае вакно,
У якім анёлаў не відно...
28.11.2003

БАЛАДА ВАЎКА

Галодны воўк сядзеў у гушчары.
Такім галодным ён не быў ніколі!
Каб выжыць, да людзей ідуць звяры
І гінуць ад слаўтай сытай долі.
Ён злосна грыз хваёвае галлё,
Аж ад рудой смалы трашчэлі зубы.
О, як ён грыз яшчэ вясной цялё!
З ваўчыцаю дзяліўся, быў ёй любы.
А сталі галадаць — бывай любоў.
І плакаў воўк і выў у прорву неба.
Галодны, зразумеў — няма сяброў
І не было. Сяброўкай стане глеба,
Што прыме косці да сябе навек.
Ён смерць шукаў, ды смерці не знаходзіў.
Прасіў: «Забі мяне ты, чалавек!
Ты ж помніш, колькі я табе нашкодзіў!»
А чалавек маўчаў і уцякаў,
Не маючы ў руках надзейнай зброі.
І Бог глядзеў з нябёсаў на ваўка,
Нібы на блудны цень. Начной парою

Вяртаўся воўк галодны у гушчар,
А ў травах гойсалі рудыя мышы.
І воўк адчуў, што ён не гаспадар
У сонным гушчары, у чорнай цішы,
Што ўжо яму не вырвацца з нягод,
Крыві гарачай больш не піць ніколі...
І воўк пракляў сябе і воўчы род
І, звар'яцеўшы, бег па чорным полі.
28-29.08.1990

БАЛАДА ПРА СУХІ ЛЕС

Толькі цені блукаюць па ссохлым знявечаным лесе,
Толькі выюць самотна ваўкі ля іржавых крыніц,
І не чутна птушыных вясновых і радасных песень.
Лес чакае агню, і яму ўжо нішто не баліць.

Лес памёр. І лятаюць над ім ашалела вароны
І крычаць, што на свеце няма і не будзе дабра.
У царыцы Вужакі злыднюгі укралі карону
І ў карчомцы штодзённа гуляюць цяпер у цара.

А карчомка стаіць каля мёртвага чорнага лесу,
Ды злыднюгі не бачаць, не чуюць ніякай бяды.
Па сталах да цара-балвана цалавацца ўсе лезуць,
І на бочцы з-пад піва сядзіць цар-балван, як святы.

І ніхто не бядуе, што лесу няма і ці будзе
Больш каму пасадзіць, бо пусцеюць у вёсках дамы.
Божай кары чакаюць, як свята, набожныя людзі,
А бязверцы ідуць, як да Храма свайго, да карчмы.

Лес памёр. Неўзабаве за ім перасожнуць крыніцы
І царыца Вужака ўцячэ ад бядоты ліхой.
Спее ў хмары чарноткай над лесам сухім бліскавіца,
І ў Айчыне няма чалавека з живою вадой.
10.01.1991

БАЛАДА КАНЦА ХХ СТАГОДДЗЯ

Часта Караткевіча чытаю,
Нібы ў Беларусь сябе вяртаю
З Беларусі, у якой няма
Беларусі, ёсць адна зіма,
Белая, як твары ваяроў,
Што ўжо больш не вернуцца дамоў,
Бо яны ўжо дома, як і ты,
Сумны, як пражытыя гады,
У якіх і Беларусь была
Сумная, як хата без цяпла,
Белая, як рукі маладзіц,
Чыстая, нібы вада крыніц,
Што яшчэ бруіцца і цячэ,
Як сляза ў матулі па шчацэ,
Светлая, як Беларусь, якая
І мяне дамоў заўжды чакае,
Без якой мяне нідзе няма,
А ёсць гэта, як нябыт, зіма,
Дзе мы Караткевіча чытаем,
Каб тут быць, як Караткевіч быў,
Каб тут жыць, як Караткевіч жыў...
26.11.2005

ПАЭТ, У ЯКОГА ЁСЕ ДОМА

«...Ты паглядзі ў вакно! На вуліцы вясна! Пара кахання! А ці можаш ты зрабіць так, каб я закахайся яшчэ раз у маладую і прыгожую?!» — смела і ўпэўнена па тэлефоне запытайся ў мяне паэт Ш. І я адразу ўспомніў, што ён даўно не малады і ў яго ўжо ёсць жонка. Ёсць дзеці. Не буду расказваць, якія яны ў яго, але яны ў яго ёсць. «Ну дык вазьмі і закахайся, калі ёсць у каго! Што табе перашкадае?» — не адмаўляю паэту Ш. у яго жаданні, але чытаю яму свой верш:

*Я думаў, што я вас кахаю,
Я думаў, што я вас люблю...
Ды не! Я Жанчыну шукаю,
Нібы ў акіяне зямлю*

Шукае стары карабель,
Які ўжо не помніць даўно
Вясёлых субот і нядзель,
Адно што, як шчасце — віно,
Якое ўсім шэпча: «Кахаеш...»,
З якім паўтараеш: «Люблю...»
Не знойдзеш, калі не шукаеш.
Калі ж не знайшоў — не згублю...
І вершы я зноўку рыфмую,
І ў вершах, як на караблі,
Да вас я праз вечнасць вяслую,
Імкнуся, нібы да зямлі...

Даслухайшы мяне, паэт Ш. абурыўся: «Што ты гэтым хочаш сказаць? Няўжо тое, што мне хутка пяцьдзесят і мне даўно пара падумаць пра душу?..»

Падабаецца каму ці не падабаецца, а я вось так пачынаю чарговы твор пра каханне. Пачынаю і спыняюся, бо ведаю, што ўжо ёсць чытачы, якія, разгарнуўшы маю новую кнігу і трапіўшы на Паэта, у якога ўсе дома, адразу скажуць: **«Колькі ўжо можна пісаць пра каханне! Хопіць нам твайго «Першага папяровага снегу», «Лістоў і залатога лісця», а таксама «Вечаровага дажджу і слёз!» Хопіць!!!»** І бачыцца мне, як некаторыя мае чытачы, кідаюць на падлогу кнігу і топчунь яе бруднымі чаравікамі. Чаравікі ў маіх чытачоў паношаныя, бо яны шмат ходзяць то туды, то сюды і няма ім часу купіць новы абутак ці хаця б паваксаваць гэты... Але... Але я пішу далей пра каханне:

І, крыху намаўчаўшы, нібыта падумаўшы пра душу, паэт Ш. працягнуў гаварыць: «Так, я ўжо быў, дзякуючы тваёй фантазіі, неаднаразова закаханы. Аднак усё ўжо ў мінулым, амаль так, як ты напісаў:

Сустрэцца на міг і расстацца навек—
Няўжо гэта дадзена Богам было?
Стаю прад іконай у белай царкве,
І ў сэрца маё ад малітвы святло
Цячэ і самоту маю размывае,
Мяне ж у былое да сонца вяртае,
Дзе я не чужынец і ты не чужая.

На вуліцу выйду, як з неба, з царквы
І ў снезе лятучым згублюся, як снег,
Які даляцеў да збялелай травы,
Дзе вецер нядаўна прад мною прабег
І знік у завулку, дзе сонны ліхтар
Міргае, бо ён аніяк не працнеца,
І снег, што ляціць, ляціць на тратуар,
Як белы агонь, залятае мне ў сэрца
І ў сэрцы маім адзінока жыве
Пытаннем, якое і ноч, і святло:
«Сустрэцца на міг і расстацца навек—
Няўжо гэта дадзена Богам было?»

«Няўжо гэта дадзена Богам было?» — паўтарыў паэт Ш.

І я задумаўся: «Вельмі ўжо часта слова «Бог» прысутнічае ў маіх вершах. І гэта, кажуць крытыкі, вельмі дрэнна... І я разумею іх, але ж...»

Зноў уяўляю чытачоў, якія раптам падумаўшы: «А можа, не ўсё там пра каханне?», яшчэ раз бяруць толькі што патаптаную, але дарэшты не растаптаную кнігу ў рукі і, натрапіўшы на радкі:

Я ў словах тваіх заблуджуся
І знікну на тысячы год
І толькі вясною вярнуся,
Калі распачне крыгаход
Вясна, што сягоння нам сніцца.

Навокал снягі і снягі,
Дзе скача і плача сініца,
Дзе змерзлі ў ракі берагі,
З якіх мы не бачым з табой
Таго, што ўжо стала журбою,
Хоць радасцю стаць нам магло.

Я ў словах тваіх заблуджуся,
Бо ў іх не жыве больш святло.
Начы, як віна, я нап'юся...

У словах святло ўсё ж было,
Як неба, якое над намі,

Як снег, які ў нас пад нагамі...

злосна кідаюць яе аб сцяну. Кніга, глуха ўдарыўшыся, падае на падлогу. Адзін чытач падбягае і футбольць яе ў расчыненыя дзверы кухні, нібы ў футбольныя вароты. «Гол!!!» — у думках крычу я, але не ўслых, бо гэта кніга мая і мне яе шкада. З кухні чуецца, як падае і разбіваецца посуд... Другі чытач падбягае да кнігі... І ўжо разбіта шыба ў вакне... Трэці чытач... Чацвёрты... Пяты... «А ці не замнога ў мяне чытачоў?» — перапыняю на хвілю сваю фантазію. І ўсё ж вырашаю, што чытачоў у мяне шмат і многія злыя, бо я пішу ізноў пра няшчаснае каханне.

*...У кожным слове вечнасці дыханне,
У кожным сказе вечнасці святло
І ноч, якая раптам белай стане,
Калі з'яднаць, што будзе і было
У свечак малітоўнае гарэнне
Пад небам, у якім жыве наш Бог...*

*Маланкі ў небе — вечнасці карэнне,
Святлістае галлё зямных дарог,
Што засталіся ў памяці нябёснай
Ад тых часоў, калі ствараўся свет,
І ты ішла няспешна сцежкай роснай,
І поўніўся жыццём твой кожны след,
Бо ў кожным руху — вечнасці дыханне,
А ў кожным кроку — вечнасці хада,
І, як патоп, было і ёсць каханне,
І весні дзень найкол, нібы вада...—*

узнёсла чытае паэт Ш., а Насця слухае і ўсміхаецца. Усмешка яе прыгожая, як ружа, у якой жыве вясновая рانیца, калі яны сустрэліся. Тады было сонечна, а цяпер за вокнамі Насцінай машыны лістападаўскі маркотны дождж...

«Здаецца, напісаў паэтычна...» **«Паэтычна... Але адкуль гэта ў цябе раптам з'явілася Насця з машынай?»** — чую голас Крытыка. «Адкуль? Проста я выканаў просьбу паэта Ш., і гэта адбылося на тых старонках, якія мае чытачы расфутболілі. І далей у творы будзе толькі тое, што магло застацца на цэлых старонках, а іх засталася не вельмі шмат...» — **«Ну добра. Пагодзімся, што так можа быць. Але ж дзе**

навізна? Ты ўжо прыкладна так пісаў раней!..» — «А ці трэба, каб новым было: поле бацькава, матчына слова і буслова над хатай жытло?» — цытую ў сваё апраўданне радкі Паэта. **«Але пры чым тут каханне?»** — «Калі б не было кахання — не было б жыцця на зямлі!..» — **«Развагі банальныя, як бананы ў Афрыцы...»**

...Прачытайшы яшчэ некалькі вершаў пра каханне, паэт Ш. нясмела прапанаваў дзяўчыне: «Давайце сходзім у кафэ». «Давайце» — з радасцю згадзілася Насця, бо і ёй ужо, як і паэту Ш., надакучыла сядзець у машыне. Ідучы да кафэ, паэт Ш. думаў, як бы гэта ўзяць Насцю пад руку, але, не зрабіўшы гэтага адразу, цяпер ужо не асмельваўся нават загаварыць. І яны моўчкі і воддаль адно ад аднаго(час ад часу паміж імі праходзілі людзі) ішлі па вячэрнім праспекце, нібыта шляхі незнаёмых мужчыны і дзяўчыны раптам на нейкі момант сталі паралельнымі.

У кафэ наведвальнікаў было мала. Насця выбрала столік каля окна. Сядаючы, паклала сумачку побач з сабой на крэсла. Паэту Ш. заставалася сесці насупраць Насці, але ён пераклаў сумачку на другое крэсла і сеў спінай да вуліцы, каб ніхто са знаёмых выпадкова не ўбачыў яго з дзяўчынай. «Што будзем заказваць?» — парушыў маўчанне паэт Ш. і падаў меню дзяўчыне. Яна таропка пагартала яго і запыталася: «А што вы будзеце?» «А тое, што і вы», — адказаў паэт Ш. і паклікаў афіцыянта. Насця заказала сабе двайную каву і пірожнае. «І мне тое ж самае» — сказаў паэт Ш. і пачаў распытваць дзяўчыну, дзе яна працуе. «Я пра сваю працу не люблю гаварыць. Мне яна і так абрыдла... А вы, відаць, не думалі, што мы сёння сустрэнемся?» — «Не думаў». — «А я магла і не прыехаць, бо мая малодшая сястра, даведаўшыся, што я іду на спатканне, схавала ўвесь мой абутак» — «Цікава...» «Раскажыце пра сябе» — папрасіла Насця і паглядзела ў вочы паэту Ш., які адразу ж апусціў галаву. «Ну што мне пра сябе раскажыце... Пішу вершы, друкуюся, выступаю...» — паэт Ш. раскажыў пра сябе і ўсё паглядаў на дзверы, бо яму здавалася, што пра яго спатканне ўжо ведае жонка і яна хутка з'явіцца ў кафэ і будзе... А што будзе, паэт Ш. уяўляў вельмі добра. І таму праз паўгадзіны прапанаваў Насці вярнуцца ў машыну. Зноў яны ішлі па людным праспекце, нібыта незнаёмыя. А сеўшы ў машыну, паэт Ш. запытаўся: «А што вы будзеце рабіць на Новы год?» — «На гэты Новы год працую ў начную змену». — «Шкада. А то, можа, мы б сустрэліся...» — «Нічога не атрымаецца». — «Вам, відаць, ужо трэба дахаты?» — «Так, пара, бо мне заўтра ў першую змену. А дзе вы жывяце? Я вас падвязу». Прыехаўшы да тралейбуснага прыпынку

«Станцыя дыягностыкі», на якім, вяртаючыся з працы, зайсёды выходзіў паэт Ш., яны яшчэ крыху пагаварылі. «А як вы будзеце сустракаць Новы год?» — запытаўся паэт Ш. «Я ж вам сказала, што я працую. Першага буду з сястрой. Я ёй хачу купіць камп'ютэр». — «Дарагі?» — «Не. Баксаў за трыста». Пачуўшы гэта, паэт Ш. дастаў з партманета пяцьдзесят тысяч рублёў (больш не было) і працягнуў Насці: «Вазьміце, калі ласка». «Навошта?!» — усклікнула дзяўчына і рэзка адпіннула руку з грашыма. «Вазьміце! Я хачу, каб у падарунку была і мая сціплая доля, — яшчэ раз шчыра прапанаваў Насці паэт Ш. узяць грошы, але, на міг сустрэўшыся позіркам з дзяўчынай, скамячыў пяцьдзесятку і схваў у кішэню курткі. «Прабачце! Прабачце! Я не хачеў вас пакрыўдзіць. Прабачце...» — паэту Ш. ад свайго ўчынку стала няёмка, і ён на развітанне запытаўся: «А мы яшчэ сустрэнемся?» — «Не ведаю» — адказала Насця і, закрывшы дзверцы за паэтам Ш., паехала да сябе ў Малінаўку.

Пасля сустрэчы з Насцяй паэт Ш. доўгі час хадзіў сам не свой. Яму ўсё роўна было, што на працы хапае праблем, якія трэба менавіта яму тэрмінова вырашаць. Яго ўжо болей дома не злавалі ні нямыты посуд на кухні, ні непрыбраныя ложка, ні засмечаная падлога, ні пыльныя кніжныя шафы, ні сама жонка, якая, прыходзячы з працы, адразу ж пачынала скардзіцца, што ёй цяжка працаваць і так шмат, як яна, ніхто і нідзе не працуе. Яго нішто не хвалявала, акрамя Насці, пра якую ён думаў штохвілінна і для якой пісаў вершы...

За два тыдні да Новага года паэт Ш. паслаў эсэмэску Насці з прапановай сустрэцца. Адказ прыйшоў праз паўгадзіны: «Я пра вас памятаю. У мяне многа перамен і мала часу, але мы яшчэ абавязкова сустрэнемся! Абцягаю!!!» — «Што за перамены? Сакрэт?» — «Не сакрэт, але раскажу іншым разам — многа трэба пісаць!» — «Вы выйшлі замуж?» — «Не! Я памянцала працу!» — «Дзе цяпер вас шукаць?» На гэтае пытанне Насця не адказала. І паэт Ш. ...

«І што паэт Ш.?» — пытаецца Крытык. «Піша далей вершы і эсэмэскі, як хлапчук». — **«А чаму не займаецца сексам?»** — «Някага сексу! Мой герой — чалавек прыстойны!» — **«А эсэмэскі амаль незнаёмай дзяўчыне прыстойна пісаць?»** — «Не вельмі, але...» — **«Ну дык і прапанаваў бы дзяўчыне...»** — «А што падумаюць чытачы?» — **«Якія чытачы! Няўжо трэба думаць пра чытачоў, калі секс у закаханых непазбежны, як сусветная рэвалюцыя...»** — «Нешта тут не пра тое мы, шаноўны Крытык, разважаем. Лепей буду пісаць твор».

Тваё імя шчэ цепліцца ў душы,
Нібы вуголле залатое — ў прыску,
Па-над якім збіраюцца дажджы,
І хмары ўжо, як адзінота, блізка.

Я верыць не хачу, што прыйдзе дзень
І пра цябе забуду назаўсёды.
І ты ўва мне, як сонечны прамень
Знікае ў час асенняй непагоды,
Спакойна знікнеш, нібы й не было
Цябе пад небам, дзе сягоння хмары,
Па-за якімі шчэ жыве святло,
Нібы ўва мне няздзейсненыя мары...—

напісаў паэт Ш. І, пачуўшы, што з балкона, дакурыўшы цыгарэту, у пакой зайшла жонка, скамячыў паперу з вершам і выкінуў у сметніцу пад пісьмовым сталом. Жонка падышла бліжэй, запыталася: «Калі ты ўжо ачысціш балкон ад смецця?» — «Ад якога смецця?» — «Ад старых часопісаў?» — «А гэта не смецце! Там мае публікацыі!» — «Каму яны патрэбны, твае публікацыі?! Месца толькі займаюць! У людзей на балконе можна загараць, а ў нас чорт ногі зломіць!» — «Не дуры ты мне галавы сваімі людзьмі!» — «А ты мне сваёй пісанінай, за якую не плацяць! Каму яна патрэбна?!» — «Каму?! Народу!» — «Якому народу? Які гарэлку н'е?!» — «З табой немагчыма жыць! Табе ўсё грошы давай і давай! Я хутка сыду ад цябе!»

— «Ну і сыходзь! Я з дзецьмі не прападу! Яны ўжо вялікія!» — «Ах, так!» Паэт Ш. усхапіўся з-за стала і, на хадзі апранаючыся, выбег на вуліцу. Ужо было цёмна і даволі холадна. «Паеду на вакзал!» — вырашыў паэт Ш. і хуткімі крокамі пайшоў на тралейбусны прыпынак. Ісці было далекавата, і таму паэту Ш. хапіла часу, каб задумацца: «А што я на вакзал будз рабіць? Можна, лепей нап'юся? Толькі дзе і з кім?» На апошняе пытанне хутка знайшоўся адказ, бо з бара, які быў на суседняй вуліцы, па дзвярцажыку патэлефанаваў прэзаіт Л. і прапанаваў паэту Ш. падтрымаць сваёй прысутнасцю ягоную вясёлую кампанію. А кампанія сапраўды была вясёлай: за сталікам з прэзаітам Л. сядзелі тры прывабныя дзяўчыны гадоў па дваццаць пяць, якія пілі піва, курылі і з усяго, пра што ім раскажыў прэзаіт Л., смяяліся. Паэт Ш. купіў усім па куфлі піва і сеў за столік. «Дзяўчаткі, знаёмцеся! Гэта класік нашай беларускай літаратуры паэт Ш.» — гучна, нібыта са сцэны Дома літаратара, сказаў прэзаіт Л. і тут жа прапанаваў выпіць за знаёмства. Дзяўчаты засмяяліся і

дружна падтрымалі тост. «Вы сапраўды класік?» — пацікавілася бландзінка, што бліжэй за ўсіх сядзела каля паэта Ш. «Магчыма...— без настрою адказаў паэт Ш. і запытаўся: — А як вас завуць?» — «Насця». «Няўжо?» — ажывіўся паэт Ш., успомніўшы сваю каханую Насцю. «А што, вам не падабаецца маё імя?» — «Наадварот! Вельмі падабаецца!» — «А што вы пішаце?» — «Вершы». — «А цяпер для нас пачытаць можаце?» — «Магу. Слухайце». І паэт Ш. пачаў чытаць вершы незнаёмы, уяўляючы перад сабой сваю Насцю:

Ты была, і цябе не было,
Як у свечцы патухлай святло,
Што з малітвай да Бога сплыло,
Яшчэ ёсць, і яго ўжо няма.

І, як дым, маладая зіма
За траву зачэпілася ўночы
І ў мае правалілася вочы,
Што нібыта палонкі, з якіх
Я душою гляджу кожны міг
На святло, што ад Бога плыве,
Каб спыніцца ў касцёле ў царкве
На той міг, калі свечкі гараць,
На той век, калі нам сумаваць
На зямлі, дзе мы ёсць і няма.

Адзінота, нібыта зіма,
А зіма, як мая адзінота.
І пад небам, нібыта пад лёдам,
Без цябе, быццам бы без цягла,
Я жыву ў акіяне святла,
Што снягамі ляжыць на зямлі,
Дзе мы ёсць, дзе нам быць, дзе былі...

« Ды канчай ты нам тлуміць галаву! — перабіў прэзаік А. і, бліжэй падсеўшы да паэта Ш., прашаптаў на вуха: «Дай мне пяцьдзесят тысяч» — «На што табе пяцьдзесят?» — «Дай мне пяцьдзесят.» — «Не дам». — «Дай. Я хачу заваліць бабу». — «Адчэпіся. У мяне няма такіх грошай. Я з дому сышоў». — «Не будзь жмотам. Дай пяцьдзесят» — «Ну добра. Дам, толькі давай яшчэ пасядзім». Прэзаік згадзіўся і, адварнуўшыся да паэта Ш. спінай, пачаў нешта нашэптваць дзяўчыне, якая сядзела каля яго. «А вы любіце паэзію?» —

звярнуўся паэт Ш. да дзяўчыны, якая моўчкі курыла і час ад часу няспешна прыгублівала піва. «Не люблю! Я наогул не разумею, для чаго пішуцца вершы» — «Няўжо?» — «Мне яшчэ ў школе абрыдлі вершы, якія патрэбна было завучаць на памяць!» — «Я пытаюся не пра школьную праграму, а пра паэзію Багдановіча, Блока, Ясеніна, Караткевіча». — «Ну гэта класікі! А колькі ў нас такіх класікаў? Раздва-тры, і ўсё!» — «Болей». — «Сто, разам з вамі?» «Валя, канчай спрачацца! Нам пара дахаты!» — устаўшы з-за стала, перабіла размову Насця і пачала збірацца. Паэт Ш., кінуўшы вокам на праяіка Л. і на яго новую знаёмую, нічога не сказаўшы на развітанне, няспешна следам за дзяўчатамі выйшаў з бара. «Ну куды мы цяпер пойдзем?» — весела запытаўся паэт Ш. «Мы не ведаем, куды вы пойдзеце, а мы — дамоў!» — з ноткай пагарды ў голасе адказала Насця і, узяўшы пад руку сяброўку, пайшла да аўтобуснага прыпынку. Паэт Ш., прашаптаўшы: «Бывайце», паплёўся дахаты. Ён забыўся, што зусім нядаўна, калі вылецеў з кватэры, як корак з бутэлькі шампанскага, думаў начаваць на вакзале...

Назаўтра, яшчэ толькі пачынала віднець, паэту Ш. патэлефанаваў праяік Л.: «Чаму ты мяне кінуў?» — «Я цябе не кінуў, а пакінуў, каб не перашкаджаць». — «Ну ты маладзец! Сабе загроб дзяўчат, а мяне пакінуў з пераапрунутым у дзяўчыну хлопцам!» — сказаў праяік Л. і паклаў трубку.

Цэлы дзень паэт Ш. прасядзеў у сваім пакоі. Жонка і дзеці не турбавалі, нібыта ім было ўсё роўна, што ён вярнуўся дахаты. А вечарам паэт Ш. прапанаваў Насці схадзіць у кіно. На эсэмэску дзяўчына тут жа адказала: «У мяне вельмі шмат працы!»

«Ізноў старая гісторыя! Шмат працы... Галава баліць... Дрэннае надвор'е... Не, каб адразу сказала: «Ідзі ты, стары дурань, сабаку ў...» Праўда, гэта ж непрыстойна! Хаця...» — **«Крытыкі баішся...»** — шэпча на вуха Крытык. «Нічога я не баюся!» — **«Жочаш, каб твае творы дзеці ў школе чыталі...»** — «А чаму б і не так?!» — **«Не спадзявайся... Без цябе ў нас хапае класікаў... Да ўсяго ты не праяік...»** — «А я і не прэтэндую! Я пішу так, як мне падабаецца!»

Прачытаўшы эсэмэску ад Насці, паэт Ш. засмуціўся. Замкнуўся ў сваім пакоі і да поўначы рыфмаваў:

Спрабую забыцца пра Вас,
Нібыта вярнуцца ў той час,
Калі Вас не ведаў і жыў

У свеце, дзе вечна дажджы,
Калі ты адзін, нібы крык
Уночы, дзе кожны прывык
Да ночы, да шэрых дажджоў,
Дзе я Вас успомніў ізноў,
Нібыта святло запаліў
Я там, дзе мы разам былі
І дзе ўжо не будзе больш нас,
Бо нам не вярнуцца ў той час,
Калі Вас не ведаў і Вы
Спакойна ішлі да царквы,
А потым — спакойна дамоў
Праз вечар, праз шэпат дажджоў,
Каб раптам сустрэцца са мной
І ў цемры, нібы за сцяной
Чароўнага замка, схаванца...

* * *

Жыву, не знаючы, дзе сёння ты
Ідзеш праз час, нібыта праз раку,
Дзе ўчора мною спалены масты
Былі між намі... Попел у руку
Бяру, а ён халодны, нібы снег,
І слёзы ў ім яшчэ твае і смех
Я адчуваю. Заўтра ж ці змагу
Адчуць і адшукаць цябе адну,
Якую не бярог, не зберагу,
Бо ўжо ніколі не вярнуць вясну,
Дзе мы сустрэліся, як дзве ракі,
Сустрэліся, але не на вякі,
На дзень адзін вялікі, як наш свет,
Дзе зоркі ў небе, як рассыпаны букет,
Які табе я ўчора не данёс...

«А ці не паўтараю я сам сябе? І няўжо ў мяне няма нармальных герояў для твора, якія б не пісалі вершаў? Ці я не ўмею пісаць прозу без вершаў?» **«Ты нічога не ўмееш!!!»** — мне ў вушы крычаць крытыкі. І я на нейкі момант глухну і правальваюся ў мінулае, калі хадзіў у школу ў восьмы клас...

...Да маёй парты падыходзіць маладзенькая настаўніца і просіць паказаць, як я рашыў задачу. А я не паказваю. Анастасія Пятроўна злуецца і ўжо не просіць, а патрабуе спытак. Я не даю. І яна сілай вырывае спытак з маіх рук і ўслых чытае: «Вы самая прыгожая на свеце! І я кахаю Вас і буду век кахаць, бо ўмею я...» Настаўніца на нейкі момант чырванее, а потым крычыць: «Ты нічога не ўмееш!» Увесь клас смяецца і, як рэха, паўтарае: «Ён нічога не ўмее! Ён нічога не ўмее!!!»

«Ну і што ты гэтым хочаш сказаць?» — пытаецца Крытык. «А тое, што я яшчэ ў школе бачыў прыгажосць і ўмеў яе цаніць...» — **«І не вучыўся...»** — «Вучыўся! І цяпер вучуся. І цяпер нічога не ўмею. Але ж я вучуся! Вучуся ў класікаў». — **«Які з цябе вучань?! Абібок! Пішаш пра каханне. А ці ведаеш ты, што такое каханне?»** — «Ведаю...» — **«Ну і што ты ведаеш?»** — «Каханне — гэта...» — **«Секс...»** — «Ізноў секс...»

...На перапынку да мяне падшоў аднакласнік Сашка: «Ты што, Віця, закахайся ў вучылку?» «Не ведаю» — прамармытаў я, але па маім голасе Сашка, відаць, адразу зразумеў, што я нераўнадушны да маладзенькай настаўніцы матэматыкі, бо тут жа сказаў: «Дурань! Выкінь з галавы! За ёй жа валочыцца Колька Маньчын! Калі ён даведаецца, што і ты на Насцю паглядаеш, то ён цябе сваім трактарам пераедзе!» «А я не баюся!» — раптам асмялеў я. «Па-э-т...» — засмяўся Сашка і, махнуўшы на мяне рукой, пайшоў заляцацца да аднакласніц, якія стаялі на калідоры каля сценкі і, пазіраючы на нас з Сашкай, хіхікалі.

Вяртаючыся дамоў са школы, Сашка прапанаваў мне напісаць Анастасіі Пятроўне пісьмо з прызнаннем у каханні: «Яна як пачытае твае вершы, прывечаныя ёй, дык адразу забудзецца пра ўсё на свеце і прыбязыць да цябе з крыкамі: «Віцечка! Ты самы лепшы на свеце хлопец, і я толькі аднаго цябе кахаю!» «Няўжо так будзе?» — зацікавіўся я. «А ты вось напішы! А там будзе бачна». — «А калі пра маё пасланне даведаецца Колька Маньчын?» — «Ды ты не бойся! Калі што якое, я дапамагу абараніцца ад яго!» — «Добра. Сёння ж напішу». — «Глядзі ж толькі пашлі адразу, а то, можа, заўтра і позна будзе!»

Прышоўшы дамоў, я да поўначы пісаў пісьмо Анастасіі Пятроўне, у якім паведамляў ёй, што без яе не магу жыць і калі яна не адкажа мне ўзаемнасцю, то я не ведаю, што магу зрабіць з сабой...

«І што гэта ты, мой хлопец, пананісваў?» Я прачнуўся ад мамінага запытання і не адразу зразумеў, пра што яна пытаецца, але,

убачыўшы ў яе руках сваё пасланне да Анастасіі Пятроўны, тут жа зманіў: «А гэта нам такое сачыненне задалі пісаць!» Мама, відаць, маю пісаніну цалкам не прачытала, бо, сказаўшы: «Глядзі, перапішы на чыстае, а то памылак шмат...» — аддала мне яе назад. Перачытаўшы ліст да Анастасіі Пятроўны, я парваў яго на драбнютка кавалачкі і выкінуў у печку. У школе адразу пры сустрэчы Сашка запытаўся: «Ну як, напісаў пісьмо?» «Напісаў амаль цэлы сшытак і паслаў», — не пачырванеўшы, адказаў я. «Ну ты маладзец! Паважаю! Цяпер будзем чакаць, што з гэтага будзе!» — весела сказаў Сашка і паабяцаў мне дапамагаць у маім каханні.

Мінаў тыдзень, другі, трэці, і амаль кожны дзень Сашка ў мяне пытаўся: «Адказ прыйшоў?» «Няма» — адказваў я. Не ведаю, колькі б так працягвалася мая мана, калі б перад вясновымі канікуламі Сашка не вытрываў і, узяўшы мяне за грудкі, запытаўся: «Адказ атрымаў?» — «Пакуль не». — «Ты, відаць, Насці нічога не паслаў?!» — «Паслаў!» — «Маніш!» — «Ну і што, калі маню?» — «Ну ты даеш! Ад тваёй Насці Колька Маньчын ужо з кватэры не вылазіць! А ты пісьма ёй не можаш напісаць! Калі так, то пайшлі з ёй пагаворым!» — «Нікуды я не пайду!» — «Ты яе кахаеш ці не?» — «Адчапіся! Гэта маё каханне!» — «Ну калі так, дык я сам ёй скажу, што ты ў яе закаханы!» — «Не трэба нічога гаварыць!» Наша размова закончылася тым, што Сашка мне разбіў нос, а я падбіў яму вока...

І так моцна я быў закаханы ў Анастасію Пятроўну, светлавалосую прыгажуню Насцю, што нават пасля таго, як яна, цяжарная ад Колькі Маньчынага, пакінула нашу вёску, доўга не мог забыцца пра яе, пішучы вершы пра няшчаснае каханне.

...Паэт Ш. думаў пра секс. А на вуліцы ішоў снег. Белы і найўны. Найўны, бо снег быў першым і верыў у тое, што, упаўшы на зямлю, ён будзе вечным, як гэта зямля.

*Ты — маё сонца, што дрэмле ў снягах,
Ты — мая птушка, што ў Божых руках,
Мне не належыш, як поле вась гэта,
Дзе я ішоў, як праз вечнасць, праз лета
У адзіноту сваю, як зіму,
Шэрую, сумную, нібы турму...*

*Сонца ўзыходзіць, і птушка ўзлятае
Па-над зямлёй, што мая і чужая
Так, як і ты, — і далёка, і блізка.*

Снегам самотным самотны вятрыска
Сцежку маю, як мой лёс, замятае,
Нібы мяне да цябе не пускае...

Я патэлефанаваў паэту Ш., каб пагаварыць пра жыццё-быццё.
Ён доўга не падыходзіў да тэлефона, а зняўшы трубку, запытаўся:
«Навошта ты прыдумаў мяне?» — «Я цябе не прыдумаў! Ты такі ж
рэальны, як і я!» — «Няўжо? І Насця можа мяне пакахаць!» — «А табе
трэба гэта?» «Не ведаю...» — адказаў паэт Ш.

Я задумаўся. «А можа, і сапраўды не трэба было прыдумаць
паэта Ш., а проста распавядаць пра самога сябе? Тым больш што і я,
як паэт Ш., магу напісаць:

Я пад сумную песню цябе ўспамінаю,
І сябе я ў каханне сваё зноў вяртаю,
Як вяртаюся ў лета, дзе ў ружах святла
Чабаровая ноч перад намі была,
І казалы ты мне, што ніколі, ніколі
Мы з табою вось гэтак не ўбачымся болей.

Я не слухаў цябе, я не верыў табе,
Як не верыцца ў волю, якой не чакаеш,
Як не верыш, што будзеш хадзіць у журбе,
Як дзяўчыну семнаццаці год пакахаеш.

І цяпер я адзін, і цяпер ты адна,
Чабаровая ноч паміж нас, як сцяна,
Праз якую ніколі мне ўжо не прайсці,
Праз якую і вершам не прарасці...»

«...А вершы прарастаюць, як трава праз асфальт. І жыццё не
спыняецца... І я далей пішу сваю аповесць». — **«Якая гэта аповесць?!
Гэта невядома што!»** — чуюцца галасы крытыкаў. «А што б вы,
крытыкі, казалі, калі б я гэты твор назваў раманам?» — **«Ніякі гэта
не раман!»** Я перастаю спрачацца з крытыкамі і працягваю пісаць
раман:

*І раптам у галаву паэту Ш. прыйшла думка скончыць жыццё
самагубствам.*

Я павешуся...
Ты памрэш,
Бо парэжашся
Аб мой верш...

«Што ён, здурнеў у цябе, ці што?» – занепакоіўся Крытык.
«Няўжо чалавек не можа думаць пра самагубства?» — **«Можа... Але дзе падставы для гэтага страшнага ўчынку? Няма!»** — «Тут няма. Але яны ёсць на тых парваных старонках...» — **«Не хавайся за парваныя старонкі! Лепей ратуў свайго паэта!»**

І я патэлефанаваў паэту Ш.: «Не ўздумай вешацца!» — «Адкуль ты ведаеш, што я хачу павесіцца?» — «Я ўсё ведаю пра цябе!» — «Ну, а тады адкажы: як мне жыць далей з гэтым каханнем?» — «Як жыў, так і жыві! Пішы вершы!» — «Няўжо так можна — быць закаханым і проста жыць і пісаць вершы?» — «Паспрабуй! Я ж так жыву...» — не закончыўшы размову, я паклаў трубку. А паэт Ш. яшчэ доўга сядзеў каля тэлефона, нібыта каля вогнішча, думваючы пра сваё каханне. А вечарам, замкнуўшыся ў сваім пакоі, напісаў:

Гэты дзень, як мая адзінота,
Незямны, не святы і бясконцы.
І ў нябёсах, нібыта пад лёдам,
Задыхаецца зімняе сонца.

І табе я на снезе складаю
Невясёлыя, шчырыя вершы,
І снег тае ад слова «кахаю».

Толькі ты мне і сёння не верыш,
Як не вераць мужчынам жанчыны,
Што бывае такое каханне,
Нібы ранака вясны салаўіны,
Што ў мужчынскае сэрца загляне,
І растануць гады, як ільдзіны...

Гэты ж год, як твая адзінота,
Незямны, не святы і бясконцы.
І ў нябёсах, нібыта пад лёдам,
Нараджаецца весняе сонца.

«Здаецца, мой паэт павесялеў. Але што з ім рабіць далей? Развесці яго з жонкай?.. Хаця я ведаю, чаго ён хоча сам. Ён хоча сексу! А вось сексу і не будзе! Няма чаго жанатаму з маладымі дзеўкамі займацца сексам! Любі жонку, сабака!»

Раніцай паэт Ш. патэлефанаваў мне і злосна запытаўся: «Дзе мая Насця? Чаму ты нас пазнаёміў, а цяпер не даеш нам сустрэцца?» — «Яна не хоча з табой сустракацца!» — «Чаму?» — «А таму, што ты стары і бедны». — «Дык зрабі, каб я быў маладым і багатым! Ты ж можаш!» «Магу, але не хачу!» — адказаў я і паклаў трубку. Я не паспеў адысціся ад тэлефона, як ён ізноў зазваніў. Паэт Ш. крычаў: «Калі ты не звядзеш мяне з Насцяй, я цябе заб'ю!» Я не напалохаўся, але абяцаў, што заўтра ён зможа пагаварыць з Насцяй. Пасля размовы са мной паэт Ш. супакоіўся і напісаў верш:

*Яшчэ спадзяюся спаткацца з табою,
Нібыта ў бясконцай цямнечы святло
Яшчэ спадзяецца пабачыць душою
Вандроўнік самотны ў краіне Было,
Дзе ўжо ўсё было і не будзе ніколі,
Як сонца другога не будзе для нас
Над нашым жыццём, што як міннае поле,
Дзе ў кожнай травінцы жыве божы час,
Якім мы жывём і з якім паміраем
І верым, што прыйдзе той дзень, у якім
Адно аднаго мы, як сонца, спаткаем,
Цямнеча між намі сплыве, нібы дым,
Таму спадзяюся спаткацца з табою,
Нібыта ў бясконцай цямнечы святло
Яшчэ спадзяецца пабачыць душою
Вандроўнік самотны ў краіне Было...*

Над гэтым вершам я задумаўся: «Што рабіць з паэтам Ш.? Ён жа выглядае сапраўдным вар'ятам. Нават сексуальным маньякам! Чытачам гэта не спадабаецца! А літаратурным крытыкам тым больш! Хаця калі думаць пра тое, каб толькі спадабацца, то нічога вартага не атрымаецца...»

...Я разважаў пра далейшы лёс паэта Ш. амаль тыдзень. За гэты час паэт Ш. напісаў дзесятак дэпрэсіўных вершаў. На выхадныя адзін ездзіў на лецішча, дзе напіўся самагонкі з суседам. Вярнуўшыся

дамоў, усю ноч «рабіў налёты на Рыгу». Жонка лаялася, а дзеці спакойна спалі ў другім пакоі. Раніцай у паэта Ш. разбалелася галава. Жонка прапаноўвала пахмяліцца півам, але паэт Ш. адмовіўся. Да абеду валяўся на ложку. Потым дастаў са схованкі дэпрэсійныя вершы і, адклаўшы тры, парваў. Вось гэтыя засталіся:

Я пра цябе амаль ужо забыў,
І ўжо якая ты — я не ўяўляю.
Цябе люблю... Хутчэй ужо — любіў...
Цябе кахай... Цяпер ужо — не знаю...

І гэты дзень, і гэтая вясна
Самотныя, як вершы пра каханне.
І я адзін, і ты, відаць, адна,
Нібы ў снягах пралеска на паляне.

Мой новы дзень пачнецца, як заўжды,
З усходу сонца, нібы з успаміна
Пра нашу сустрэчу. Залаты
Быў час той, праляцеў, нібы хвіліна.

І я ўжо пра цябе амаль забыў,
І ўжо якая ты — я не ўяўляю.
Цябе люблю... Хутчэй ужо — любіў...
Цябе кахай... Цяпер ужо — не знаю...

* * *

Я больш не п'ю віна і ўжо не плачу,
Што для цябе нічога я не значу,
Бо й ты не сонца, не вада жывая,
Бо ты звычайная, не залатая
І ўжо ніколі для мяне не будзеш
Ні самую прыгожай, ні святой.

Як я цябе, мяне ты не забудзеш,
Хоць будзеш ты з другім, а я — з другой,
І будзе ўсё ў нас, як душа жадае,
А можа, й лепей, чым захочам мы,
І буду я чужым, і ты чужая,
І шлях між нас нібыта шлях з турмы,
Якога мы не бачылі, не ўбачым,

Бо так прасцей, хоць нецікава, жыць,
І на начах, прагнуўшыся, мы плачам,
Але маўчым, нібы бяда ў нажы,
Якім зразаюцца ў букеты ружы,
Якіх табе ніколі не дарыў,
Бо белы снег для нас дарыла сюжэ,
Калі з табой ішоў я па двары
Каля царквы, бялюткай і высокай,
Як словы, што табе я не сказаў,
І сёння ты далёка, так далёка,
Нібыта зорак весня раса...

* * *

Ты ізноў ідзеш па снезе першым,
Як па белых воблаках ідзеш.
І сняжынкі прад табой, як вершы,
Лётаюць, збіраючыся ў верш
Белы, як бялютка рамонкі,
Па якіх, кахаючы, гадаць
Аб каханні, дзе ў нябёсах гронкі
Зорак залатых табе зіхцяць,
Шэпчуцца ў садах анёльскіх ружы,
Аж п'янеюць пчолы ў матылі...

Ты ідзеш, і прад табою сюжэ
Расступаецца, бо на зямлі
Ты адна прыгожая сягоння,
Як ніколі гэткай не была.
І ў бакальным, і ў царкоўным звоне
Чуецца мелодыя святла,
Што яднае душы маладыя.
А душы заўжды быць маладой!
І гады прыходзяць залатыя,
Золата прыносячы з сабой
У каханне, веру і надзею,
Каб па горадзе і ты ішла
І табе мужчыны ўслед глядзелі,
Шкадавалі: «Дзе ж раней была?»

Гэтыя вершы мне паэт Ш. пачытаў па тэлефоне. І я не стрымаўся, каб не пахваліць: «Ты маладзец! Харошыя вершы стаў

пісаць. Нават, можа, лепшыя, чым я...» — «А ты што думаў? Не такі я ўжо дурны, якім ты мяне хочаш размалюваць у сваім рамане!» — «У якім рамане?» — «Ну, тады ў аповесці!» — «Ты лепей стэлефануйся з Насцяй!» — «І што?» — «У яе ёсць добрая навіна!» — «Якая?» — «Не скажу!» «Ты мяне, пісацель, дастаў!..» — на развітанне сказаў паэт Ш. Крыху падумаўшы над маімі словамі, ён паслаў эсэмэску каханай: «Я сумую без вас! Давайце сустрэнемся!» Насця нічога не адказала. Ён напісаў яшчэ адну: «Каб вы ведалі, як я вас кахаю!» Насця ізноў не адказала. Паэт Ш. не супакоіўся: «Можа, я вам перашкаджаю?» На гэты раз прыйшоў адказ: «Так!» — «А што здарылася? Можа, выйшлі замуж?» — «Так!!!» «Пісацель!!!» — закрычаў паэт Ш. і кінуў вобзём далькажык, які тут жа рассыпаўся на дробныя кавалкі.

Вечарам паэт Ш. зноў патэлефанаваў мне і расказаў пра перапіску з Насцяй. «А чаго ты нервуеся? Ну, выйшла прыгожая дзяўчына замуж, дык радуйся, дурань стары, што не на цябе пачаплася. І што б ты рабіў, калі б яна да цябе прыстала як смала?» — «Не ведаю?.. І што мне цяпер рабіць?» — «Што рабіць? Жыві! Жыві як хочаш, а не так, як пра цябе я напішу!» — «А можна?» — «Трэба!» — «А вершы мне можна пісаць?» — «Пішы! Але не спадзявайся, што цябе за іх будуць насіць на руках, карміць і паіць. «Стихи нас не кормят, а поят, и то иногда!» — «А можна, я прачытаю табе некалькі сваіх вершаў, якія нядаўна напісаў для Насці?» — «Чытай...» І паэт Ш. прачытаў:

Я ўспомніў пра цябе і пра цябе забыўся,
Нібыта ўзяў бакал з агнём, а ён разбіўся,
Упаўшы з рук маіх на чорную падлогу.
І стала зноў навокал змрочна і сцюдзёна.
І ў небе маладзік, нібы твая карона,
На воблака, нібы на снежную дарогу,
Зляцеў і знік, нібы агонь у прыску шэрым.
І вецер адчыніў мне залатыя дзверы
У восень, дзе дажджы і туманы бясконца,
Каб зноў я ўспомніў пра цябе і тут забыўся,
Нібыта ўзяў бакал з ільду, а ён разбіўся,
Упаўшы з рук на жоўты ліст, нібы на сонца...

«Ну як?» — з чаканнем пахвалы запытаўся паэт Ш.
«Нармальна...»—спакойна адказаў я. «Слухай тады яшчэ:

Касцёл твой і мая царква,

Як маякі адной ракі,
Дзе не вада — расце трава,
Губляюцца ў якой вякі,
Самотныя, як мы з табой,
Бо я адзін і ты адна,
Нібы крыжы па-над царквой
І над касцёлам... Зноў вясна
Без нас збірае першацвет
І ў неба светлае глядзіць,
Дзе зоркі свечкамі ў царкве
І у касцёле — не злічыць.
І я лічыць не буду іх,
А буду ў твой касцёл ісці,
Бо там няма людзей чужых,
Як і ў царкве іх не знайсці...»

«Нядрэнна...» — сказаў я.

І я ўявіў адзінокую дзяўчыну, якая чытае паэта Ш. і расчулена плача. І ўявіў чытача, які кінуў маю кнігу з балкона, і яна, упаўшы ў восеньскую ручаіну, плыве ў нязведаны свет, і над ёй, як ветразь, трапечка мой верш:

...І я чужы, і ты даўно чужая,
Як зорка ў чорным небе залатая
Чужая мне, бо мне чужая ты,
Бо ўжо мінуўся час наш залаты,
Дзе ўсё было наўкол святым і светлым...
Усё прайшло... Усё зляцела з ветрам,
У невядомасць хмарна адплыло.

Але яшчэ самотнае святло
Ідзе з тых дзён, нібы агонь ідзе
Па травах восеньскіх, як па вадзе
Плыве асін чырвонае лісцё,
Плыве спакойна, бо яго жывіць
Прайшло... І я хачу спакойным быць
І, як лісцё, па рэчцы часу плыць
У свет, дзе я чужы і ты чужая,
Але ніхто пра гэта з нас не знае...

«Ніхто з нас не ведае... І не трэба, каб ведалі, а тым больш што

Ты стала звычайнай, як попел бялёсы,
Які ўсё ж застаўся ад спаленай ружы,
Якую бярог я ад ветру і сцюжы
І верыў, што хутка мінуцца марозы.
А ты маю ружу агню аддала...

Ты ёсць для кагось, для мяне ты была,
Як дзень прамінулы, як шчодрае лета,
Якое было салаўямі апета...

А сёння зіма засыпае снягамі
Усё, што прыгожым было паміж намі
І болей не будзе ніколі, нідзе,
Нат снег хоць растане, і ў талай вадзе
Мы сонца пабачым, як ружу, якая
Між намі гарыць і ў нябыт не знікае...»

2007(восень—зіма) — 2008(вясна—лета)

...«І гэта ўвесь твой новы твор?» – смяецца Крытык. «Не ўвесь. Гэта толькі тое, што засталася ад прозы-ніткі, на якой адпачываюць вершы, якую пашкуматалі некаторыя злыя чытачы маёй новай кнігі, дзе ёсць твор «Паэт, у якога ўсе дома». А калі вы, мой шаноўны чытач, дачыталі твор да гэтай старонкі і вам цікава, што гэта за паэт, у якога ўсе дома, то я толькі для вас узнаўляю тое, чаго ўжо няма і што ніколі не паўтарыцца».

...На гэты раз у Гурзуф на свята пушкінскай паэзіі ад Саюза пісьменнікаў накіравалі мяне з паэтам Ш. За паўгадзіны да адыходу цягніка мы сустрэліся на вакзале каля піўнога ларка. Набраўшы ў дарогу піва і вэнджанай рыбы, у купэ мы зайшлі весела і шумна. Каля вакна на разасланай пасцелі ўжо сядзела дзяўчына і, убачыўшы сваіх спадарожнікаў, незадаволена скрывіла ярка нафарбаваныя вусны. «Добры дзень!» — амаль адначасова мы прывіталіся з дзяўчынай. Яна ў адказ абьякава кіўнула галавой, і ў рудой густой шавялюры калыхнуўся, нібыта паспрабаваў узляцець, як матыль, невялікі блакітны бант. Акінуўшы нас халодным позіркам, спадарожніца адварнулася да вакна, за якім ужо застракацелі прыдарожныя

будынкi. Сеўшы насупраць дзяўчыны, паэт Ш. паставіў тры пайтаралітровыя пляшкі піва на столік і сказаў мне: «Віктар, даставай рыбу! Будзем частаваць прыгажуню!» «Якую рыбу?» — рэзка ўстаўшы, запыталася дзяўчына. «Вэнджаную! Пахучую!» — адказаў паэт Ш. і дапамог мне выкласці на столік рыбу. «Фу! Які страшны смурод! Хавайце сваю рыбу, а то я зараз папрашу правадніцу, каб вас выгналі разам з вашай рыбай з цягніка!» — спакойна, але гучна сказала дзяўчына і злосна пастукала кулачком па століку. Я тут жа пачаў хавачь рыбу ў пакет, а паэт Ш. запытаўся: «А хто вы такая, што будзеце намі камандаваць?» «А вы хто такія, што будзеце без майго дазволу п'янстваваць?» — пытаннем на пытанне адказала дзяўчына і села бліжэй да вакна. «Мы — паэты!» — заявіў паэт Ш. «Хто-хто? Паэты? Ха-ха-ха! — засмялася дзяўчына і тут жа дабавіла: — Паэты вы ці прайдзісветы, а ператвараць купэ ў піўбар я нікому не дазволю! Хавайце сваё багацце або шуруйце адсюль!» «Пачакай, Віця! Няўжо такая прыгажуня не п'е піва?» — спытаў паэт Ш., убачыўшы, што я пачаў вызваляць столік ад пляшак. «П'ю! Але не ў купэ цягніка. Гэта вам не піўбар,— ужо больш спакойна адказала дзяўчына і запыталася: — А каньяк вы п'яце?» «І гарэлку, і самагон! — адказаў я і пацікавіўся: — А што, у вас каньяк ёсць?» «Ёсць» — дабрадушна ўсміхнулася дзяўчына і дастала з сумачкі распечатую пляшку. «Ну дык давайце вып'ем за знаёмства. Вы з Віктарам піце каньяк, а я — піўцо!» — прапанаваў паэт Ш. і дастаў са сваёй сумкі пластыкавыя стаканы.

Дзяўчыну звалі Сняжана. Яна была студэнткай пятага курса завочнага аддзялення журфака, на якім выкладалі нашы знаёмыя — літаратуразнаўца Р. і празаік К. «Літаратуразнаўца Р. вельмі добры чалавек. Я яму на адным экзамене замест адказу на канкрэтнае пытанне прачытала на беларускай мове яшчэ вывучаны ў школе верш, дык ён мне паставіў выдатную адзнаку. А вось з-за вашага празаіка К. мне давялося з дзённага перавесціся ў завочнікі. Такого прыныповага чалавека, як ён, я ніколі яшчэ не сустракала!» — падзялілася сваімі ўражаннямі аб выкладчыках на журфаку наша новая знаёмая. «А дзе вы жывяце? У якім інтэрнаце?» — пацікавіўся я. «Я жыву каля Камароўкі ў двухпакаёвай кватэры». — «І колькі плаціце?» — «Гэта мая кватэра! Я купіла яе!» «Баатыя ў нас цяпер студэнты! — усклікнуў паэт Ш. і запытаўся: — Купілі за тры тысячы дзвесце дзяўраў?» Сняжана не адказала, а зняўшы з галавы бант і схваўшы яго пад падушку, прапанавала выпіць за каханне...

На прыпынку ў Гомелі Сняжана купіла чарэшні. Паэт Ш., убачыўшы, што мы ядзім ягады, нясмела папрасіў: «Можна, я

дастану рыбу, а то сапсуеца?» «Ніякай рыбы! Ешце з намі чарэшню!» — катэгарычна адказала дзяўчына. Прыгубіўшы каньяку, яна пачала расказваць пра сябе: «Кватэру мне купіў мой сябар. Яму хутка пяцьдзесят. Ён кахае мяне, але не хоча кідаць сям'ю, бо яго дзеці яшчэ не закончылі школу. Ён вельмі шчодры, і, дзякуючы яму, я ўжо тры гады запар па некалькі разоў езджу адпачываць. Вось нядаўна цэлы месяц была ў Егіпце. Там так цудоўна! Проста рай! Цяпер вілу зняла на Азоўскім моры. А вы куды?» «А мы ў Гурзуф. На свята пушкінскай паэзіі»,—адказаў я. Сняжана засмяялася: «Ну так, вы ж паэты!» «Папрашу не смяцца!» — строга паглядзеўшы ў шэрыя вочы дзяўчыны, заявіў паэт Ш. Сняжана яшчэ больш расмяялася і, хаваючы недапітую пляшку, сказала: «Усё прыбіраем са століка! Пад'язджаем да мяжы». «Не буду я нічога прыбіраць! — заўпарціўся паэт Ш.: — Прыйдуць жа нашы памежнікі! Чаго нам іх баяцца!» «Вы сабе як хочаце, а я прыбярэ смецце»,— сказала Сняжана і пачала наводзіць парадак на століку. Недзе праз хвілін дваццаць да нас у купэ зазірнуў памежнік, які запатрабаваў паказаць дакументы. Праверыўшы пашпарты, мне і паэту Ш. тут жа аддаў. Пашпарт Сняжаны ў памежніка выклікаў пытанне: «Дзе вы, Сняжана Андрэеўна, узялі гэты дакумент?» — «Як дзе? Гэта мой пашпарт». — «А чаму здымак не адпавядае вашаму цяперашняму выгляд?» — «Таму што на здымку мне яшчэ шаснаццаць гадоў». — «Я разумею, што вам цяпер дваццаць адзін год і што чалавек з цягам часу мяняеца ў твары, але ж канфігурацыя броваў застаецца нязменнай на працягу ўсяго жыцця чалавека». — «Я ўжо не першы раз пра гэта чую. Паглядзіце, у мяне бровы цалкам вышчыпаны, а замест іх зроблена татуіроўка». «Добра. Каб наступны раз мы не высадзілі вас з цягніка, раім тэрмінова памяняць пашпарт»,— аддаючы дакумент дзяўчыне, сказаў памежнік і пакінуў наша купэ. Калі пераязджалі ўкраінскую мяжу, ніякіх пытанняў да насельнікаў нашага купэ ў памежнікаў не ўзнікла.

Даніўшы каньяк і пажадаўшы мне і паэту Ш. добрай ночы, не распранаючыся, Сняжана лягла спаць, хоць яшчэ да ночы было далекавата. Застаўшыся без нашай суразмоўцы, паэт Ш. успомніў пра Насцю: «Як там мая Насцечка?» «Ды ты не хвалойся за яе! Яна цяпер недзе ляжыць у ложку са сваім мужам і займаецца сексам! — адказаў я і дабавіў: — Забудзься ты пра яе! Такіх прыгажунь, як яна, на свеце хапае!» «Не! Яна самая прыгожая!» — запярэчыў паэт Ш. «Ну добра! Няхай яна будзе самай прыгожай!» — «Прыгожая... Але яна ўжо замужам...» — «Дык, можа, ты сам нежанаты?» — «Мне б хацелася, каб яна была адзінокай і самотнай... Чытала мае вершы і плакала...»

— «Ну ты зусім здурэў! Навошта табе такая?» — «Не ведаю... У мяне жонка злая... Маіх твораў не чытае, а ўсё патрабуе, каб я зарабляў грошы. А дзе я іх зараблю? Ты ж мяне стварыў бедным паэтам! Ты ж сам паэт і ведаеш наша нялёгкае жыццё?» — «Ведаю! Таму цяпер мы і разам едем у Гурзуф да Чорнага мора, дзе многа адзінокіх і часам вельмі багатых жанчын!» — «Я не хачу багатых! Я хачу быць з Насцяй!» — «Калі будзеш сябе добра паводзіць, будзе табе Насця і будзе ў цябе з ёю шчасце! А пакуль што давай спаць!»...

...Я прачнуўся ад хрыплага, але гучнага голасу паэта Ш.:
«Паслухай! Пакуль ты спаў, я верш нашкрэбаў!

Як вам прысвячаюцца вершы,
Я вам прысвячаю жыццё,
Якое як верш мой найлепшы,
Дзе светла жыве пачуццё
Самоты, кахання і веры
У тое, што мы не адны,
У Храм адчыняючы дзверы,
Чакаем чароўнай вясны,
Чакаем адказу на словы,
Якія саспелі ў душы.
Нам сонца цалуе галовы,
Я з вамі цалую крыжы
І сам разумею, што гэта
Мінецца і знікне ўначы,
І згубіцца нашае лета
У травах, нібыта ключы
Ад Храма, куды мы ўцякаем
Ад тлуму, ад суму, ад сцюж.
Малівай у неба ўзятаем,
Нібыта пялёсткі ад руж,
Што ў мной вам прысвечаных вершах
Самотна і доўга цвітуць...»

«Ты маладзец! А я ў такіх умовах не магу рыфмаваць! — адказаў я і, агледзеўшы душнае купэ, запытаўся: — А дзе наша Сняжана?» — «Сняжана выйшла на папярэднім прыпынку. Яе там сустрэлі, і далей яна паедзе на машыне». — «Ну бог з ёй! Ужо Крым! Хутка прыедзем!» — радасна сказаў я і прапанаваў паснедаць. Есці асабліва не хацелася, але, п'ючы гарбату, я з'еў некалькі бутэрбродаў. Паэт Ш.,

пакуль я снедаў, нешта пісаў, і, як толькі я адставіў ад сябе пустую шклянку, ён зачытаў верш:

Хачу забыцца, як схавацца
І як са смерцю цалавацца.
Хачу забыцца і забыць,
Нібы цябе ў сабе забыць
І не сказаць табе нічога.
Нібы пачуўшы голас Бога,
Глядзець у неба і забыцца,
Нібы ізноўку нарадзіцца
І зразумець, што ўсё было,
Што неба — боскае крыло,
Пад ім хавацца нам, баяцца
І, як Іуда, цалавацца
З жаной, прыгожай і адной,
Але, як гэты свет, чужой,
Дзе не забыцца, як схавацца,
І жыць, са смерці як смяяцца...

«Вельмі змрочна! Парві і выкінь!» — выказаў я сваю думку, і паэт Ш., доўга не думуючы, вырваў з блакнота ліст з вершам, парваў і выкінуў за вакно цягніка. «Навошта парваў?! Не так усё было і дрэнна!» — спахапіўся я. «Табе ж не спадабалася!» — «Ну і што, што мне не спадабалася?» — «Табе ўсё не падабаецца, што я пішу!» — «Хто табе сказаў гэта?» — «А я сам бачу! Ты ў нас толькі паэт, а ўсе астатнія — графаманы!» — «Перастань! З графаманамі я не езджу на святыя паэзіі!» І амаль да самага Сімферополя мы даводзілі адзін аднаму, якія мы выдатныя паэты і як нас не любяць нашы браты па пярю. «А за што нас любіць? За тое, што паехалі ў Гурзуф?»

На вакзале нас сустрэлі арганізатары свята, як і абяцалі. Пачакаўшы з цягніка масквічоў, у Гурзуф мы прыехалі пасля абеду. З паэтам Ш. я пасяліўся ў адным нумары. Не паспеў раскласці рэчы, як паэт Ш. прапанаваў паслухаць свой новы верш. Каб не крыўдзіць чалавека, я сказаў: «Ну чытай!» Паэт Ш. падшоў да адчыненага балкона (няўжо ён хоча, каб увесь Крым пачуў яго пісаніну?), пракашляўся, як стары дзед, і пачаў гучна чытаць:

У Храме тваёй адзіноты
Набожныя пчолы жывуць.
Іконы для іх — гэта соты,

Яны з іх мёд вечнасці п'юць.

І свечкі няспешна згараюць,
І дыму ад іх павута
Дарогу сплятае да раю,
Дзе неба — марская вада.

Заўсёды малітва з табою.
Яна, як жаданне, каб жыць
У свеце, што вечна з журбою,
З пакутай, з Хрыстом на крыжы

У Храме зямной адзіноты,
Дзе ты адзінока жывеш,
Дарэшты не знаючы, хто ты,
І вечнасць іконную п'еш.

«Ну як?» — з прагай пахвалы ў вачах паглядзеў на мяне паэт Ш.
«Нічога сабе...» — адказаў я і толькі намерыўся ісці ў душ, каб
памыцца пасля дарогі, як паэт Ш. працягнуў:

Жанчынаў прыгожых не бывае
І быць не можа на маёй зямлі,
Бо гэта доля тут жанчын такая
І ў нас, каб мы мужчынамі былі,
І берагі сваіх жанчын прыгожых,
І верылі, што прыгажэй няма
І не было і ўжо і быць не можа—
Пра гэта ўсё жанчына нам сама
Сказала і гаворыць нам штодзённа
Сваёю прыгажосцю незямной,
І клясціся ў каханні нам натхнёна
Адзінай ёй, і толькі ёй адной.

«Ну, што скажаш на гэта?» — ужо з усмешкай пацікавіўся паэт
Ш. «Нармальна... Калі ты паспяваеш пісаць?» — сказаў я і, узяўшы
ручнік, пайшоў мыцца. Вярнуўшыся з душа, я зноў трапіў пад
вершаваны абстрэл:

...Схаваецца ўсё за туманам,
І яваю стане спадман.

І будзеш ты рады спадману,
Прыгожаму, нібы туман.

І прыйдзе жанчына і мовіць,
Што ты абяцаў ёй даўно
Палац, і высокі, і новы,
І возера з белым віном.

А ты ёй не скажаш нічога
І пойдзеш адзін у туман,
І будзе ў тумане дарога,
Прыгожая, нібы спадман.

«Возера з белым віном — гэта тое, чаго нам цяпер не хапае пасля дарогі!»—весела выгукнуў я і прапанаваў паэту Ш. пайсці пакупацца. Той неахвотна сабраўся і паплёўся за мной да вады.

«Мора цудоўнае і непаўторнае! Цудоўнае, як жанчына, да якой, як пчолы да кветкі, імкнуцца паэты!» — крыху адпльгшы ад берага, пракрычаў я, спрабуючы хоць гэтым выклікаць жаданне пакупацца ў паэта Ш., які, распрануўшыся да пояса, застаўся сядзець каля вады. Хутка да нас падышлі і мае знаёмыя пушкіністы з мінулага свята паэзіі. У іх таксама не атрымалася ўгаварыць паэта Ш. пакупацца.

Праз паўгадзіны, так і не пакупаўшыся, паэт Ш. ішоў у некалькіх кроках услед за мной і нешта бубнеў сабе пад нос. «Чаго бубніш? Зноў рыфмуеш?» — пацікавіўся я. Пачуўшы маё запытанне, паэт Ш. дагнаў мяне і пачаў чытаць з пакамечанай паперы:

Я з табой развітаўся пад небам,
Як пад кронай бярозы, з якой
Асыпаецца дождж, нібы срэбра,
І цячэ паміж мной і табой,
Як жыццё, што ніколі не знала
І не хоча спазнаць берагоў.

Адыходзіць цягнік ад вакзала,
Як ад сэрца вянозная кроў,
І цямнее ў вачах і наўкола,
І грукоча, знікае цягнік
У вячэрняй туманнасці кволай...

І стаяў я, пакуль ён не знік

За дажджом, быццам бы за сцяною,
За якою нічога няма,
За якую ляцець мне душою,
Хоць ляцець і вяртацца дарма...

«Ты ў мяне, браток, хутка дапішашся! Выкінь ты з галавы Насцю! Я для цябе жартам яе прыдумаў, а ты і закахайся!» — злосна сказаў я і прапанаваў паэту Ш. схадзіць і выпіць віна. Ён згадзіўся, але папрасіў мяне пачытаць яму які-небудзь свой верш. Без асаблівага настрою я выканаў яго жаданне:

Нібыта да Рыма, дарогі да Крыма
Вялі і вядуць, як заўжды.
І ў кожнага з нас ёсць Радзіма,
Як кропля жывое вады,
Што вечная намі цяпер, як Еўропа,
Дзе нам Богам дадзена жыць,
Дзе часам дажджы, як пачатак патопу,
Якому не ведаць мяжы,
Якою сябе раздзяляем, нявечым...
Але не канчаецца шлях
Адвечны, як наша любоў, чалавечны
І светлы, як слёзы ў вачах...

«Класіка!» — даў гучную адзнаку майму вершу паэт Ш. Я ўсміхнуўся і дабавіў: «А няўжо ж! Вучыся, пакуль я жывы!» «Добра. Буду вучыцца...» —прамяліў паэт Ш. і пайшоў за мной у горад.

Ужо вечарэла, але месцаў у маленькіх і ўтульных кафэ, што на набярэжнай, было дастаткова. Выбраўшы самае ціхае і выпіўшы па бакалу «Масандры», паэт Ш. пачаў расказаць пра Насцю. Мяне яна не асабліва цікавіла, і, відаць, паэт Ш. адчуў маю абыякавасць да ягонага аповеду, бо раптам, на хвілю замаўчаўшы, пачаў грузіць мяне сваімі вершаванымі практыкаваннямі:

Гады ідуць, як дождж, як снег, ідуць,
І ты, як сонца, у маім жыцці,
Дзе ў неба я гляджу, нібы ў ваду,
Якую мне павек не перайсці,
Бо кожны божы дзень нібы турма,
З якой мне аніколі не ўцячы.
Ты ёсць, ды для мяне цябе няма,

Між намі ноч, і дождж, і снег начы.
І я маўчу, і ты маўчыш даўно,
Нібыта анічога не было
Між намі. Ды ўспамін, нібы віно,
Нясе мне ў сэрца горкае цяпло...

«Ты мяне ўжо дастаў! Калі ты гэта ўсё паспеў напісаць?» — я перапыніў паэта Ш. Ён не пакрыўдзіўся, але фанабэрыста заявіў: «Я паэт! А ты пралятаеш!» — «Сціхні! Не палохай людзей! Ты ж не Сыс!» — «Я не Сыс! І ты не Сыс! Але я паэт!» — «Ну добра! Ты — паэт! Але хопіць вершаў! Я сюды прыехаў не для таго, каб слухаць тваю ахінею пра каханне!» — «І я прыехаў сюды не для таго, каб хадзіць за табой, як Санча Панса за Дон Кіхотам!» «Ну дык ідзі ты ад мяне! Дай мне спакойна выпіць віна! Я з-за цябе не бачу прыгожых жанчын! Ідзі ты адсюль!» — крыкнуў я і піхнуў у плячо паэта Ш. «А пайшоў ты!..» — усхапіўся ён і, адпіўшы з пляшкі віна, буйныя кроплі якога чырвонымі плямамі распаўзліся на белай кашулі, перакуліў крэсла і выбег з кафэ. Да мяне падшоў бармен: «У чым справа? Чаго гарлапанім?» «Усё нармальна! Не хвалойцеся! Мой сябар крыху выпіў!» — адказаў я. Супакоіўшыся, я ўбачыў на стале шматок паперы. На ёй быў верш:

Апошніх дзён зімы
Апошняе святло,
Як тое, што было,
Душой цалуем мы.
І хочацца ўзяцець
Да сонца і да зор,
Каб з вышыні глядзець
На веснавы прастор,
Што поўніцца святлом,
Але зусім чужым,
Нібы пацір — віном
Перад Хрыстом жывым.

«Здаецца, нядрэнна... Усюды ягонья вершы...» — прашаптаў я і, забраўшы недапітую пляшку, расплаціўся і выйшаў на вуліцу. Ужо было цёмна і на набярэжнай даволі шматлюдна. «Куды ён пагёрся? Хаця б не кінуўся тапіцца!» — толькі падумаў я, як пачуў знаёмы голас. «А вось і мы! Знаёмся! Гэта Леанора! Наша зямлячка! Мастачка!» Перада мной стаяў паэт Ш. з маладой прыгожай

жанчынай. «Вельмі прыемна. Я — Віктар» — усміхнуўся я і паціснуў працягнутую мне загарэлую, у залатых пярсцёнках руку. «Мне ваш сябар пра вас усё ўжо раскажаў. Вы лепшы паэт Беларусі. А я не ведала!» — сказала Леанора і сваімі чорнымі, як марская вада ўночы, вачыма паглядзела на мяне. «Ну і што!» — холадна прамовіў я і пацікавіўся ў жанчыны, што яна робіць у Гурзуфе. «Адпачываю! І сёння мне пашанцавала, што я сустрэлася з вамі, бо мне тут адзінока», — няспешна, нібы цёплы крымскі вецер прашумеў вечназялёнай лістотай дрэў, сваім мяккім голасам прамовіла наша знаёмая. Пасля дабавіла: «А я таксама пішу вершы. Паслухайце». І яна, дастаўшы з чорнай сумачкі ліст паперы, прачытала:

А ты была як сонейка ў завею.
А ты была і для кагосьці ёсць,
І я ўсё гэта добра разумею,
Але забыцца не магу я штось
Цябе адну, хоць і пара забыцца,
Як пра мяне забылася ўжо ты,
Бо ўжо сто год прайшло, і снег іскрыцца
На лісці пад нагамі залатым
У парку, дзе цябе мне не спаткаць
І не знайсці цябе мне, маладую.
І нас з табой ніхто не пашкадуе,
І толькі мне да скону шкадаваць...

«Прабачце, але гэта нейкае дурноцце!» — не ўстрымаўся я. — Вы ж жанчына, а пішаце ад імя мужчыны! Нельга так!» «А гэта і не я пісала! Гэта ваш сябар мне падарыў за пацалунак верш!» — засмяялася Леанора. Паэт Ш., які побач курыў, раптам кінў недакурак мне пад ногі і сказаў: «А яму нічога не падабаецца!» «Чаму нічога не падабаецца?! Напрыклад, мне падабаецца Леанора», — сказаў я і прапанаваў жанчыне паспрабаваць віна з маёй пляшкі. Яна адмовілася: «Я п'ю толькі сухое! А гэта звычайнае дарагое крымскае "чарніла"!» «Ну тады пойдзем да нас у нумар. У нас там вялікі выбар напояў», — сказаў я. Тут жа маю прапанову паўтарыў паэт Ш. і, узяўшы Леанору пад руку (жанчына мне дала несці сваю чорную сумачку, якая была хоць і невялікай, але даволі цяжкай), пайшоў па набярэжнай, асветленай прыгожымі, як марскія лілеі (такіх кветак, на жаль, няма), ліхтарамі. Я ішоў услед за парай і слухаў вершы паэта Ш.:

Я Вас, далёкую, чужую,
Яшчэ люблю, яшчэ кахаю.
Лісцё апалае цалую,
Няспешна ў вогнішча кідаю,
Нібыта Вашы фотаздымкі,
Якіх ніколі я не меў,
І бачу постаць Вашу ў дыме,
Як сонца весняе ў зіме.

«Ой, як гэта цудоўна! Вы сапраўдны паэт!» — прашчабятала Леанора. Я, пачуўшы яе словы, сказаў: «Лепей паслухайце вось гэта!» І зачытаў:

Зноў марцуюць каты,
Аж трасуцца платы.
Мы з табою на «ты»—
Гэта час залаты.
Ды паваліцца плот,
Замарцуецца кот,
Пройдзе час залаты,
Як сабака руды
Паміж мной і табой,
Залатой, не святой.
Зноўку буду адзін,
Як у цырку пінгвін.
Зноўку будзеш адна —
Ні сястра, ні жана.
Вінаваты каты,
Ані я, ані ты.
І ўсё ж час залаты
Будзе з намі на «ты»,
І між намі платы
Зноў заселяць каты.

«Фу! Гэта непрыстойна! Я не люблю такое! Я выхаваная жанчына і хамства не цярплю!» — сказала Леанора, а паэт Ш. дабавіў: «Усе геніі пашлякі!» Я не стаў пярэчыць, але і не прыпыніў крокі па дарозе ў пансіянат «Марская жамчужына». Леанора і паэт Ш. гаварылі гучна, нібыта навокал нікога не было, а толькі мора і кіпарысы.

«...У мяне быў закаханы адзін вядомы расійскі паэт, які кожнае лета жыве тут, у Гурзуфе. Ён быў стары і вельмі мудры. На жаль, у

мінулым годзе ён памёр, і я цяпер за яго пішу вершы. Я вельмі адзінокая...» У рытмічным пошуме хваль словы Леаноры гучалі перада мной, як вячэрняя споведзь самотнай жанчыны перад Чорным морам, над якім, як вялікі нязгасны ліхтар, свяцілася поўня. «Няўжо такая прыгожая жанчына і зусім адзінокая?» — запытаўся паэт Ш. «Ну, цяпер я не адзінокая. Цяпер я з вамі... Вы адкажыце мне на пытанне: ці ёсць на свеце Бог?» — «Няма і ёсць». — «Як гэта няма!» — «Я ж сказаў — няма і ёсць!» «Вы сказалі: няма! Віктар, а ці ёсць на свеце Бог?» — прыпыніўшыся, Леанора звярнулася да мяне. Я нічога не адказаў. «Маўчыце! І ўсе маўчаць! А Бог ёсць!» «Ну добра! Няхай будзе!» — пагадзіўся паэт Ш. і, заходзячы ў пансіянат, папрасіў мяне позіркам не ісці за імі. Але я, нібыта нічога не зразумеў, а тым больш што ключы ад нумара былі ў мяне, абагнаў пару і пайшоў на трэці паверх. Паэт Ш. з Леанорай не адставалі. «О, які ў вас прыгожы краявід з балкона!» — усклікнула жанчына, зайшоўшы ў наш нумар. Пакуль паэт Ш. рыхтаваў невялікае застолле, Леанора папрасіла мяне пачытаць вершы, і я з радасцю прачытаў:

Гэта ноч як пачатак стварэння Сусвету,
Хоць у ёй анічога святога няма...
Яшчэ ўчора было матыльковае лета,
Ну а ўжо прабіваецца з хмараў зіма
Першым снегам, якога не ўбачыць уночы,
Толькі можна адчуць незямны халадок
Ад палёту яго, як зажмурыш ты вочы
І прыпыніш уночы няспешны свой крок.
І закончыцца ноч, нібы створыцца свет,
У якім сумны я і шчаслівая ты.
І народзіцца з сонцам няшчасны паэт,
Што твае цалаваць будзе ў снезе сляды.

«Цудоўна! Цудоўна! А вы цяпер закаханы ў каго-небудзь?» — звярнулася да мяне з пытаннем Леанора. «Закаханасць — гэта мой звычайны душэўны стан», — адказаў я. «Няўжо так можна? І ў каго вы цяпер закаханы?» — «У самую цудоўную і непаўторную на свеце жанчыну!» — «І як яе завуць?» — «Вы многа хочаце ведаць!» — «Ну скажыце! Я нікому пра яе не раскажу!» — «Усё роўна я вам не назаву яе імя!» «Ну бог з вамі! Пачытайце яшчэ, а то я тут засумавала па беларускай мове!» — сказала Леанора. Убачыўшы з цыгарэтай паэта Ш., дабавіла: — А вы побач са мной не курыце!» Мой сябар кінуў з

балкона цыгарэту і, паставіўшы на столік дзве пляшкі сухога віна, пачаў разліваць віно ў шклянкі. А я чытаў:

Як ні лічы, табе ўжо сорок восем.
Ужо не лета, хоць яшчэ не восень,
Але ўжо час, калі ідуць дажджы
І вымываюцца з зямлі глыжы,
Як чарапы даўно забытых вояў.
І могілкі, як спаленая Троя,
Травой і лесам густа зараслі,
І ты глядзіш спакойна на магілы,
Бо ведаеш, што вечнасць на зямлі,
Як кладка, што звучае небасхілы,
Усходні і заходні, між сабою
Над рэчкай часу з нашаю крывёю,
Дзе ўсё банальна, быццам дождж асенні,
Што сыплецца з нябёс, нібы насенне
Самоты той, з якой пачнецца восень...
Як ні лічы, і мне ўжо сорок восем.

«Вам ужо сорок восем!» — усклікнула Леанора і прапанавала тост за сустрэчу. «Яму не толькі сорок восем, а ён да ўсяго жанаты і мае дваіх дзяцей!»—дабавіў паэт Ш. Я прамаўчаў, хоць і мог сказаць, што майму сябру таксама хутка пяцьдзесят і ён не халасты, а тым больш што ён закаханы ў маладую замужнюю жанчыну. «Пачытайце яшчэ»,— папрасіла наша новая знаёмая. «Слухайце, калі вам падабаюцца мае вершы», — адказаў я і працягнуў чытаць:

Яшчэ не сказана ні слова,
Яшчэ не зроблена нічога.
А ўжо, глядзіш, жыцця палова,
А ўжо звужаецца дарога.

Не суцяшайце тым, што будзе.
Я суцяшаць таксама ўмею.
Якія добрыя ў нас людзі,
Што ні скажы — ўсё разумеюць.

І дапамогуць мне грашова.
Ды што са шчасця мне такога?
Яшчэ не сказана ні слова,

Яшчэ не зроблена нічога.

Даслухаўшы верш, паэт Ш. абурыўся: «Ты што, сабраўся сто гадоў пражыць?» «Паспрабую! Трэба ж з цябе зрабіць талковага чалавека!» — пажартаваў я. «Віктар, чытайце далей!» — перабіла нашу размову Леанора. І я не адмовіўся:

У вечнасць, дзе нам адзінока,
Жанчына прыходзіць святлом.
І вечнасць, як пыл, — у аблоках,
І вечнасць ільецца віном.
І мы беражом адзіноту,
Як волю, якой не спазнаць,
Штодня ідучы на работу,
З работы, каб есці і спаць.
І вечнасць знікае, як мроя,
Як стомлены дым цыгарэт.
І неба над мною начное,
Нібыта Петраркі санет,
Гучыць і ў Сусвеце знікае.
Жанчына прыходзіць святлом
І вечнасць у нас забірае,
Як пляшку з чырвоным віном...

«Ха-ха-ха! Не бойцеся, нічога я ў вас не забяру! Давайце вып'ём за Беларусь!» — прапанавала жанчына. І мы дружна падтрымалі прапанову, а я ў дадатак прачытаў яшчэ:

На Беларусі сумныя дажджы.
І ўжо не будзе ім канца, здаецца.
Цягнік імчыць, і вецер у душы
То заціхае, то на волю рвецца.

Туман халодны вытру я з вакна,
І змрочныя прасветляцца прасторы.
Тайком два дзядзькі выпілі віна
І аб жанчынах весела гавораць.

Ім гаварыць прыемна, мне — маўчаць.
Самотны дождж, размытыя дарогі.
Там дрэвы пераходзяць сенажаць,

У травах пачарнелых грэюць ногі.

Цягнік сустрэчны хмарна праляцеў,
Людзей апырскаў зрокамі у вагоне...
Я ўсю дарогу праз вакно глядзеў
І бачыў дождж і маці на пероне.

«Сумна... Мне, хлопцы, з вамі сумна!» — раптам усхапілася з крэсла Леанора і агучыла верш:

Зноў матылёк душою нейчай
Крыляе лёгка над травой
З самотай вечнай чалавечай
І па-анёльску незямной.

І я такая маладая,
Як гэты дзень і як святло,
Якое на зямлю з нябёс сцякае,
Абуджвае ўва мне цяпло.

А за вакном — святло, і жыта,
І кветкі ў жыце, як жыццё,
Якое тут было пражыта
І адшумела ў небыццё.

«Хто гэта напісаў?» — адразу ж, як толькі замоўкла Леанора, запытаўся паэт Ш. «Здаецца, я...» — няўпэўнена адказала жанчына і папрасіла, каб я яшчэ пачытаў. Я не адмовіўся:

Не плакаць, не напіцца, не любіць...
Чаго тады на гэтым свеце жыць?
Гляджу, як з дрэў зжаўцелае лісце
Ляціць, як плача, бо прайшло жыццё.

І хочацца заплакаць і ляцець
Услед за лісцем, каб не разумець,
Чаму так сумна дагараюць дні,
Нібыта лісце мокрае ў агні...

Напіцца, засмяяцца, палюбіць...
А лісце, нібы вогнішча, ляціць

Праз гэты свет, дзе мы жывём яшчэ,
Нібы сляза, што па шчацэ цячэ.

«Дык давайце, хлопцы, нап’ёмся!» — запляскаўшы ў ладкі, Леанора пачала разліваць віно ў шклянкі. Паэт Ш., пачуўшы словы Леаноры, дабавіў: «Нап’ёмся і сексам займёмся!» — «Вы так заўсёды робіце?» — «Як так?» — «Спачатку напойваеце жанчыну, а потым...» — «Не! Мы хлопцы не такія!» «Ведаю я вас! Усё! Я пайшла дадому! Праводзьце мяне!» — І Леанора, узяўшы з майго ложка сумачку, хуткімі крокамі пакінула пакой, а следам за ёй, схапіўшы з тумбачкі кашалёк з грашамі, выбег паэт Ш. «Нарэшце я застаўся адзін...» — узрадваўся я. Устаючы з-за століка, заўважыў на тым месцы, дзе нядаўна стаяла талерка паэта Ш., некалькі аркушаў паперы. На іх былі вершы, напісаныя (што за дзівосы?) маёй рукой:

Зноў дзень дагарае, як свечка
У Храме, дзе мы ўжо былі
І думалі разам аб вечным
І з вечнасці ў вечнасць плылі,
Як воблакі па-над зямлёю,
Як лісце па чорнай вадзе.

Ды ты ўжо не будзеш маёю,
І зорка з нябёс упадзе,
Як дзень адгарыць, нібы свечка
У Храме, куды мы ішлі,
Каб разам сустрэць новы вечар,
Якому не быць на зямлі,
Бо дзень жа ізноў завіднее,
Як свечка, якую з табой
Хтось іншы прад Богам сагрэе
І потым затушыць зімой...

«Нядрэнна... Але ж як мог паэт Ш. напісаць гэтыя вершы маім почыркам?» — на хвілю задумаўся я і працягнуў чытаць:

І я магу пакрыўдзіць выпадкова —
Нібыта брудны камень, кінучь слова
І трапіць у душу, нібы ў вакно.

І вецер заляціць у дом і свечку

Затушыць, і цямнеча, быццам рэчка,
Размые тое, што між нас даўно.

І цені затрапечуцца наўкола,
Нібы дыханне лёгкае анёла
На міг, нібы навек, пакіне нас.

Я свечку запалю, вакно завешу
І зноў скажу, што я табе належу,
І ты мне ўсё даруй апошні раз...

«Верш дакладна не мой... Але ж почырк мой! Няўжо паэт Ш.
навучыўся падрабляць? Не можа быць...»

Гэта сонца зайшло за туманы
І, як кроў, замярзае ў снягах.
Ты самотны, бо ты закаханы,
І не слёзы, вясна на вачах
Астывае, бо вецер заходні
Табе ў вочы кідаецца сам.
Ты ні разу не быў у Гародні,
А яна нарадзілася там,
І яна быць не хоча з табою
У бялёсай вясковай цішы.
Памахаўшы з машыны рукою,
Табе крыкнула светла: «Пішы!»
Толькі ты не напішаш нічога,
Але будзеш, выходзячы ў двор,
Як на сонца, глядзець на дарогу
І падоўгу курыць «Беламор»...

«І гэты верш напісаны маім почыркам! Што за дзівосы?»

А на гэтай планеце, на гэтай зямлі
Мы ніколі з табою раней не былі,
Не пілі, не спявалі, не плакалі мы,
Не ўцякалі з кватэры, нібыта з турмы.
Мы раней тут ніколі з табой не былі.

Тут нам кажуць, што нам не даруецца смех,
І, як попел, на нас з неба сыплецца снег,

І завая ў палях замятае сляды,
Па якіх нам назад не вярнуцца сюды,
Дзе нам кажуць, што нам не даруецца смех.

Мы на неба глядзім, і ў сябе мы глядзім,
І знікаем пад небам, як з вогнішча дым,
Ля якога ніколі нам разам не быць,
Не смяяцца, не плакаць, не піць, не любіць,
Бо на неба, нібыта сляпяя, глядзім...

«І тут мой почырк. І, па-мойму, гэта мой даўні верш, пра які я забыўся...» Мае развагі перабіў тэлефонны званок. «Чытаеш мае вершы? Ну і што скажаш?» — тэлефанаваў паэт Ш. «А што ты хочаш пачуць?» — «Што я геній, як і ты!» — «Ты злодзей! Ты нават мой почырк украў!» «Я нічога ў цябе не краў! Ты ...» — раптам сувязь перарвалася. Паклаўшы тэлефонную слухаўку, я сеў на ложка, задумаўся. Праз паўгадзіны вярнуўся паэт Ш.: «Леанору я правёў. Усё нармальна. Заўтра з ёй сустракаюся!» — «Маладзец! Але цяпер ты мне адкажы: чаму ты пішаш вершы маім почыркам?» «Не выдумляй! Ты пішаш сваім, а я сваім! На, паглядзі!» — сказаў паэт Ш. і падаў мне свой бланкот. У ім амаль усе старонкі былі спісаны незнаёмым мне почыркам. «Ну што? Падобна?» — «Здаецца, не...» — «Табе вечно ўсё здаецца. Трэба меней піць!» Я згадзіўся з паэтам Ш., што трэба меней піць, і лёг спаць.

У сем гадзін раніцы мяне разбудзіў паэт Ш.: «Уставай! Пара купацца!»

— «Ты ж не любіш купацца!» — «Люблю! А пакуль ты збіраешся, паслухай мае новыя вершы!» І паэт Ш., стаўшы на калені на ложку, пачаў чытаць з бланкота:

Ты знікнеш уначы, як дзень знікае,
І за табою зашумяць вятры.
І з дрэў спадзе лістота нежывая,
Каб зноў ажыць на хвілю на кастры.
Але агонь патухне, як патоне
У цемрадзі, сцюдзёнай, як вада.
Вятры, нібы сабакі, не дагоняць,
Цябе дагоніць вечная жуда
Па тых гадах, што светла адшумелі
І адплылі за воблакі, за сон...
Мы да агню, як матылі, ляцелі,

Ляцелі да святла чужых акон.
Ты знікнеш уначы, і я спынюся,
Нібыта ноч, з якой я не вярнуся...

«Нармальна...» — прабубнеў я, выходзячы на балкон пакурыць.
Паэт Ш. пайшоў услед за мной, не перастаючы чытаць:

Я хадзіў па бязлюдным праспекце
І ў вітрыны-калюгі глядзеў.
І зіму я знаходзіў у леце
І зімы, як турмы, не хацеў.

Я хадзіў, як вашывы сабака,
Мне ад суму хацелася выць,
Піць віно і, спяваючы, плакаць,
Ненавідзець усіх і любіць...

І я выйшаў па людным праспекце
З той начы, дзе свой дзень я згубіў,
Бо нікога, як Вас, ва ўсім свеце
Ненавідзеў я так, не любіў...

«Гэта ж мой верш! Чаму ты яго чытаеш, як свой?!» — выхапіўшы з рук паэта Ш. бланот, злосна запытаўся я. «А ты мне яго прадаў!» — «Калі гэта было?» — «Калі ты з Сысам шукаў грошай на пляшку!» — «Я такога не памятаю!» — «Ты нічога не памятаеш! І гэта вось твой верш! Слухай:

...І слова ўтанула ў слязе,
Як сонца ў халоднай расе,
І цёмна зрабілася ў свеце.

І следам запылены вецер
За мной паляцеў, як мой лёс.
Мне светла было ад бяроз,
Якія ў слядах вырасталі
І ўночы, як знічкі, знікалі,
Каб я не сустрэўся з табой,
Нібыта камета з зямлёй...»

«Я не памятаю гэты верш...» — ужо спакойна сказаў я і аддаў
блакнот паэту Ш. «Ну дык слухай цяпер мой верш»,— сказаў паэт Ш.
Ён прачытаў:

...Можа, ты сядзіш цяпер адна
Ля халоднага, як лёд, вакна,
І на лісце пажайцелае глядзіш,
І, як лісце ўдалачынь, ляціш
Думкамі, магчыма, да мяне,
Сумнымі, як цені на вакне
Лісця, што ў апошні шлях ляціць,
І ягоны лёт нам палюбіць,
Бо ён светлы, як мінулы час,
Што быў светлым толькі мо для нас...

Я ўначы падходжу да вакна,
І між намі цемра, як сцяна,
Праз якую я магу прайсці,
Праляцець на восеньскім лісці
І згубіцца ў далечы начной,
Каб душою разам быць з табой
І сядзець з табою ля вакна,
Дзе цяпер сядзіш даўно адна
І не знаеш — да цябе ляту,
Як жывую з неба п'ю ваду...

«Даволі прыстойна... Пра Насцю напісаў?» — пацікавіўся я. «Пра
Насцю... — уздыхнуў паэт Ш. і працягнуў:

...А я табе даўно ўжо не званіў,
Нібыта ў полі не паліў агні,
Каб вашыя анёлы на зямлі
Сагрэцца ў восеньскай начы маглі,
Дзе дождж ільецца, як ідзе патоп,
І шыба, нібы лёд, халодзіць лоб,
І я гляджу спакойна ў цемнату,
Туды, дзе я з табою піў ваду
З крыніцы той, якой няма даўно...

Сягоння я не пазваніў ізноў,
Бы цэлы век прайшоў, бо цэлы век

Не пазваніць не можа чалавек,
Што ў полі прад зімой агні паліў,
Каб адпачыць анёлы там маглі
Ад восеньскіх дажджоў і ад вятроў,
Як ты сягоння ад маіх званкоў...»

«Ты ўсё яшчэ кахаеш Насцю?» — запытаўся я. «Не ведаю...» — адказаў паэт Ш. і выйшаў з пакоя. На ложку паэта Ш. застаўся блакнот з вершамі. Я зазірнуў у яго. Там усе вершы былі напісаны маім почыркам. «Аферыст нейкі!» — пагартаўшы блакнот, сказаў я і кінуў яго на тумбачку паэта Ш., на якой ляжала невялікая кіпа спісанай паперы, якую я раней не заўважаў. Дрэнна капацца ў чужых рэчах, але жаданне даведацца, што гэта за паперы ў паэта Ш., перамагло. На першай старонцы маім почыркам было напісана:

ВІКТАР ШНІП

ПАЭТ, У ЯКОГА ЎСЕ ДОМА

Проза-нітка, на якой жывуць вершы

«...Ты паглядзі ў вакно! На вуліцы вясна! Пара каханья! А ці можаш ты зрабіць так, каб я закахайся яшчэ раз у маладую і прыгожую?!» — смела і ўпэўнена па тэлефоне запытаўся ў мяне паэт Ш. І я адразу ўспомніў, што ён даўно не малады і ў яго ўжо ёсць жонка. Ёсць дзеці. Не буду расказваць, якія яны ў яго, але яны ў яго ёсць. «Ну дык вазьмі і закахайся, калі ёсць у каго! Што табе перашкаджае?» — не адмаўляю паэту Ш. у яго жаданні...»

2008

ВЕЧНАЕ І РОДНАЕ

ДЗЕНЬ ДАЎЖЭЕ...

Дзень даўжэе, нібыта даўжэе жыццё,
І ў бяроз у цябе за вакном на двары
Праразаецца цёпла, няспешна лісцё,
Асвятляючы двор, як скляпенне, стары,
У якім ты пражыў ненайгоршыя дні,
У якіх ты любіў, ненавідзеў наш свет,
Дзе згараем мы ўсе, як лісцё на агні,
І губляемся ў свеце, як дым у траве...

Дзень даўжэе, як цень у Хрыста за спіной.
Дзень расце, і цябе працінае святло,
Што праз двор працякае сусветнай ракой,
Дзе з'яднана, што будзе і што ўжо было...

* * *

Жыве паэзія ў агні,
Нібыта Божы дух у Храме,
Нібыта крык у цішыні,
Нібыта ведзьма ў пекнай даме.

Жыве паэзія ў агні,
І ты, нібы вогнепаклоннік,
Пры ёй жывеш у гэтым дні
І гінеш у яе бяздонні.

Жыве паэзія ў агні,
Нібы дарога ў цёмнай ночы,
Дзе едзе рыцар на кані,
Каб пекнай дамы ўбачыць вочы.

І ты ў агонь, як воўк, глядзіш
І словы вогненна рыфмуеш,
Нібыта да Хрыста ляціш
І ведзьму голюю цалуеш...

БОЖЫЯ КАРОЎКІ

1

Божыя кароўкі — гэта кроплі крыві
З-пад цярновага вянка
Што на галаве ў Хрыста

2

Іголка нібыта маланка
Мне прабіла палец
З якога нібыта з кокана
Вызвалілася кропля крыві
Мая божая кароўка

3

Зоркі — гэта божыя кароўкі
На купале Храма вечнасці
І падаюць з неба не знічкі
А божыя кароўкі
Вучацца лётаць

4

Па шыбе паўзе
Божая кароўка
Як па возеры застылым
Восеньскі ліст плыве

5

Божыя кароўкі—гэта каляровыя сны
Белых анёлкаў
З краіны майго дзяцінства

6

Божыя кароўкі — гэта людскія душы
У якіх жыла і жыве
Бясконца вера ў Бога

7

А на далоні тваёй
Тры божыя кароўкі
Як шматкроп'е ў сказе

І на пачатку было Слова...

8

Ты прыручыла божых каровак
І мяне наняла ў пастухі
І цяпер я хаджу па лузе
Нібы па райскай даліне
У пошуках божых каровак

9

У нашым з табою небе
Ёсць сузор'е Божых каровак
Але пра гэта ведаем толькі мы
Я, ты і божыя кароўкі

10

Божыя кароўкі — гэта божыя думкі
Пра наш свет
Дзе мне добра з табой
Бо думкі божыя
Заўсёды між намі
Як божыя кароўкі

11

Поўня над Мінскам
Гэта вялікая беларуская
Божая кароўка
Якой сняцца сны пра Менск

12

Божыя кароўкі
Як насенне з райскага дрэва
І я трымаючы ў кулаку
Божую кароўку
Адчуваю як яна шавеліцца
Нібы прарастае ў маю душу

13

І рухаюцца па венах маіх
Божыя кароўкі
Несучы ў сэрца

Нібыта ў гняздо
Любоў і каханне
І выплываюць з вачэй маіх
Слёзы
Як празрыстыя божыя кароўкі

14

І закончыцца дзень
І пачнецца ноч
І божыя кароўкі
Збяруцца ўсе разам
І ўзыдзе сонца з божых каровак
Каб мы сустрэліся з табой
І ўспомнілі пра ўсіх
Хто не дажыў да світання
12-13.01.2009

ВЫКРАДАННЕ АГНЮ

Ты захацеў стаць Праметэем.
Агонь ты выкраў у багоў.
Цяпер у травах чорным змеем
Паўзеш, апалены, дамоў
І чуюш смех і крык вар'ятаў.
І цемра, цемра, як праклён,
І адзінота спіць у хатах,
І д'яблы выюць ля вакон.
Багі маўчаць і не злуюцца,
У небе зор не бачна зноў.
Ары за крушню ў цемры б'юцца,
Нібы за чарапы цароў.
Паўзеш і ланцугоў не бачыш
Ні на руках, ні на нагах.
Твой шлях ніхто тут не аплача,
Як чарвяка — твой слізкі шлях.
А брат твой, да гары прыкуты,
Стаіць у цемрыве начэй.
І ў акіян цячэ атрута
З яго апаленых вачэй.
4.09.1994

ВЫКРАДАННЕ ЗАЛАТОГА РУНА

Вар'яцка спяваюць сірэны,
І нам не вярнуцца назад
У белыя родныя сцены
Да вабных, як віны, дзяўчат.

Але мы плывём, і нам неба
Гаворыць, што шанц у нас ёсць.
Руно! Нам не золата трэба,
Не трэба слановая косць.

Злуоцца багі, і наш ветразь,
Як ліст, калашмацяць вятры.
Малітвай анёлячы веру
На палубе, як на кастры,

Стаім прывязанья. Мора
Магілаю хоча нам стаць.
Шляхамі згараючых зорак
Галодныя цмокі ляцяць.

Ды ўсё ж мы руно залатое
Здабудзем!
І хутка прап'ём.
І мора, як дрэва сухое,
Ахопіцца райскім агнём.
3.09.1994

ВЫКРАДАННЕ РУЖЫ

За сцяной высокай у старым кляштары
Пад вакном у мнішак маладых
Ружа, як цнатлівасць мнішак белатварых,
Спакушае рыцараў начных.

Рыцары начныя ад спакусы злыя,
У карчомцы выпіўшы віна,
Ля кляштара ходзяць, як сабакі тыя,
Для якіх высокая сцяна

Не сцяна, а проста толькі перашкода.

І, як сном затопіцца кляштар,
Рыцары начныя ціха з асалодай
Паімкнуцца ў павуцінне мар.

Знікне ружа белая ў старым кляштары
Пад вакном у мнішак маладых
Гэтак, як цнатлівасць мнішак белатварых
У абдымках рыцараў начных.

8.22.09.1994

ВЫКРАДААННЕ КАХАНАЙ

Збудую паветраны замак,
Анёлы паселяцца ў ім.
Ты будзеш у замку таксама,
Ты будзеш у сэрцы маім.

На лютнях зайграюць анёлы,
І ўспыхнуцца ружы наўкол.
І раю блакітныя пчолы
Нам свечкі паставяць на стол.

І будзе наш замак праз ружы
У небе, як мроіва, пльць.
Нам хмараў вандроўныя сцюжы
З табой, як санеты, любіць.

Паветраны замак збудую
Над садам — кляштарам тваім.
Цябе я ўкраду, пацалую,
І ў неба, як сон, паляцім.
2.09.1994

ДЗЯДЫ

Мільёны свечак асвяцілі край,
Каб душы продкаў бачылі ізноў,

Што помнім іх і нашая любоў —
Адзіны існуючы ў свеце рай.

Мы молімся, мы плачам, мы маўчым,
Праз гэтае жыццё свае крыжы
Нясём, нібы ратунак для душы,
І ў вечнасць адлятаем, нібы дым.

Мільёнам свечак цэлы дзень гарэць,
І нам глядзець у свет, куды лямі,
Дзе месца ёсць, было і будзе ўсім,
Дзе нам усіх любіць і разумець.
4.11.1994

* * *

Няпэўнае жыццё, як смерці пацалунак,
Як сон, з якога не ўцячы, бо гэта сон.
І ноч, як прорва, у якой ёсць паратунак
Ад шэрых, быццам пыл, і ад самотных дзён.

Няпэўнае жыццё, як дым па-над палямі,
Дзе мы былі, дзе нас няма, як не было,
І быццам бы сябе прыдумалі мы самі,
Каб існаваць, як існуе ўначы свята.

Няпэўнае жыццё, нібыта пакаранне,
Нібыта Божы суд, якога не мінуць,
Пасля якога — толькі смерць, не існаванне...
І людзі ў Храмах плачуць, плачуць і пяюць.
30.09.1996

ЭЛЕГИЯ ВАДЫ

Вада, нібы расплаўленае неба,
Плюскочыцца ў бетонных берагах,
І рыбы, як жывыя зліткі срэбра,
Плывуць, нібыта ў небе — Млечны Шлях.

І горад наш каменны і халодны

Стаіць каля вады, нібы жабрак,
Які ўтапіцца думае штодзённа,
Але пакуль не топіцца, аднак,

Бо жыць ахвота пад высокім небам,
Дзе зрэдку сонца свеціць на зямлю,
Дзе я жыву, бо знаю — жыць мне трэба,
Хоць гэты горад, як цямніцу, не люблю...

Вада цячэ між берагоў бетонных,
Ёй сумна між бетонных берагоў,
Як сумна мне без сцен бацькоўскіх, родных,
Як сумна травам без жывых дажджоў.
6.12.1998

* * *

...А зімой у прыціхлай Дзвіне
У палонцы, нібыта ў вакне,
Адзінока трапеча святло,
Што цячэ, як стагоддзі цякло
Між высокіх крутых берагоў,
Міма нашых з табою дамоў,
У якіх ля агню мы сядзім
І ў агонь, што ў былое, глядзім,
Дзе шуміць маладая Дзвіна
І дзе лес у снягах, як сцяна
Па дарозе ў Еўропу, стаіць.

Чорны воран над снегам ляціць,
Быццам злая чыясці душа,
Быццам чорная маска віжа...
А ў палонцы, нібыта ў вакне,
Вадзяны пасміхаецца мне,
Бо я дома, як вязень, сяджу
І ў агонь, што ў былое, гляджу,
А Дзвіна хоць прыціхла, бурліць
У снягах і пад лёдам не спіць,
Як не спаў і не спіць божы час,
У якім ёсць Дзвіна і для нас...
17.09.2000

* * *

...А ён вершы любіў вечарамі чытаць,
Як у прыску вуголле жывое шукаць,
Каб ізноўку агонь распаліць уначы
І да раніцы потым агонь берагчы,
Быццам вершы ўсю ноч пра каханне чытаць.

І праходзіла ноч, бы мінаў цэлы век,
І званілі званы за вакном на царкве,
Бы вярталіся ў неба анёлы з зямлі,
Што ў санетах, бы ў клетках, самотна жылі,
Покуль іх уначы не знайшоў чалавек...

* * *

Мы — апошнія дзеці Жанчыны,
Нам прыйсці да магілы яе,
Выпіць нам развітальныя віны,
Дзе грахі мы тапілі свае.

Мы таксама памром, і над намі
Знікнуць зоры і знікне святло,
І начнымі ўзляцім матылямі
Па-над тым, што ў нас ёсць і было.

Мы — апошнія словы Жанчыны.
Мы — малітва над крыжам дарог,
Дзе пад восеньскім лісцем асіны
Спіць святло, нібы стомлены Бог.
29.06.1996

* * *

Тут, дзе Нёман цячэ,
Тут Айчына мая.
Тут, ля Нёмана, гай
Нібы Храм салаўя,
Што яшчэ тут жыве,
Як жыве мой народ,
Не згубіўся які
Між лясоў і балот.

І пакуль я жыву,
І пакуль я хаджу,
Я ў рачныя віры,
Як у вечнасць, гляджу,
І там бачу свой Край,
І там бачу зямлю,
Без якой я нішто
І якую люблю,
Так, як волю люблю,
Без якой нам не жыць
Тут, дзе Нёман цячэ,
Дзе бярэзнік шуміць...
28.11.1999

* * *

Сярэдзіна лета
Дыміцца, нібы цыгарэта.

Сярэдзіна лета,
Як попел лютучы санета,
Які я табе прысвяціў,
Але, як самоту, спаліў,
Бо ты ў ім была не апета,
Як трэба было зрабіць гэта.

Сярэдзіна лета.
Над намі ўжо сонца каметай
Плыве і ў нябыце знікае.

Сярэдзіна лета,
Нібыта іскрынка, якая
Патрапіла ў вока паэта.
Сярэдзіна лета.

Сярэдзіна лета,
Нібыта пісьмо без канверта,
Якое падхоплена ветрам.

Сярэдзіна лета,
Як светлая ўсмешка з партрэта

Жанчыны, якую чакаеш,
Якой, нібы лета, не знаеш,
Бо лета, нібыта карэта,
Пыліць і знікае,
Бо гэта
Сярэдзіна лета,
Сярэдзіна лета...

* * *

Ты хаваеш сябе ў адзіноту,
Як вясною ўсе дрэвы ў лістоту
Свае чорныя кроны хаваюць.

І сядзіш ты на кухні, і курыш,
І гаворыш, што бабы ўсе дуры
І адных тут прыдуркаў кахаюць.

Ды раптоўна расчыняцца дзверы,
І вачам ты сваім не паверыш—
Да цябе прыгажуня загляне.

І з сябе ты сарвеш адзіноту,
Як рака пазбаўляецца лёду.
Ды жанчына, як прывід, растане.
14.04.2004

НАВАЛЬНІЦА

Гром грыміць пацху за вакном,
Цемра працінаецца агнём,
Раніца далёка, як Парыж.

Дождж змывае пыл з прыціхлых дрэў,
З дрэў у неба д'ябал узляцеў,
Бачачы яго, ты ўся дрыжыш.

Расчыніўшы ў цемрыва вакно,
Мы гаворым пра французскае кіно,
Да якога нашаму — скакаць.

Ну а гром памалу ўсё грыміць.
І каму ахвота спаць — той спіць.
Праўда, можна так усё праспаць.

САМАГУБЦА

Ты мёртвы, быццам дзень мінулы,
Што з памяці яшчэ не знік.
Ты — вецер у вакзальных вулках,
Кудой прагрукаеў цягнік.

І гэта ноч, як дамавіна,
Спыве з табою ў небыццё.
І будзе бледная жанчына
Збіраць апалае лісцё
У вулках, дзе з табой бывала,
І будзе вогнішча паліць,
І будзе дым каля вакзала
Нібыта прывід твой хадзіць...

Чаго ты жыві — ніхто не знае.
Нашто памёр — не знаеш ты.
І кроў з цябе, як грэх, сцякае
На патаптаныя лісты...

18.11.1998

* * *

Мастак намалюе неба,
І неба праз міг — жыве,
І воблакаў белых срэбра
Спакойна праз дзень пльве.

Мастак намалюе сонца,
І сонца асвеціць нам,
Як вечнасць, той шлях бясконцы,
Якім мы ідзём у Храм.

Мастак намалюе ружы,
І ў ружах — любоў, як мёд...

За вокнамі спее сцюжа,
І шыбы ў вакне, як лёд.

Але сёння будзе свята,
Бо неба і сонца ёсць,
І намалявана хата,
І ў хату ідзе ўжо госць.
16.02.2008

* * *

У кожнага даўно сваё жыццё,
У кожнага даўно свая дарога,
Па-над якой апалае лісце
Ляціць самотна, як лісты да Бога.

І мы не хочам болей адчуваць
І радасць, і самоту, што мінулі
І сёння нібы за гарой царква,
Далёка й побач, нібы дом матулі.

Ды хочацца сустрэцца, каб ізноў
Адчуць, што ёсць у кожнага дарога
Свая, і цэлы век даўно прайшоў,
І сонца ўжо ўзышло, як ліст ад Бога...
19.02.2008

У ЦЭНТРЫ ЕЎРОПЫ

1

У цэнтры Еўропы лёд
І ты ідзеш па ім
Нібы Хрыстос па вадзе
І адзінока табе
Як пчале, у якой няма вулля
І цень твой перад табой
Як сцежка на лёдзе
Да палонкі як поўні ў небе

2

Не плачце па мне
Ты сказаў і сышоў у нябыт
І ўзяцелі птушкі з дрэў
Сумныя як попел
Светлыя як снег
Што ў цэнтры Еўропы
Дзе межы як трэшчыны
На старажытным гаршку
20.02.2008

* * *

утравелья помнікі-валуны
як рэшткі брукаванай дарогі
па якой прайшло дваццатае стагоддзе
8.05.2008

* * *

Без дарогі ісці, азірацца,
Як з палону дахаты ўцякаць,
І душой аб туман разбівацца,
Матылём над агнём узлятаць,

І не ведаць, ці хто Там чакае
І чаму сёння сонца няма
Па-над гэтым зажураным краем,
Дзе сто год, як памерла зіма...

Без дарогі ідзеш, бо асотам,
Што дарогай было, зарасло,
Хоць над ім шчэ, нібыта над лёдам
Не зацікла вандровак святло.

І ты прыйдзеш, нібыта з палону,
І патоне твой дзень у слязах,
І амыецца, стане зялёнай
І жывою трава на лугах...

А пакуль ты ідзеш без дарогі

І сваіх ты не бачыш слядоў
І ўсе радасці, і ўсе трывогі,
Як адвечная песня дзядоў...
30.03.2008

* * *

Вярнуцца дадому, нібыта прагнуцца
На самым світанні, калі яшчэ зоры
У кропелькі рос не паспелі згарнуцца
І тонуць у небе, нібы ў чорным моры.

Вярнуўся дадому, нібыта прагнуўся
На самым змярканні, калі летні вецер
У сад ззалацелы з вандровак вярнуўся,
А ў садзе ніхто ўжо не помніць аб леце.

І сумна глядзіш ты на родную хату,
Нібыта на прысак, з якога вуголле
Дыміцца і ў дым, як у шэрую вату,
Хавае ад холаду ўсё наваколле...
3.04.2008

* * *

...На вадзе не запісаць малітву,
А малітву, як на д'ябла брытву,
У душы да смерці пранасіць.
І маліцца адзінока ў Храме,
І маліцца з божымі людзьмі,
Быццам бы вадзіць жывую піць.
Не чакаць за грэшнасць даравання.
Як у кожнай ночы спіць світанне,
Так у кожным з нас жыве любоў.
Ты запішаш на вадзе малітву,
Аб яе паранішся, як брытву,
І ў табе малітвай стане кроў.
6.04.2008

* * *

Мне ніколі не забіць паэта,
Што ўва мне, нібы ў турме, жыве
І друкуецца ва ўсіх газетах,
Што пасля валяюцца ў траве
Пад нагамі, як смяццё і лісце
З дрэваў восеньскіх у час дажджу,
Што міне, як і жыццё калісьці
Скончыцца. Я пра жыццё пішу,
У якім усё даўно вядома.
Ды знаходжу я, што гэты свет,
Як балкон вялізарнага дома,
На якім, нібыта птах, паэт,
І яго зваліць усім ахвота,
Каб пасля за пляшкай шкадаваць,
Зваць і геніям, і ідыётам,
Што хацеў усіх уратаваць
Ад нябыту, што заўсёды з намі,
Як душа і неба над зямлёй,
Дзе ляжаць усім нам пад крыжамі,
Захлынуўшыся сваёй крывёй.
26.04.2008

ВЕЖА

над усім узвышаецца вежа
яна ахоўвае і ахоўваецца
яна ўглядаецца ў неба
як студня ўглядаецца ў зямлю
у вежы жывуць прывіды
яны палюхаюць рэха
і самі палюхаюцца
вежа прыцягвае маланкі
і сама як акамянелая маланка
у час навальніцы свеціцца
сваім каменным святлом
ля вежы шукаюць золата
ля вежы губляюць упэўненасць
вежы давяраюць свае таямніцы
на вежу спадзяюцца

вежа вялікі каменны рог
у які іграюць вятры
напамінаючы наваколлю аб пільнасці
вежа першай сустракае сонца
якое ўзыходзячы з-за лесу
залоціць купал вежы
нібы карануе цмока
які ахоўвае і ахоўваецца
і я гледзячы на вежу
бачу сваю адзіноту
29.12.1994

ПЕНЬ

пень — кропка ў жыцці дрэва
пень — згублены зуб жывёлы
якія жывуць у казках
якіх мы ўжо даўно не расказваем
пень — трон лесавіка
на які любяць прысесці вандроўнікі
і забыўшыся пра ўсё на свеце
слухаць як шумяць дрэвы
пень гэта мішэнь
у якую страляюць д'яблы
і трапляюць у людзей
і сvaraцца людзі
гаворачы адзін на аднаго
ты дурны як пень
пень гэта прыступка лесвіцы
якая вядзе ў пустэчу
і мы абыходзім аб'язджаем пень
не разумеючы што яго нельга
ні абысці ні аб'ехаць
і мы не любім пнёў
і мы баімся пнёў
і толькі мурашкі
бачаць у пні зруб сваёй хаты
30.12.1994

БАРАЗНА

баразна гэта трэшчына
паміж ворывам і дзірваном
у час дажджу
баразна становіцца рэчышчам
па якім цячэ неба
баразна заўсёды ў чаканні
яна адкрытая і безабаронная
але яна можа абараніць
і памятаючы крокі аратага
яна сумуе і чакае яго
баразной перакрэсліваецца пустэча
і я ідуць праз поле
па свежай баразне
трапляю ў свой спакой
23.01.1995

СОЛЬ

попел нашага жыцця
акамянеўшы стаў соллю
соль гэта снег сярод лета
па дарозе ў замак
па якой едуць на санях
Радзівілы
соль гэта золата
калі яе няма
соль гэта Салігорск
калі яе шмат
і стаіць на кухні
у шклянёй сальніцы соль
як застылае святло самоты
якога мне трэба скарыстаць
відаць не адзін пуд
каб зразумець
у чым соль жыцця
у чым соль смерці
2.02.1995

ТВАНЬ

твань спадманвае і спадманваецца
яна хаваецца ў травы і кустоўе
да яе ідуць і ад яе ўцякаюць
яна бяздонная і пражэрлівая
тванню палохаюць і ў яе заманьваюць
твань гэта вароты ў пекла
твань гэта мытня ў чорнае царства
у якім жывуць чэрці
і розныя нячысцікі
твань гэта навальнічнае воблака
якое прырасло да зямлі
і не змагло ўзяцець у неба
і я ідучы з дому чую голас
глядзі не трапі ў твань
і я іду і я трапляю ў твань
і я ўцякаю з твані
пакуль навокал твань
пакуль навокал
пакуль
28.12.1994

НІТКА

мама сеўшы ля вакна
як ля шклянога неба
з белага воблака воўны
калаўротам выцягвае нітку
і прапускаючы яе праз свае пальцы
як нітку Арыядны
мама блукае ў лабірынце часу
нітка доўгая як восеньскі вечар
светлая як Млечны Шлях
яна паслужмяная
яна слухаецца іголку і шпідэлак
яна служыць
але на прыслужваецца
яна трывалая і цяпялая
яна цёпая як маміна дыханне

яна сумная як дым
што цягнецца ў неба
ад патухаючага вогнішча
7.02.1995

СЕРП

сярпу давяралі жніво
яго шанавала жняя
а цяпер ён у паветцы
сярод заіржавелага жаляззя
пра яго ўсе забыліся
і толькі малыя ўнукі гаспадара
не ведаючы што такое серп
час ад часу бяруць яго
але пачуўшы дзе даў голас
пакладзіце серп на месца
кідаюць серп у жаляззё
і ўцякаюць як ад змяі
і ляжыць серп у паветцы
як непатрэбнае шчасце
як успамін пра даўняе жніво
як наша самота
і ствараючы з павуты свой свет
цікавяцца сярпом павукі
бачачы ў ім маладзкіх
які мог бы асвяціць іх неба
8.02.1995

ПЛУТ

плут перагортвае поле
са старонкі дзірван
на старонку ворыва
ён слуга і гаспадар
яго шануе араты
і плут ведае сабе цану
але не задзірае нос
па якім яму часта даецца

ад разбуджанага камення
якое схавалася ў дзірван
і чым часцей нырае плуг
у падтраўнае зацішша зямлі
тым больш ён свеціцца радасцю
што ён патрэбны
і людзі і птушкі
якія спяшаюцца за ім
як за павадыром
ідучы з Вясны ў Восень
пакланяюцца яго следу
свежай баразне
9.02.1995

* * *

чырвоная змяя крыві
выслізгнула з горла воя
і застыла ад нечаканай волі
26.02.1995

КРЫГА

крыга атрымаўшы волю
адразу яе згубіла
трапіўшы ў палон цячэння
і плыве крыга
як рачное воблака
насустрач сваёй смерці
як насустрач свайму шчасцю
і кружацца над крыгай чайкі
як над спакуслівым прывідам
дзівоснай рыбіны
крыга гэта рэшткі скуры
якую скідаючы з сябе
рака-змяя становіцца зноў ракой
крыга гэта рэшткі блакітнай турмы
якую збудаваў мароз
няволячы русалку
якая не схачела стаць ягонай жонкай

і я стоячы на беразе ракі
гляджу на крыгу
як на белы крыгалёт
на якім адлятае Зіма
5.03.1995

СОН

сон гэта Харон
які перавозіць нас
з аднаго берага ночы на другі
сон гэта палон
у які ахвотна здаёмся
забываючы пра сябе
сон гэта бездань
у якую падаем
застаючыся на месцы
сон чакаем як збавення
але сон гэта д'ябал
які спакушае нас жыццём у сне
у якім гаспадарыць сон
сон гэта наша жыццё
сон гэта прывід
які праглынае мяне
сон гэта салодкая смерць
і сніцца мне сон
у якім я не сплю
і невядома што існае
жыццё ў сне ці сон у жыцці
сон у жыцці ці жыццё ў сне
6.03.1995

КЛАДКА

кладка над прорвай
гэта костка ў горле цмока
які даўно ўжо мёртвы
але яшчэ ўсё роўна
разяўляецца на сонца ў небе

кладка гэта злучнік у сказе
які запісаны на істужцы сцяжыны
і я каб перайсці ручай
шукаю кладку нібы скарб
і кладзецца самаахвярная кладка
пад мае ногі
і я іду па кладцы
як па сваім цені
і прагінаецца кладка
нібы нахіляецца да вады
зачараваны вандроўнік
каб спатоліць смагу
патрэсканымі ад спёкі вуснамі
16.03.1995

СТРАЛА

страла гэта стрэлка гадзінніка
які заўсёды паказвае
толькі гадзіну смерці
страла гэта пярэ
з крыла адзінокага цмока
і ляціць страла
як патухлая маланка
несучы на сваім вастры
кропку для сумнай балады
пра смелага воя
і ляціць страла
і хаваюся я ад стралы
як ад свайго лёсу
і ляціць страла
як расколіна ў сасудзе дня
з якога камусьці болей не піць
але я чакаю стралу
але пасланую Купідонам
21.03.1995

* * *

Ты ў скверы Буніна чытала,

Нібы ў агонь лісцё кідала,
А там лісцё і не гарэла,
Як матылі, да зор ляцела,
І ў лёце музыка гучала,
Якая неба асвятляла...
Ты небу Буніна чытала.
31.03.1995

ДРАБІНА

у сенцах стаіць драбіна
па якой мы лазім на гарышча
і заходзяць валачобнікі і спяваюць
падстаўляй драбінку
лезь па сланінку
і лезе маці на гарышча
і нясе валачобнікам пачастунак
і ўзлазіць кот на драбіну
і дрэмле вартуючы лаз на гарышча
і стаіць драбіна як святая
як пакараная
але яна драбіна
і яна заўсёды гатова дапамагчы
узняцца па-над зямлёй
і апусціцца на зямлю
і я ўспамінаю дзяцінства
калі хацелася знайсці драбіну
па якой можна ўзлезці на неба
дзе жыў сам пан Бог
і я майструю драбіну
(пішу вершы)
па якой лезу на сваё неба
у якім я хачу быць Богам
10.04.1995

СЛУП

яго паставілі і ён стаіць
на яго звяртаюць увагу

і яму здаецца
што ён пуп зямлі
але ён слуп
якому збрыдлівыя сабакі
даўно падмачылі рэпутацыю
і аб які мясцовыя свінні
чэшуць свае брудныя бакі
але слуп стаіць як і стаяў
як д'яблавы посах
каля варот у пекла
і садзяцца на слуп вароны
як на свой трон
і вывешваюць на слупе
павукі сваю павуту
нібыта белыя сцягі
на вежы разбуранага замка
і стаіць слуп сярод поля
як аслупянелы велікан
і маланка хоча спаліць
і пярун хоча расшчапіць яго
і абыходзяць яго і аб'язджаюць
і ніхто не памятае
адкуль тут з'явіўся слуп
а слуп стаіць бо яго паставілі
і ў яго ніколі не будзе каранёў
27.11.1995

* * *

Зноў белы лес, нібы сцяна палаца,
Стаіць на ўсходзе й раніцу пільнуе,
А наша сонца ў снах тваіх начуе,
І ты не можаш рана прачынацца

І каву піць, нібыта ноч да донца,
Дзе чорнае, нібыта кава, сонца
Тваіх забытых дзён, дзе ты адна
Глядзела, як з нябёс начных, з вакна

І свечкамі святліла падваконне.
Як гэта ўсё было даўно, а сёння

Зноў белы лес, нібы сцяна палаца,
Стаіць на ўсходзе й раніцу пільнуе,

А наша сонца ў снах тваіх начуе,
І дзень не можа аніяк пачацца...
27.04.2008

* * *

А ты даўно стаміўся ад жыцця
І ўжо не помніш, для чаго жывеш,
І дні твае, нібыта пыл, ляцяць,
Губляючыся ў снезе і ў траве,

Дзе шэры горад для цябе як сон,
Які табе прысніўся ў век дажджу
І захапіў цябе ў начны палон,
Дзе я таксама, нібы воўк, сяджу

І плачу вершамі ў начны прастор,
Бо дождж нудотны, як аблок жыццё,
Дзе мы не бачым над сабою зор,
Дзе зоры, як вар'яцкае лісцё,

Што ў неба заляцела выпадкова,
Як у душу пакрыўджаную слова

Самотнае і светлае, як дзень,
Які прайшоў і ўжо не будзе больш,
І ўспомніцца, як з-за аблок прамень,
Забудзецца, як перажыты боль,

Бо ў гэтым свеце стане ўсё травой,
І над касцёлам і па-над царквой
Мы праляцім і знікнем назаўжды,
Нібы ў пяску дзве кропелькі вады...
2.05.2008

* * *

Няўлоўнай вечнай музыкі дыханне

Плыве над намі светла і плыве,
Пакуль са снегам першым не растане
У восеньскай, нібы агонь, траве.

Растане і вадой сцячэ самотнай
У чорную, як вугаллё, раллю
І будзе кожнае травінцы роднай,
І кожная травінка нам «люблю»

Шаптаць пачне, і музыцы чароўнай
Зноў па-над белым светам плыць і плыць
Маладзіком, як залачаным чоўнам,
На дне якога першы снег ляжыць.
20—22.05.2008

* * *

Ён думае, што вечны ён, як свет,
А ён, як пыл на маладой траве,
Датуль жыве, пакуль няма дажджоў.

І пройдзе дождж, нібыта пройдзе век,
І чалавекам будзе чалавек,
І будзе, нібы дождж, любоў.

І вырасце высокаю трава,
Але ў траве не згубіцца царква,
Куды ён прыйдзе, каб пабыць са мной.

І я яму нічога не скажу,
І, як малітва, будзе шум дажджу
Над намі, нібы над травой...
6.04.2008

* * *

...Чужыя заходзяць у хату,
І робіцца хата чужой.
І птушкі цураюцца саду,
І ў садзе жыве лістабой.
І ты падбіраеш лістоту,

Нібыта ад Бога лісты,
І будзеш чытаць іх употай,
Глядзець на чужыя сады,
З якіх больш ніхто ўжо не скажа
Табе, што тут ты гаспадар.

Лісцё ператворыцца ў сажу,
І сонца, нібыта ліхтар,
Патухне, і стане зімою
Дажджлівая восень, і снег,
Як смех, паляціць над табою
Праз святасць тваю і праз грэх...

І раптам ты з крыкам прачнешся
І хату сваю, як душу,
Агледзіш, наўкол азірнешся
І выйдзеш, нібыта з дажджу,
З самоты, якая чужая,
Якая чужой не бывае...
6.04.2008

ЧАС

1

у кожнай травінцы
трапечы агонь
і вецер яго раздзімае
і пыл узлятае як дым
і ты стаіш у высокай траве
як на кастры інквізіцыі

2

і падаюць з неба зоры
і падаюць з дуба жалуды
а па рудой травіне паўзе
божая кароўка
як кропля крыві
па ржавым лязе нажа
у забойцы часу

3

ад квецені садоў
павар'яцелі пчолы
і ты ідзеш праз сад
нібыта праз пажар
дзе попел апалых пялёсткаў
сумны як парванья вершы
пра шчаслівае каханне

4

у прыцемках вячэрніх
перад Кафедральным саборам
ліхтары
ці грэшныя душы
і Няміга ў трубе
як святло ў тунелі

5

каля дарогі дахаты
з абрэзанымі кронамі дрэвы
як патушаныя свечкі

6

і час растае
нібы лёд
што сёння раздзяляе
ваду і неба
і ты ідзеш па лёдзе
як па часе
які спыніўся
10.05.2008

* * *

Ад дажджу на Нямізе патоп,
А Няміга ў трубе пад зямлёй,
Як салдат, што залёг у акуп
І прад боем ляжыць сам не свой,
Хоць і помніць, што ў цэнтры Еўропы
То пажары заўжды, то патопы...

Я з табою іду па вадзе,
Як праз час, што зрабіўся вадою,
І вада нам насустрач ідзе
І жаўцее царкоўнай сцяною,
За якою малітвы святло,
Як Нямігі вада пад зямлёй,
І што будзе, што ёсць, што было
Аб'яднана пажарамі ў ёй...
23.05.2008

* * *

Ля чыгункі кавыль, як агонь пасівелы,
Не стухае, дыміць, асвятляючы мне
Верасное вяртанне праз вечар счарнелы
У краіну, дзе сонца чакае мяне.

І гляджу я з вакна і тамлюся душою,
Пра вяртанне сваё, як пра свята, пішу.
І аблокі, нібыта былое, за мною
Нерухома лятуць, як праз дзень, праз душу.

На пероне стаяць, прыжмурыўшыся, людзі
І на светлыя вокны глядзяць цягніка,
Быццам знаюць, што з намі наперадзе будзе
І чаго не знайсці нам, хоць вечно шукаць...

Нам вяртацца дамоў праз дажджы і туманы,
У якіх ёсць дарога й агонь кавыля,
Ад якога ўзгарыцца чаканы мной ранак
І ўсплыве беларуская з цемры зямля.
8.06.2008, Украіна

* * *

Ля чаўна страказа залатая
Над люстэркам вады залатой
За сабой залатою лятае,
Быццам бы за другой страказой.

Я гляджу на яе, залатую,

І нікуды ўжо больш не плыву.
Мяне клічуць дахаты. Не чую,
А ступаю ў ваду, як траву

Залатую, дзе ўжо залатая
Страказа над вадой залатой
Ад мяне аж да сонца ўцякае
Не адна, а з другой страказой.
2.07.2008

* * *

Дзесьці за ваколіцай,
Дзе няма агню,
Ветру злая конніца
Топча цішыню.

І гляджу я ў цемнату
І баюся спаць,
Бы даваць нырца ў ваду,
Каб да дна дастаць,

Дзе таксама конніца
Да мяне ляціць
Дзесьці за ваколіцай,
Дзе чарот шуміць,

Як вада, дзе ўжо заціх
Мой агонь дарог,
Каб дарог не знаў другіх
Больш, чым даў мне Бог.
25.08.2008

* * *

Стагоддзе дажджу пачалося.
Ніхто не заўважыў, бо дождж
Увесну, і ў лета, і ўвосень
Стагоддзі да гэтага ўсё ж

Ішоў, як і сёння, і ўчора,

І нават зімою — было —
З нябёсаў сыходзіла мора
І доўга, як вечнасць, цякло.

Але было ўчора ўсё гэта,
А сёння стагоддзе дажджу
Ідзе, абганяючы лета,
Дзе я пад страхою сяджу,

Нібыта ў каўчэгу, у хаце,
Якую шчэ дзед збудаваў.
І побач са мной мая маці,
І побач ля вёскі царква,

І ўсё быццам бы, як і ўчора,
Куды ні пайду, пагляджу.
Нябёсы над намі, як мора,
З якога стагоддзе дажджу

Мінулай вясной пачалося,
Хоць гэтка маркотлівы дождж
Стагоддзі да гэтага ўсё ж
Ішоў, пачынаючы восень...
31.08.2008

* * *

дзьмухавец —
маленькая касмічная туманнасць
у якой зараджаецца новае жыццё
і подых ветру
як подых Бога
жыццё абудзіць
19.05.2009

* * *

Ноч як чорная кава
Дзе зоркі як цукар
І п'ём мы з табою каву
На беразе Свіслачы

Дзе Няміга з трубы выцякае
Нібыта кроў з вены
Нашага Мінска
І ты маўчыш і я маўчу
Так як камяні маўчаць
У сценах спаленага Храма
24.06.2007

* * *

У Храме маёй адзіноты
Нябёсныя пчолы жывуць.
На фрэсках няма пазалоты,
А цені, як травы, растуць,

Як дым прамінулых стагоддзяў,
Як хмары над ціхай зямлёй,
З якіх адзінокі дождж пройдзе
І стане жывою вадой

Для Храма маёй адзіноты,
Якога не бачыце вы.
Мне зоркі — пчаліныя соты
У цемры блакітнай травы,

Куды я гляджу і вас бачу,
Нібы залатую пчалу,
Што золатам сонечным плача
І моліцца толькі святлу,
Якога няма ў маім Храме...
25.06.2007

* * *

У стагоддзях сну і чорных кратаў
Па дарозе, дзе, як вечнасць, пыл,
Я сустрэў вандроўных музыкантаў,
Што ішлі да дзедаўскіх магіл.

Ім абрыдлі шэрыя прасторы,
Ім абрыдлі панскія сталы,

Пагублялі лапці і аборы,
Напіліся брагі і смалы.

Я спытаў вандроўных музыкантаў:
— Што чакаць жа мне ў стагоддзях сну?
Адказалі, што чакаць не варта
Радасці бясконцую вясну.

Не казалі болей анічога
І пайшлі, як прывіды, як сон.
Я абняў, нібыта крыж, дарогу,
І пачуў я: у дарозе — стогн.

І ў стагоддзях сну і чорных кратаў
Я пракляў сябе за свой спакой.
І ўздагон вандроўным музыкантам
Паляцеў, галосячы, душой.
27.06.1991

* * *

залаты слімак сонца
па блакітных травах неба
няспешна паўзе
яму няма куды спяшацца
бо хутка восень
дзе свечкі самотных бяроз
асвецяць мне шлях дамоў
дзе мяне яшчэ чакаюць
як раніцы чакаю я
калі сонца залаты слімак
выпаўзе з чорнага лесу
як з ракавінкі старой

* * *

а цемра за вакном
як дым пажару
у якім згарэў наш дзень
дзе я быў і ты была
як гэты вечар за вакном

як гэтае святло ў суседнім доме
і я гляджу ў цемру
як у самога сябе
і дыхаю як рыба на беразе ракі
як на беразе часу
разумеючы што дзень прайшоў
і цемра за вакном
як дым ад пажару

* * *

Гады ідуць... Нам застаюцца творы,
Як астравы святла ў чарнюткім моры,
Як радасці зямныя і трывогі
І як крыжы ля вёсак ля дарогі
Нам застаюцца... Родны край,
Дзе ты на свет з'явіўся — вечны рай,
І тут усё тваёй душой апета —
І кожны божны дзень, і гэта лета,
Дзе васількі — анельскі лёд — у жыцце,
Дзе цеплыня адвечна ў іх блакіце,
Як у вачах шляхетных нашых вояў...

Паэзія, нібы каўчэг той Нояў,
Дзе ёсць усё і будзе гэтак вечна
Пад небам беларускім, дзе Шлях Млечны—
Шлях нашых продкаў, што глядзяць з вышы
На нашы несусветныя дажджы,
Дзе знікне ўсё, ды застануцца творы,
Як астравы святла ў чарнюткім моры...
19.07.2007

* * *

і здрадзіць той хто побач
і попел пасыплецца ў неба
як у блакітную попельніцу
і перакуліцца поўня
і разальцецца святло
а з зорак як з коканаў
не народзяцца анёлы

і Млечны Шлях
стане шляхам на новую Галгофу
і Ён будзе ісці
і здраціць той хто побач
і сядзіш ты адзін у кватэры
як чарвяк у прыгожым яблыку
9.09.1998

* * *

я іду па дарозе
абапал дарогі травы
жывыя і мёртвыя
дрэвы жывыя і мёртвыя
людзі жывыя і мёртвыя
і раптам на дарозе вада
жывая і мёртвая
і я сыходжу з дарогі
каб стаць жывым ці мёртвым
4.10.2006

* * *

Калі настане дзень апошні свету,
Віна ты вып'еш, скурыш цыгарэту
І ў неба, нібы ў прорву, паглядзіш.

І ўбачыш там усё, што ўжо мінула,
Куды цябе смаліцаю цягнула,
Куды ты сёння смеццем паляціш.

Ды дзень апошні, пэўна, не настане,
Бо прорву бачыш ты ў сваім стакане,
З якога вецер свішча на ўвесь свет.

І, дакурыўшы моўчкі цыгарэту,
Ты марыш пра кайфовую кабету,
Каб потым праклінаць усіх кабет.

САБАКА

Здыхаў сабака, ды не поўз да хаты.
У хаце сытыя яго браты,
Як свінні, абжыраліся на святы,
Аж да зямлі звісалі жываты.

Ён быў галодны, біты-перабіты,
Ён свой ланцуг парваў і ў поле збег.
І доўга сніў, нібы каўчэг, карыта,
Сівых людзей і іх нелюдскі смех.

Былыя сябрукі бягуць за сучкай,
Забыўшыся на гонар і свой род.
І ён увесь у пыле і калючках
Глядзіць на сучку нібы ідыёт.

Брашы мацней і будзеш, браце, сыты.
Ад сытасці і ён падчас дурнеў,
Хваліў сваё рассохлае карыта,
Пакуль аднойчы ўсё ж не зразумеў,

Што ён ніхто, што ён, як раб пракляты,
Сядзіць на ланцугу...
Цяпер жа сам
Ён смертнай воляю, як Бог, багаты,
І поле палыну — сабачы храм.

ПОМСТА

У атрутным тумане курганне,
Чорны прывід на чорным кані
Скача гулка насустрач світанню,
Скача ў смерці сляпяя агні.

Меч блішчыць, як маланка ліхая,
Іскры сыплюцца з-пад капытоў,
І трава абгарае сухая,
А на травах — варожая кроў.

Хіжы моліцца, лоб разбівае:
—Пашкадуй ты мяне, абміні...
Чорны прывід каня не спыняе,
Пралятае па ім на кані.

Разбягаюцца ў ноч свалачугі,
Не знаходзяць ратунку ўначы.
І звініць па-вар'яцку кальчуга,
Кроў сцякае па гострым мячы.

І ў балоты хаваюцца гады,
І асіны ад жаху дрыжаць.
Толькі ў цемры мужыцкія хаты
Не баяцца нічога і спяць.

У атрутным тумане курганне,
Чорны прывід на чорным кані
Скача гулка насустрач світанню,
Скача ў смерці сляпыя агні.
8.06.1989

* * *

Ты не помніш светлай адзіноты,
Як не помняць весняга дажджу
Кветкі ў садзе, ссохлыя ля плоту,
Дзе з табой, зажураны, сяджу
І гляджу на восеньскія далі,
У якіх знікаюць нашы дні,
Нібы туманы ў азёрных хвалях,
Нібы матылі ў начным агні...

Ты не помніш светлай адзіноты
І не хочаш сёння ўспамінаць,
Як ісці — па рэчцы з тонкім лёдам
На той бераг, дзе крыжы стаяць,
Пад якімі спяць вяскоўцы нашы,
І якім не хочацца, каб мы
Іх забылі, як разбілі чашы
З цеплынёй на беразе зімы,
Дзе не ўспомнім светлай адзіноты,

Як не помняць весняга дажджу
Кветкі ў садзе, ссохлыя ля плоту,
Дзе з табой, зажураны, сяджу,
Як ля вогнішча, якое стухла...
6.12.2007

* * *

Хто я? Што я? Толькі, як усе, вандроўнік
У прасторы вечнай вечнасці зямной,
Ды ўсё ж мне ніколі не было ўсё роўна,
Хто і як жыве тут на зямлі са мной,

На зямлі, дзе замкі, велічныя Храмы
І руіны Храмаў, замкаў і дамоў,
На зямлі азёраў, кветак і дубоў,
На зямлі, дзе вечна нас чакаюць мамы,

Ну а мы ім рэдка кажам пра сваю любоў,
Бо няма нам часу, бо няма настрою,
Бо ніхто не цэніць, пасівельх, нас.
І што жыць нам дрэнна тут цяпер з табою,

Вінаваты гэты невясёлы час.
Час то вінаваты, вінаваты й самі,
Бо чакаць прывыклі, што надыдзе дзень:
Самі з'являцца крыжы на новым Храме,

Сам у змрок загляне сонечны прамень.
Так яно не будзе! Ды само хай прыйдзе
Разуменне, што на гэтае зямлі
Ты — тутэйшы, беларус, не нейкі злыдзень,

Што прыйшоў пажыць тут, як усе жылі,
І таму пытанні: «Хто я? Для чаго я
У прасторы вечнай вечнасці зямной?»
Сёння не знікаюць так, як знікла Троя,
Як знікаюць сцежкі ў цемнаце начной...
6—10.12.2007

БЕЗ ЗНАКАЎ ПРЫПЫНКУ

праз поле праз неба праз вечнасць
дарога дарога дарога дарога
без знакаў прыпынку без знакаў без знакаў
на дарозе каменне ператвараецца ў пыл
і я ператвараюся ў пыл
а пыл ператвараецца ў каменне
каменне каменне каменне
каменне збіраюць збіраюць збіраюць
адны робяць брукаванку
другія брукаванку хаваюць пад асфальт
і ставяць знакі знакі знакі знакі

.....

праз поле праз неба праз вечнасць
дарога дарога дарога дарога
без знакаў прыпынку без знакаў без знакаў

* * *

Снегу белы попел на зямлю ляціць—
У нябёсах замак восеньскі згарае.
Ты зіму не любіш, і ніхто любіць
Гэтую зіму цябе не прымушае.

Толькі неяк сумна ты глядзіш на свет,
Быццам знаеш нешта, што не знаюць людзі,
Што былі сягоння з раніцы ў царкве,
А цяпер слядамі снег бялюткі брудзяць

Па дарозе з Храма, быццам бы з нябёс,
Дзе згарае замак восені мінулай,
Дзе начамі зоркі, як лісцё бяроз
У вадзе, што ў лёдзе да вясны заснула

Так, як ты хацеў бы да вясны заснуць,
Каб пасля прачнуцца ад святла лістоты
І сказаць, што любіш, як віно, вясну,
Выйшаўшы з кватэры, быццам бы з самоты...
13—14.12.2007

* * *

Ізноўку дождж... Ізноўку восень,
Як год назад, як сто назад.
Як карабель, пустая восець
Плыве спакойна ў лістапад,

Нібы ў агонь, што забушуе
І сцішыцца праз пару дзён.
Ізноўку дождж мяне ратуе
Ад нематы, бо любіць ён

Мае самотныя маленні
Да сонца, што ад нас сышло
За воблакі, каб дождж асенні
Напомніў нам, што так было

І год назад, і сто назад
І будзе так ізноў праз восень,
Як карабель, старая восець
Спакойна плыць праз лістапад.
29.09.2009

ВЯРТАННЕ

1. Слёзы...

У слёзы пераплавіцца пачуцці
І апусцее душа як вулей
У якім будзе начаваць вецер
І ты прыйдзеш дахаты
Нібыта з палону
І ніхто не сустрэне цябе
Акрамя травы
Што яшчэ вясной выбегла
На сцежку сустракаць цябе
Не забыўшыся што ты абяцаў
Вярнуцца

2. Птушкі...

Вяртаюцца птушкі з выраю
Як з раю якога няма

І сонца ў канцы дня
Як святло ў канцы тунеля
І ты глядзіш на птушак
Як на попел
Што з неба ў тваю душу
Вяртаецца

3. Рэкі...

У свае берагі вяртаюцца рэкі
І толькі мінулае не вяртаецца
Яно як апалае лісце
Плыве па Леце
І ты стаіш ля вады
Як ля вечнасці
Што не ведае сваіх берагоў
І ёй няма куды
Вяртацца

4. Дарога...

Пыл вяртаецца на траву
І дарога за тваёй спіной
Як трэшчына ў часе
Па якой не ўсе
Вяртаюцца

5. Мы...

І ніхто не вернецца з таго свету
І ніхто не абяцае вярнуцца
І дзень і ноч
Не вяртаюцца
І мы забываемся
Што мы не вечныя
І што нам патрэбна вярнуць
Тое што даў нам Бог
У міг
Вяртання
3—4.05.2008

* * *

Наша вечнасць у белай царкве,

Як у белым каўчэгу, плыве,
Як праз пlynь невядомай вады,
Праз бясконцыя дні і гады,

У якіх нам згубіцца з табой,
Нібы ценям над весняй вадой,
Што не можа знайсці берагоў,
Берагі, нібы наша любоў

Да зямлі, што цяпер пад вадой,
Да нябёс, што цяпер над царквой,
Што плыве, быццам белы каўчэг
Праз аблогі, нібыта праз снег,
Што не ўспеў даляцець да зямлі,
На якой мы жывём і жылі...

ДОЖДЖ

як трава імкнецца ў неба
так дождж імкнецца ў зямлю
ахвяруючы блізкасцю да Бога
дождж падобна матылю
пакінуўшы ўтульнае месца
не помніць кім ён быў нядаўна
а ляціць як матыль на агонь
на святло кветак
і часцей не тады калі просяць
а калі жнуць і косяць
і беге па хмарах маланка з ліхтаром
і злуецца гром-вартаўнік
вінавацячы адзін аднаго ў недаглядзе
а дождж радуецца
дождж вырваўся на волю
а я ад дажджу схаваўся пад дрэвам
а дрэва мне шапоча
не хавайся пад маю крону
бо мяне любіць гром
палюбі дождж і дождж цябе палюбіць
і я люблю дождж
і ведаю што ў дажджу любоў халодная

хаця і светлая як сам дождж
які нечакана з'явіўся
і нечакана знік

* * *

Не кожнаму даў Бог паэта разумець,
І ці патрэбна, каб было цяпер іначай?
Не кожны ўвосень любіць восеньскую медзь,
Не кожны над завялаю красою плача.

І ты ідзеш, незразумелы, праз дажджы,
Нібыта праз лясы празрыстыя, як слёзы
Празрыстыя, што вершамі з тваёй душы
Цяклі, калі ты вечнасць піў і быў цвярозы

Ад цішыні, што навакол, як смерць, была
І ў лоб цябе, нібыта сына, цалавала.
З-пад ног тваіх зямля, як воблака, плыла,
І воблака, нібы зямля, цябе чакала,

Бо ты паэт, які ўсё можа зразумець
Збалелым сэрцам, адзінокаю душою,
Каб потым вершам славіць восеньскую медзь
І шчыра плакаць над завялаю красою.
27.04.2008

© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2011 год

© PDF: Камунікат.org, 2011 год

ЗМЕСТ

*** Я зноў пра Храмы, сум, любоў і пра крывы...

Балоды крыві і любові

Балада Усяслава Чарадзея
Балада Еўфрасіньні Полацкай
Балада Кірылы Тураўскага
Балада Міндоўга
Балада Гедзіміна
Балада Альгерда
Балада Альдоны
Балада Вітаўта Вялікага
Балада Ягайлы
Балада Грунвальдскай бітвы
Балада Міколы Гусоўскага
Балада Боны Сфорца
Балада Мікалая Радзівіла (Чорнага)
Балада Барбары Радзівіла
Балада Сьмона Буднага
Балада Васіля Цяпінскага
Балада Мікалая Крыштофа Радзівіла (Сіроткі)
Балада Льва Сапегі
Балада Юрыя Алеўкавіча
Балодны маналёг Казіміра Лышчынскага
Балада Саламеі Пільштыновай
Балада Іаахіма Хралтовіча
Балада Антонія Тызенгаўза
Балада Тадэвуша Рэйтана
Балада Тадэвуша Касцюшкі
Балада Юльяна Нямцэвіча
Балада Міхала Клеафаса Агінскага
Балада Стафана Грабоўскага
Балада Івана Насовіча
Балада Яна Баршчэўскага
Балада Яна Чачота
Балада Тамаша Зана
Балада Адама Міцкевіча
Балада Валерыя Ваньковіча
Балада Ігната Дамейкі
Балада Адольфа Янушкевіча
Балада Эміліі Плятэр
Балада Напалеона Орды
Балада Дуніна-Марцінкевіча
Балада Аляксандра Рьпінскага
Балада Івана Хруцкага
Балада Генрыка Дмахоўскага
Балада Паўлюка Багьрыма
Балада Яўстафія Тышкевіча
Балада Арцэма Вярыгі-Дарэўскага
Балада Адама Кіркора

Балада Станіслава Манюшкі
Балада Аляксандра Незабьтоўскага
Балада Ўладзіслава Сыракомлі
Балада Паўла Шэйна
Балада Рамуальда Траўгута
Балада Эмерыка Чапскага
Балада Вінцэся Каратынскага
Балада Аляксандра Ельскага
Балада Міхала Цюньдзявіцкага
Балада Міхала Андрыёлі
Балада Камілы Марцінкевіч
Балада Францішка Багушэвіча
Балада Альгерда Абуховіча
Балада Элізы Ажэшкі
Балада Эдварда Вайніловіча
Балада Янкі Лучыны
Балада Яўхіма Карскага
Балада Ігната Буйніцкага
Балада Каруся Каганца
Балада Мітрафана Доўнар-Запольскага
Балада Ядвігіна Ш.
Балада Адама Гурьновіча
Балада Фердынанда Рушчэца
Балада Аляксандра Ўласава
Балада Цёткі
Балада Васіля Захаркі
Балада Пятра Крачэўскага
Балада Язэпа Дылы
Балада Івана Луцкевіча
Балада Ёсевалада Ігнатоўскага
Балада Ўладзіслава Галубка
Балада Янкі Купалы
Балада Якуба Коласа
Балада Язэпа Лёсіка
Балада Вацлава Ластоўскага
Балада Антона Луцкевіча
Балада Фларыяна Ждановіча
Балада Палуты Бадуновай
Балада Сьмона Рак-Міхайлоўскага
Балада Зьмітрака Бядулі
Балада Міколы Равенскага
Баладны маналёг Алеся Гаруна
Балада Цішкі Гартнага
Балада Язэпа Драздовіча
Балада Антонія Ляшчэвіча
Балада Аркадзя Смоліча
Балада вяртаньня Багдановіча
Балада Адама Станкевіча
Балада Рыгора Шырмы
Балада Браніслава Тарашкевіча
Балада Аляксандра Чарвякова

Балада Зоські Верас
Балада Канстанціі Буйло
Балада Максіма Гарэцкага
Балада Андрэя Мрыя
Балада Паўліны Мядзёлкі
Балада Тамаша Грыба
Балада Ігната Дварчаніна
Балада Міхася Чарота
Балада Алены Кіш
Балада Юркі Лістапада
Балада Адольфа Клімовіча
Балада Ўладзімера Жылкі
Балада Кузьмы Чорнага
Балада Міхала Забэіды-Суміцкага
Балада Пётры Сергіевіча
Балада Ўладзімера Дубоўкі
Балада Віктара Вальтара
Балада Тодара Кляшторнага
Балада Янкі Шутовіча
Балада Паўлюка Труса
Балада Паўлюка Шукайлы
Балада Стэфаніі Станюты
Балада Сяргея Новіка-Пяюна
Балада Заіра Азгура
Балада Яўгеніі Пфляўмбаўм
Балада Міхася Багуна
Балада Сяргея Дарожнага
Балада Валерыя Маракова
Балада Лукаша Калюгі
Балада Максіма Лужаніна
Балада Пятра Конюха
Балада Пятра Бігэля
Балада Максіма Танка
Балада Аркадзя Куляшова
Балада Ўладзіслава Чарняўскага
Балада Янкі Брыля
Балада Лесі Беларускай
Балада Пятра Прыходзькі
Балада Івана Шамякіна
Балада Язэпа Юхо
Балада Міколы Ермаловіча
Балада Васіля Быкава
Балада Алеся Адамовіча
Балада Івана Козела
Балада Лявона Баразны
Балада Яўгена Глебава
Балада Ўладзімера Караткевіча
Балада Генадзя Кісялёва
Балада Алега Лойкі
Балада Гая дэ Пікарда
Балада Анатоля Анікейчыка

Балада Вячаслава Адамчыка
Балада Генадзя Каханоўскага
Балада Барыса Сачанкі
Балада Віктара Турава
Балада Міхася Стральцова
Балада Міколы Купрэва
Балада Пятра Драчова
Балада Яўгена Куліка
Балада Ўладзімера Мулявіна
Балада Міхася Ткачова
Балада Ніны Мацяш
Балада Міхася Раманюка
Балада Рыгора Семашкевіча
Балада Васіля Гадулькі
Балада Міколы Селепчука
Балада Міколы Трухана
Балада Яўгена Янішчыц
Балада Ўладзімера Будніка
Балада Васіля Сахарчука
Балада Алеся Асташонка
Балада Алеся Пісьмянкова
Балада Анатоля Сыса

Роднае і вечнае

Агонь
Малако
Студня
Печ
Птушкі
Плот
Па дарозе дамоў

Адвечныя балады

Балада пошукаў свайго сьвету
Балада паэткі
Балада актрысы
Балада мастачкі
Балада барда
Баладныя маналёгі адзінокага паэта
Балада валацугі
Балада дзядзькі Паўла
Балада перамогі над самотай
Балада вяртаньня
Балада хаты
Балада дажджлівага лета
Балада апошняга дажджу
Балада ваўка
Балада пра сухі лес
Балада канца XX стагодзьдзя

Паэт, у якога ўсе дома

Паэт, у якога ўсе дома. Проза-нітка, на якой жывуць вершы

Вечнае і роднае

Дзень даўжэ

*** Жыве паэзія ў агні..

Божыя кароўкі

Выкраданьне агню

Выкраданьне залатога руна

Выкраданьне ружы

Выкраданьне каханай

Дзяды

*** Няпэўнае жыццё, як сьмерці пацалунак...

Элегія вады

*** ...А зімой у прыхілай Дзвіне...

*** ...А ён вершы любіў вечарамі чытаць...

*** Мы – апошнія дзеці Жанчыны...

*** Тут, дзе Нёман цячэ...

*** Сярэдзіна лета...

*** Ты хаваеш сябе ў адзіноту...

Навальніца

Самагубца

*** Мастак намалюе неба...

*** У кожнага даўно сваё жыццё...

У цэнтры Эўропы

*** утравелья помнікі-валуны...

*** Без дарогі ісьці, азірацца...

*** Вярнуцца дадому, нібыта прагнуцца...

*** ...На вадзе не запісаць малітву...

*** Мне ніколі не забіць паэта...

Вежа

Пень

Баразна

Соль

Твань

Нітка

Серп

Плуг

*** чырвоная зьмяя крыві...

Крыга

Сон

Кладка

Страла

*** Ты ў скверы Буніна чыгала...

Драбіна

Слуп

*** Зноў белы лес, нібы сыцяна палаца...

*** А ты даўно стаміўся ад жыцця...

*** Няўлоўнай вечнай музыкі дыханьне...

*** Ён думае, што вечны ён, як сьвет...

*** ...Чужыя заходзяць у хату...

Час

*** Ад дажджу на Нямізе патоп..
*** Ля чыгункі кавыль, як агонь пасівелы..
*** Ля чаўна страказа залатая..
*** Дэсцьці за ваколічай..
*** Стагодзьдзе дажджу пачалося..
*** дзьмухавец..
*** Ноч як чорная кава..
*** У Храме маёй адзіноты..
*** У стагодзьдзях сну і чорных кратаў..
*** залаты сьлімак сонца..
*** а цемра за вакном..
*** Гады ідуць.. Нам застаюцца творы..
*** і здрадзіць той хто побач..
*** я іду па дарозе..
*** Калі настане дзень апошні сьвету..
Сабака
Помста
*** Ты ня помніш сьветлай адзіноты..
*** Хто я? Што я? Толькі, як усе, вандроўнік..
Бяз знакаў прыпынку
*** Сьнегу белы погел на зямлю ляціць..
*** Ізноўку дождж.. Ізноўку восень..
Вяртаньне
*** Наша вечнасьць у белай царкве..
Дождж
*** Ня кожнаму даў Бог паэта разумець..

Кніга адкрываецца раздзелам “Балады крывы і любові”, у якім змешчана каля 170 балад, прысвечаных гістарычным асобам нашай краіны, сярод якіх Ефрасіння Полацкая, Сымон Будны, Васіль Цяпінскі, Станіслаў Манюшка, Напалеон Орда, Максім Багдановіч... У раздзеле “Роднае і вечнае” змешчаны прэзаякічныя мініяцюры філасофскага характару. Для тых, хто любіць прозу пра каханне,-- аповесць “Паэт, у якога ўсе дома”.

© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2011 год

© PDF: Камунікат.org, 2011 год